

ERRATA

- Biz. 88, regel 12: laatste woord aldus te lezen: "bijstand".
- Biz. 88, regel 16: gehele regel te lezen als volgt: ". (be-)tekenis, ook voor ons land, van deze multilaterale bijstand. 1)"
- Biz. 126, voorlaatste regel te lezen als volgt: "L. Thorp Chairman" enz.
- Biz. 127, voorlaatste regel te lezen als volgt: "Willard L. Thorp Chairman" enz.

Nota hulpverlening aan minder ontwikkelde landen

Inhoud

	Blz.
<i>Inleiding</i>	7
I. <i>Het probleem</i>	11
a. <i>Inleiding</i>	11
b. <i>Achtergronden van het probleem</i>	14
c. <i>Hulpverleningsbeleid in de jaren vijftig; kritiek en stagnatie</i>	15
d. <i>Heroriëntering</i>	17
II. <i>Uitgangspunten voor hulpverlening</i>	22
a. <i>Politieke overwegingen</i>	22
b. <i>Economische aspecten voor de hulpgevende landen</i>	23
III. <i>Knelpunten</i>	27
a. <i>Schuldenlast</i>	27
b. <i>Voedselvraagstuk</i>	30
c. <i>Bevolkingsaanwas</i>	35
d. <i>Kennisoverdracht</i>	37
IV. <i>Structuurbeleid</i>	46
a. <i>Inleiding</i>	46
b. <i>Programmering en meerjarenplanning</i>	47
c. <i>Omvang van de Nederlandse hulp</i>	51
d. <i>Internationalisatie van de Nederlandse hulp</i>	53
e. <i>Concentratie van de Nederlandse hulp</i>	58
f. <i>Particuliere activiteiten</i>	63
V. <i>Concrete hulpverlening en het Nederlandse aandeel daarin</i>	69
a. <i>Internationale handel en dienstenverkeer</i>	69
b. <i>Wetenschap en technologie</i>	78
c. <i>Landbouwbeleid en ontwikkelingshulp</i>	81
d. <i>Industrialisatie</i>	82
e. <i>Internationale monetaire maatregelen</i>	84
VI. <i>Het Nederlandse hulpprogramma: heden en in de komende jaren</i>	86
a. <i>Een vierjarenprogramma</i>	86
b. <i>Multilaterale hulp</i>	86
c. <i>Mengvorm van multilaterale en bilaterale hulpverlening</i>	89
d. <i>Bilaterale hulp</i>	96
e. <i>Voorlichting in Nederland</i>	113

VII. <i>Samenvatting en conclusies</i>	114
<i>Tabellen</i>	125
<i>Bijlagen</i>	129
A. De Economische en Sociale Raad der VN (ECOSOC)	130
B. Het VN Ontwikkelingsprogramma (UNDP)	133
C. Het Kinderfonds van de Verenigde Naties (UNICEF)	136
D. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO)	137
E. De Internationale Arbeidsorganisatie (ILO)	138
F. De VN Organisatie voor Industriële Ontwikkeling (UNOID)	140
G. De Organisatie der VN voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur (UNESCO)	141
H. De Voedsel- en Landbouworganisatie der VN (FAO)	143
I. Het Wereldvoedselprogramma (WFP)	144
J. De VN Conferentie voor Handel en Ontwikkeling (UNCTAD)	148
K. De Regionale Economische Commissies der VN	150
L. De Algemene Overeenkomst betreffende Tarieven en Handel (GATT)	152
M. Het Internationale Monetaire Fonds (IMF)	153
N. De Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling (IBRD)	154
O. De Internationale Ontwikkelings Associatie (IDA)	156
P. De Internationale Financierings Corporatie (IFC)	158
Q. De Regionale Ontwikkelingsbanken	160
R. Het Eerste en Tweede EEC Ontwikkelingsfonds (EOF)	164
S. De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)	168
T. Criteria en Procedure van het Drempelprojectenprogramma	171
U. Het Nederlandse Technische Hulpprogramma	173

Inleiding

Nadat in 1950 een eerste nota inzake de hulpverlening aan minder ontwikkelde gebieden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal was overgelegd, bood de Minister van Buitenlandse Zaken in 1956 een tweede, uitvoeriger nota over dit onderwerp aan, gevolgd door een derde nota in 1962.

In de periode, welke sindsdien is verstreken, hebben zich tal van nieuwe ontwikkelingen op het terrein van de ontwikkelingshulp voorgedaan en zijn – internationaal en in Nederland – nieuwe inzichten gegroeid. Met name is daarbij de onverbrekelijke samenhang van de situatie der ontwikkelingslanden met de verdere sociaal-economische en politieke ontwikkeling van de wereld als geheel duidelijk aan het licht getreden.

Het beleid ten aanzien van de hulp aan ontwikkelingslanden houdt in het medewerken aan de oplossing van een wereldvraagstuk, dat in feite het sociaal-economische complement vormt van de na-oorlogse politieke dekolonisatie. De daarin vervatte opgave komt uiteindelijk neer op het langs snelle en evolutionaire weg inpassen van ongeveer 80 nieuwe staten, die het armere, tweederde der wereldbevolking omvattende deel van de wereld uitmaken, in een bestel, dat zelf in volle beweging is tengevolge van de ontzagwekkende na-oorlogse evolutie van wetenschap en techniek.

Een krachtig en optimaal gecoördineerd beleid – nationaal en internationaal – is daartoe onmisbaar.

Om deze redenen acht de ondergetekende het wenselijk thans opnieuw een nota over het ontwikkelingsbeleid en zijn achtergronden – zoals deze zich medio 1966 aftekenden – aan de Staten-Generaal over te leggen.

Hij heeft daarbij zoveel mogelijk gestreefd naar het vermijden van herhaling van hetgeen in voorgaande nota's is vervat en de aandacht vooral gericht op recente ontwikkelingen en actuele vraagstukken en opgaven. De tegen deze achtergrond geschetste Nederlandse beleidslijnen krijgen aldus ook een juister perspectief. Bijzondere aandacht is geschonken aan de groeiende internationale samenwerking. Opvallend daarbij is, dat – evenals de multilaterale internationale samenwerking een steeds meer in belang toenemend complement vormt van de 'klassieke' bilaterale buitenlandse politiek – men ook op het gebied van de financiële en technische hulpverlening aan ontwikkelingslanden in toenemende mate zich een analoog proces van multilateralisering ziet voltrekken. Daarbij blijkt duidelijk de drijfveer te zijn de effectiviteit van de eigen bijdrage te verhogen.

Uiteraard vormt de Nederlandse inspanning ten behoeve van de oplossing van dit immense en complexe vraagstuk een relatief bescheiden bijdrage. Het is daarom des te meer gewenst, dat deze – zowel qua bijdrage aan de internationale meningsvorming als qua concrete hulpverlening – optimaal doeltreffend is.

Het ontwikkelingsbeleid moet daarom zoveel mogelijk geïntegreerd zijn in het algemene nationale welzijnsbeleid en op meerjarige basis worden geprogrammeerd.

Nauwe en systematische samenwerking tussen allen die aan dit werk een aandeel kunnen leveren is onmisbaar. Het verheugt de ondergetekende, dat deze samenwerking in eigen land in toenemende mate inhoud krijgt en ook bij de totstandkoming van deze nota op vruchtbare wijze tot uitdrukking is gekomen.

Het bereiken van volledigheid of het aanbieden van een antwoord op alle vragen kan noch het doel noch het resultaat van de aan deze nota ten grondslag gelegde arbeid zijn. Op overzichtelijke wijze en in onderling verband zijn de voornaamste problemen aan de orde gesteld om een algemeen oordeel over de huidige stand van zaken met betrekking tot deze materie en over het Nederlandse ontwikkelingsbeleid te vergemakkelijken.

In het eerste hoofdstuk is een beknopte samenvatting gegeven van het probleem als zodanig en van de verschillende opvattingen, die daarover in de afgelopen periode hebben gegolden.

In het tweede hoofdstuk worden enkele uitgangspunten voor hulpverlening beschreven, welke van belang zijn voor de richtingbepaling van het Nederlandse beleid.

In het derde hoofdstuk wordt aandacht geschonken aan enkele kernproblemen waarmee de ontwikkelingslanden worden geconfronteerd.

Het vierde hoofdstuk geeft een schets van de eisen, waarmee een eigentijds hulpverleningsbeleid rekening moet houden, terwijl in het vijfde hoofdstuk de voornaamste sectoren van hulpverlening en internationale samenwerking op ontwikkelingsgebied bespreking vinden.

Het zesde hoofdstuk geeft een overzicht van de Nederlandse hulpverleningsactiviteiten, gevolgd door een schets van de wenselijk geachte verdere gang van zaken.

Het zevende hoofdstuk tenslotte bevat – met alle bezwaren verbonden aan een dergelijke verkorting – een puntsgewijze samenvatting van de hoofdlijnen van de nota.

Eenentwintig bijlagen lichten van een aantal belangrijke zich op het gebied van de hulpverlening bewegende internationale organisaties in het bijzonder de programmering voor de komende periode toe, teneinde ook tegen deze concrete internationale achtergrond het Nederlandse beleid nader te kunnen afwegen.

Tenslotte zij er op gewezen, dat ten aanzien van de onderhavige, over de gehele lijn zozeer in beweging zijnde materie, niet eenheid van doelstelling of overeenstemming ten aanzien van de te volgen werkwijze wordt gesuggereerd, wanneer deze niet of nog niet in de praktijk bestaat. Integendeel. Objectief feitenmateriaal is aangedragen omtrent doel en consequenties – óók voor het eigen land – van een dynamisch, eigentijds hulpverleningsbeleid, teneinde een democratische oordeelsvorming over dit onderwerp en de nagestreefde meerjarige beleidsprogrammering te bevorderen.

Uiteindelijk is de beslissing tot hoever wij in concreto bereid zijn te gaan in onze nationale bijdrage aan de verhoging van de levensstandaard van de bevolking der ontwikkelingslanden, een politiek – en niet een economisch of technisch – besluit; het is een beslissing tevens over de wereld waarin onze volgende generatie zal leven.

De Minister zonder Portefeuille
belast met de aangelegenheden betreffende
de hulp aan ontwikkelingslanden,

Mr. Th. H. Bot

Juli 1966

Het probleem

a. Inleiding

1. *De ontwikkeling der achtergebleven landen houdt een totale herstructurering in van de aldaar bestaande samenleving*

Een wezenlijke en voortschrijdende verhoging van de levensstandaard in de in ontwikkeling zijnde landen zal alleen tot stand kunnen komen, indien tegelijkertijd in de samenleving van die landen nieuwe vormen zullen kunnen ontstaan. Dit is één van de conclusies waartoe een betrekkelijk korte ervaring heeft geleid, die werd opgedaan met de technische samenwerking tussen minder ontwikkelde en geïndustrialiseerde landen. Die nieuwe vormen zullen diep ingrijpen in het persoonlijke en maatschappelijke leven. Niet alleen de economische sector zal in zulk een nieuwe structuur moeten worden betrokken. Vernieuwing van de sociale sectoren zal evenzeer een voorwaarde zijn tot versnelde groei. Daarom zal gelijkelijk de aandacht verdeeld moeten worden over industrie, landbouw en handel enerzijds, en onderwijs, urbanisatie, bestuur en bevolkingsgroei anderzijds. Zulk een verandering van het maatschappijbeeld zal een langdurig proces zijn.

2. *Een afdoende wetenschappelijke basis voor het te voeren beleid ontbreekt*

Er bestaat geen ontwikkelingstheorie waarin al deze sectoren en al deze vraagstukken zijn betrokken. Groeimodellen, die voor geïndustrialiseerde landen werden ontworpen, blijken in de minder ontwikkelde landen niet toepasbaar te zijn. Pas in de laatste tijd wint het inzicht veld, dat men betrekkelijk weinig over deze materie weet. De wetenschappelijke bijdrage aan de oplossing van het welvaartsprobleem is dan ook bescheiden. Ondanks de vele studies die verschijnen, bestaat er geen leer, geen methode noch een blauwdruk, die kan worden gehanteerd voor een beleid naar grotere welvaart. Het tekort aan samenhangende kennis leidt tot wisselvallige uitspraken. In de afgelopen 20 jaar waren er perioden waarin alle nadruk werd gelegd op de kennisoverdracht, gevolgd door perioden waarin industrialisatie de oplossing zou brengen. Daarna werd het accent gelegd op het onderwijs van de middengroepen, en op het ogenblik staat de landbouw in het centrum van de wetenschappelijke en publieke belangstelling. Het inzicht in geïsoleerde sectoren is zonder twijfel verdiept, het beeld van de samenhang en van het totaal blijft nog vaag.

3. *De ontwikkeling der achtergebleven landen vereist ook een aanpassing van het wereldeconomisch bestel*

De minder ontwikkelde landen zijn economisch sterk met de geïndustrialiseerde landen verbonden. Een nieuwe economische en sociale structuur in de minder ontwikkelde landen zal niet kunnen ontstaan, indien niet ook in de wereldeconomie nieuwe vormen van samenwerking en nieuwe samenhangen groeien. De druk om

tot zulke nieuwe vormen te komen in de wereldeconomische structuur is daarom groot. Deze druk wordt uitgeoefend met een kracht, die in de geschiedenis alleen is terug te vinden, wanneer er diep ingrijpende wijzigingen in het wereldbeeld aan de orde zijn, zoals indertijd de industriële revolutie in Europa en de dekolonisatie na de Tweede Wereldoorlog. De krachten die worden opgeroepen door het toenemend welvaartsverschil in de wereld spelen in de internationale politieke en economische verhoudingen een steeds grotere rol.

De druk om te komen tot nieuwe vormen van internationale samenwerking uit zich jegens de geïndustrialiseerde landen in een aantal concrete verlangens van de in ontwikkeling zijnde landen. Die verlangens bestrijken nagenoeg alle sectoren; zij liggen zowel op het terrein van het investeringsbeleid, de financiering van tekorten op de betalingsbalans, de internationale handel en de internationale monetaire politiek als op dat van het internationaal industrialisatie-, landbouw- en wetenschapsbeleid. Ongetwijfeld zal het tegemoetkomen aan die verlangens het internationale economische en sociale beeld een nieuw gezicht geven; handhaving van de bestaande situatie echter zou de inkomensverdeling in de wereld voortdurend onevenwichtiger maken, met alle – ook politieke – gevolgen van dien.

4. *Hulpverlening is geen hopeloze aangelegenheid; een geconcentreerd internationaal beleid is onmisbaar*

Het zoeken naar een oplossing voor de opgaven waarvoor de wereld is gesteld, is intussen niet hopeloos. Integendeel. Hier en daar is reeds een bevredigend groeitempo bereikt: landen als Mexico en Taiwan zijn daarvan de meest sprekende voorbeelden. Het ontwikkelingsprobleem blijkt echter van grotere omvang te zijn en gecompliceerder dan in de jaren vijftig werd vermoed. Het is bovendien in zijn werkingsfeer niet beperkt tot de ontwikkelingslanden alleen, doch beïnvloed evenzeer de verdere ontwikkeling van de geïndustrialiseerde wereld.

Het klemmende punt is daarom het ontwerpen van een internationaal beleid van samenwerking dat een groter ontwikkelingsresultaat teweeg brengt dan het tot dusverre gevoerde beleid. De inspanning, die daarvoor wordt gevraagd, zal zowel van gevende als van ontvangende landen moeten komen. Die inspanning heeft niet alleen betrekking op directe materiële offers; veel zal aan beide zijden ook worden geleverd van het inventieve vermogen en de politieke wil om deze nieuwe wereld zijn nieuwe vormen te geven.

5. *Enkele feiten en cijfers*

De ontwikkeling van de afgelopen jaren wordt intussen voor de meeste minder ontwikkelde landen gekenmerkt door een verdergaande verlangzaming van het ontwikkelings tempo. Er is sprake van een welhaast trendmatig teruglopen van de groei van het bruto nationale product: in de periode 1950–54 was de stijging ge-

middeld 5% per jaar, in de periode 1955–60 daalde het tot 4,5% per jaar, en in de periode 1960–64 schommelde het jaarlijkse groeitempo rond 4%.¹

Deze ontwikkeling is tegengesteld aan die in de geïndustrialiseerde landen, waar het groeitempo in de periode 1955–60 3,4% was en in de periode 1960–63 tot 4,4% steeg.²

Deze groeicijfers dienen gecorrigeerd te worden met de bevolkingsaanwas om de stijging van het inkomen per hoofd van de bevolking tot uitdrukking te brengen. Die correctie leidt tot de conclusie, dat het per capita inkomen in de minder ontwikkelde landen in de periode 1950–55 steeg met 2,8% per jaar, in de periode 1955–59 met 2,1% per jaar en in de periode 1960–63 met 1,5% per jaar.³ De jaren 1963 en 1964 vertoonden enige verbetering ten opzichte van de twee voorgaande jaren ten gevolge van prijsstijgingen van grondstoffen.

Volgens een schatting van de Wereldbank groeit thans het inkomen per hoofd van de bevolking in ongeveer de helft van de tachtig minder ontwikkelde landen welke bij de Bank zijn aangesloten, met rond 1% of minder per jaar. Het gemiddelde inkomen in laatstgenoemde groep ligt rond de \$ 120 per jaar. Bij een stijging van 1% per jaar betekent dit, dat aan het eind van deze eeuw een inkomen van \$ 170 zal zijn bereikt.⁴

Vergelijking van het inkomen per hoofd van de bevolking in de minder ontwikkelde landen met dat in de ontwikkelde landen geeft een indruk van de welvaarts-kloof. In 1962 was het jaarinkomen per hoofd van de bevolking in de Verenigde Staten \$ 2.845, in Europa \$ 1.035, terwijl het in de minder ontwikkelde landen gemiddeld \$ 136 was. Past men de eerdergenoemde groeipercentages op deze inkomens toe, dan wil dat zeggen, dat in de periode 1960–62 in de minder ontwikkelde landen het inkomen met ongeveer \$ 5 steeg, terwijl in de geïndustrialiseerde landen het inkomen per hoofd van de bevolking ± \$ 100 steeg.⁵ Uit deze cijfers blijkt, dat van een vermindering van het welvaartsverschil geen sprake is. Integendeel, het verschil neemt toe.

Intussen dient op dit sombere beeld een – gedeeltelijk corrigerende – toelichting te worden gegeven. Immers, zolang de ontwikkelingslanden nog hoofdzakelijk grondstoffen-exporteurs zijn, kan het in bepaalde opzichten tot minder juiste conclusies leiden, indien men als basisperiode voor een vergelijking de jaren neemt, waarin een oorlogs-grondstoffenhausse viel. De periode 1950–54 werd namelijk sterk beïnvloed door de Korea-crisis en de daarop volgende grondstoffen-voorraadvorming door de Verenigde Staten (cf ook pag. 27).

In zekere zin is het daarom eerder verwonderlijk, dat de groei daarna nog is voort-

¹ Woods, G. D., The development decade in the balance, 'Foreign Affairs', jan. 1966, pag. 207

² SG VN The United Nations Development Decade at midpoint, pag. 3

³ VN World Economic Survey 1964, part 1, pag. 1

⁴ als ¹, pag. 207

⁵ als ², pag. 4

gegaan, dan dat het tempo van die groei is afgenomen. Interessant is het voorts ook, dat het groeipercentage van 4% tussen 1960 en 1964 – hoewel stellig te laag, gezien de enorme bevolkingstoename – hoger is dan enig land ooit vóór de Tweede Wereldoorlog heeft bereikt. Indien men hierbij nog in aanmerking neemt dat dit percentage werd bereikt ondanks de snelle dekolonisatie, een vaak zwakke administratie, soms onjuiste investeringen en onder een bepaald niet altijd en overal bestaande rechtszekerheid, dan levert een groei van 4% niet louter grond voor pessimisme. In die groei ligt veeleer een ernstige aansporing tot een gecoördineerde en vergrote inspanning, zulks temeer omdat in de afgelopen periode betrekkelijk veel hulp werd verleend voor het verbeteren van de infrastructuur, waarvan het rendement op korte termijn vanzelfsprekend beperkt is.

6. De balans

Dit alles neemt niet weg, dat de periode 1962–66 een weinig bevredigende ontwikkeling in de achtergebleven gebieden te zien heeft gegeven; het groeitempo is in vergelijking met het voorgaande decennium gedaald, de bevolkingsaanwas neemt toe, de voedselvoorziening stagneert. De schuldenlast der minder ontwikkelde landen neemt snel toe. Maar ook de hulpverlening stagneert. Tegenover al die verschijnselen ontstaat soms een gevoel van machteloosheid. De eigen maatschappijstructuur is vaak zwak. Ondanks de inspanningen komt de industrialisatie traag op gang, mede omdat door gebrek aan voldoende concrete economische gegevens soms verkeerde investeringsbeslissingen werden genomen. Ook het onderwijs blijft onvoldoende, ondanks de krachten die zich inzetten om onderwijs op grotere schaal te geven. Politieke grenzen vallen soms niet samen met economische grenzen en de vorming van grotere economische eenheden is moeilijk. Tot dusverre blijken de geïndustrialiseerde landen niet voldoende bij machte deze problemen, samenwerkend met de ontwikkelingslanden, doeltreffend tot een oplossing te helpen brengen. De 'Decade of Development' is dan ook duidelijk het begin van een waarlijk systematische bezinning over omvang en betekenis van het onderhavige vraagstuk voor de wereld als geheel, niet de oplossing van het probleem.

b. Achtergronden van het probleem

Het is niet nodig lang stil te blijven staan bij de gevoelens van teleurstelling; eerder is het van belang te zoeken naar de bepalende factoren op de achtergrond van de hiervoor geschetste situatie.

De na-oorlogse dekolonisatie heeft het aantal soevereine staten van ongeveer 50 doen toenemen tot ongeveer 120. Het internationale verkeer is hierdoor niet langer beperkt gebleven tot een in hoofdzaak westelijke kring van landen – landen dus met een vergelijkbaar levenspatroon. Dat verkeer vindt thans ook plaats tussen landen, die in een verschillende economische en sociale situatie verkeren. Hier ligt een bron van conflicten, omdat de nieuwe, in ontwikkeling zijnde landen begripe-

lijkerwijs verlangen dat hun inzichten en belangen evenzeer in aanmerking worden genomen als die van de andere landen. Het internationale politieke en economische verkeer blijft echter overwegend het stempel dragen van de opvattingen en belangen van de geïndustrialiseerde landen.

Zijn dus buiten de grenzen der nieuwe landen de omstandigheden niet in elk opzicht gunstig om een eigen welvaart te bereiken, binnen die landen is een redelijke mate van welvaart een voorwaarde om tot een eerste consolidatie van het nieuwe soevereine bestaan te komen. De dekolonisatie en de daarmee gepaard gaande omwentelingen op economisch, politiek en sociaal terrein hebben diepgaande wijzigingen in de maatschappij van in ontwikkeling zijnde landen teweeg gebracht. De nieuwe nationale eenheid moet soms gezocht worden tussen groeperingen die onder het vroegere bestuur een grote zelfstandigheid en een eigen traditie bezaten. De zozeer begeerde nationale eenheid en nationale identiteit komen niet tot stand zonder dat er althans enige welvaart als uitgangspunt is en het ontbreken daarvan belemmert dan weer de mogelijkheid voor die landen om als gelijkwaardige partners in het internationale verkeer te kunnen optreden. Hierdoor stagneert de internationale samenwerking, omdat een dergelijke samenwerking alleen vanuit wederzijds erkende gelijkwaardigheid tot stand kan worden gebracht.

Een complicerende factor is dat niet het merendeel van de landen in het middengebied van de welvaart ligt. Twee groepen tekenen zich af waartussen de kloof steeds breder wordt, hetgeen betekent dat de tegenstelling steeds extremer wordt. Dit leidt tot een voortschrijdende blokvorming en daardoor tot een meer en meer collectief ervaren welvaartsverschil, dat als een duidelijke scheidslijn door de wereld loopt. Zulk een situatie kan een bron van conflicten worden.

c. Hulpverleningsbeleid in de jaren vijftig; kritiek en stagnatie

In de jaren vijftig betroffen discussies over ontwikkelingshulp voornamelijk de efficiëntie van de verschillende methoden van de verleende bijstand. Omstreeks 1962 is ten aanzien van het verlenen van de bijstand als zodanig een kritischer houding ontstaan. Dit heeft uiteenlopende oorzaken gehad en zich in verschillende vormen geuit.

In de Verenigde Staten maakte president Kennedy in 1961 een begin met de reorganisatie van het Amerikaanse hulpprogramma. Een agentschap voor internationale ontwikkeling werd ingesteld, het Peace Corps begon zijn werk en de Alliantie voor de Vooruitgang werd opgesteld. Al spoedig echter kon men kritiek vernemen op het ontbreken van een politieke conceptie en op een gebrek aan resultaten van de hulp. Critici als Morgenthau en Banfield kozen tot uitgangspunt de vraag in hoeverre Amerikaanse belangen met de hulpverlening zouden worden gediend. Zij stelden dat economische groei niet identiek is met versterking van democratie of bevordering van vreedzaam gedrag, en voorts dat welvaart elders,

zelfs indien jonge staten zich vredelievend zouden ontwikkelen, niet noodzakelijkerwijs bijdraagt tot de veiligheid van de Verenigde Staten.¹

In het congres ontstond een groeiende oppositie tegen de hulpverleningsactiviteit, waarbij de verzwakking van de Amerikaanse betalingsbalans een rol speelde. Deze situatie bracht president Kennedy er toe, een commissie onder voorzitterschap van generaal Clay advies te laten uitbrengen over het bijstandsbeleid. Het rapport van die commissie, dat gepubliceerd werd in maart 1963, is kritisch van toon. Het neemt als uitgangspunt aan, dat de Amerikaanse buitenlandse hulp de belangen van de Verenigde Staten moet dienen en zich derhalve moet concentreren op een aantal strategisch gunstig liggende landen. Kritiek wordt geleverd op de te grote versnippering van de hulpverlening, hetgeen tot gevolg had een gebrek aan personeel om de hulp op doeltreffende wijze te verzorgen. Kritiek wordt ook geleverd op de geringe hulpinspanning van de bondgenoten vergeleken met die van de Verenigde Staten.² Het rapport werd een wapen in de handen van critici en had een verdere besnoeiing door het congres van de hulpverleningsvoorstellen van de Amerikaanse regering tot gevolg.

In Frankrijk is de oppositie tegen de hulpverlening vooral door middel van publicaties gevoerd, waarbij onder meer Bonnefous en Cartier scherpe kritiek hebben geuit. Hun voornaamste argumenten tegen de Franse hulpverlening waren, dat enerzijds vele toestanden in Frankrijk zelve om verbetering vragen, terwijl anderzijds de hulpverlening aan de minder ontwikkelde landen met verspilling en corruptie gepaard zou gaan. Daarbij komt dat Frankrijk in verhouding tot andere hulpgevende landen zeer veel hulp geeft en dat deze uitzonderingspositie, naar de inzichten van de critici, moeilijk in overeenstemming te brengen is met het onafhankelijk worden van de voormalige Franse koloniën.³

In het Verenigd Koninkrijk, waar de ontwikkelingshulp vooral tot voor kort werd gezien als een onderdeel van het Commonwealthbeleid, is de kritiek op de hulpverlening bescheiden geweest. Zij heeft zich voornamelijk beperkt tot de wijze waarop de hulp aan de minder ontwikkelde landen wordt verstrekt.

Hetzelfde geldt voor Nederland. Zo hebben onder meer groepen uit het Nederlandse bedrijfsleven bezwaren geuit tegen de voorkeur van de regering voor multilaterale hulpverlening en gepleit voor een sterkere bilaterale kanalisering. Gesteld werd dat multilaterale hulp met relatief grote verspilling gepaard zou gaan en dat door

¹ Morgenthau, H. J., A political theory of foreign aid, *The American Political Science Review*, juni 1962. Banfield, E. C., *American Foreign Aid Doctrines*, 1963.

² *The Scope and Distribution of United States Military and Economic Assistance Programs*, maart 1963.

³ O.a. Bonnefous, E., *Les milliards qui s'envolent*, jan. 1964.

bilaterale hulp de Nederlandse commerciële belangen in de minder ontwikkelde landen beter zouden worden gediend.⁴

Zoals uit deze voorbeelden blijkt, is de kritiek in de hulpgevende landen verschillend van oorsprong en uiteenlopend van karakter. De kritische houding werd versterkt door een aantal publicaties in de wereldpers. In deze artikelen werd betoogd dat veel van de hulpelden in de minder ontwikkelde landen door corruptie hun bestemming niet vinden en dat in de gevallen waarin de bestemming wel wordt bereikt, de ondernomen activiteiten met een grote verspilling gepaard gaan. Bovendien werd betoogd dat van de verstrekking van ontwikkelingsgelden weinig effect mag worden verwacht zolang de minder ontwikkelde landen door hun culturele, sociale en economische omstandigheden niet tot snelle welvaartsverbetering in staat zouden zijn.

In de zomer van 1965 is vooral het laatstgenoemde onderwerp in de publieke aandacht komen te staan, onder andere door uitlatingen van Bauer en Sinai.⁵ Zij betoogden, dat de ontwikkeling van de achtergebleven landen vooral bepaald wordt door de sociaal-culturele structuur in deze landen en dat van ontwikkelingshulp weinig te verwachten is zolang het sociaal-culturele klimaat in de achtergebleven gebieden niet op welvaartsverhoging is gericht.

Intussen heeft de kritiek op de hulpverlening een duidelijk merkbaar effect gehad op het hulpverleningsbeleid van de westelijke landen. Zij heeft er naast andere factoren toe bijgedragen dat de omvang van de hulpverlening sinds 1962 tekenen van stagnatie vertoont. Uiteraard speelde ook de verslechterde betalingsbalans, met name in de Verenide Staten, een rol.

De in tabel A opgenomen cijfers geven een overzicht van de omvang van de hulpverlening welke door het Westen wordt verstrekt. Uit deze tabel blijkt dat de hulp welke de westelijke landen jaarlijks uit publieke middelen verstrekken rond \$ 6 miljard bedraagt. De particuliere kapitaalstroom schommelt tussen \$ 2 en \$ 3 miljard per jaar. Verder is uit de tabel de stagnatie sinds 1962 in de stroom van publiek kapitaal af te lezen. Deze stagnatie is mede beïnvloed door de kritiek, die in brede kring werd vernomen; zij viel echter in een periode in welke de behoefte aan ontwikkelingshulp in de achtergebleven gebieden snel stijgende was.

d. Heroriëntering

De stagnatie in de stroom van hulp en de kritiek op het beleid hebben een heroriëntering in de hand gewerkt op de aard van het ontwikkelingsvraagstuk. Deze heroriëntering vindt plaats in de internationale organisaties, in de kerken en in

⁴ V. d. Mandele, K. P., *Algemeen Dagblad*, 1 dec. 1962; zie ook rapporten *Werkgeversverbonden*.

⁵ Resp. in *Daily Telegraph* van 2 en 3 aug. 1965, en *U.S. News and World Report* van 30 aug. 1965.

particuliere organisaties; zij is aan de orde in de administraties van de hulp gevende en hulp ontvangende landen en in de politieke partijen. In de meeste hulpgevendende landen ging deze heroriëntering gepaard met een reorganisatie van het desbetreffende overheidsapparaat.

De nieuwe opvattingen in het Amerikaanse beleid kwamen tot uitdrukking tijdens het bewind van president Kennedy. In de conceptie van president Kennedy beoogde de hulpverlening – zoals neergelegd in de Foreign Assistance Act 1961 – 'to help make a historic demonstration that economic growth and political democracy can go hand in hand to the end that an enlarged community of free, stable, and self-reliant countries can reduce world tensions and insecurity'.¹ In het kader van deze nieuwe politiek nam president Kennedy een aantal initiatieven, waarbij de offerbereidheid van het Amerikaanse volk werd aangemoedigd.

Onder de invloed van een en ander werden de doelstellingen van de hulpverlening nader geformuleerd en normen gesteld voor het te voeren hulpbeleid. Hierbij is de invloed van Chester Bowles, destijds speciaal adviseur van de president, van belang geweest. Ten behoeve van het hulpbeleid werden de minder ontwikkelde landen in vier categorieën ingedeeld – gebaseerd op ontwikkelingspeil en maatschappelijke structuur – en werd voor elk van deze categorieën aangegeven hoe het hulpbeleid ingericht diende te worden. Deze indeling in categorieën is door de AID overgenomen en speelt nog steeds een belangrijke rol in de Amerikaanse hulpverleningspolitiek.²

President Johnson heeft kort na zijn amtsaanvaarding een 'review committee' benoemd, dat als taak kreeg op korte termijn aanbevelingen te doen ter verbetering van het Amerikaanse hulpbeleid. Deze commissie is niet tot concrete adviezen gekomen. De Amerikaanse regering legt sindsdien de nadruk op bezuiniging en op verhoging van de efficiëntie van het hulpprogramma, waarbij in de hulpverleningsbegroting voor 1967 de sectoren landbouw, onderwijs en gezondheidszorg een sterker accent hebben gekregen.³

De discussie over het Amerikaanse hulpbeleid is nog in volle gang. Een aantal suggesties, in de aanvang van 1965 is geformuleerd door Fulbright, voorzitter van het Foreign Relations Committee van de Senaat, heeft sterk de aandacht getrokken. Zijn voornaamste gedachten zijn: decharitarisering van de ontwikkelingshulp, losmaking van het hulpbeleid van politieke overwegingen op korte termijn, een meerjarige basis voor het hulpverleningsbeleid, scheiding tussen militaire en economische hulp en internationalisatie van de ontwikkelingshulp door grotere inschakeling van de IDA en regionale ontwikkelingsbanken.⁴

¹ Act for International Development of 1961, Public Law 87-195, sec. 102.

² Bowles, C., The need for more specific criteria in programming economic assistance, aug. '62.

³ Johnson, L. B., Messages to Congress on Foreign Assistance, Department of State Bulletin, 28-2-'66

⁴ Fulbright, J. W., New Approach for Foreign Aid Program, New York Times, 28-3-'65.

Deze gedachten van Fulbright hebben in het bijzonder belangstelling gekregen bij de goedkeuring van de Amerikaanse hulpverleningswet voor 1966. Naast andere kritiek, welke in het Amerikaanse congres tot uiting werd gebracht, heeft de opvatting van Fulbright – na langdurige discussie tussen het Huis van Afgevaardigden en de Senaat – tot een voorstel geleid om het hulpprogramma aan een nieuw onderzoek te onderwerpen. In dit verband kan worden opgemerkt dat president Johnson bij de aankondiging van het Amerikaanse hulpprogramma 1967 heeft medegedeeld te zullen streven naar een meerjarige opzet van het hulpprogramma, scheiding van militaire en economische hulp en inschakeling van internationale organisaties.

In Frankrijk heeft de regering in 1963 een commissie ingesteld onder voorzitterschap van de toenmalige oud-minister Jeanneney. Deze commissie heeft een rapport over de door Frankrijk te voeren hulppolitiek geschreven dat in januari 1964 is gepubliceerd. In het rapport worden de oogmerken van de Franse hulpverlening besproken, waarbij het accent wordt gelegd op overwegingen van humanitaire aard, de verbreiding van de Franse cultuur en het behartigen van Franse overzeese belangen. Voorts worden richtlijnen gegeven voor de door Frankrijk te voeren hulpverleningspolitiek, waarbij onder andere uitbreiding van de hulp tot buiten de Communauté wordt bepleit.⁶

In Groot-Brittannië werd in de zomer van 1965 een witboek gepubliceerd over het ontwikkelingsvraagstuk. Het rapport verscheen onder de verantwoordelijkheid van de toenmalige Minister for Overseas Development, Mrs. Barbara Castle. In dit rapport wordt pragmatisch ingegaan op verschillende technieken van bijstand. Welvaartsvrhoging, aldus het witboek, zal de stabiliteit van de ontwikkelingslanden bevorderen en zal op lange termijn gezien ook de donorlanden ten goede komen. Het 'National Plan', in september 1965 door de Engelse regering gepubliceerd, geeft een indicatie van het Britse beleid tot en met 1970. Hierin wordt voorgesteld aan de multilaterale hulpverleningssector meer aandacht te besteden.⁷

In West-Duitsland heeft de regering tot hernieuwde overweging van de hulppolitiek besloten na moeilijkheden welke de Bondsrepubliek heeft gehad met een aantal hulp ontvangende landen over de erkenning van Oost-Duitsland. Dit heeft tot dusverre niet tot een publiek document geleid. In het geheel van het Duitse hulpprogramma neemt de bilaterale hulpverlening de belangrijkste plaats in.

Bijzondere aandacht verdient hetgeen de Verenigde Naties en de gespecialiseerde organisaties van de VN aan de heroriëntering hebben bijgedragen. Een aantal van de toespraken van Hammarskjöld en Oe Thant alsmede vele secretariaatsrapporten zijn van hoog niveau. Van deze rapporten verdienen vermelding het 'Development

⁶ La politique de coopération avec les pays en voie de développement, jan. '64.

⁷ Overseas Development: The Work of the New Ministry, aug. '65.

Decade' rapport van 1961,⁸ een aantal rapporten van de Wereldbank, UNCSAT (VN Conferentie voor Wetenschap en Technologie) en UNCTAD (VN Conferentie voor Handel en Ontwikkeling), en het rapport dat door het VN-secretariaat is uitgegeven over de resultaten van de eerste vijf jaar van het ontwikkelingsdecennium.⁹ Deze publicaties hebben meer bijgedragen tot het inzicht in de omvang van het probleem, het formuleren van sectorsgewijze probleemstellingen en het bepalen van het beleid, dan het werk van enige andere instantie. In dit verband verdienen ook de studies vermelding welke door het Development Assistance Committee (DAC) en het Ontwikkelingscentrum van de OESO zijn gemaakt. Deze rapporten handelen over achtergronden van de hulpverleningspolitiek, technische hulp en internationale inkomensvergelijking.

In Nederland hebben met name politieke partijen in de afgelopen periode veel aandacht besteed aan het ontwikkelingsprobleem. Dit is gepaard gegaan met het instellen van studiegroepen in een aantal partijen, het bijeenroepen van partijcongressen over het ontwikkelingsprobleem en het publiceren van een aantal rapporten. Uiteraard kon hierbij een goed gebruik worden gemaakt van onze traditionele overzeese contacten en de daaruit voortgevloeide kennis en ervaring. Van de verschillende publicaties dienen genoemd te worden het 'Rapport inzake samenwerking met minder ontwikkelde gebieden', uitgegeven door de Anti-Revolutionaire Partijstichting in 1959, het rapport 'Nederland's taak inzake samenwerking met de ontwikkelingslanden', uitgegeven door de Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman Stichting in 1963, het rapport 'Hulp aan Ontwikkelingslanden', uitgegeven door het Koos Vorrink Instituut in 1963 en de rapporten 'Samenwerking tussen overheid en particulier initiatief bij de ontwikkelingshulp' en 'Nederland en de internationale ontwikkelingssamenwerking', uitgegeven door respectievelijk de Katholieke Volks Partij in 1962 en het Centrum voor Staatkundige Vorming in 1966. Verder verdienen vermelding het in 1962 gepubliceerde rapport over het ontwikkelingsprobleem van de Maatschappij voor Nijverheid en Handel, alsmede de voorstellen tot samenwerking met ontwikkelingslanden van de Raad van Nederlandse Werkgeversverbonden van 1964.

Ook in kerkelijke kring staat het ontwikkelingsprobleem in de belangstelling. Door de Wereldraad van Kerken is herhaaldelijk aandacht voor de nood in de minder ontwikkelde gebieden gevraagd, en gewezen op de plicht die de geïndustrialiseerde landen hebben bij het oplossen van dit probleem. In de Pauselijke encyclieken 'Mater et Magistra' en 'Pacem in Terris' wordt op het vraagstuk van de minder ontwikkelde landen uitvoerig ingegaan. Ook Paus Paulus VI heeft aandacht aan het ontwikkelingsprobleem geschonken in de rede welke hij in 1965 gehouden

⁸ The United Nations Development Decade, Proposals for action, New York, 1962.

⁹ The United Nations Development Decade at mid-point, an appraisal by the Secretary General of the United Nations, New York, juni 1965.

heeft voor de Twintigste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York.¹⁰

Van de Nederlandse particuliere organisaties verdienen met name de activiteiten van de NOVIB (Nederlandse Organisatie voor Internationale Bijstand) vermelding. Het werk van deze organisatie heeft ertoe bijgedragen dat de Nederlandse publieke opinie betrokken blijft bij het ontwikkelingsprobleem. Deze vermelding wil niets tekort doen aan het werk van vele andere particuliere organisaties. In nummer 79 van de serie Uitgaven van het Ministerie van Buitenlandse Zaken is van deze organisaties een lijst met toelichting opgenomen.¹¹

Tenslotte dient hier ook reeds melding te worden gemaakt van het belangrijke werk dat de Nationale Raad van Advies inzake Hulpverlening aan Minder Ontwikkelde Landen verricht. In het afgelopen anderhalf jaar heeft de Raad acht adviezen gepubliceerd inzake economische hulp, technische hulp en een aantal specifieke onderwerpen.¹²

Parallel met de heroriëntering hebben in de meeste hulpgevendende landen reorganisaties in het regeringsapparaat plaats gevonden. In de Verenigde Staten en België heeft dit tot gevolg gehad, dat de hulpverlening administratief behandeld wordt door een instantie welke naar Nederlandse begrippen te vergelijken is met een zelfstandig regeringscommissariaat onder politieke verantwoordelijkheid van de minister van buitenlandse zaken. In Engeland, Zweden en de Bondsrepubliek is de hulpverlening aan een zelfstandige minister toevertrouwd. In Italië wordt de hulpverlening behartigd door een zelfstandig secretariaat-generaal van het ministerie van buitenlandse zaken. Frankrijk heeft gedurende enige jaren een aparte minister voor hulpverlening gehad. Bij de kabinetsformatie van januari j.l. is de hulpverlening toevertrouwd aan een voor deze taak aangewezen staatssecretaris onder de minister van buitenlandse zaken.

In Nederland kreeg een tweede in het voorjaar van 1963 benoemde staatssecretaris van buitenlandse zaken in zijn taakomschrijving het hulpverleningsbeleid toegewezen. Sinds april 1965 is een minister zonder portefeuille belast met de aangelegenheden met betrekking tot de hulp aan minder ontwikkelde landen. Hij is jegens het parlement verantwoordelijk voor het regeringsbeleid terzake.

¹⁰ VN doc. A/PV 1347 d.d. 4 okt. 1965.

¹¹ Uitgave nr. 79 van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, Staatsdrukkerij, Den Haag, mei 1966.

¹² Per 1 juni 1966 waren door de Raad 8 adviezen uitgebracht en gepubliceerd: 1. Nederlands Consortiumbeleid (mrt '65); 2. Projecten Programma (mrt '65); 3. Opleiding uit te zenden Deskundigen (mrt '65); 4. Algemene Samenstelling Hulpprogramma 1965 (aug. '65); 5. Internationaal Beleid (aug. '65); 6. Rentesubsidies en Giften (aug. '65); 7. Algemene Samenstelling Hulpprogramma 1966 (aug. '65); 8. Bevordering Particuliere Investerings (aug. '65). Bovendien waren nog 3 adviezen uitgebracht, doch nog niet gepubliceerd, terwijl 4 adviezen in een gevorderd stadium van voorbereiding waren.

Uitgangspunten voor hulpverlening

a. Politieke overwegingen

Het Nederlandse buitenlandse beleid richt zich op het bevorderen van goede betrekkingen met het buitenland en op het voorkomen en beperken van internationale conflicten. Het verminderen van het welvaartsverschil tussen meer en minder ontwikkelde landen levert tot dit doel een bijdrage. Het geven van ontwikkelingshulp moet dan ook in dit licht als een wezenlijk onderdeel van de Nederlandse buitenlandse politiek worden gezien.

In dit beleid wordt ook tot uiting gebracht de verantwoordelijkheid, die ons land heeft aanvaard om bij te dragen tot de groei van een volkerengemeenschap waarin ieder land de kans kan krijgen op een eigen, vrije sociale en economische ont-plooiing en daardoor op groter welvaart voor zijn bevolking. Het internationale verkeer zou de voorwaarden moeten scheppen die zulk een ontplooiing kunnen stimuleren. Die voorwaarden hebben niet uitsluitend betrekking op de onderlinge politieke verhoudingen, maar evenzeer op de economische samenwerking. Dit is een der uitgangspunten van het handvest der Verenigde Naties, een organisatie waarvan Nederland een der oprichters is.

In het verleden werd ontwikkelingshulp vaak verantwoord door een opsomming van zedelijke, politieke en economische motieven. Een dergelijke nevenschikking wordt minder gehoord naarmate het inzicht is gegroeid in de historische betekenis van het vraagstuk der welvaartsverschillen. Dit vraagstuk is een object van buitenlands beleid van soevereine staten. In dat beleid zijn overwegingen van menselijke solidariteit en lotsverbondenheid der naties evenzeer verweven als overwegingen van economisch belang. Het geldt hier uiteraard geen relaties tussen personen, maar relaties tussen staten. Daarom zullen de verschillende hierboven vermelde motieven tot uitdrukking komen op een wijze die eigen is aan het handelen van naties in het internationale verkeer; dit sluit overigens een goede coördinatie c.q. samenwerking met particuliere activiteiten op dit terrein geenszins uit.

Hulpverlening is dus, naar de mening van de regering, een essentieel element van het internationale beleid, dat er immers op is gericht een vreedzame internationale samenleving te bevorderen, waarin ieder land, vanuit zijn nationale identiteit, tot heil van zijn bevolking volledige ontplooiing kan vinden. Op grond hiervan is het gewenst het hulpverleningsbeleid zoveel mogelijk te beschermen tegen incidentele politieke en economische overwegingen van korte termijn. Daarenboven ware om-zichtigheid te betrachten bij het inweven van de hulpverlening in internationale politieke tegenstellingen van langere duur. De opvatting die lange tijd in het Sowjet-blok werd gehuldigd, dat men door hulpverlening politieke satellieten kon kweken is niet houdbaar gebleken en het Sowjetblok is doende daaruit de conclusies te trekken. Evenmin bleek het westelijke streven om hulp te verlenen met het oogmerk de ontvangende landen binnen de eigen politieke invloedssfeer te houden het beoogde resultaat te hebben. Deze opvattingen en uitgangspunten zijn dan ook aan

het verdwijnen, evenals de pogingen om aan hulp voorwaarden te verbinden met betrekking tot het economische systeem in het ontvangende land. Elke vermenging van doelstellingen blijkt in de praktijk afbreuk te doen aan het wezenlijke resultaat: verhoging van de levensstandaard voor een zo groot mogelijk aantal mensen.

Aan de andere kant heeft ook vermenging van doelstellingen aan de zijde der ontvangende landen vaak negatief resultaat opgeleverd. Aanvankelijk staat in de nieuwe landen de politieke onafhankelijkheid zozeer voorop, dat de economische en sociale ontplooiing bijna primair als een ondersteunende functie van die nieuw verworven soevereiniteit wordt gezien. Dit leidt in een aantal gevallen aanvankelijk tot het entameren van bepaalde prestigeprojecten, waarvan het economisch rendement laag is, maar die voor de ontvanger een middel zijn om de nationale eenheid te versterken. Uiteraard is zulk een oneconomisch gebruik van hulp-gelden weinig raadzaam, omdat het de groei naar hogere welvaart vertraagt. Met begrip en in gezamenlijk overleg zal men er naar moeten streven dergelijke projecten in de toekomst tot een uiterst minimum te beperken.

Het Nederlandse hulpverleningsbeleid heeft als uitgangspunt respect voor de nieuw verworven onafhankelijkheid der jonge landen en voor hun soms moeizaam opgebouwde nationale identiteit. Dit uitgangspunt komt in het beleid in de eerste plaats tot uitdrukking in de stelregel dat hulp alleen verstrekt zal worden als het ontvangende land daarom vraagt of althans er uitdrukkelijk toestemming voor geeft. In de tweede plaats betekent het dat de acculturatieproblemen, die ontstaan doordat westerse elementen in een cultuur worden gebracht waarin ze wezensvreemd zijn, met grote omzichtigheid en zorgvuldigheid moeten worden benaderd. In de derde plaats betekent dit een voortdurend streven naar samenwerking op gelijkwaardige basis, naar continuïteit in de hulpverlening, naar het zo spoedig mogelijk vinden van 'counter-parts' aan ontvangende zijde, aan wie onze kennis en ervaring kan worden overgedragen, en voorts dat zo spoedig als die overdracht heeft plaatsgevonden, de vertegenwoordigers van de gevende partij uit het ontvangende land worden teruggetrokken.

b. Economische aspecten voor de hulpgevende landen

De hulpverlening is vaak beschouwd als economisch aantrekkelijk voor de hulpgevende landen. Men zag de hulp als een investering op lange termijn. Door de hulp zouden de minder ontwikkelde landen zich sneller kunnen ontplooiën en zouden afzetmarkten voor de producten van de industrieën der hulpgevende landen gaan ontstaan. Vanuit een nationaal-economische visie zou zulks bevorderlijk zijn voor de welvaart van de gevende landen. Deze redenering heeft een aanzienlijke invloed uitgeoefend. Zij ging echter voorbij aan het doel en het effect van elke hulpverlening, namelijk, dat de ontvangende landen in toenemende mate zelf produceren en dus concurrenten van de donorlanden kunnen worden, zowel in eigen land en regio als daarbuiten.

De oorzaak van de invloed van deze argumentatie moet onder andere worden

gezocht in de herinnering aan de crisissituatie van de jaren dertig. Deze crisis werd vooral gemeten naar de omvang van de internationale handel en van de werkloosheid. De omvang van de handel en vooral van de werkgelegenheid werd derhalve een overwegend element in de beoordeling van het al of niet bestaan van welvaart. In dit licht werd een vergroting van de uitvoermogelijkheden in de eerste plaats gezien als een ontwikkeling die nieuwe werkgelegenheid in eigen land met zich mede bracht en daarom moest worden gestimuleerd.

Nu men het nationale inkomen als index van de welvaart hanteert, dient de betekenis van de hulpverlening voor het nationale inkomen van de ontwikkelde landen te worden bepaald door afweging van de voor de hulpverlening bestemde gelden tegen alternatieve aanwendingsmogelijkheden. Met andere woorden: wat is de alternatieve betekenis voor het nationale inkomen van het gevende land van geld dat in een minder ontwikkeld land wordt 'gestoken' in de vorm van hulp, tegenover investering in Nederland en/of in andere geïndustrialiseerde landen.

Voor de alternatieve investeringen zijn twee aspecten van belang: de andere kapitaalopbrengst en het andere handelseffect. In de eerste plaats trekt het kapitaal-aspect de aandacht. Een groot deel van de hulp wordt om niet of tegen lage rente ter beschikking gesteld. Men kan concluderen dat uit deze gezichtshoek bezien investering van overheidsmiddelen in de ontwikkelingslanden eerder nadelig dan voordelig kan worden geacht.

Behalve echter met de directe opbrengsten van kapitaalverschaffing moet ook rekening worden gehouden met het indirecte effect, via de investeringen, op de economische groei. Op korte termijn betekent de kapitaalexport een verminderde groei in het hulpverlenende land. Daar staat weliswaar een grotere groei in de hulp ontvangende landen tegenover, doch deze grotere groei vormt slechts in zoverre een compensatie voor de hulpverlenende landen als laatstgenoemde landen via de internationale handel hieruit voordeel verkrijgen.

De betekenis voor de handel, het tweede aspect, wordt bepaald door de verschillen in handelsbevorderend effect welke de onderscheiden investeringen opleveren, omdat de blijvende inkomenscreatie uit die investeringen ongelijk is. Ogenscheinlijk valt de vergelijking in het voordeel van de minder ontwikkelde landen uit omdat investeringen in deze landen sterker inkomensverhogend werken dan in geïndustrialiseerde landen, aangezien de productiefactor kapitaal in de achtergebleven landen de minimumfactor is.¹ Hierbij dient echter bedacht te worden dat het handelsbevorderende effect afhangt van de mate waarin de investering er toe bijdraagt de deviezeninkomsten te vergroten en voorts dat additionele koopkracht in de minder ontwikkelde landen zich voorshands verhoudingsgewijs minder op in-

¹ 'Advies Internationaal Beleid', van de Nationale Raad van Advies inzake Hulpverlening aan Minder Ontwikkelde Landen, augustus 1965.

dustrieproducten zal richten dan in de geïndustrialiseerde landen, doch veeleer op eerste levensbehoeften als voedsel en behuizing. Verder kan opgemerkt worden dat het importregime in ontwikkelde landen doorgaans vrijer is dan in minder ontwikkelde landen. Ter stimulering van de eigen industrie en ter bescherming van de handelsbalans wordt door de regeringen van de achtergebleven gebieden vaak een protectionistisch beleid gevoerd, waardoor de markten van de minder ontwikkelde landen minder toegankelijk worden. Op grond van deze overwegingen lijkt de conclusie gerechtvaardigd, dat investeringen in geïndustrialiseerde landen meer stimulerend voor de internationale handel zullen zijn dan investeringen in de achtergebleven gebieden. Hier komt nog bij dat het exportpakket van de minder ontwikkelde landen voorlopig naar omvang en verscheidenheid in het algemeen beperkt zal blijven en in kwaliteit met de producten uit de geïndustrialiseerde landen moeilijk zal kunnen concurreren.

Daaruit volgt, dat de compensatie voor het groeiverlies in de hulpverlenende landen vooral zal moeten optreden via een grotere specialisatie van de productie en daardoor een verlaging van de productiekosten, zowel in de hulpverlenende als in de hulp ontvangende landen. Deze compensatie wordt op langere termijn belangrijker naarmate de hulpbehoefte afneemt en de omvang van de hulp daalt om tenslotte geheel te worden beëindigd. Tenslotte kan worden gesteld dat voor de reeds nu hoogontwikkelde landen een situatie van orde en welvaart in de gehele wereld een additionele gunstige factor kan worden geacht voor de ontplooiing van de eigen economie. Ook uit economisch gezichtspunt is dit in de eerste plaats politieke aspect van belang te achten. Samenvattend, zijn dus op lange termijn bezien wel degelijk factoren te vinden welke in meerdere of mindere mate de gebrachte offers op korte termijn compenseren.

Indien men tot de conclusie kan komen dat, zeker op korte termijn, het verlenen van ontwikkelingshulp als een offer moet worden gezien, betekent dit overigens niet dat de hulp voor de donorlanden in het geheel geen positieve economische betekenis op korte termijn zou hebben.

Integendeel, de hulpverlening leidt immers onder meer direct tot de levering van goederen en diensten aan de ontwikkelingslanden. Tegenover een export naar de ontwikkelingslanden van de westerse geïndustrialiseerde wereld van \$ 24 miljard in 1964 staat een bedrag aan overheidshulp van \$ 6 miljard.

Het is duidelijk dat de hulpverlening invloed heeft op de omvang en ook op het patroon van de handel met de ontwikkelingslanden. Het effect van de hulpverlening moet zijn een groei van de eigen economische activiteit van de ontwikkelingslanden. Deze zal niet nalaten eveneens het patroon van de wereldhandel en daardoor de structuur van de wereldproductie te wijzigen. Voorts bestaat er een nauwe relatie tussen de omvang van de middelen die de ontwikkelingslanden door hun export en door het aantrekken van particuliere investeringen weten te verkrijgen en hun behoefte aan hulp van geïndustrialiseerde landen.

Bij het bepalen van het ontwikkelingsbeleid zal men met deze en dergelijke samenhangen rekening moeten houden. Men kan dan ook het ontwikkelingshulpbeleid niet scheiden van het algemeen nationale en internationale economische beleid der hulpverlenende landen. Bij dit beleid zal men naar een integratie moeten zoeken van het belang van de verhoging van de welvaart in de ontwikkelingslanden en de belangen en wenselijkheden in de geïndustrialiseerde landen.

Hier ligt de kern van de oplossing van het ontwikkelingsvraagstuk, dat in wezen inhoudt het snel en op gelijkwaardige wijze inpassen van de zich ontwikkelende economieën van een tachtigtal nieuwe zelfstandige staten in het bestaande wereld-economische systeem; dat dit systeem hiertoe zal moeten worden herzien en aangepast behoeft geen betoog.

Met andere woorden, het gaat om het vinden van een oplossing voor het complement van de dekolonisatie en de politieke zelfstandigwording van twee-derde van de wereldbevolking.

Knelpunten

a. Schuldenlast

Voor de uitvoering van de ontwikkelingsplannen hebben de minder ontwikkelde landen – afgezien van hun andere behoeften – goederen nodig die zij zelf niet of in onvoldoende mate voortbrengen, in het bijzonder kapitaalgoederen, werktuigen en materialen. De import van deze goederen roept voor deze landen twee problemen op, namelijk het besparingstekort en het tekort aan convertibele valuta. Deze twee tekorten behoeven niet steeds samen te gaan. Een land kan onder een tekort aan convertibele valuta lijden zonder dat een spaartekort hoeft op te treden.

In de afgelopen jaren weken de opvattingen over de wenselijke omvang van de hulpverlening herhaaldelijk uiteen. Het resultaat van de omvangsberekening kan namelijk anders zijn, indien het is gebaseerd op het rendement van kapitaal in de ontwikkelingsgebieden met de daaruit voortvloeiende kapitaalbehoefte, dan wel indien het is gebaseerd op het betalingstekort aldaar.

De aard van het probleem – besparingstekort of tekort aan convertibele valuta – is van invloed op de aard van de maatregelen die ter verlichting genomen kunnen worden. Ingeval in een bepaald land het tekort aan convertibele valuta domineert en er geen of bijna geen besparingstekort optreedt, kan een oplossing gevonden worden in vergroting van de export en vermindering van de import door middel van diversificatie van de productie. De te verlenen hulp zal dan vooral van betekenis zijn als steun voor de betalingsbalans, om derhalve het tekort aan convertibele valuta op te heffen. Ingeval er echter een duidelijk besparingstekort is, zal, naast maatregelen ter verhoging van de interne besparingen, kapitaaloverdracht door middel van hulpverlening noodzakelijk zijn om ontwikkelingsinvesteringen mogelijk te maken. Uiteraard hebben alle minder ontwikkelde landen een besparingsprobleem maar dat is voor verschillende regio's uiteenlopend van intensiteit. In Latijns-Amerika is het besparingsprobleem minder klemmend dan in Afrika; het valuta-aspect is daar dominerender dan in een groot aantal Afrikaanse gebieden.

De exportopbrengsten van de minder ontwikkelde landen worden nadelig beïnvloed door de voor deze landen verslechterende 'terms of trade' of ruilvoet. In de periode 1950 tot 1962 zijn, zoals reeds eerder opgemerkt, de exportprijzen van de minder ontwikkelde landen trendmatig gedaald. De afgelopen twee jaren geven een wisselvallig beeld te zien. Zo waren in 1964 de 'terms of trade' van de minder ontwikkelde landen 4% verbeterd vergeleken bij 1962; in 1962 was het laagste punt sinds 1950 bereikt. De prijzen van 1950 vormen overigens een betwistbaar uitgangspunt door de zogenaamde 'Korea-hausse'. Het kiezen van een onaantastbaar basisjaar is echter een uiterst moeilijke opgave, omdat ook in het verleden prijsstijgingen en prijsdalingen elkaar steeds afwisselden. Het prijsniveau van de exportgoederen van de minder ontwikkelde landen was in 1964 17% lager dan in het begin van de jaren vijftig. Uitgedrukt in dollars betekent dit,

dat de minder ontwikkelde landen in het jaar 1964 \$ 4 miljard aan inkomen derfden door prijsdaling van hun exportgoederen in vergelijking met de prijzen van 1950. Het laat zich niet taxeren welke trend de grondstoffenprijzen in de toekomst zullen gaan volgen. Het huidige wisselvallige beeld doet in elk geval de hoop rijzen dat de trendmatige daling tot een eind is gekomen. Internationale maatregelen welke stabilisering van de exportopbrengsten beogen kunnen zonder twijfel behulpzaam zijn. Hierop zal in hoofdstuk V punt a nader worden ingegaan. Opgemerkt zij echter dat, ook al zou gehoopt mogen worden dat de exportprijzen stabiel zullen blijven, de ontwikkelingslanden vermoedelijk nog geruime tijd zullen blijven kampen met het verschijnsel der stijgende invoerprijzen van industriële goederen.

Teneinde de minder ontwikkelde landen in staat te stellen hun import te continueren worden de exportopbrengsten van deze landen aangevuld door kredietverlening. Dit heeft tot gevolg gehad dat een - wat de Wereldbank noemt - 'schuldenexplosie' is ontstaan. In 1956 was de buitenlandse schuld van de minder ontwikkelde landen iets onder de \$ 10 miljard. In 1964 was dit bedrag \$ 33 miljard. Dit betekent dat de schuldenlast per hoofd van de bevolking in de minder ontwikkelde landen is gestegen van \$ 8 in 1956 tot \$ 22 in 1964. Het bedrag dat nodig is voor rente en aflossing is nog sneller gestegen: in 1956 bedroeg dit \$ 800 miljoen per jaar, in 1964 \$ 3.500 miljoen per jaar.

Neemt men behalve bovenstaande schulden ook nog de niet door overheden gearandeerde particuliere schulden, de achterstallige handelsschulden, de dividendbetalingen e.d. in aanmerking, dan blijkt de jaarlijks terug te betalen som aan renten en aflossingen zelfs ongeveer \$ 6 miljard te bedragen.

Het behoeft nauwelijks nader betoog, dat een land dat met een grote schuldenlast wordt geconfronteerd in ernstige conflicten kan geraken. Wanneer een steeds stijgend gedeelte van de inkomsten van een ontwikkelingsland besteed moet worden voor het betalen van renten en aflossingen, zal dit land alleen dan in staat zijn de invoer, benodigd voor handhaving en verbetering van de eigen levensstandaard, te financieren, indien het verzekerd is van een eveneens stijgende kredietverlening door het buitenland. Stagneert deze laatste tijdelijk, bijvoorbeeld door het achterwege blijven van verwachte hulpverlening of door moeilijkheden bij het verkrijgen van commerciële kredieten of investeringen, dan kan het ontwikkelingsland voor de pijnlijke keuze worden geplaatst om óf wel zijn ontwikkelingsprogramma drastisch te beperken - met de ernstige gevolgen die een doorbreking van de continuïteit met zich mee kan brengen - óf wel zijn schulden niet te betalen hetgeen zijn toekomstige kredietwaardigheid ernstig zal aantasten. Dit laatste betekent in het internationale financiële bestel een verzwakking van de zo gewenste juiste debiteuren-moraal. Deze laatste overwegingen zullen er veelal toe leiden, dat het ontwikkelingsland besluit om, liever dan zijn verplichtingen tegenover het buitenland niet na te komen, zijn invoerbehoeften drastisch te beperken, dan wel door het opnemen van dikwijls te korte en te dure kredieten de onmiddellijke noodsituatie te verhelpen; hetgeen dan weer de moeilijkheden in de toekomst vergroot.

De ernst en de omvang van het schuldenvraagstuk heeft internationaal toenemende aandacht opgeëist. Gewezen moge worden op de publicatie van het Development Assistance Committee van de OESO: 'Development Assistance efforts and policies, 1965 Review', en op de ervaringen van de Wereldbank, zoals deze o.a. tot uitdrukking komen in de redevoering die door haar uitvoerende directeur mr P. Lieftinck is uitgesproken voor het jaarlijks congres van het Nederlandse Instituut voor Accountants te Amsterdam (d.d. 16 oktober 1965).

Deze analyses van het probleem der toenemende schuldenlasten tonen aan dat er geen eenvoudige, voor alle gevallen toepasselijke oplossing is. De regering laat zich bij haar pogingen om een bijdrage te geven tot de oplossing van dit vraagstuk leiden door de volgende beleidslijnen.

1. Slechts in internationaal verband en slechts met de medewerking der ontwikkelingslanden zelf kan worden getracht de gevaren te keren die deze landen bedreigen uit hoofde van overmatige schulden. Samenwerking tussen de ontwikkelde landen zoals deze nu in de DAC met kracht ter hand is genomen en waarop hierna onder 2. verder wordt ingegaan, moet worden aangevuld door maatregelen die de ontwikkelingslanden zelf nemen ter vermindering van een ongunstige schuldenstructuur. Internationale organisaties en vormen van multilaterale samenwerking zoals consortia en consultatieve groepen kunnen er toe bijdragen, dat mogelijke gevaren tijdig worden onderkend, déconfitures door gezamenlijke actie kunnen worden voorkomen en instituten worden gecreëerd, die onevenwichtigheden in de betalingscapaciteit van ontwikkelingslanden kunnen opvangen.

2. Voorzover het het eigenlijke hulpverleningsbeleid betreft, moet het streven erop zijn gericht, zowel de omvang als de kwaliteit van de hulp zodanig te verbeteren, dat de verhouding tussen de jaarlijkse verplichtingen der ontwikkelingslanden voor rente en aflossing en de ontvangen hulp geen verdere verslechtering ondergaat. Wat de omvang van de hulp betreft, zij opgemerkt, dat de eerder vermelde jaarlijkse terugbetalingsverplichtingen van naar schatting \$ 6 miljard staan tegenover een nieuwe kapitaalstroom uit alle aangegeven bronnen van ongeveer \$ 12 miljard. Deze situatie dreigt echter snel te verslechteren, vooral doordat voor vele ontwikkelingslanden die enige jaren geleden zijn opgenomen, de terugbetalingsvrije periode tot een einde komt. Volgens berekeningen van de Wereldbank zou de terugstroming van renten en aflossingen van de ontwikkelingslanden naar de geïndustrialiseerde wereld over vijftien jaar de stroom van nieuw kapitaal in omgekeerde richting geheel compenseren, tenzij inmiddels de hulpverlening zou worden vergroot, of de voorwaarden drastisch verzacht. De noodzaak tot vergroting van de bruto hulp is dus reeds uit dezen hoofde aanwezig, nog afgezien van de overwegingen die in een volgende paragraaf over de omvang van de hulp naar voren worden gebracht.

Naast vergroting van de hulp is echter ook verzachting van de voorwaarden van de hulp een belangrijke factor bij het verminderen van de lasten voor de ontwikkelings-

landen. Dit geldt zowel voor de rentevoet als voor de aflossingsperiode, terwijl in een aantal gevallen ook de verlening van een kortere of langere aflossingsvrije periode van veel belang zal kunnen zijn. Het streven naar algemene verbetering van de hulpverleningsvoorwaarden heeft geleid tot een besluit van de DAC van juli 1965 waarin aan de DAC-landen wordt aanbevolen, dat zij alle binnen drie jaren de voorwaarden van hun hulp zo verbeteren, dat minstens 80% van hun hulpprogramma wordt verstrekt in de vorm van giften of zachte leningen (i.c. leningen met een rente van maximaal 3% en een looptijd van minstens 25 jaar). De regering besloot in 1965 haar leningsbeleid zo te wijzigen, dat aan deze aanbeveling wordt voldaan.

De DAC heeft eveneens aanbevolen de leningsvoorwaarden voor individuele landen aan te passen aan de omstandigheden, d.w.z. vooral aan de terugbetalingscapaciteit van het betrokken land. De toepassing van dit, ook in de VN Conferentie voor Handel en Ontwikkeling uitgesproken, beginsel levert echter nog vele praktische en theoretische problemen op. Zonder hierop nader in het kader van deze nota diep in te gaan zij slechts gewezen op de noodzaak om, indien men de hulpbehoeften en de terugbetalingscapaciteit van een ontwikkelingsland wil bepalen, eerst vast te stellen in hoeverre deze behoeften worden bepaald door een tekort aan deviezen en in hoeverre door een tekort aan besparingen. De grootste van deze factoren behoort bepalend te zijn.

3. De maatregelen die de ontwikkelingslanden zelf kunnen nemen ter vermindering van een ongunstige schuldenstructuur moeten, naast de algemene vereisten van een realistisch invoer- en ontwikkelingsbeleid en een gezond monetair en budgettair regiem, vooral worden gezocht in de sector van de korte kredietopnemingen van commerciële aard. Ernstige financiële moeilijkheden van enkele ontwikkelingslanden zijn in het recente verleden vooral ontstaan, doordat het betrokken land onverantwoord zware verplichtingen op korte termijn op zich had genomen, waarbij overigens ook de kredietverstrekkende landen soms uit concurrentie-overwegingen ruimer en meer krediet hadden verschaft dan het betrokken ontwikkelingsland als geheel kon dragen. Onvoldoende inzicht in de omvang van deze kredietverhoudingen van commerciële aard, voorzover tussen particulieren bestaand, is voorts een medebepalende factor gebleken. Het exportkredietverzekeringsbeleid in het algemeen en de rol van het korte krediet in het ontwikkelingsproces in het bijzonder zijn dan ook onderwerpen die mede met het oog op het schuldenvraagstuk nog aanzienlijke studie zullen vereisen. DAC en Wereldbank doen reeds pogingen om het inzicht terzake te verdiepen. In de loop van dit jaar is een studie van de Wereldbank over dit onderwerp te verwachten.

b. Voedselvraagstuk

In de ontwikkelingsplannen die in de jaren vijftig in de minder ontwikkelde landen zijn ontworpen, is naar verhouding geringe aandacht besteed aan de land-

bouw. In deze eerste ontwikkelingsfase gaven de meeste minder ontwikkelde landen de voorkeur aan een snelle industriële ontplooiing en aan de opbouw van een economische infrastructuur. Aan ontwikkelingsprojecten als staalfabrieken, elektriciteitscentrales en wegenbouw werd, als uitgangspunt voor ontwikkeling en als tastbare vormen van moderne economie en techniek, de voorkeur gegeven.

Deze nadruk op industrialisatie en infrastructuur is een van de redenen geweest waarom de vergroting van de landbouwproductie beperkt bleef. Een trage groei van de landbouwproductie heeft echter ook ernstige gevolgen voor de toekomstige algemene economische groei in de minder ontwikkelde landen. Hierbij zijn twee factoren van belang.

In de eerste plaats ging de beperkt toenemende landbouwproductie gepaard met een sterke bevolkingsaanwas. Dit heeft tot gevolg gehad dat de slechts langzame vergroting van de landbouwproductie voor een belangrijk deel wordt geabsorbeerd door de bevolkingsaanwas. Reeds enige tijd geldt voor een aantal van deze landen dat de bevolkingsgroei de stijging in de voedselproductie overtreft, hetgeen betekent dat de voedingsconditie van de bevolking verslechtert.

Volgens de laatste 'circular letter' no 92 d.d. maart 1966 van de Directeur-Generaal van de FAO (de Voedsel- en Landbouworganisatie der VN) is over het geheel genomen in de ontwikkelingslanden gedurende de periode 1954/55-1964/65 de voedselproductie per hoofd met gemiddeld 0,5% per jaar gestegen, al is dit percentage de laatste jaren nog iets gedaald. De bevolkingstoename in diezelfde periode bedroeg gemiddeld 2,4% per jaar. Volgens FAO Commodity Study no. 15 (1964) is gedurende de jaren vijftig de voedselproductie in de Verenigde Staten jaarlijks gestegen met 1,9% en in Europa met 2,7%, terwijl in diezelfde periode de bevolking in de ontwikkelde landen met 1 à 1,5% per jaar toenam.

Voor de wereld als geheel genomen betekent dit, dat de laatste 10 à 15 jaar de voedselproductie sterker is toegenomen dan de bevolking. Gaf dit tot het begin van de jaren zestig aanleiding tot het ontstaan van steeds grotere overschotten, daarna zijn deze door toenemende consumptie enigszins verminderd.

Hoewel de voedingstoestand dus over het geheel, en ook wel enigszins in de ontwikkelingslanden, vooruitgaat, is deze in laatstgenoemde landen ongetwijfeld nog verre van bevredigend en bestaat in vele dier gebieden een situatie van permanente ondervoeding. Aan de verdere opvoering van de productie in die landen zal dan ook bijzondere aandacht moeten worden geschonken. De kans op incidentele hongersnoden blijft voorlopig nog bestaan.

Afgezien van het menselijke drama heeft een acute hongersnood uiteraard een sterk remmende invloed op de economische ontwikkeling. Een bevolking die op de rand van de hongerdood leeft is niet tot efficiënte productie in staat. Bovendien zal politieke druk ontstaan om alle beschikbare middelen aan te wenden voor import van voedsel. Dit betekent, dat vele ontwikkelingsprojecten zullen moeten worden stilgelegd zodra de voor dit doel beschikbare middelen aan het ontwikkelingsprogramma worden onttrokken. Een zelfde tendens valt reeds op te merken

in de hulpgevende landen. In acute gevallen van hongersnood zijn zij bereid voedsel te verstrekken, maar zij zijn geneigd dit te doen ten koste van het hulpverleningsbudget. Op lange termijn wordt hierdoor het probleem eerder vergroot dan verkleind.

In de tweede plaats wordt de economische groei ten gevolge van de trage stijging van de voedselproductie ook nog indirect ondermijnd. De talrijke nieuwe projecten welke in de minder ontwikkelde landen worden uitgevoerd, hebben tot gevolg dat additionele koopkracht ontstaat, welke zich – zoals bij een lage levensstandaard normaal is – voornamelijk op voedsel richt. Blijft voldoende voedselaanbod om deze vraag te bevredigen achterwege, dan zullen zich inflatoire ontwikkelingen in de voedselsector voordoen, gepaard gaande met de daaruit voortvloeiende ontwrichtingen in het verdere sociaal-economische leven.

Naarmate de economische groei van een land voortschrijdt, bijvoorbeeld door de uitvoering van omvangrijke industrialisatieprojecten, zal zich laatstgenoemd verschijnsel des te sterker doen gevoelen. Dit betekent, dat bij het ontbreken van voldoende voedselaanbod in de economische groei als het ware een rem wordt ingebouwd, welke voorshands des te krachtiger werkt naarmate meer projecten worden uitgevoerd.

Uit deze omstandigheden blijkt, dat het van vitaal belang is een oplossing te vinden voor het voedselprobleem in de minder ontwikkelde landen. Hierbij kan men – naast eventuele beperking van de bevolkingsaanwas – aan drie mogelijkheden denken: ten eerste verhoging van de eigen voedselproductie in de minder ontwikkelde landen, ten tweede vergroting van de import van voedsel en ten derde verstrekking van voedsel als consumptieve hulp.

Aan de verhoging van de eigen voedselproductie van de minder ontwikkelde landen is in november 1965 op de conferentie van de FAO veel aandacht besteed. Bij de discussies op deze bijeenkomst werd in het bijzonder aandacht besteed aan de behoefte aan technici en specialistische bijstand, aan versterking van productieprikkelers, aan de noodzaak tot aanpassing van het landbouwonderwijs en de voorlichting aan de lokale omstandigheden, aan landbouwhervorming en aan de oprichting van coöperatieve landbouworganisaties. De problemen zijn vanzelfsprekend niet in alle onderontwikkelde landen gelijk. In sommige landen domineert het tekort aan technische kennis, in andere landen vormen pachtverhoudingen, het transport, het handelssysteem en het vasthouden aan tradities de belangrijkste problemen. Met name grote delen van Azië behoren tot laatstgenoemde groep.

Eveneens in november 1965 gaf het Amerikaanse departement van landbouw een publicatie uit waarin prioriteit werd gegeven aan de verhoging van de eigen voedselproductie in de ontwikkelingslanden.¹ De in dit rapport geformuleerde gedachten-

¹ U.S. Department of Agriculture, Economic Report No. 27. Changes in Agriculture in 26 Developing Nations, 1965.

gang vormde de tegenhanger van de door de Directeur-Generaal van de FAO geformuleerde ideeën. Deze bepleitte een meer planmatig georganiseerde distributie van de wereldvoedselproductie, waarvan beschikbaarstelling van voedsel door geïndustrialiseerde landen aan onderontwikkelde landen een belangrijk element vormde. Sindsdien is er een intensieve internationale discussie over het wereldvoedselvraagstuk gevoerd. De inzichten van de Verenigde Staten zijn daarbij genuanceerder geworden. Enerzijds blijft Amerika het belang van vergroting van de voedselproductie in de minder ontwikkelde landen sterk accentueren, anderzijds wordt erkend dat gedurende een lange periode in de minder ontwikkelde landen een voedseltekort zal bestaan, dat alleen door invoer van buitenaf kan worden aangevuld.

De tweede mogelijke bijdrage tot de oplossing van het wereldvoedselvraagstuk is de vergroting van de voedselimport door minder ontwikkelde landen uit de voedselexporterende landen. Het voortzetten van deze import wordt echter steeds moeilijker door de uitputting van deviezenreserves van de minder ontwikkelde landen en door de groeiende schuldenlast waaronder deze landen gebukt gaan. De Verenigde Staten, die een belangrijk aandeel hebben in de voedselexport naar de minder ontwikkelde landen, worden geconfronteerd met een trendmatige terugloop van hun voedseloverschotten. Deze terugloop van de Amerikaanse voedselvoorraden hangt samen met de geleidelijk stijgende binnenlandse consumptie, de produktiebeperkende maatregelen die door de Amerikaanse regering zijn getroffen en de regelmatige internationale graanaankopen door de oostbloklanden.

Naast de verhoging van de eigen voedselproductie en de vergroting van de voedselimport is, als hiervoor gesteld, een derde mogelijke oplossing van het wereldvoedselvraagstuk de verstrekking van voedsel als ontwikkelingshulp. Hiermee hangt samen de mogelijkheid van het eventueel bewust creëren van daartoe bestemde voedseloverschotten in voedselexporterende landen.

Het geven van ontwikkelingshulp in de vorm van voedsel ter voorziening in consumptieve behoeften betekent een doorbreking van het beginsel dat hulp alleen uit produktiefactoren dient te bestaan, die bedoeld zijn om de produktie in de minder ontwikkelde landen te stimuleren. In feite is dit beginsel reeds losgelaten bij de invoering van programmahulp naast projecthulp, zodra die programmahulp mede consumptiegoederen omvat. Ook het Wereldvoedselprogramma van VN en FAO heeft een duidelijk consumptief aspect. Hoewel door dit programma voedsel voornamelijk verstrekt wordt in het kader van de uitvoering van projecten, valt niet te ontkennen dat deze hulp toch primair van consumptieve aard is. De ervaringen met het Wereldvoedselprogramma zijn overigens alleszins gunstig: door de invoer van voedsel worden op produktie gerichte projecten mogelijk gemaakt.

Men kan een verschuiving van voedselhulp in het kader van projecten – zoals door het Wereldvoedselprogramma wordt gedaan – naar algemene voedselhulp ver-

gelijken met de verschuiving van projecthulp naar programmahulp. In beide gevallen wordt de desbetreffende hulpactiviteit verruimd tot de totale economie of althans een groot deel daarvan. Het onderscheid is slechts schijnbaar van wezenlijke aard; een economische activiteit in de vorm van een project is immers nimmer geïsoleerd van de economische omgeving waarin het project is geplaatst; er zal integendeel een constante wisselwerking met de omgeving zijn.

Men zou verder kunnen gaan en de vraag stellen of in het kader van het ontwikkelingsprobleem het onderscheid tussen enerzijds kapitaalgoederen in de zin van produktiefactoren en anderzijds consumptiegoederen juist is. Elementaire behuizing, voeding en onderwijs zijn immers, ook als zij geen kapitaalgoederen zijn, toch evenzeer productief als middelen ter instandhouding en stimulering van de arbeid als voornaamste produktiefactor. Bovendien is er nog een puur economische overweging. Onvoldoende voedselaanbod zal – zoals eerder werd gesteld – sterk remmend werken op de uitvoering van ontwikkelingsprogramma's. Men mag aannemen dat het later weer versnellen van deze programma's een veelvoud zal kosten van het overbruggen van het voedseltekort door middel van voedselhulp.

Naast kwalitatieve heeft het wereldvoedselprobleem vanzelfsprekend ook kwantitatieve aspecten. Om hierin een inzicht te krijgen dienen de minder ontwikkelde landen in twee groepen te worden verdeeld. De eerste groep bestaat uit landen, die nog geheel in het begin van hun economische ontwikkeling staan. In deze landen is de groei van het nationale inkomen en van de landbouwproductie zeer laag; daar is tevens de toename van de voedselbehoefte primair een functie van de bevolkingsaanwas. De tweede groep bestaat uit landen die een verder stadium van economische groei hebben bereikt. Door de stijging van het nationale inkomen wordt in deze landen het voedseltekort groter, omdat door de inkomensgroei de vraag naar voedsel relatief sterk toeneemt.

De vorm van de voedselhulp zal van meerdere factoren afhankelijk zijn. Daarbij zijn aan de ontvangende kant de aard van het tekort en de vervoers- en opslagmogelijkheden belangrijke elementen. Aan de gevende zijde zal getracht dienen te worden zodanig met voedselhulp te manoeuvreren, dat deze noch de lokale markt in de ontwikkelingslanden verstoort door ongunstige invloed op de prijs en de produktie, noch de internationale handels- en produktieverhoudingen.

Aangezien dit vraagstukken zijn met wereldwijde implicaties, zullen zij ook slechts in internationaal verband benaderd kunnen worden. Overleg in het Development Assistance Committee te Parijs en in de Consultative Subcommittee on Surplus Disposal (van de FAO) te Washington en bevordering van actieve deelname aan het Wereldvoedselprogramma acht de regering dan ook de meest geëigende middelen.

Intussen blijkt uit prognoses dat voorlopig nog gerekend moet worden met grote voedseltekorten in ontwikkelingslanden. Aangezien de voedselproduktie in vele

van die landen de bevolkingsgroei maar nauwelijks kan bijhouden, zal import van voedsel dan ook voorlopig noodzakelijk blijven.

Op grond van al deze overwegingen is het wenselijk dat de minder ontwikkelde landen prioriteit geven aan de opvoering en rationalisering van hun landbouwproductie. De ondergetekende is dan ook voornemens de hulpverlening meer daarop te richten. Teneinde te bereiken dat het stimuleren van de landbouwproductie bij de hulp ontvangende landen continu aandacht krijgt, zal de regering dit onderwerp betrekken in de gesprekken welke plaats vinden in de consortia en de consultatieve groepen van de Wereldbank en de OESO.

Verder acht de ondergetekende het wenselijk dat – conform hetgeen in de nota van 1962 werd aangeduid – ter overbrugging van ernstige en structurele voedseltekorten in minder ontwikkelde landen de bestaande ontwikkelingshulp wordt aangevuld met de verstrekking van hulp in de vorm van voedsel.

Dergelijke voedselhulp is door de Verenigde Staten reeds jaar en dag verstrekt uit overschotvoorraden. Hoewel de tarvevoorraden van de Verenigde Staten volgens de 'Foreign Agricultural Circulars' van het Amerikaanse ministerie van landbouw sinds 1963 met ongeveer 26% gedaald zijn tot ruim 36 mln. ton (per 1 jan. 1966), zijn de totale wereldvoorraden in die tijd relatief veel minder gedaald, namelijk met slechts 9% tot rond 75 mln. ton. De mais-voorraden in de Verenigde Staten en Argentinië daalden in die periode met 2,5% (sinds 1964 met 6%) tot ruim 105 mln. ton. De waarde van deze voorraden beloopt thans (tegen wereldmarktprijzen) ruwweg \$ 4,9 miljard voor tarwe en \$ 4,7 miljard voor mais.

In het licht van de gehele situatie kan er van worden uitgegaan dat, ook indien men rekening houdt met de Amerikaanse voorraadpolitiek en met een stijgende vraag uit Oost-Europa en de Chinese Volksrepubliek, er voorlopig nog ruim voldoende graan voor voedselhulp beschikbaar is, mits hiervoor de financiering kan worden gevonden. Daarnaast moet worden erkend, dat zeer vaak de aanvullende voedselhulp beter niet in de vorm van eiwitarme producten kan worden gegeven, omdat veelal in het dieet van de ontwikkelingslanden het tekort aan eiwithoudende voedingsmiddelen het meest pregnant is. Opgemerkt kan worden dat de produktie van eiwitrijk voedsel in vrijwel alle geïndustrialiseerde gebieden reeds veel ruimte laat voor hulpverlening, terwijl zij zeer snel kan worden uitgebreid indien de financiële middelen voor de afzet beschikbaar zijn.

De mogelijkheden van voedselhulp worden dan ook eerder beperkt door financiële moeilijkheden dan door het huidige produktieniveau; de noodzaak van zogenaamde 'planned surplus production' lijkt dan ook vooralsnog niet aanwezig.

c. De bevolkingsaanwas

Een complement van de pogingen tot vergroting van de landbouwproductie en het voedselaanbod zijn de pogingen om tot vermindering van de vraag naar voedsel te komen, o.m. door een gerichte bevolkingspolitiek. Het enorme geboortenoever-

schot in tal van arme landen heeft vanzelfsprekend verderreikende gevolgen dan een druk op de voedselsituatie alleen. Het roept vraagstukken op met betrekking tot alle onderdelen van het ontwikkelingsproces: zowel ten aanzien van het algemene welvaartspeil en het individuele inkomenspeil als ten aanzien van onderwijs, huisvesting, gezondheid, urbanisatie en werkgelegenheid.

In tabel II is een prognose gegeven van de te verwachten toeneming van de wereldbevolking, waarbij ter illustratie de cijfers zijn opgenomen over de periode 1750-1960. Deze schattingen zijn gemaakt door het secretariaat van de VN. In een aantal minder ontwikkelde landen vormen programma's ter beperking van de bevolkingsgroei een belangrijk onderdeel van de economische en sociale ontwikkelingsplannen. Dit geldt onder meer voor India, Pakistan, Zuid-Korea, Tunesië en de Chinese Volksrepubliek. In vele andere minder ontwikkelde landen zijn programma's van bescheiden omvang in uitvoering.

De betekenis van het besluit programma's tot beperking van de bevolkingsaanwas in te voeren ligt niet zozeer in de onmiddellijk resultaten - deze zullen eerst op langere termijn optreden - doch in de verandering van inzicht die uit deze besluiten blijkt.

In de praktijk blijkt echter telkens weer, dat hier een terrein ligt, dat men slechts met grote omzichtigheid in de ontwikkelingslanden kan betreden. Huwelijksgegewoonten, religieuze factoren, economische en fysiologische omstandigheden spelen mede een belangrijke rol.

Het bevolkingsvraagstuk is in de VN voor het eerst als apart onderwerp aan de orde gesteld tijdens de zeventiende Algemene Vergadering in 1962. Deze gedachtenwisseling resulteerde in een aanbeveling om statistische gegevens te verzamelen, demografische experts op te leiden en de verdieping van het inzicht in de samenhang tussen bevolkingsgroei en economische en sociale ontwikkeling te bevorderen.

De gedachte om landen die daarom vragen hulp op demografisch gebied te verlenen is in de zomer van 1964 tijdens de 37ste zitting van de ECOSOC aanvaard. In aansluiting hierop is tijdens de 39ste zitting van de ECOSOC (medio 1965) een besluit aangenomen waarin de aanbevelingen van de VN Bevolkingscommissie inzake het werkprogramma op demografisch gebied worden ondersteund. In deze resolutie worden VN-organen en -organisaties uitgenodigd de mogelijkheden van uitbreiding van hun activiteiten op het terrein der bevolkingspolitiek in overweging te nemen; voorts wordt de aandacht van de Algemene Vergadering der VN gevestigd op de noodzaak hiervoor meer fondsen beschikbaar te stellen en wordt de secretaris-generaal verzocht, aan het werk op genoemd terrein grote aandacht te schenken, onder meer door, op verzoek van regeringen, van advies te dienen en opleidingsmogelijkheden ter beschikking te stellen. Tenslotte wordt de secretaris-generaal in deze resolutie gevraagd aan de Bevolkingscommissie voorstellen te doen voor een prioriteitenprogramma voor perioden van twee tot vijf jaar in het kader van een werkprogramma op lange termijn.

De achttiende vergadering van de Wereldgezondheids Organisatie (1965) heeft de directeur-generaal der WHO verzocht voort te gaan met de ontwikkeling van activiteiten ten aanzien van de gezondheidsaspecten van de wereldbevolkingsgroei. Deze activiteiten omvatten de uitvoering van studies van de medische aspecten van steriliteit en fertiliteit, methoden van geboortebeperking en van andere aspecten van de bevolkingsexplosie. Voorts droeg de vergadering de directeur-generaal op om op verzoek adviezen te verstrekken omtrent de gezondheidsaspecten van menselijke voortplanting. Deze adviezen hebben geen betrekking op operationele activiteiten; de achttiende vergadering van de Wereldgezondheids Organisatie achtte het niet tot de taak van de WHO te behoren, een of andere vorm van bevolkingspolitiek te steunen of te propageren.

De regering stelt zich op het standpunt dat zij - met erkenning van de rechten en verantwoordelijkheden van de ouders bij de bepaling van de gezinsgrootte - haar medewerking wil verlenen om tot een verantwoorde oplossing van het bevolkingsvraagstuk te komen. Zij neemt derhalve een positieve houding aan tegenover verzoeken die leden-staten tot de VN of daaronder ressorterende organisaties of tot haarzelf richten om technische bijstand m.b.t. het bevolkingsvraagstuk.

Zij heeft recentelijk aan dit standpunt uitdrukking gegeven tijdens de negentiende Wereldgezondheidsvergadering in mei 1966 te Genève. Deze vergadering nam overigens een genuanceerd standpunt ten aanzien van het vraagstuk in kwestie in: de ietwat cryptische resolutie terzake beperkt de rol van de WHO op dit terrein tot het geven van technische adviezen op verzoek, binnen het raam van een georganiseerde gezondheidsdienst, zonder de normale preventieve en curatieve functies daarvan in de weg te staan.

Een ontwerp-resolutie waarbij de directeur-generaal der WHO in duidelijke beoordelingen werd verzocht aan het UNICEF te adviseren inzake de gezondheidsaspecten van het bevolkingsvraagstuk, en steun te verlenen aan leden-staten, kwam door aanvaarding van eerstgenoemde resolutie niet in stemming. De besluitvorming in de negentiende vergadering van de Wereldgezondheids Organisatie over de taak der WHO werd overigens geenszins door unanimiteit gekenmerkt.

De regering heeft intussen - naast haar evengenoemde bereidverklaring in het kader van de WHO - een concreet project voor samenwerking terzake met een bevriend donorland in studie.

De regering heeft verder met belangstelling het in juni 1966 te Amsterdam gehouden congres 'De mens in dichte pakking' gevolgd.

d. Kennisoverdracht

De oudste vorm van ontwikkelingsbijstand is technische hulp: de uitzending van deskundigen en, in de geïndustrialiseerde landen, de ontvangst van bursalen voor studie of scholing. Kennisoverdracht werd gezien als de centrale voorwaarde voor het op gang brengen van het ontwikkelingsproces in achtergebleven landen. Of-

schoon later de ontwikkelingsbijstand veel meer facetten is gaan vertonen, is daarin de kennisoverdracht een belangrijk onderdeel gebleven. Maar tevens zijn de methoden en technieken die voor deze overdracht werden gehanteerd sinds 1950 nagenoeg ongewijzigd gebleven. In ontwikkeling zijnde landen vragen langs bilaterale weg of via internationale organisaties deskundigen aan, die op grond van taakanalyses in meer ontwikkelde landen worden gerecruiteerd en voor rekening van die landen voor enige tijd worden uitgezonden. Beurzen worden verstrekt – zolang er plaatsen zijn of geld voorhanden is – aan degenen, die zich langs welk kanaal dan ook aanmelden voor een beurs, zodra een selectiecommissie hun opleiding of ervaring in overeenstemming acht met de toelatingseisen voor de opleiding die de aanvragers ambiëren.

Dit gehele systeem nu van uitzending en beursverlening bevindt zich in een overgangsfase die eerst na grondige reorganisatie van de methoden van kennisoverdracht voltooid zal kunnen worden. In zulk een situatie spelen talrijke factoren een rol. Onder die factoren geldt in de eerste plaats het doorbrekende inzicht dat de tot nu toe gevolgde werkwijze niet optimaal is en dat nieuwe oplossingen daarvoor moeten worden gevonden. Andere problemen en omstandigheden die de situatie kenmerken zijn de volgende:

1. *Bepaling der prioriteiten*

Het stond uiteraard reeds lang vast dat de behoefte aan technische hulp onbegrensd is. Tegenover het beperkte aantal deskundigen staat een actuele vraag naar deskundigen, die uiteraard op een keuze berust welke het vragende land doet uit de onbeperkte behoeften. In de praktijk is echter gebleken, dat in vele gevallen de actuele vraag niet met de werkelijke prioriteiten in overeenstemming is, of, met andere woorden, niet in overeenstemming is met de reëel verwerkbare externe hulp. Deze negatieve vaststelling kon tot dusver niet eenvoudig worden omgezet in de positieve bepaling, waar dan wel door plaatsing van deskundigen een optimaal resultaat kon worden bereikt. Dit is thans een onderwerp van onderzoek waarbij met name de Verenigde Staten en Frankrijk baanbrekend werk verrichten. Daarbij wordt door middel van socio-economische studies getracht de strategische punten te isoleren waar deskundigenhulp het grootste resultaat bereikt voor de opvoering van het ontwikkelingstempo.

2. *Het aanbod van deskundigen*

Het aantal beschikbare deskundigen in de geïndustrialiseerde landen is betrekkelijk schaars. De pogingen tot verruiming van het aanbod zijn tot dusver weinig succesvol geweest. Afgezien van interne factoren zoals de krappe arbeidsmarkt spelen hierbij vooral kwesties een rol als de speciale opleiding die de deskundige moet krijgen om zijn vakbekwaamheid aan te vullen met de specifieke vaktechnische aspecten die in een minder ontwikkeld land van belang zijn. Maar daarenboven is de deskundige vaak pas redelijk bruikbaar indien hij een speciale opleiding krijgt, onafhankelijk van zijn vak, in de methodiek van kennisoverdracht. In Nederland

is hiermee een aanvang gemaakt door concentratie der opleidingen op het Koninklijk Instituut voor de Tropen.

Daarnaast dient systematisch aandacht te worden geschonken aan het feit, dat de aanwezigheid van deskundigen in ontvangende landen een object van spanning blijft. Het besef van afhankelijkheid is moeilijk te verwerken. Ondanks de buiten twijfel staande toewijding en onbaatzuchtigheid van velen, die in dienst van de overheid, van internationale organisaties, of van particuliere organisaties in minder ontwikkelde landen werken, blijkt een paternalistische houding nogal eens een moeilijk geheel te neutraliseren eigenschap. Een afdoend opleidingspatroon is hiervoor nog niet gevonden. Het werk van het in Genève gevestigde onderzoeksinstituut voor sociale ontwikkeling zal ook hiervoor belangrijk materiaal leveren.

3. *Drainage van intellect*

In twee opzichten begint zich een situatie af te tekenen waarbij de kennisoverdracht contraproductief werkt. In de werkwijze der laatste jaren wordt namelijk op goede gronden door de donorlanden verlangd dat het ontvangende land een deskundige voorziet van één of meer 'counterparts' uit het eigen land aan wie de deskundige zijn kennis kan overdragen, zodat die kennis behouden blijft en niet vervliegt bij het vertrek van de deskundige. Elke deskundige derhalve bindt een aantal eenheden van het op zichzelf schaarse intellect waarover het ontvangende land beschikt. Mocht, zoals onder punt 1 is aangegeven, de deskundige op een minder strategisch punt werkzaam zijn dan wordt dit intellect onttrokken aan arbeid die elders in het eigen land meer vrucht zou afwerpen (zie ook punt 5).

Een tweede zorgelijk verschijnsel is de stroom van pas opgeleide deskundigen van ontwikkelingslanden naar donorlanden, waar hun vaak aantrekkelijker en beter betaald werk wacht dan in het eigen land. Uit Azië emigreerden in 1962 meer dan 500 wetenschappelijk gevormden en technisch geschoolden naar de Verenigde Staten. In 1963 groeide dit aantal tot ruim 1200. Uit Latijns-Amerika verdwijnt een stroom van duizenden academisch gevormden naar de geïndustrialiseerde landen.

4. *Integratie van projecten*

De uitzending van afzonderlijke deskundigen kan als verouderd worden beschouwd zonder dat nieuwe uitzendingstechnieken voldoende zijn ontwikkeld. Deze nieuwe technieken tenderen in de richting van een 'technisch hulp-pakket', waarbij men zoekt naar een zo gunstig mogelijke combinatie van deskundigenhulp, materiaalvoorziening, opleiding, research, bursalen en jongere vrijwilligers. Dit pakket zou in een zo gunstig mogelijke verhouding tot het pakket van financieel-economische bijstand moeten worden gebracht en vervolgens voorzien worden van de voorwaarden van continuïteit en follow-up. Hierbij strekt de programmering zich dus uit over een langere periode dan die, welke nu voor de meeste bilaterale programma's regel is. Met zulk een werkwijze is hier en daar een begin gemaakt doch het is niet zo dat men reeds kan spreken van een werkelijk ingrijpende vernieuwing. Wel is in een aantal gevallen reeds afgestapt van het systeem waarbij

passief wordt afgewacht welke bursalen zich melden voor door hen gewenste opleidingen. Een fysisch seminar van de Universiteit van Uppsala in Zweden volgt reeds het systeem dat voor een aantal postdoctorale werkgroepen specifieke universiteiten elders worden uitgenodigd tot het voordragen van bursalen die geacht kunnen worden een meer dan gemiddeld nut uit de opleiding te trekken. Deze bursalen kunnen tijdens hun opleiding in Uppsala een project voor het eigen land ontwerpen op het gebied hunner specialisatie en voor dat project de deskundigen, de eventuele materiaalvoorziening, eventuele beurzen etc. voor periodes van een aantal jaren bij het Zweedse ministerie van ontwikkeling aanvragen.

5. *Analfabetisme, onderwijs, communicatie-media*

(a) ANALFABETISME

Het vraagstuk van de kennisoverdracht blijft uiteindelijk onoplosbaar indien niet tegelijkertijd voldoende aandacht wordt besteed aan de bestrijding van het analfabetisme en de ontwikkeling van informatie-media in de ontwikkelingslanden. Zevenhonderd miljoen mensen zijn analfabeet, d.w.z. 44% van alle volwassenen. Van het totale aantal staten op de wereld zijn er 97 waarvan meer dan de helft der inwoners analfabeet is. Bovendien is het absolute aantal analfabeten de laatste tien jaar nog toegenomen, ondanks een relatieve vermindering van het percentage.

In onderstaande overzicht ¹ is een vergelijking tussen 1950 en 1962 gemaakt m.b.t. de aantallen analfabeten in de verschillende werelddelen.

Aantallen analfabeten van 15 jaar en ouder (in miljoenen)

	1950 (circa)	1962 (circa)	Gemiddeld jaarlijks groeipercentage
Afrika	94— 99	115—122	1,2 —2,25
Amerika	45— 47	49— 51	0,35—1,05
Azië en Oceanië (Australië)	330—340	347—357	0,15—0,65
Europa en U.S.S.R.	28— 36	20— 28	—5,0 —0,0
Chin. Volksrep., Noord-Vietnam, Noord-Korea en Zuid-Afrika (tezamen)	184—207		
Totaal	681—729		

Naar bekend wordt het analfabetisme behalve door het tekort aan onderwijs ook bepaald door een complex van economische, politieke, sociale, psychologische en culturele factoren. Welke de historische of politieke oorzaken van de situatie ook

mogen zijn, feit is, dat het analfabetisme samenvalt met het minder ontwikkeld zijn. Het analfabetisme is zowel de oorzaak als het gevolg van de mindere ontwikkeling en is daarom mede verantwoordelijk voor de steeds groter wordende afstand tot de ontwikkelde landen. De bestrijding van het analfabetisme moet diensgevolge een wezenlijk onderdeel vormen van de hulpverlening aan de minder ontwikkelde landen. De conclusie mag dan ook getrokken worden dat, aangezien de oorzaken van het analfabetisme complex zijn, men bij het zoeken naar oplossingen het probleem moet bezien in nauw verband met de economische situatie, de sociale structuren, algemene maatschappij-opvattingen en de ontwikkeling van het onderwijs.

(b) ONDERWIJS

Met name het onderwijs vormt een van de beslissende factoren in de economische, technologische, sociale en culturele vooruitgang. De wijze van bestrijding van het analfabetisme door middel van het onderwijs zal echter niet alleen wisselen met de tijdsomstandigheden, maar zal ook in ieder land verschillend moeten zijn; bovendien zal het onderwijs ook in kwalitatief opzicht vooruit moeten gaan en zich zoveel mogelijk van de andere media bedienen.

Dit onderwijs zal moeten zijn gericht zowel op de jonge generatie die nog niet in het arbeidsproces is opgenomen als op de oudere generatie die nog geen lager onderwijs heeft genoten.

Meer en meer is men intussen, op grond van veelzijdige ervaring, doordrongen van de noodzaak dat de opzet van het onderwijs aan volwassenen nauw verbonden moet zijn met de eigen persoonlijke economische en maatschappelijke vooruitgang, evenals met de economische en sociale prioriteiten en behoeften van het betrokken gebied, teneinde de algemene levensstandaard te kunnen verbeteren. Grote aandacht behoort daarom te worden gegeven aan vakopleidingen, die overigens zo breed mogelijk opgezet moeten worden. Bij de onderwijsplanning in de ontwikkelingslanden zal daarom zeer in het bijzonder rekening moeten worden gehouden met de andere ontwikkelingsplannen. Men zal er dus naar moeten streven deze van meet af aan onderling te integreren en op elkaar af te stemmen.

Recente onderzoeken hebben veel bijgedragen tot verheldering van de inzichten in het onderwijsprobleem. Deze verheldering heeft een aantal ernstige knelpunten blootgelegd. In sommige ontwikkelingslanden is de opgebouwde onderwijs-apparaat niet afgestemd op het vermogen van deze landen om de afgestudeerde werk te verschaffen. Wijziging van die situatie is moeilijk omdat het eenmaal bestaande schoolsysteem, dat met externe hulp werd gecreëerd, de tendens heeft zich uit te breiden. In sommige gevallen werd teveel lager onderwijs gecreëerd doch te weinig middelbaar en vaktechnisch onderwijs, in andere gevallen werd het universitaire apparaat in tweërlei opzicht te groot. In de eerste plaats door het ontbreken van geld om de studenten van beurzen te voorzien, waardoor een toenemende vraag naar externe financiële hulp ontstaat; voorts door het ontbreken van de zekerheid

¹ Ontleend aan 'Statistics of Illiteracy', UNESCO, Parijs, 6 aug. 1965, doc. CS/0665, 14/EDA. 8 (WS), pag. 6.

dat de afgestudeerde op een hem passende plaats in de maatschappij kan worden geplaatst, hetgeen kan leiden tot ernstige spanningen.

Het spreekt vanzelf, dat bij de planning de opleiding van onderwijzend personeel op de verschillende niveaus, de toe te passen technieken en de verzorging van leer-materialen bijzondere aandacht vereisen. In dit verband zij vermeld dat de onder-getekende aan een technische uitgeverij de opdracht heeft verstrekt om in samenwerking met de op 22 juni jongstleden opgerichte Stichting Onderwijsbijstand en met andere geïnteresseerde uitgevers van educatieve media leerstof te vervaardigen voor projecten op het gebied van het technische onderwijs.

(c) COMMUNICATIE-MEDIA

Maar ook voor hen, die kunnen lezen en meer of minder onderwijs hebben genoten, is er in de ontwikkelingslanden vaak onvoldoende 'follow-up' om de verworven kennis op peil te houden of uit te breiden, als gevolg van een chronisch tekort aan informatiemiddelen. Volgens gegevens van de UNESCO kan 70% van de wereldbevolking niet beschikken over een minimum aan informatie-middelen, welk minimum is gesteld op 10 exemplaren van een krant, 5 radio-ontvangtoestellen en 2 bioscoopplaatsen per 100 inwoners.

Onder auspiciën van de UNESCO worden, naar bekend, vele activiteiten ondernomen ter bestrijding van het analfabetisme en de ontwikkeling van communicatiemedia.¹ De bevolkingsaanwas en de stijging van het inkomen per hoofd van de bevolking doen de behoefte aan communicatiemiddelen echter sterk toenemen.

Op grond van een resolutie aanvaard tijdens de 13e Algemene Conferentie van de UNESCO, wordt door deze organisatie een programma voorbereid ter bevordering van de productie en distributie van boeken in de ontwikkelingslanden gedurende de periode 1967 tot 1976. Dit houdt verband met de verwachting dat de vraag naar boeken en periodieken in Azië en Afrika in 1975 zal zijn verdrievoudigd. Momenteel worden door 12 landen, waaronder Nederland, driekwart van alle boeken ter wereld vervaardigd. Onder deze landen is India het enige ontwikkelingsland. Daarnaast moet worden bedacht dat 90% van de boeken die in ontwikkelingslanden worden vervaardigd leerboeken zijn, hetgeen duidt op een gebrek aan voldoende diversiteit van leatuurvoorziening.² Tijdens de internationale conferentie ter bestrijding van het analfabetisme, gehouden te Teheran in september 1965, is van Nederlandse zijde aan de UNESCO medewerking toegezegd voor het opzetten van literatuurbureaus, terwijl praktische suggesties werden gedaan voor een meer optimaal gebruik, via een soort 'clearing house' van de in de verschillende ontwikkelingslanden beschikbare literatuur (zie voorts pag. 105 e.v.).

¹ UNESCO Developing information media in Africa, press, radio, film, television. Report no. 37, 1963.

² UNESCO - Activities in the book field. Report by UNESCO to the International Publishers Congress, mei 1965.

UNESCO - Books for the Developing Countries, Asia, Africa. Report no. 47, 1965.

In de ontwikkelingslanden is eveneens een groot tekort aan kranten. Het verbruik van krantenpapier per hoofd der bevolking bedroeg in 1964 in Nederland 16,9 kg, in Marokko 0,3 kg, in Indonesië 0,2 kg. Per 100 inwoners beschikt men in Afrika over 1,2, in Azië over 3,8 en in Zuid-Amerika over 7,4 exemplaren van een krant. In Europa heeft men per 100 inwoners 23,9 dagbladen ter beschikking.¹

Nu naast de meer traditionele grafische communicatiemiddelen de media van radio en televisie tot grote ontwikkeling zijn gekomen, kan men zich afvragen of en in hoeverre onder bepaalde omstandigheden aan deze beide laatste media voor ontwikkelingslanden de voorkeur moet worden gegeven. Hoe men daarover ook oordeelt, in elk geval kan worden gesteld dat, afgezien van de technische moeilijkheden voor ieder land, en dus ook voor ontwikkelingslanden, het medium van de grafische communicatie onvervangbaar is. Dit medium immers heeft enkele uitzonderlijke voordelen. Communicatie door middel van drukwerk biedt namelijk de mogelijkheid van de grootste differentiatie, terwijl dit medium tevens de consument toestaat zelf te bepalen of, en zo ja, op welke tijd en in welk tempo hij van wat tot hem wordt gebracht in zich opneemt. De andere media bieden deze mogelijkheid niet of in veel mindere mate; zij zijn bij uitstek massa-media. Uiteraard kan het grafische communicatiemiddel, in zeer grote oplagen verspreid, eveneens massamedium zijn, doch het behoeft dit niet te zijn. Een ander voordeel van dit communicatiemiddel is voorts, dat het ook in kleine hoeveelheden economisch verantwoord kan worden vervaardigd en gedistribueerd. Daarom is dit medium bij uitstek geschikt om te voorzien in de culturele behoeften van kleinere gemeenschappen, die wanneer zij geheel afhankelijk zouden worden van de massa-media, het gevaar zouden lopen, van lieverlede op te gaan in een ongedifferentieerd groot geheel en daardoor veel van hun culturele eigenheid zouden gaan verliezen. Dit verlies heeft voor gemeenschappen in ontwikkeling nog veel ingrijpender gevolgen dan voor ons. Daar immers kreeg men veelal nog geen gelegenheid een eigen cultuur tot voldoende ontwikkeling te brengen. Het in die fase eenzijdig ondergaan van de homogeniserende invloed van de massa-media leidt tot extra grote acculturatieproblemen.

Verantwoorde ontwikkelingshulp op dit terrein zal daarom moeten uitgaan van een inzicht in de grote betekenis van het kunnen herkennen van een eigen cultuurpatroon in de produkten van de communicatiemedia en in het bijzonder van die van de drukpers. Dit houdt in, dat een evenwichtig ontwikkelingsbeleid ook ernstige aandacht moet schenken zowel aan het scheppen van opleidingsmogelijkheden voor de ontwikkeling van auteurs en journalisten als aan het ontwikkelen van een in voldoende mate gedifferentieerde grafische industrie en daarmee van een gedifferentieerde pers.

¹ Dr. Michael Heim, Die Weltpresse in Zahlen, Zeitungs- und Zeitschriften-Verlag, 3 juni 1966.

In een tijdperk dat gekenmerkt wordt door de neiging tot concentratie in grote productie-eenheden ligt het voor de hand dat men geneigd is ook voor de ontwikkelingslanden in eerste aanleg te denken aan de vestiging van een of enkele grafische grootbedrijven in plaats van aan een groter aantal middelgrote en kleinere bedrijven. Het gevaar hiervan is echter, dat in die landen, die tegelijkertijd ook kampen met ernstige transport- en dus met distributiemoeilijkheden, door een dergelijke eenzijdige structuur van de grafische industrie enerzijds het eigenlijke doel niet wordt bereikt en anderzijds een te eenzijdig accent gaat vallen op een gecentraliseerde en massale verspreiding van drukwerk.

Er bestaat een duidelijk onderkenbare grote behoefte aan goedkope grafische produktiemiddelen die de gebruiker in staat stellen op eenvoudige wijze via grafische uitdrukkingmiddelen deel te (gaan) nemen aan het culturele leven van het gebied waarin hij werkzaam is. Het is om die reden, dat de ondergetekende in aansluiting op de in september 1965 te Teheran gehouden wereldconferentie ter bestrijding van het analfabetisme de Staatsdrukkerij heeft verzocht de ontwikkeling ter hand te nemen van een prototype van een eenvoudige mobiele grafische produktie-eenheid. Bij de opzet hiervan wordt uitgegaan van de mogelijkheid, alle aanwezige uitdrukkingmiddelen voor de journalistieke, de voorlichtende en informatieve taal optimaal te gebruiken. In dit verband zij eraan herinnerd, dat wij tot voor kort in de westerse wereld de letter steeds hebben gezien als vrijwel het enige middel om de geschreven taal zichtbaar te maken. De elementen beeld en kleur zijn daarbij vanouds in hoofdzaak gebruikt als versieringselementen. De grafische uitdrukkingsmogelijkheden zelf (lettertype, kleur etc.) worden echter steeds meer vormen van de journalistieke taal zelf, niet alleen in wat zij zeggen, maar ook in de wijze waarop zij tot ons spreken. De vormgeving via letter, tekening, montage, collage etc. van het visuele kan echter ook zelf taal zijn; deze vormgeving is niet louter meer artistieke toevoeging, maar krijgt meer en meer ook inhoudswaarde. Bij het verlenen van ontwikkelingshulp in deze sector zal er dan ook met name tegen moeten worden gewaakt, niet aan de ontwikkelingslanden een grafisch-technische structuur op te dringen, die nog te veel aan verouderde westerse tradities is verbonden.

Gezien de omvang van het analfabetisme en de enorme behoefte aan praktische en concrete hulpmiddelen ter bestrijding van deze fundamentele achterstand, is – als derde uitvloeisel van evengenoemde te Teheran gehouden conferentie – momenteel overleg gaande over de mogelijkheid om in Nederland te komen tot de oprichting van een instituut voor grafische ontwikkelingshulp, dat onafhankelijke en niet-commerciële adviezen over concrete grafische vraagstukken aan ontwikkelingslanden kan geven.

De regering ziet in de bevordering van de informatie door middel van de drukpers bovendien een uiterst belangrijke mogelijkheid om de uitwerking van de thans veelal zeer incidentele en verspreide kennisoverdracht via deskundigen, fellows en projecten, op grote schaal en systematisch te verbreden; dit zou het economisch rendement van deze vormen van hulp aanzienlijk verhogen.

Hetgeen in het vorenstaande is gezegd met betrekking tot het belang van het oudere grafische communicatie-medium voor de verspreiding van kennis en cultuur geldt – zij het mutatis mutandis – in belangrijke mate ook voor de moderne audiovisuele media van radio en televisie.

Het belang van de stimulering van het gebruik van deze beide moderne media bij het onderwijs – ook van volwassenen – in de ontwikkelingslanden, behoeft nauwelijks nadere toelichting, evenmin als de noodzaak van het opleiden van deskundig personeel voor het verzorgen der toestellen. In dit kader onderzoekt de regering momenteel de mogelijkheid om in samenwerking met de NV Philips en de Wereldomroep een opleidingscentrum op te richten voor onderricht in radio- en televisie-programmering.

Tenslotte zou de ondergetekende nog willen wijzen op de belangrijke rol, die in dit kader het United Nations Office of Public Information (OPI) kan spelen. Het verspreiden van meer en ruimere kennis over de op alle terreinen van het maatschappelijke leven sterk uitgebreide ontwikkelingsactiviteiten van de VN en haar organisaties, inzonderheid in de zo snel in aantal toegenomen ontwikkelingslanden, is van niet te schatten betekenis voor hun verdere ontwikkeling. Aan regionaal gecoördineerde activiteiten terzake via ECAFE, ECA en ECLA zal daarbij bijzondere aandacht moeten worden geschonken.

6. Gebrek aan gegevens

De hiervoor genoemde problemen vinden hun plaats in een systeem van kennisoverdracht dat zich over een groot deel van de wereld uitstrekt, waarbij de behoeften groot zijn, het aanbod gering en het groeitempo laag. De conclusie dringt zich op, dat het vraagstuk van de optimale programmering van technische bijstand niet op het nationale maar op het internationale vlak ligt. Gegevens omtrent de verleende bijstand zijn schaars of ontbreken, waardoor het opsporen der optimale situaties slechts bij toeval gelukt. Een zeer grote intensivering van de uitwisseling van gegevens tussen donorlanden en internationale organisaties is een minimumvereiste. Verdergaande suggesties betreffen de ingebruikneming van een centrale computer die op ieder gewenst ogenblik een volledig beeld zou kunnen geven van de aan een land verleend of toegezegde hulp. In de loop van 1966 zal de FAO een documentatiecentrum oprichten van de hulp op landbouwgebied; hierbij zal vermoedelijk reeds gebruik worden gemaakt van computer-techniek. Het ligt voor de hand dat daarna centra zullen volgen voor onderwijs bij de UNESCO, voor medische bijstand bij de WHO etc. Overkoepeling wordt dan mogelijk door coördinatie van de programmering met behulp van computers waarin ook de omvangrijke bilaterale programma's zijn opgenomen.

Structuurbeleid

a. Inleiding

De verlening van bijstand aan minder ontwikkelde landen is aanvankelijk gezien als een incidentele zaak die in tijdsduur beperkt zou zijn, een soort sequeel van de dekolonisatie. Het bijstandsbeleid is dan ook niet, zoals bijvoorbeeld het defensiebeleid, een integrerend onderdeel gaan uitmaken van het voor langere termijnen ontworpen politieke en economische beleid van de hulpverlenende landen.

De bijstand voor in welvaart achtergebleven gebieden is met name in Nederland aanvankelijk vooral in het perspectief gesteld van charitatief humanitaire overwegingen. Die overwegingen hebben het incidentele karakter van de hulpverlening verder versterkt, waardoor de onderschatting toenam van de tijdsduur en van de veelomvattende problemen verbonden aan het ontwikkelingsvraagstuk.

Het incidentele en charitatieve element in deze, in den beginne wijd verbrede visie had tot gevolg, dat de hulp werd beschouwd als de overdracht van een restant eigen welvaart en als het ware werd geïsoleerd van het algemene nationale beleid, dat geconcentreerd was op optimale eigen ontplooiing. Van het daaruit voor de eigen welvaart behaalde resultaat, werd vervolgens een klein deel aan de minder welvarenden beschikbaar gesteld. Eerst werd dus getracht in de sectoren van internationale handel, van landbouw en industrialisatie de eigen welvaart te maximaliseren, veelal zonder daarbij direct acht te slaan op het mogelijke gevolg daarvan voor de minder ontwikkelde landen, waarna een deel van het aldus bereikte resultaat aan de minder ontwikkelde landen werd overgedragen. Het welvaartstekort was een probleem van anderen; er kon aan tegemoet gekomen worden wanneer men overschotten bezat. Deze omstandigheden leidden er toe dat hulp vrijwel uitsluitend werd verstrekt in de vorm van kennis en kapitaal.

Het inzicht is intussen doorgebroken dat zulk een handelen, hoezeer ook te goeder trouw, niet in staat is de voorwaarden te scheppen tot een redelijke stijging van de levensstandaard in de ontwikkelingslanden, en hun geleidelijke inpassing in het wereld-economische bestel te bevorderen.

Verhoging van de levensstandaard in de minder ontwikkelde landen kan niet teweeg worden gebracht zonder dat hiervoor een internationaal gecoördineerd beleid en een internationale strategie wordt ontworpen, die verandering in het wereld-economisch beeld mede tot oogmerk heeft. Daarom kan hulpverlening niet beperkt blijven tot overdracht van kennis en kapitaal. Alle raakvlakken tussen de geïndustrialiseerde landen en de minder ontwikkelde landen die van belang zijn voor de economische en sociale ontwikkeling zullen in die hulpverlening betrokken moeten worden. Het bijstandsbeleid verandert daardoor van karakter: van incidentele hulp tot structurele ontwikkelingsstrategie.

Voor de geïndustrialiseerde landen betekent dit dat het ontwikkelingsbeleid een integraal deel wordt van het algemene nationale beleid, zowel in eigen land als naar buiten, en aldus van een restfactor tot een wezenlijk element wordt van alle politieke handelen. De raakvlakken zijn vele: zij doorsnijden het terrein van onderwijs en wetenschappen, van landbouw en van industrialisatie. Zij zijn te vinden in de

sectoren van ruimtelijke ordening, van dienstenverkeer, van sociaal en maatschappelijk werk, van handel en van monetair beleid.

Deze groei naar een internationale structurele samenwerking op hulpverleningsgebied vertoont een zekere verwantschap met de ontwikkeling van het nationale overheidsbeleid op sociaal-economisch terrein in het tweede kwart van deze eeuw. Ook dit was oorspronkelijk van een aanvullend en incidenteel karakter. Geleidelijk aan is het omgebouwd tot een modern economisch sturen, waarbij de overheid zich richt op strategische, macro-economische ingrepen. Alles wijst er op, dat in het internationale samenwerkingsbeleid een verwante ontwikkeling zal plaatsvinden.

Het is echter niet eenvoudig een concreet samenwerkingsbeleid te formuleren voor al deze terreinen; zowel in hulp gevende als in ontvangende landen zijn bij zodanig beleid gevestigde belangen betrokken en tal van instanties. Daarom verloopt de besluitvorming traag en zijn de resultaten tot op heden beperkt.

Op het gebied van de internationale handel zijn besprekingen gaande over concrete voorstellen, waarbij in de landbouwsector voortgang wordt gemaakt; op de terreinen van internationaal monetair beleid, dienstenverkeer en inschakeling van wetenschap en technologie is het belang van de minder ontwikkelde landen erkend, maar stagneert de aanloop naar concrete actie. Op het terrein van de industrialisatie verkeert de gedachtenvorming nog in een eerste stadium.

b. Programmering en meerjarenplanning

Een internationale ontwikkelingsstrategie zal de beschikking vergen over een weloverwogen analyse, taakstelling en programmering van internationale economische samenwerking. Dit inzicht vindt langzaam ingang.

In de geïndustrialiseerde landen ontstaat een tendens om een plafond van uitgaven voor ontwikkelingsbijstand voor meer jaren vast te leggen en in minder ontwikkelde landen worden ontwikkelingsprogramma's eveneens voor perioden van langer dan één jaar opgesteld. In een internationale strategie passen beide elementen: de meerjarige ontwikkelingsplannen en de voor langere termijn geplande maatregelen der hulpverlenende landen.

Ter ondersteuning van zulk een programmering is een analyse gewenst van de voornaamste economische en sociale factoren die de ontwikkeling beïnvloeden en van de opstelling van richtlijnen en taakstelling voor de hantering van deze factoren.

De programmering heeft in 1966 internationaal bijzondere aandacht gekregen door de eerste bijeenkomst van het 'Committee for Development Planning' van de Verenigde Naties. Deze Commissie is ingesteld op grond van een resolutie welke in 1965 is aangenomen tijdens de 40ste zitting van de ECOSOC. De eerste bijeenkomst van de Commissie, waarin een aantal der beste deskundigen uit de wereld zitting hebben, heeft in mei j.l. plaats gevonden in New York. Tijdens deze bijeenkomst zijn algemene beschouwingen gewijd aan de thans in de wereld plaats vindende programmeringsactiviteiten en aan de problemen die bij de uitvoering van de

programma's optreden. Verder is besproken op welke wijze de Commissie de ECOSOC en de Verenigde Naties in de toekomst kan bijstaan bij de arbeid op het terrein van de programmering.

Bij haar eerste besprekingen heeft de Commissie het tekort aan buitenlandse valuta en het achterwege blijven van de uitvoering der ontwikkelingsplannen als de belangrijkste knelpunten aangewezen welke de ontplooiing van de achtergebleven landen vertragen. Teneinde in de programmering van de minder ontwikkelde landen verbetering te brengen en daardoor de uitvoerbaarheid van de plannen te bevorderen, acht de Commissie het wenselijk dat verbetering wordt gebracht in de prognoses van de wereldeconomie en dat de minder ontwikkelde landen op nationaal niveau worden geholpen bij het opstellen van hun ontwikkelingsplannen. Dit alles op een wijze waarbij men zich baseert op de mogelijkheid van het formuleren van een samenhangende reeks economische en sociale doeleinden.

Teneinde op nationaal niveau de minder ontwikkelde landen te kunnen bijstaan bij het opstellen van hun ontwikkelingsplannen zal voorts aandacht moeten worden besteed aan de methodologische en organisatorische aspecten van de ontwikkelingsprogrammering, zal uitwisseling van ervaring nodig zijn en zal personeel voor ontwikkelingsprogrammering moeten worden opgeleid, in het bijzonder door regionale ontwikkelingsinstituten. Verder zal een tijdschrift door de Verenigde Naties worden uitgegeven over kennis en ervaring van de verschillende elementen van de ontwikkelingsprogrammering.

Op grond van de gehouden besprekingen heeft de Commissie besloten de volgende onderwerpen als haar werkterrein te kiezen:

1. de beschouwing en evaluatie van de programma's van de Verenigde Naties en de gespecialiseerde organisaties voor zover deze de programmering en het opstellen van projecten betreffen, en het formuleren van maatregelen welke door de ECOSOC kunnen worden ondernomen ter verbetering van de bestaande situatie;
2. de beschouwing en evaluatie van de vooruitgang, gemaakt in de Verenigde Naties en de gespecialiseerde organisaties bij de kennisoverdracht aan minder ontwikkelde landen, en de opleiding van personeel op het terrein van programmering en prognoses;
3. het analyseren, in samenwerking met de Verenigde Naties en de gespecialiseerde organisaties, van de belangrijkste ontwikkelingen in de programmering in de wereld alsmede van de daarmee samenhangende problemen en oplossingen, in het bijzonder voor zover deze van belang zijn voor de ontwikkeling van de minder ontwikkelde gebieden;
4. de bestudering van de individuele vraagstukken der ontwikkelingsprogrammering welke door de ECOSOC, de secretaris-generaal of de gespecialiseerde organisaties relevant worden geacht.

Het 'Center for Development Planning, Projections and Policies' van de Verenigde Naties (CDPPP) zal als ambtelijke staf van de Commissie fungeren. Op de volgende zitting van de Commissie zal aandacht worden besteed aan rapporten over de be-

langrijkste activiteiten op het terrein van de programmering in de Verenigde Naties en aan methoden ter bepaling van het effect van de uitvoering van ontwikkelingsplannen. Verder zal aandacht worden gewijd aan het probleem van het betalingstekort van de minder ontwikkelde landen. Voor daarop volgende zittingen staan onder andere op het programma het formuleren van voorstellen om te komen tot betere wereldwijde economische prognoses en een taxatie van het wereldvoedseltekort.

Het CDPPP is, mede daartoe in staat gesteld door een Nederlandse bestemmingsbijdrage aan de Verenigde Naties, thans doende de belangrijkste gegevens bijeen te brengen die de grondslag zullen moeten vormen voor het beleid in het volgende ontwikkelingsdecennium. Daarbij zal prioriteit worden gegeven aan een herberekening van de welvaartskloof zoals die, naar men verwacht, in 1970 zal zijn, aan een schatting van de reële behoefte aan kapitaalhelp in 1970 en aan een analyse van een mogelijke internationale arbeidsverdeling tussen meer en minder ontwikkelde landen op het gebied der industriële productie.

Voor de programmering van het beleid in de sociale sectoren worden criteria geformuleerd door het VN Instituut voor Sociale Ontwikkeling (UNRISD) te Genève. De eerste rapporten en studies bevatten analyses van de correlatie tussen economische groei en het ontwikkelingsniveau in sociale sectoren als openbare gezondheid en onderwijs. Voor een versnelde ontwikkeling is het immers essentieel dat de sociale sectoren in het ontwikkelingsproces worden verweven. De onvoldoende belangstelling voor zaken als urbanisatie en huisvesting heeft tot een verregaande ontreddering geleid op dit gebied. Hier was overigens nog enige mate van kwantificatie mogelijk; in het vervolg zal men vooral aandacht moeten besteden aan niet-kwantificeerbare onderwerpen als psychologische en religieuze omstandigheden, de bestuursvormen, de organisatie van het maatschappelijk leven en het verenigingswezen. Al deze categorieën zijn, zoals de studies van het Geneefse Instituut uitwijzen, van onmiddellijke betekenis voor de economische en sociale groei. Probleemstelling en analyse verkeren hier echter nog in een rudimentaire fase.

Voor het tot stand komen van een internationale ontwikkelingsstrategie is het verder wenselijk, dat de hulpgevende landen hun bijstand op basis van meerjarige toezeggingen verstrekken. De argumenten hiervoor zijn:

1. van de minder ontwikkelde landen wordt gevergd dat zij zich baseren op een meerjarig ontwikkelingsplan. Zij kunnen dit alleen doen als zij weten hoeveel hulp beschikbaar zal komen. Meerjarige programmering van de hulpverlening is dan ook een consequentie van de eis van meerjarige ontwikkelingsprogrammering welke aan de ontwikkelingslanden wordt gesteld;
2. effectieve internationale coördinatie en het opstellen van een meerjarige internationale strategie worden ernstig bemoeilijkt zolang de hulp wordt gegeven op een incidentele basis;
3. zolang de omvang en de vorm van de hulp per jaar worden bepaald, ondergaat deze licht de invloed van incidentele politieke gebeurtenissen, betalingsbalans-

problemen, het optreden van belangengroepen en dergelijke. Het grote belang van de hulpverlening vereist, dat deze door meerjarige programmering tegen incidentele invloeden wordt beschermd. Door meerjarige programmering wordt de hulp in plaats van een sluitpost een basispost in het budget.

Op grond van deze overwegingen zal ook de Nederlandse bijstand voortaan op een voortschrijdende vierjarige basis worden geprogrammeerd, waarbij de definitieve vaststelling van het jaarlijks feitelijk te besteden bedrag op basis van de ingediende begrotingsvoorstellen telkenjare bij de wet geschiedt. Uiteraard kan dit geen programma in de eigenlijke zin des woords zijn. Voor Nederland dient zich geen specifieke, naar omvang en vorm bepaalde vraag om hulp aan. Evenmin kan men zich vastleggen op concrete maatregelen in een moeilijk overzienbare toekomst, waarin de accenten steeds wisselen. Uitgangspunten zijn geweest de overwegingen die in een volgende paragraaf over de omvang van de Nederlandse hulp uiteengezet worden, en de algemene tendenties die zich in de totale vraag aftekenen.

Uiteraard is het Nederlandse aandeel een beperkte factor in de totale stroom van bijstand. Internationaal is een heroriëntering gaande inzake de ontwikkelingsvraagstukken en in zulk een periode komt een gezamenlijke strategie moeilijk tot stand. Toch zal het Nederlandse beleid nauw moeten aansluiten bij hetgeen andere hulpgevende landen doen.

Voorts is Nederland partner in verschillende multilaterale afspraken. Met name de EEG beïnvloedt sterk de Nederlandse positie ten aanzien van de minder ontwikkelde landen. De Gemeenschappelijke Markt voert een actief hulpverleningsbeleid waarin Nederland krachtens de verdragen van Rome en Yaoundé participeert. Op een aantal terreinen is Nederland niet vrij autonome activiteiten te ondernemen, aangezien daar de bevoegdheid geheel of ten dele bij de Europese instituten berust. Dit geldt voor sectoren van de internationale handel en de landbouw.

Ons land behoeft echter geen afwachtende of passieve houding aan te nemen. De urgentie van het ontwikkelingsprobleem staat zulks trouwens niet toe. Ook wanneer onze bijdragen beperkt zijn en autonoom handelen soms niet mogelijk zal zijn, kan ons land met name bij de voorbereiding van een internationaal hulpverleningsbeleid kwalitatief goede bijdragen leveren en zo op wezenlijke wijze een aandeel nemen in de oplossing van belangrijke vragen.

Een internationale ontwikkelingsstrategie kan alleen tot stand komen op de grondslag van intensieve samenwerking tussen hulp gevende en hulp ontvangende landen. Zulk een samenwerking is niet verenigbaar met een situatie waarin een blok van rijken zijn belangen moet verdedigen tegenover een blok van armen. Daarom ware te streven naar het tot stand brengen van vormen van overleg waarin men elkaanders beleid bestudeert en beoordeelt. In de periode van de Marshall-hulp werd dit in de OESO een algemeen aanvaarde onderzoekprocedure, die thans ook wordt gevolgd in het Development Assistance Committee van de OESO ten aanzien van het hulpverleningsbeleid der leden-staten. Sinds enige tijd wordt een analoge werkwijze ook in de Organisatie van Amerikaanse Staten toegepast.

De regering acht het van groot belang dat – tegen de achtergrond van de doelstellingen der VN als vervat in art. 1, derde lid jo. 55 en 56 – ter bevordering van een vruchtbare internationale samenwerking met betrekking tot de sociaal-economische ontwikkeling der achtergebleven landen systematisch een aantal duidelijke richtinggevende gemeenschappelijke uitgangspunten en gedragsregels worden geformuleerd, welke gelijkelijk gelden voor meer en minder ontwikkelde landen. Hierbij kan men aansluiten bij reeds bestaande gedragsregels, zoals neergelegd in de GATT en andere overeenkomsten. De aldus in een 'Handvest voor internationale ontwikkelings-samenwerking' op te nemen grondbeginselen en praktische gedragsregels zouden vervolgens kunnen dienen als concrete leidraad, zowel bij het nastreven van de ontwikkelingssamenwerking als zodanig als bij de beoordeling van de resultaten van die samenwerking.

Niet beoogd wordt, dat het hier bedoelde handvest een samenstel van afdwingbare rechtsregels zou moeten inhouden. Het dient veeleer een richtsnoer te zijn tot stimulering van de samenwerking op het onderhavige gebied, zoals de Verklaring van de Rechten van de Mens en het Sociale Handvest merkbare invloed hebben uitgeoefend op de internationale ontwikkeling op sociaal terrein.

In hoofdstuk V van deze nota wordt aangegeven welke de onderwerpen zijn van een internationale samenwerkingsstrategie en – waar zulks nuttig is – op welke wijze Nederland daarin een bijdrage kan geven. In de volgende paragrafen van dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op enkele actuele vraagstukken die voor het tot stand komen van zulk een strategie van belang zijn.

c. Omvang van de Nederlandse hulp

In het verleden heeft de ontwikkelingshulp, gezien de alom heersende, in hoofdstuk I beschreven opvattingen, ook in het kader van het Nederlandse beleid een relatief bescheiden mate van prioriteit gehad. Slechts waar het ging om het vaststellen van een begrotingsbedrag voor ontwikkelingshulp of waar het belang van de ontwikkeling van de achtergebleven landen zeer rechtstreeks in het licht trad, zoals bij de behandeling van grondstoffenvraagstukken, kreeg het probleem meer aandacht. Het zal uit het voorgaande duidelijk zijn geworden dat deze benadering niet in overeenstemming is met het gewicht der kwestie.

De omvang van de hulp kan het beste gebaseerd worden op een pragmatische behoeftenbepaling, uitgaande van de tekorten die zich manifesteren bij de uitvoering van zorgvuldig opgestelde ontwikkelingsprogramma's in de achtergebleven landen. Hierbij moet ervan worden uitgegaan, dat deze programma's op een redelijk groeitempo zijn gericht en vanzelfsprekend dat de hoogte van het bedrag afhankelijk moet blijven van de mogelijkheid er een reële bestemming aan te geven.

Volgens schattingen van de Wereldbank is het absorptievermogen der ontwikkelingslanden sterk toegenomen; er zou thans een onmiddellijke aanwending van financiële hulp inclusief particulier kapitaal mogelijk zijn tot een bedrag van \$4 miljard meer dan de stroom van geld nu bedraagt. Ongetwijfeld zullen de reële

bestemmingsmogelijkheden steeds verder toenemen, terwijl men ervan kan uitgaan, dat de programmeringsmachinerie en de met de uitvoering der plannen belaste organen allengs beter op gang komen.

De economische groei van de ontwikkelingslanden is evenwel niet mogelijk zonder dat hierdoor – zoals eerder werd toegelicht – in toenemende mate ook het economische wereldverkeer wordt beïnvloed. De verschuivingen in de verhoudingen zullen dan ook de economieën der geïndustrialiseerde landen op veel punten raken en deze zullen reeds thans zich op deze gang van zaken moeten instellen.

De grotere inspanning die nodig is gebleken om een bevredigende groei in de ontwikkelingslanden mogelijk te maken zal dus slechts bereikt kunnen worden, indien door de industrielanden aan de ontwikkelingshulp een grotere prioriteit binnen het algemene regeringsbeleid wordt gegeven dan in het verleden in het algemeen is geschied. Dit zal moeten gebeuren op alle terreinen waar het nationale beleid van betekenis kan zijn voor de groei van de in ontwikkeling zijnde landen. Uiteraard wil dit niet zeggen dat de nationale belangen in engere zin, die daarbij in het geding zijn, niet hun volle gewicht in de schaal zouden mogen leggen. Integendeel. De hoogte van het bedrag dat voor hulpverlening zal worden bestemd, moet steeds worden afgewogen tegen andere mogelijke bestemmingen, ook in de nationale sector. Zulk een vaststelling der prioriteiten is uiteraard in de eerste plaats een binnenlandse politiek-economische beslissing.

Het huidige kabinet heeft in de eerste maanden van zijn optreden getracht, door middel van enkele duidelijke verhogingen in het budget der ontwikkelingsbijstand, de achterstand in deze ietwat teruggebleven publieke sector te verminderen. In de regeringsverklaring van april 1965 is aangekondigd dat het voornemen bestaat, voor het Nederlandse hulpprogramma in de komende jaren geleidelijk meer geld aan te vragen. Daarbij gold als doelwit, dat Nederland via een aantal jaarlijkse stijgingen zo spoedig als mogelijk en – gelet op de andere verplichtingen – verantwoord was, het nationaal en internationaal gehanteerde streefcijfer van 1% van het nationale inkomen zou moeten bereiken.

Bij de berekening van de 1% dient men, zoals dat internationaal gebruikelijk is, uit te gaan van het netto nationaal produkt tegen factorkosten.

De 1%-formule wordt vaak verschillend geïnterpreteerd. In de VN, waar het als politiek geïnspireerd streefcijfer door India was geïntroduceerd, werd in de 1%-formule aanvankelijk zowel de publieke als de particuliere kapitaalstroom begrepen. Ook thans worden nog herhaaldelijk in de internationale organisaties beide kapitaalstromen samengevoegd bij de berekening van de totale omvang van de hulp die de donorlanden zouden dienen te verstrekken.

In een aantal landen, waaronder Nederland, zijn velen verder gegaan. Door hen is 1% sinds vele jaren gehanteerd als het streefcijfer voor de bepaling van de wenselijke hulpstroom van de publieke middelen. Dit cijfer werd, aldus geïnterpreteerd, ook in het Nederlandse parlement bij herhaling als desideratum naar voren gebracht.

Hoewel de regering dit percentage voor de publieke middelen – tegen de achtergrond

van de bestaande behoeften aan hulp en de snel toenemende absorptiecapaciteit der ontwikkelingslanden – als zodanig als een wenselijk streefcijfer ziet, meent zij onder de huidige omstandigheden in het kader van deze algemene nota zich te moeten onthouden van het doen van uitspraken over het tempo van verwezenlijking daarvan. Het behoeft geen nadere toelichting, dat het huidige kabinet slechts beslissingen kan nemen voor een nabije toekomst. De nadere concrete uitwerking zal nog door dit kabinet worden gegeven in een studie die het wijdt aan de ontwikkeling van de departementale uitgaven tot en met 1970.

Het spreekt intussen vanzelf, dat, om een beeld te krijgen van de totale bijdrage die Nederland levert aan de versnelling van de economische groei van de achtergebleven landen, ook de stroom van particuliere gelden – hoewel deze zeker niet als ontwikkelingshulp als zodanig mag worden beschouwd – in aanmerking dient te worden genomen. Zoals uit Tabel I blijkt, neemt de netto particuliere kapitaalstroom van Nederland naar de ontwikkelingslanden in verhouding tot vergelijkbare landen een belangrijke plaats in.

d. Internationalisatie van de Nederlandse hulp

Het verstrekken van hulp aan 80 minder ontwikkelde landen door 20 hulpverlenende landen, kan niet louter op basis van bilaterale overeenkomsten plaats vinden; alleen reeds het feit, dat vele donorlanden kampen met een betalingsbalansstekort, maakt dit duidelijk. Dit geldt eveneens voor structurele maatregelen. Overeenkomsten op het gebied van de internationale handel, van het internationale monetaire beleid, het industrialisatiebeleid en de voedselpolitiek kunnen alleen worden bereikt in internationaal overleg en zij kunnen alleen tot uitvoering komen in internationale organisaties als de Verenigde Naties, de VN Organisatie voor Industriële Ontwikkeling, de VN Conferentie voor Handel en Ontwikkeling, het VN Ontwikkelings Programma waarin het Speciale Fonds en het Uitgebreide Programma van Technische Bijstand zijn ondergebracht, UNICEF en de Regionale Economische Commissies der VN. Voorts in de gespecialiseerde organisaties van de Verenigde Naties, zoals de Wereldbank, het IMF, de IDA, de FAO, de WHO, de UNESCO en vele anderen. Tenslotte spelen hierin ook een belangrijke rol de GATT en de OESO.

Multilateraal – bilateraal

De vroeger in het centrum van de discussies staande tegenstelling tussen multilaterale hulp en bilaterale hulp is nu niet meer van controversee aard. Algemeen wordt aanvaard dat een land als Nederland van beide kanalen gebruik dient te maken (zie ook pag. 86 e.v.). Het nog wel vernomen bezwaar van verspilling in multilateraal kader blijkt niet bestand te zijn tegen toetsing aan de werkelijkheid. Internationale organisaties blijken, in het bijzonder wat betreft kapitaalhelp, een betere controle te kunnen uitoefenen dan de nationale overheden, zeker die van kleinere landen. De ervaring leert voorts, dat internationale organisaties veel beter

dan afzonderlijke donorlanden in staat zijn bepaalde minimumprestaties van de ontvangende landen verwezenlijkt te krijgen. Zo hebben de Wereldbank en het Speciale Fonds met succes het opstellen van economische en sociale ontwikkelingsplannen als voorwaarde gesteld voor hulpverlening. Tevens hebben zij bereikt dat de minder ontwikkelde landen in de te financieren projecten zelf een aanzienlijke bijdrage leveren. In analogie hiermee stelt het Internationale Monetaire Fonds, na de eerste automatische trekkingen, het treffen van voldoende anti-inflatiemaatregelen veelal als voorwaarde voor verdere steun aan de betalingsbalans. Het Fonds biedt bijstand aan het betrokken land voor de opstelling van een effectief anti-inflatieprogramma. De regering hecht nog steeds grote waarde aan het standpunt aangaande de verhouding multilaterale-bilaterale hulp, dat werd uiteengezet in de Nota over de Hulp aan minder ontwikkelde landen, die in 1962 werd gepubliceerd. Uit die nota volgen hieronder enige der meest toepasselijke passages.

Multilaterale hulp

'De regering heeft voor wat betreft hulp buiten het Koninkrijk steeds de voorkeur gegeven aan de verlening van bijstand langs multilaterale weg. De belangrijkste overwegingen hiervoor zijn:

I. Multilaterale hulpverlening biedt het grote voordeel dat zij geschiedt in een internationaal kader waarin zowel de hulpverstrekende als de hulpontvangende landen participeren. Aldus kan hun gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het ontwikkelingsbeleid tot uitdrukking komen en bestaan instellingen die het vertrouwen kunnen bezitten van beide groepen landen. In het bijzonder kan op deze wijze een rechtstreekse verhouding van crediteur-debiteur tussen genoemde groepen, met de daaraan verbonden risico's, vermeden worden.

II. Nederland beschikt als klein land over onvoldoende financiële middelen om langs bilaterale weg op ruime schaal hulp te verstrekken aan minderontwikkelde landen. Slechts een zeer beperkt aantal dezer landen zou derhalve voor een dergelijke hulp in aanmerking komen, hetgeen de relaties met andere landen nadelig kan beïnvloeden, daar ons land begrenzungen, zoals Engeland die heeft in de Commonwealth en Frankrijk in de Communauté, in veel mindere mate bezit. Het gevaar bestaat dan ook dat als Nederland tot het geven van bilaterale hulp aan enkele willekeurige landen zou besluiten, ons land onder politieke en economische druk komt te staan om op uitgebreider schaal hulp te verlenen dan zijn financiële capaciteit veroorlooft.

III. Nederland beschikt als klein land, anders dan internationale organisaties en grote landen, niet over het politieke gewicht en het administratieve apparaat, dat het in staat zou stellen een effectief toezicht uit te oefenen op een rationele en economische besteding van de gelden in het ontvangende land.

Deze voorkeur voor multilaterale kanalisatie sluit bilaterale steun niet uit: in een evenwichtig programma van Nederlandse bestedingen ten behoeve van minder ontwikkelde gebieden dient aan bilaterale steun een aanvullende plaats te worden gegeven' (pag. 22).

Bilaterale hulp

'Ten gunste van bilaterale hulp gelden verschillende argumenten. Zo zal het gevende land een zekere bekendheid krijgen en dit kan bijdragen tot het ontstaan van culturele en sociale betrekkingen tussen Nederland en de ontvangende landen. Op economisch terrein kan het contact leiden tot een geneigdheid bij het ontvangende land orders, die al of niet met zijn ontwikkeling verband houden, in het gevende land te plaatsen. Het tonen van demonstratiemateriaal bij projecten van uitgebreide technische hulp kan voorts leiden tot nabestellingen van soortgelijk materiaal. Hierbij moet in het oog worden gehouden dat het grootste deel van de internationale hulpverlening bilateraal geschiedt, zodat het ontbreken van Nederlandse bilaterale hulp aan ontwikkelingslanden ons land in een relatief minder gunstige positie kan brengen. Met het oog op exportbevordering is dit uiteraard van belang' (pag. 23).

Binnen het Koninkrijk is de hulp uit de aard der zaak bilateraal tussen enerzijds het rijkdeel Nederland en anderzijds de rijkdelen Suriname en de Nederlandse Antillen. Een kwart van de totale ontwikkelingsbijstand wordt langs dit kanaal geleid.

Er kunnen ook andere overwegingen zijn die pleiten voor een bilaterale band op het gebied van de ontwikkelingsbijstand. Het behoeft geen nadere toelichting dat dit ook voor Indonesië het geval is. De reeds twee jaar geleden gesloten raamovereenkomst voor technische bijstand is van zulk een bilaterale band een illustratie en dat geldt ook voor de meer recente ontwikkeling.

Ons lidmaatschap van de EEG leidt in een aantal gevallen tot bilaterale verhoudingen op het gebied van de bijstand; met name voor Griekenland is dat het geval en het is niet onmogelijk dat latere associaties, afgezien van het multilaterale EEG-Ontwikkelingsfonds, dat door de Europese Commissie wordt beheerd, eveneens tot bilaterale relaties zullen leiden.

Tussenvorm: kapitaalhelp via consortia en consultatieve groepen; 'binding' van hulp

De hierboven bedoelde overwegingen om naast multilaterale ook bilaterale hulp te verlenen hebben een concrete uitdrukking gevonden in de sector kapitaalhelp via consortia en consultatieve groepen van de Wereldbank en van de OESO. De internationalisatie van de hulp die de leden van consortia en consultatieve groepen bereid zijn toe te passen kan hierin plaats vinden zonder dat de door deze landen gewenste rechtstreekse relaties met het betrokken ontwikkelingsland worden afgesneden.

Zonder hier in te gaan op de werkwijze dezer consortia en consultatieve groepen - zie hiervoor hoofdstuk VI sub c 2 - zij hier melding gemaakt van de kwestie gebonden of ongebonden hulp. Nederland heeft in de DAC getracht de gedachte aan ongebonden hulpverlening meer ingang te doen vinden. Behalve het overheersende belang voor de ontwikkelingslanden, om vrijelijk zo goedkoop mogelijk

te kunnen kopen, zouden ook de nationale economische belangen het beste gediend worden met ongebonden hulpverlening. De Nederlandse afzetmogelijkheden in de ontwikkelingslanden zouden dan immers geen beperkingen ondervinden doordat bepaalde leveranties aan bepaalde landen zouden worden voorbehouden.

Het is echter gebleken dat de meeste en met name de grote donorlanden weinig neiging vertonen om hun hulp multilateraal en ongebonden te verlenen. Sommigen verklaarden, dat bijvoorbeeld wegens betalingsbalansmoeilijkheden of wegens de publieke opinie in hun landen juist de binding hen in staat stelde op ruime voet hulp te verlenen.

Ook om deze reden is het nuttig te achten dat Nederland binnen de grenzen der mogelijkheden bereid is om op belangrijke schaal bilaterale hulp te geven, teneinde de nadelen welke onze economische belangen van de bilaterale gebonden hulp van de andere donors ondervinden zoveel mogelijk te compenseren.

De consortia en consultatieve groepen geven hiertoe ook voldoende gelegenheid. Deze hulp is, als gezegd, een tussenvorm tussen de bilaterale en de multilaterale hulp, waarbij zonder tot binding van de hulp over te gaan toch mede onze handelsbelangen worden gediend. De keuze van de besteding wordt namelijk aan de ontvangende landen overgelaten, doch de verwachting wordt uitgesproken, dat zij voldoende gelegenheid zullen vinden om tot besteding in Nederland over te gaan. Op deze wijze wordt het gevaar verminderd, dat Nederlandse leveranciers niet aan bod kunnen komen, omdat men bepaalde goederenaankopen of diensten wil financieren met de gebonden bilaterale hulp gelden van andere donors.

Afgezien van bovenbedoelde Nederlandse kapitaalhelp is in de afgelopen jaren gebleken, dat Nederland ook bij de technische hulpverlening, naast zijn bijdragen in de internationale voor dit doel bestaande fondsen (Special Fund, Expanded Programme etc.), door het verlenen van bilaterale hulp een nuttige bijstand aan de ontwikkelingslanden kan geven.

Het is op grond van deze overwegingen dat de regering besloten heeft om het sinds 1962 ingevoerde beleid inzake bilaterale hulp met overtuiging voort te zetten (cf. pag. 103 e.v.).

Organisatie van de internationale ontwikkelingssamenwerking

Wat de internationaal-administratieve zijde betreft is voor het opbouwen en uitvoeren van een internationale ontwikkelingsstrategie een web van internationale organisaties beschikbaar. De zeer gedifferentieerde structuur van de talrijke organen van de Verenigde Naties en van de gespecialiseerde organisaties mag als bekend worden verondersteld. De overkoepeling en de coördinatie van alle activiteiten in die groep vindt plaats in de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties, die onlangs van 18 tot 27 landen is uitgebreid.

Deze organisatiestructuur is in zijn opzet adequaat. De bestaande machinerie mag zelfs in staat worden geacht een aanzienlijk omvangrijker samenwerking te begeleiden, dan die welke thans bestaat. Er is geen behoefte om de apparatuur verder

uit te breiden met nieuwe instrumenten; wel is het noodzakelijk van die apparatuur een beter gebruik te maken dan tot dusver.

Voor de verbetering van het gebruik van deze apparatuur zowel als voor een betere coördinatie der hulp zelve is onderling overleg tussen de donorlanden over het te voeren beleid van belang. De regering acht daarom de activiteiten van de OESO en het Development Assistance Committee (DAC) van die organisatie van grote waarde.

Het is voor geen tegenspraak meer vatbaar, dat het beleid dat de 21 leden-staten van de OESO elk in eigen land voeren op economisch, financieel en handelspolitek gebied, van rechtstreekse invloed is op de welvaart in de minder ontwikkelde landen, evenals omgekeerd het wel en wee van de ontwikkelingslanden de verdere ontwikkeling van de wereldeconomie in toenemende mate zal beïnvloeden. Bij het onderlinge overleg over dit beleid in de OESO wordt dan ook steeds meer het ontwikkelingsaspect in aanmerking genomen. De regering streeft er naar, dit aspect in de OESO in toenemende mate nadruk te laten ontvangen.

De OESO vervult naar het oordeel van de regering een uiterst nuttige functie als orgaan voor overleg tussen de westelijke landen over de door die landen in te nemen standpunten in bijeenkomsten van wereldwijde internationale organisaties. Wel dient er bij het overleg voor gewaakt te worden dat eventuele collectieve standpunten niet tot stand komen op een minimum-basis.

Naast dit algemene beraad vindt het westelijke overleg over ontwikkelingshulp plaats in een der commissies van de OESO, het Development Assistance Committee. De DAC is in het bijzonder geschikt voor de voorbereiding van de onderwerpen die in de Financiële en Diensten Commissie van de UNCTAD en in de Wereldbank (bijvoorbeeld het beleid ten aanzien van consortia en consultatieve groepen) aan de orde zullen komen. Voorts onderwerpen de DAC-leden – de belangrijkste donorlanden dus – zich aan jaarlijkse 'examens' waarbij de leden elkaars hulpverleningsbeleid aan een kritisch onderzoek onderwerpen en waarvan het resultaat ter vertrouwelijke kennisneming aan de leden-staten wordt toegestuurd. Deze procedure heeft een stimulerende invloed op de ontwikkelingshulp, zowel in kwantitatief als in kwalitatief opzicht. Daarnaast worden in de DAC verschillende vraagstukken aan de orde gesteld, waarmee de DAC-leden bij hun hulpverleningsbeleid te kampen hebben. In het kader van zulk overleg werd, zoals in een latere paragraaf wordt uiteengezet, in 1965 door de DAC een aanbeveling aanvaard die tot strekking heeft binnen een periode van drie jaar een verzachting van de hulpverleningsvoorwaarden te bereiken.

Ook bespreekt men in de DAC een reeks van problemen betreffende de totale omvang en de kwaliteit van de hulpverlening. Zo wordt getracht zoveel mogelijk statistisch materiaal te verzamelen om inzicht te krijgen zowel in de totale behoefte aan hulp als ten aanzien van de vraag wat een redelijk aandeel van ieder donorland in de totale hulpinspanning is. Bij dit laatste wordt als norm veelal gekozen het

percentage van het nationale inkomen dat aan hulp wordt besteed, met dien verstande echter, dat ook de relatieve draagkracht der afzonderlijke donorlanden en aard van hun hulpprogramma hierbij in de beschouwing worden getrokken.

e. Concentratie van de Nederlandse hulp

Een optimaal resultaat van de stroom van hulp kan pas worden bereikt – zoals ook in de vorige paragraaf reeds werd gezegd – indien de donorlanden samenwerken met het oog op coördinatie en onderlinge werkverdeling en indien hun gezamenlijke inspanning wordt gericht op de zwakste plekken in de maatschappelijke situatie in de minder ontwikkelde landen. Wordt in de praktijk aan deze twee voorwaarden voldaan?

Het is, zoals in een eerder hoofdstuk werd uiteengezet, nog steeds onvoldoende bekend waar precies zich deze zwakste plekken of, met andere woorden, de strategische punten in de stagnerende socio-economische ontwikkeling der achtergebleven landen bevinden. Men zal zich dus moeten behelpen zolang het wetenschappelijk onderzoek, de landenanalyses en de prioriteitenbepaling nog onvoldoende resultaat opleveren. Intussen zal in toenemende mate kunnen worden geprofiteerd van de thans sterk gestimuleerde activiteit van het VN-'Center for Development Planning, Projections and Policies', de VN-staf die de Conferentie voor Handel en Ontwikkeling bedient, de staf van de Wereldbank en de secretariaten van andere gespecialiseerde organisaties van de VN.

De tweede voorwaarde, namelijk die van de samenwerking tussen de donorlanden, is nog pas ten dele vervuld. De langzame voortgang is het gevolg van verschillen in motieven en doelstelling der donorlanden bij de ontwikkelingssamenwerking. Zoals eerder uiteengezet vindt het belangrijke overleg tussen de donorlanden onderling plaats in de consortia, de consultatieve groepen van de Wereldbank en in de O.E.S.O. De regering streeft naar een uitbreiding van die coördinatievorm door daarin niet alleen bilaterale relaties te betrekken, doch ook de inschakeling te bepleiten van alle daarvoor relevante internationale organisaties. Eerst dan kan worden bereikt, dat de financiële hulpverlening geïntegreerd wordt en daardoor beter wordt gericht op de knelpunten in de landen waarvoor consultatieve groepen of consortia functioneren. In de toekomst zal de hierbedoelde samenwerking van de donorlanden met het oog op gemeenschappelijke overeenstemming inzake prioriteiten en werkverdeling kunnen leiden tot specialisatie van afzonderlijke donors op bepaalde soorten hulp en op bepaalde hulp ontvangende landen. Dit zou het rendement van de hulp vergroten. Aangezien tot nu toe een dergelijke internationale samenwerking nog onvoldoende werd verwezenlijkt, wordt in anticipatie daarop reeds thans in de Nederlandse hulpprogramma's gezocht naar concentratie door middel van selectie. Dit is het onontkoombare gevolg van bilaterale hulp. Hetgeen thans echter door middel van zelfstandige beslissingen moet geschieden, zal in de toekomst in toenemende mate kunnen worden afgeleid uit een gemeenschappelijk plan van actie.

Voor de kapitaalhelp heeft het concentratieproces zich intussen reeds min of meer voltrokken door de omstandigheid dat de Nederlandse regering alleen zulke hulp geeft aan landen voor welke de Wereldbank, de O.E.S.O. en de I.D.B. (Inter-American Development Bank) een bijzondere groep hebben georganiseerd. Een uitzondering hierop vormen de overzeese rijkdelen Suriname en de Nederlandse Antillen en, om andere redenen, Indonesië.

Bij de kennisoverdracht en de projectenprogramma's is echter nog geen vergelijkbaar systeem van concentratie ingevoerd. Als gevolg hiervan is een groot aantal onafhankelijke, onderling geïsoleerde Nederlandse activiteiten ontstaan. In 1963 bedroeg de totale Nederlandse bilaterale technische hulp ruim 8 miljoen gulden, in 1966 zal zij meer dan 107 miljoen gulden bedragen. Ongetwijfeld zou een zekere concentratie het effect kunnen verhogen. Deze kan worden gevonden door aanpassingen in de methodiek van kennisoverdracht, door beperking van de onderwerpen waaromtrent kennis wordt overgedragen, door groepering van bepaalde soorten kennisoverdracht per geografische regio en door beperking van het aantal landen dat in aanmerking komt.

Dat de concrete werkelijkheid de verwezenlijking van deze wenselijkheden niet altijd vergemakkelijkt, behoeft geen afbreuk te doen aan het streven om waar mogelijk een grotere concentratie te bereiken dan thans het geval is.

Een voor de hand liggende vorm van concentratie kan zijn de technische hulp in belangrijke mate beschikbaar te houden voor die landen – indien en voorzover deze althans daarin zijn geïnteresseerd – die in de sector kapitaalhelp reeds zijn geselecteerd. Een tweede uitwerking zou kunnen liggen in een voortschrijdende beperking van de terreinen waarop technische hulp wordt verleend, te weten tot die terreinen waarop in Nederland bijzondere specialistische kennis of ervaring aanwezig is. Een derde mogelijke uitwerking is een geleidelijke wijziging in de methodiek, waarbij echter de reserve gemaakt moet worden dat hieromtrent – ook internationaal – nog weinig ervaring is.

Het is echter duidelijk, dat er in toenemende mate naar moet worden gestreefd de projecten van kennisoverdracht te 'verlengen' en te 'verbreden'. Met verlengen wordt bedoeld, dat deze projecten uit een reeks geïntegreerde – hetzij achtereenvolgende, hetzij gelijktijdige – activiteiten zullen bestaan: opleiding 'fellows', terugkeer van 'fellows' naar hun moederland vergezeld van experts, opbouw van meerjarige projecten en de nazorg daaraan verbonden. Met verbreden wordt bedoeld het betrekken van andere dan louter technische aspecten in de landen-programma's, teneinde een levenskrachtige activiteit in het minder ontwikkelde land te bereiken. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan begeleidende onderwijsactiviteiten en gemeenschapsontwikkeling in het ontvangende land.

Om de continuïteit van dergelijke landenprogramma's te verzekeren, zullen bij voorkeur projecten worden ondernomen waarvoor in Nederland een 'counterpart'-instituut bestaat dat voor een voortdurende voeding van het project kan zorgen. In de praktijk gebeurt dit reeds in Nederland met betrekking tot een aantal pro-

jecten in engere zin. Zo verzorgen het International Training Centre in Delft, het Koninklijk Instituut voor de Tropen, het Bouwcentrum te Rotterdam en de universiteiten en hogescholen van Nijmegen, Delft, Tilburg en Eindhoven de inhoudelijke delen van projecten van kennisoverdracht en fungeren zij tevens als thuisbasis. De regering is, met name op het gebied van het wetenschappelijk onderwijs, voorstander van deze activiteiten der universiteiten en hogescholen en is bereid deze financieel te ondersteunen en organisatorisch te begeleiden, waarbij echter voorkomen moet worden dat doublures gaan ontstaan door de instelling van diensten van technisch-organisatorische of administratieve aard.

De concentratie op een meer beperkt aantal landen van een pakket van Nederlandse kapitaalhelp, projecten en kennisoverdracht in de eerdergeschetste zin, zal er toe leiden dat in de ontvangende landen een 'infrastructuur' aan Nederlandse hulpactiviteit wordt opgebouwd, die aansluit op een zeer intensieve voorbereiding, begeleiding en nazorg, die de nieuwe methodiek met zich meebrengt.

In de praktijk ontstaat hierbij een probleem ten aanzien van de vorm die zulk een infrastructuur moet aannemen. De eerste vraag die zich daarbij voordoet is of de Nederlandse diplomatieke posten in de ontwikkelingslanden voldoende zijn toegerust om zulk een toenemende activiteit naast het gebruikelijke werk te verrichten. Het antwoord op deze vraag kan niet zonder meer bevestigend luiden.

Het is duidelijk dat naar gelang het werk van de hulpverlening toeneemt, ook de staf van de betrokken diplomatieke posten zal moeten worden uitgebreid. Een andere conclusie echter, waartoe men in de praktijk elders thans in een aantal gevallen is gekomen, is plaatsing in het buitenland van voor dit werk gespecialiseerde vertegenwoordigers, die al of niet in een relatie worden gebracht tot de chef van de diplomatieke missie in het werkgebied. De Amerikaanse bijstandsorganisatie, de AID, heeft in tal van landen vertegenwoordigingen die formeel ressorteren onder de chef de poste van de Verenigde Staten in die landen. In Zweden heeft de bijstandsorganisatie van de overheid eigen vertegenwoordigers die rechtstreeks onder die organisatie ressorteren. In België wordt overwogen de Dienst van Ontwikkelings Samenwerking (DOS) te voorzien van eigen regionale vertegenwoordigers die, onder de diplomatieke post ressorterend, zelfstandig verslag uitbrengen aan DOS en rechtstreeks instructies ontvangen.

Ook voor de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigers blijkt in sommige gevallen de belasting, die uit bijstandsactiviteiten voortvloeit, te zwaar te worden. Een tussenvorm is in 1965 door de ondergetekende reeds ingevoerd door aanstelling van een coördinator-adviseur in dienst van de Afdeling Jongeren Vrijwilligers, die in Latijns-Amerika toezicht houdt op het werk van verschillende vrijwilligersteams aldaar.

Eensdeels zal voorzichtigheid moeten worden betracht met de oprichting van een afzonderlijk buitenlands apparaat voor technische hulp-attachés, zoals dat eerder het geval was met de corpsen van emigratie-attachés, landbouw-attachés en financiële attachés, waarbij thans nog een uitbreiding wordt overwogen met een groep van wetenschapsattachés. Anderzijds is het de vraag of men de onmisbare specia-

listische kennis die voor de bijstandsactiviteiten wordt gevraagd voldoende aanwezig mag veronderstellen in de opleiding en ervaring van de ambtenaren van de Buitenlandse Dienst, die op meer algemene kennis is gericht.

Een interessante tussenvorm verdient intussen nadere studie en overweging. Deze tussenvorm beoogt gebruik te maken van de in Nederland in opleiding zijnde studenten en afgestudeerden in de culturele antropologie en de niet-westerse sociologie. Deze studierichtingen, waarin het vraagstuk van de minder ontwikkelde landen centraal is gesteld, trekken in ons land grote belangstelling. Een aantal hoogleraren heeft aan de regering de suggestie voorgelegd uit degenen die zich in die vakken bekwamen, een groep jongeren te selecteren die in de minder ontwikkelde landen of regio's bij de begeleiding van de Nederlandse ontwikkelingshulp kunnen worden ingeschakeld. De modaliteiten van dit denkbeeld zijn nog in één stadium van overweging. Gedacht is aan stages van zes maanden na het kandidaats-examen, in een minder ontwikkeld land, waarbij de betrokken doctoraal-student in enigerlei relatie wordt gebracht met de daar gevestigde diplomatieke post. Gedurende deze stage kan een begin van specialisatie plaats vinden, die nader bij het doctoraal examen tot uitdrukking komt. Na dit examen zullen de aldus voorbereide afgestudeerden opnieuw worden uitgezonden, thans met omschreven verantwoordelijkheden met betrekking tot de Nederlandse hulpactiviteit in de regio's waar aan zulk een uitzending behoefte bestaat. Hierbij zal waarschijnlijk aan langere termijnen van uitzending moeten worden gedacht dan gebruikelijk zijn voor de Buitenlandse Dienst, zodat een regionale specialisatie en kennis van zaken kan worden verkregen die voor het te bereiken doel optimaal is. Uiteraard verdienen deze gedachten en suggesties nadere uitwerking; het is echter wel duidelijk dat enigerlei oplossing van het hier aangeduide probleem bij een beleid van concentratie niet te lang kan uitblijven.

Behalve naar concentratie van bijstand op een beperkt aantal landen of concentratie naar bijzondere Nederlandse specialismen zal ook gestreefd worden naar een zekere concentratie van bepaalde soorten hulp in bepaalde regio's. Deze gedachte tracht tegemoet te komen aan het bezwaar dat het bijstandsbeleid van de verschillende donorlanden te weinig differentiatie vertoont ten opzichte van de ontvangende landen of, met andere woorden, dat deze laatste landen alle over één kam worden geschoren.

De Amerikaanse econoom Galbraith wijt deze tendens aan de te lang populair gebleven theorie van Rostow, waarin alle aandacht werd geconcentreerd op het groeitempo, dat zo snel mogelijk het 'take-off' stadium voor een bepaald land zou moeten bereiken, waarna de verdere ontwikkeling uit eigen kracht zou moeten voortgaan. Deze overmatige aandacht voor het groeitempo heeft stagnatie verwekt in de analyse van de redenen voor optredende remmingen in het ontwikkelingsproces. Die redenen kunnen van land tot land verschillen of tussen groepen van landen verschillen en vragen, naar gelang hun aard, om specifieke maatregelen tot opheffing van de obstakels. Galbraith komt tot een globale typologie van drie

soorten landen waarin de obstakels verschillend zijn en derhalve de hulpverlening verschillend van aard moeten zijn. Ruwweg – en met alle gevaren van zulk een vereenvoudiging van een complexe materie – zouden de drie typen kunnen worden aangeduid als het gemiddelde Afrikaanse land ten zuiden van de Sahara, het gemiddelde Latijns-Amerikaanse land en het gemiddelde Zuidaziatische land.

In het Afrikaanse model noemt Galbraith de hinderpaal tot verdere groei het uiterst beperkte aantal mensen dat onderwijs of opleiding ontvangt. Volgens sommige gegevens studeerden sinds 1952 slechts 8.000 Afrikanen ten zuiden van de Sahara af op een middelbare school. De ontwikkeling aldaar kan niet op gang komen zonder een top-prioriteit te geven aan de opleiding van leraren die op hun beurt opnieuw leraren en onderwijzers moeten scholen.

Het Latijnsamerikaanse model vertoont een groot aantal geschoolden; evenmin is hier beslissend het tekort aan kapitaal, behoudens enkele uitzonderingen. Toch blijft de bevolking arm. Hier is maatschappelijke structuur vooral het obstakel. Economische macht, aldus Galbraith, heeft daar het verband verloren met economische groei of welvaart voor allen. De machtsfactor functioneert niet als ontwikkelingsfactor en daardoor functioneert, evenmin als in Afrika trouwens, in Latijns-Amerika het kapitaal als stimulans tot ontwikkeling. In dit Latijnsamerikaanse model ware de bijstand dus vooral te richten op versterking van de maatschappelijke structuur, op projecten van gemeenschapsontwikkeling, op bijstand in de organisaties van werkgevers en werknemers en het functioneren van die organisaties in het algemeen belang, op landhervorming en op alle andere terreinen van maatschappelijke aard.

In het Zuidaziatische model noteert Galbraith een groot aantal intellectuelen. In India zijn evenveel hoogleraren als in Zuid-Amerika. De feodale topstructuur werd enkele tientallen jaren geleden in korte tijd weggevaagd. De maatschappelijke rechtvaardigheid komt hier duidelijk tot gelding, in dier voege althans dat het economische product niet naar groepen gaat die geen economische functie hebben zoals in het tweede model. Hier bestaat vooral het klassieke probleem van disproportie tussen de omvang van de bevolking en de natuurlijke hulpbronnen van het land. Hier acht Galbraith het noodzakelijk dat de hulp in het bijzonder geconcentreerd wordt op afremming van de bevolkingsgroei en toeneming van de agrarische produktie.

Voor alle gevallen geldt dat het donorland zich niet mag opstellen aan de zijde dergenen die maatschappelijke evolutie blokkeren. In alle minder ontwikkelde landen geldt voor de in welvaart achtergeblevenen dat hun verlangen naar meer ontwikkeling gepaard gaat met een verlangen naar meer respect voor menselijke waardigheid.

De analyse van Galbraith bevat – als gezegd – uiteraard het risico van generalisering.¹ Maar anderzijds is zijn verdienste dat hij de prioriteiten wil afstemmen op de voornaamste remmende factoren.

¹ Men denke bijv. aan de in Latijns-Amerika ongemeen snel toenemende bevolking.

Het ligt dan ook voor de hand dat bij het ten uitvoer leggen van een naar zijn aard beperkt Nederlands hulpprogramma, behalve aan concentratie van de hulp, ook ernstige aandacht zal worden geschonken aan de onderhavige suggesties van Galbraith, in dier voege dat in het algemeen voor Afrikaanse landen opleidingsprojecten de voorkeur zullen krijgen, voor Latijnsamerikaanse landen projecten die betrekking hebben op de maatschappelijke structuur en voor Aziatische landen projecten die betrekking hebben op het voedselvraagstuk en de bevolkingsproblemen.

f. Particuliere activiteiten

Een doeltreffend structuurbeleid zal er op gericht moeten zijn alle beschikbare krachten te mobiliseren die tot oplossing van het ontwikkelingsvraagstuk een bijdrage kunnen leveren. Daarom is een optimale combinatie gewenst van particuliere activiteiten – zowel van het bedrijfsleven als van niet-commerciële particuliere organisaties – met overheidsactiviteiten.

Het is moeilijk een duidelijke taakverdeling tussen overheid en particulieren te vinden. Uit de aard der zaak zullen de grote, kapitaalintensieve infrastructuurwerken in de eerste plaats op het terrein van de overheid en de grote internationale hulporganisaties liggen. In de sector van de kennisoverdracht en de technische bijstand zijn het in de regel particuliere organisaties die onder primitieve omstandigheden het moeilijke en ondankbare werk doen, daar waar de behoefte aan bijstand naar eenvoudige menselijke maatstaven het allergrootst is. In de particuliere activiteiten van niet-commerciële aard wordt vaak bijstand geboden door mensen die een zeer gevarieerde kennis en bekwaamheid inbrengen en door hun bijzondere relaties met de bevolking hulpverlening mogelijk maken op terreinen waar de overheid alléén minder vermag.

Vervolgens ligt er een breed terrein voor overheidsactiviteit in de verlening van studietoelagen aan bursalen en in de uitzending van deskundigen. Maar hier is ook het bedrijfsleven werkzaam waar ook daar initiatieven zijn ontstaan voor scholing. Bij de technische-hulpprojecten die in samenwerking met het bedrijfsleven worden uitgevoerd ontstaat opnieuw een gezamenlijk optreden van overheid en particuliere bedrijven. Sterker komt dit nog naar voren bij de drempelprojecten.²

In de sector kapitaalhelp draagt de overheid bij door middel van giften aan internationale organisaties, zoals het UNDP en de IDA.

Naast de giften aan deze internationale organisaties zijn ook de leningen tegen 'zachte' voorwaarden, die verstrekt worden aan consortium- en consultatieve groepen, uiteraard een onderwerp voor overheidsactiviteit. Dit geldt ook voor de te verlenen garanties op exportkredieten (welke stricto sensu niet tot de ontwikkelingshulp worden gerekend), doch hier wordt een gedeelte van het risico alweer door het bedrijfsleven gedragen. De particuliere investeringen of kredieten op

² Het karakter van deze projecten wordt beschreven op pagina 65.

commerciële voorwaarden completeren de stroom van kapitaal op particuliere basis.

Particuliere investeringen voor de oprichting van bedrijven door ondernemers uit de industrielanden hebben het voordeel dat zij het ondernemerstalent plegen in te brengen, dat in de ontwikkelingslanden in het algemeen onvoldoende beschikbaar is, terwijl ook de technische kennis daarbij wordt ingebracht.

Deze investeringen hebben, naast de kapitaalbreng, het voordeel dat zij werk verschaffen aan een aantal arbeiders, hetgeen de in vele minder ontwikkelde landen heersende werkloosheid verlicht, terwijl deze arbeiders in zulk een bedrijf ervaring kunnen opdoen met moderne werkmethoden en arbeidsverhoudingen. In vele gevallen wordt ook actief aandacht besteed aan de opleiding van personeel. De totstandgekomen bedrijven dragen voorts, door middel van belastingen, bij aan de gewoonlijk te lage staatsinkomsten van het minder ontwikkelde land. Bovendien werken de gefabriceerde goederen ofwel importvervangend ofwel exportvergroterend, hetgeen de betalingsbalanspositie ten goede komt, ofwel zij verhogen het voor consumptie beschikbare goederenpakket en dragen aldus direct bij tot de welvaartsverhoging.

Inweving van de particuliere activiteiten in de ontwikkelingssamenwerking betekent derhalve naast een kwantitatieve vooral ook een kwalitatieve uitbreiding van de hulp. In de afgelopen jaren zijn verschillende vormen van samenwerking tussen de overheid en de particuliere sector ontstaan.

1. *Particuliere commerciële activiteiten*

De stroom van particuliere investeringen schommelde in de afgelopen jaren rond een bedrag van \$ 2.000 miljoen, zijnde ongeveer een kwart van de totale kapitaalstroom (plus minus \$ 8.000 miljoen). Tot 1964 nam de particuliere kapitaalstroom af. Vanaf 1964 trad weer enig herstel op. De oorzaken van deze niet zeer bevredigende ontwikkeling zijn:

1. aan investeringen in de minder ontwikkelde landen zijn grotere politieke risico's verbonden dan in geïndustrialiseerde landen;
2. welvaartsniveau en economische groei in de minder ontwikkelde landen zijn zodanig dat geïndustrialiseerde landen meer mogelijkheden bieden voor een redelijk rendement van het geïnvesteerde vermogen;
3. het ontbreken van een infrastructuur in minder ontwikkelde landen werkt kostenverhogend.

De politieke risico's kunnen worden beperkt door een systeem van investeringsgaranties. Zulk een systeem is tot dusver niet tot stand gekomen. De Wereldbank heeft echter haar voorstudies over een door de OESO ingediend ontwerp afgesloten en men kan aannemen, dat in de loop van 1966 een ontwerp-conventie zal worden gepubliceerd.

Het is echter niet bevredigend werkeloos op deze ontwikkeling, waarvan de merites nog niet vaststaan, te wachten. De ondergetekende heeft daarom een nationaal systeem voor het geven van garanties doen ontwerpen, dat zodanig is ge-

construeerd dat het ingepast kan worden in een multilateraal systeem zoals door de OESO ontworpen, indien dit inderdaad tot stand zou komen. Zou de ontwerp-conventie van de Wereldbank weinig bevredigend blijken te zijn of niet in uitvoering kunnen worden gebracht, dan is de regering bereid een wetsontwerp tot instelling van een nationaal systeem van investeringsgaranties op korte termijn bij de Staten-Generaal in te dienen.¹

Terwijl oorspronkelijk het projectenprogramma reeds een mogelijkheid bood tot een samenwerking met het bedrijfsleven (vergelijk de Nota 1962, pag. 13), hebben twee in 1964 en 1965 getroffen maatregelen die mogelijkheid sterk verruimd.

Bij de eerst getroffen maatregel werd onder het projectenprogramma een bedrag gereserveerd voor het uitvoeren van technische-hulpprojecten in landen die door de minister van economische zaken worden voorgesteld in het kader van met die landen gevoerd handelspolitiek overleg.

Bij de tweede maatregel werd het projectenprogramma wederom uitgebreid, thans met het doel vestigingen van het bedrijfsleven te vergemakkelijken. Dit wordt bereikt door uit het projectenprogramma middelen ter beschikking te stellen (f 20 miljoen voor 1966) voor investeringsprojecten (surveys, research en proefondernemingen), die, bij gunstig resultaat, de belofte inhouden verdere particuliere investeringen vanuit Nederland naar minder ontwikkelde landen op te roepen. In ruime mate is bekendheid gegeven aan de procedure voor indiening van plannen en aan de criteria die bij de beoordeling van deze drempelprojecten – zoals zij kortheidshalve worden aangeduid – worden gehanteerd. Medio 1966 waren een twintigtal aanvragen ingediend, waarvan er intussen twee zijn goedgekeurd, die een totaal bedrag van f 4 miljoen zullen vergen. De criteria en procedureregels zijn als bijlage T bij deze nota gevoegd (zie voorts ook pag. 69 e.v., pag. 86 e.v. en pag. 104 e.v.).

2. *Particuliere niet-commerciële activiteiten*

In twee sectoren manifesteert zich thans de intensieve samenwerking tussen niet-commerciële particuliere organisaties en de overheid: in de Stichting Nederlandse Vrijwilligers en bij de uitvoering van het Programma van Medefinanciering van Particuliere Projecten, terwijl door de recente oprichting van de Stichting Onderwijsbijstand een derde mogelijkheid tot samenwerking op korte termijn gerealiseerd zal worden.

¹ Op 25 mei 1966 is te Washington een verdrag ondertekend inzake de beslechting van investeringsgeschillen tussen staten en onderdanen van andere staten. Indien dit verdrag te zijner tijd, na ratificatie door een voldoende aantal landen, in werking treedt, zal het kunnen bijdragen tot een verbetering van het economische verkeer met de ontwikkelingslanden (Tractatenblad 1966, no. 152).

Bij de OESO is sinds geruime tijd een overeenkomst betreffende de bescherming van buitenlandse eigendommen in voorbereiding.

(a) STICHTING NEDERLANDSE VRIJWILLIGERS

Sinds juli 1965 werken overheid en particuliere organisaties samen in de 'Stichting Nederlandse Vrijwilligers'. Na een enigszins aarzelend begin is de samenwerking goed gaan lopen en verwacht mag worden dat een verdere intensivering van die samenwerking in de loop van dit jaar zal plaats vinden. Sinds de totstandkoming van deze stichting worden alle projecten, gefinancierd uit de rijksmiddelen, uitgevoerd onder auspiciën van de stichting. De overheid is in het stichtingsbestuur vertegenwoordigd; de staf die dit bestuur ter beschikking staat en die van het bestuur instructies ontvangt is de Afdeling Jongeren Vrijwilligers van het ministerie van buitenlandse zaken. Voorts zijn de Rijksgeneeskundige Dienst en de Rijkpsychologische Dienst bij de selectie ingeschakeld. De opleiding der jonge vrijwilligers is geconcentreerd bij het Koninklijk Instituut voor de Tropen in Amsterdam. De uitzending van jonge mensen naar minder ontwikkelde landen met duidelijke taken en opdrachten, die hen in een nauw persoonlijk contact met de bevolking brengen, is een belangrijke aanvulling geworden van de mogelijkheden van bijstand.

Aan het Amerikaanse Peace Corps komt de eer toe dit het eerst en het duidelijkst te hebben gezien. Eind 1965 bestond alleen reeds in Afrika 10% van de van buiten gekomen leerkrachten uit onderwijzers en leraren van het Peace Corps (4000 personen). De regering verwacht dat het Nederlandse programma – dat in 1966 200 vrijwilligers in het veld beoogt te hebben – zich gaandeweg verder zal uitbreiden en dat de sterk vervlochten samenwerking van particuliere sector en overheid tot goede resultaten zal leiden. Ook hier streeft de regering naar coördinatie en samenwerking met andere donorlanden. De recrutering, opleiding en uitzending van de vrijwilligers en het opstellen van de projecten, benevens de begeleiding tijdens de uitvoering van die projecten, is intussen een moeilijke taak, die een eigen werkklimaat vooronderstelt en vooralsnog alle aandacht van de stichting, die voor dit doel werd opgericht, zal opeisen (zie ook pag. 107 e.v.).

(b) MEDEFINANCIERING VAN PARTICULIERE PROJECTEN

Het daarnaast bestaande belangwekkende Programma van Medefinanciering van Particuliere Ontwikkelingsprojecten (f 15 miljoen voor 1966) heeft zich gunstig ontwikkeld; het is nu al niet meer weg te denken uit het instrumentarium der Nederlandse technische en financiële hulp. De voor dit programma vastgestelde criteria zijn in de praktijk een goed uitgangspunt gebleken. De vereiste instemming van de regering van het ontvangende land, waar het project zal worden uitgevoerd, is vrijwel steeds zonder moeilijkheden verworven. De regering blijft vasthouden aan deze voorwaarde van instemming aan ontvangende zijde. Zouden zich onder dit programma in andere landen activiteiten gaan ontwikkelen waarvan niet is gebleken dat de regering aldaar die activiteiten gaarne ziet, dan zou dit programma de weg opgaan van inmenging in het ontwikkelingsbeleid van het ontvangende land. Zulk

een inmenging is principieel onjuist. Niet wij beoordelen wat goed of verstandig is voor de onderdanen van een vreemde regering, doch die regering zelve, zulks temeer waar in vele nieuwe landen gevoeligheden op dit punt bestaan. Bovendien is het soms uitgesproken verlangen om buiten de regering van een ontvangend land om te werken een uiting van een patroniserende, bevoogdende mentaliteit die niet past in de ontwikkelingssamenwerking en op den duur zelfs slechte gevolgen zou oproepen.

De tweede voorwaarde in het kader der criteria van dit programma, dat het project moet passen in de ontwikkelingsplannen van het ontvangende land, heeft eveneens zijn nut bewezen. Deze voorwaarde immers maakte het noodzakelijk bij elke aanvraag na te gaan welke de structurele bijdrage van het bewuste project is aan de ontwikkeling van het land waar het wordt uitgevoerd. Nagegaan wordt, hoe de samenhang van het voorgestelde schoolproject is met andere onderwijsactiviteiten in een bepaalde regio, of welke bijdrage een nieuw gezondheidsproject levert aan de volksgezondheid in breder verband. Zulk een onderzoek blijkt bovendien – en dit is een bijzonder nuttige ontwikkeling – mogelijkheden te kunnen openen voor een nauwere samenwerking, niet alleen tussen de overheid en particuliere organisaties, maar ook tussen de particuliere organisaties onderling.

In verschillende recente discussies is de vraag aan de orde hoever de overheid zal kunnen gaan met de financiering van particuliere ontwikkelingsactiviteiten. Sommige suggesties zijn beperkt en concreet, andere suggesties zijn zeer verstrekkend. De regering is bereid de huidige praktijk te verruimen, waarbij zij echter een duidelijk beeld voor ogen heeft waar de grens zal moeten worden getrokken. De bedoelde verruiming heeft betrekking op het scheppen van de mogelijkheid, projecten die zijn aanvaard voor medefinanciering – waarbij de kapitaaluitgaven dus tot een maximum van 75% door de overheid worden gedragen, zodat de benodigde gebouwen en installaties tot stand kunnen komen – te combineren met het Deskundigenprogramma. In de praktijk komt dit er op neer, dat, indien in zulke projecten in de eerste periode de leerkrachten die ginds op hun beurt leerkrachten moeten opleiden, nog geheel of gedeeltelijk gerecruteerd moeten worden in de meer ontwikkelde landen, voortaan hiervoor ook een beroep op het Deskundigenprogramma zal kunnen worden gedaan. Zulke leerkrachten zullen dan op dezelfde voet als andere deskundigen – derhalve op grond van een arbeidsovereenkomst met de overheid – kunnen worden uitgezonden. Met de hierboven omschreven verruiming wordt aan de bestaande regeling een zinvol complement toegevoegd met het doel ook de follow-up van het project te vergroten (zie ook pag. 106 e.v.).

Er zijn suggesties gedaan om tot een nog verdergaande verruiming over te gaan, waaraan, afgezien van de vraag of deze de kwaliteit of de kwantiteit van de projecten zouden vergroten, een aantal nadelen van principiële aard kleeft. De suggestie bijvoorbeeld om tot subsidiëring over te gaan van (eventueel zelfs nog op te richten) combinaties van particuliere organisaties die zich ten doel stellen het voorbereiden, uitvoeren en begeleiden van projecten, is vanzelfsprekend moeilijk te verwezen-

lijken. Het behoeft immers geen nadere toelichting, dat dergelijke activiteiten onmiddellijk doublures zouden scheppen, met name omdat goed functionerende organen met lange en veelzijdige ervaring ter beschikking staan, die de organisatorische en administratieve behandeling van de verschillende projectaanvragen verzorgen.

Bovendien zou een ontwikkeling in de richting van het scheppen van meerdere zelfstandige beleidvoerende organisaties, die gescheiden van en naast de activiteiten van de overheid zich met de beleidsaspecten, prioriteiten en activiteiten van de hulpverlening bezighouden, lijnrecht ingaan tegen de duidelijk bestaande behoefte aan grotere coördinatie dezer activiteiten en aan concentratie van het beleid met het oog op de dringende noodzaak om op het wijde terrein van de ontwikkelingsbijstand nationaal en internationaal de juiste prioriteiten op basis van een geïntegreerde planning te kunnen vaststellen.

Concrete hulpverlening en het Nederlandse aandeel daarin

a. Internationale handel en dienstenverkeer

1. Algemeen

De stagnatie in de hulpverlening heeft de aandacht van de minder ontwikkelde landen voor hun exportopbrengsten doen toenemen. Dit is tot uiting gekomen in een toenemende druk van de minder ontwikkelde landen om tot maatregelen te komen welke een drastische herziening van het patroon van de wereldhandel beogen. Deze aandrang is vooral tot uiting gekomen in de VN Conferentie voor Handel en Ontwikkeling (UNCTAD) welke in 1964 te Genève bijeenkwam.

Ook door de geïndustrialiseerde landen wordt de noodzaak van een versnelde toename van de exportopbrengsten van de minder ontwikkelde landen erkend. Dit is onder andere tot uiting gekomen in het tot stand komen van Hoofdstuk IV van de GATT.

Ook is de bereidheid om bij het vaststellen van het eigen handelspolitieke beleid rekening te houden met de belangen van de minder ontwikkelde landen, tot uiting gekomen bij het opstellen van de beginselen welke bij het voeren van de Kennedy-tariefonderhandelingen in acht dienen te worden genomen. De ontwikkelde landen welke aan de onderhandelingen deelnamen hebben zich op het uitgangspunt gesteld dat voor de te verlenen tariefconcessies van de achtergebleven gebieden geen volledige reciprociteit zal worden verlangd.

Ondanks dit alles moet worden geconstateerd dat de concretisering van een handelspolitiek beleid, waarin principieel en systematisch rekening wordt gehouden met de belangen van de minder ontwikkelde landen, in de afgelopen jaren slechts weinig gevorderd is. Dit heeft tot scherpe kritiek van de minder ontwikkelde landen geleid. Mede onder druk van deze kritiek is in november 1965 door de westelijke landen besloten, in het kader van de OESO een hernieuwde poging te doen om een beleid te formuleren op basis waarvan concrete handelspolitieke maatregelen ten behoeve van de minder ontwikkelde gebieden tot stand zouden kunnen komen. Bij dit overleg is naar voren gekomen welke factoren het bereiken van overeenstemming tussen geïndustrialiseerde landen in de weg staan. De voornaamste hiervan zijn:

- (a) de uiteenlopende mate van bereidheid tot het brengen van offers;
- (b) de uiteenlopende visies op de wenselijkheid en doeltreffendheid der verschillende methoden (zoals ten aanzien van grondstoffenovereenkomsten en preferentiële tarieven);
- (c) het streven naar het zoveel mogelijk in stand houden van de grondregels voor het wereldhandelsverkeer zoals deze in de GATT-overeenkomsten zijn vastgelegd, waarbij – met de herinnering aan de jaren dertig – grote vrees bestaat voor ingrijpen in de bestaande situatie.

De mogelijkheid voor Nederland om individueel op handelspolitiek terrein tot initiatieven en maatregelen ten behoeve van de ontwikkelingslanden te komen, is vanzelfsprekend beperkt door de bindingen welke ons land heeft in Benelux, EEG,

OESO en GATT. Anderzijds zou het van weinig realiteitszin getuigen, indien Nederland eenzijdig bepaalde maatregelen zou treffen. Daarbij komt dat een aantal maatregelen alleen effectief zal zijn, als meerdere geïndustrialiseerde landen een overeenkomstig beleid voeren. Een voorbeeld hiervan zijn de grondstoffenovereenkomsten welke slechts kunnen werken en effectief zijn als het merendeel der producenten- en consumentenlanden aan de overeenkomsten deelneemt.

2. UNCTAD

Zoals hierboven gesteld, wordt het totale probleem van de internationale handel, het dienstenverkeer en de hulpverlening besproken in de UNCTAD. Deze besprekingen in de UNCTAD hebben, mede gezien hun wordingsgeschiedenis, van meet af aan een zeker antithetisch karakter gedragen. De eerste conferentie is dan ook min of meer een confrontatie geworden tussen de '75' (later 77) minder ontwikkelde landen en de betrekkelijk kleine groep der geïndustrialiseerde westelijke landen, waarbij beide blokken zich als zodanig steeds duidelijker tegenover elkaar opstelden, hetgeen het bereiken van concrete resultaten niet heeft vergemakkelijkt.

De conciliatieprocedure welke ter oplossing van verschil van mening is ingesteld is in dit verband weinig bevredigend. Conciliatie is bruikbaar om kwesties van technische aard op te lossen welke rijzen nadat in beginsel overeenstemming over iets is bereikt. Conciliatie is echter weinig bruikbaar bij het nemen van principiële besluiten; deze kunnen alleen resulteren uit politieke overeenstemming.

De hierboven geschetste gang van zaken is voor een belangrijk deel het gevolg van de verwarring welke bestaat over de taak van de UNCTAD. Naar Nederlands inzicht is deze taak tot op grote hoogte te vergelijken met die van de bestaande gespecialiseerde organisaties. Dit betekent dat in de UNCTAD door de leden-staten hun visie wordt gepresenteerd over de te behandelen onderwerpen en dat de leden, als de daartoe benodigde eensgezindheid aanwezig is, tot aanbevelingen voor acties komen, zoals in de statutaire bepalingen van de UNCTAD is vastgelegd. Na sanctionering door de Economische en Sociale Raad en de Algemene Vergadering, kunnen deze aanbevelingen voor uitwerking en uitvoering aan executieve organen als GATT, IMF en Wereldbank worden voorgelegd.

In deze opzet is het de taak van de UNCTAD een bijdrage te leveren aan de algemene beleidsvorming inzake de internationale handel, de financiering en het ontwikkelingsbeleid in het algemeen. Daarnaast zijn aan UNCTAD, naar bekend, ook de onder auspiciën van de VN opgerichte internationale grondstoffencommissies, zoals de Sugar Council e.d., overgedragen. Deze blijven hetzelfde werk doen als voorheen, namelijk rapporteren over grondstoffen en eventueel handelspolitieke of andere aanbevelingen doen aan de ledenstaten. Waar deze taak nu onder de jurisdictie van de UNCTAD valt, heeft deze organisatie naast evengoemde meer algemene taken dus ook nog een zekere specifieke functie op bepaalde terreinen. Het overleg in de UNCTAD kan vooral door eerstgenoemde taakstelling van een

grote openheid zijn en een belangrijke bijdrage leveren voor deze noodzakelijke evolutie, zowel bij ontwikkelde als ontwikkelingslanden, met betrekking tot het denken over de nieuwe vormen die het economische beeld zullen moeten beheersen. Rapportage door de leden-staten over de uitvoering van UNCTAD-aanbevelingen – naar analogie van de wijze waarop dit plaats vindt in bijvoorbeeld de ILO – past in dit beeld. Ook – als daartoe de nodige overeenstemming te vinden is – het formuleren van een stelsel van uitgangspunten als bedoeld op pag. 51 kan in deze opzet van positieve waarde zijn.

Intussen tekent zich – zoals op de 3e Board-zitting in maart jongstleden is gebleken – een ontwikkeling af, waarin de nadelen van de blokvorming worden overwonnen in die mate, dat de organisatorische samenhang tussen de verschillende landengroepen ertoe bijdraagt concrete resultaten te bereiken.

Voortgang op het gebied van handelspolitieke maatregelen ten behoeve van de ontwikkelingslanden en het harmonisch inpassen van deze landen in een verantwoord aangepast wereldhandelsbestel zijn sterk afhankelijk van de mate waarin de westelijke landen erin zullen slagen een gezamenlijk beleid te formuleren, dat de problemen niet uitsluitend beziet en tegemoet treedt vanuit de bestaande economische westerse structuur als een 'vanzelfsprekende' achtergrond, doch ook vanuit het oogpunt van het belang van de ontwikkelingslanden. Onder deze omstandigheden is het Nederlandse beleid er voor alles op gericht het westelijk overleg terzake in positieve zin te beïnvloeden.

Waar geen bindingen van het Nederlandse beleid bestaan door internationale overeenkomsten zoals EEG en GATT, is de vrijheid om de Nederlandse visie in wereldwijd verband uit te dragen groter dan op de terreinen waar wel zulke bindingen bestaan. Het lijkt dan ook in eerste aanleg aanbeveling te verdienen om met betrekking tot het Nederlandse aandeel in het UNCTAD-overleg in het bijzonder de aandacht te richten op eerstgenoemde terreinen waar Nederland in staat is zelfstandig op te treden.

Met betrekking tot de terreinen waarop een zelfstandig Nederlands optreden niet mogelijk is, zal het Nederlandse standpunt vooral in het kader van het westelijk overleg kenbaar moeten worden gemaakt. Daarbij kan het, mede in het belang van de ontwikkelingslanden, noodzakelijk zijn ook steun te verlenen aan voorstellen die – hoewel niet geheel in overeenstemming met hetgeen door Nederland als de meest aangewezen benadering wordt beschouwd – niettemin nuttige uitgangspunten kunnen vormen voor een gecoördineerd westelijk beleid terzake. De regering waardeert het dat, in de thans in de OESO ondernomen poging een gezamenlijk handelspolitiek beleid ten aanzien van de ontwikkelingslanden te formuleren, in het bijzonder aandacht wordt geschonken aan het totstandkomen van grondstoffenovereenkomsten en aan de mogelijkheden van een systeem van preferenties voor de invoer van halffabrikaten en eindproducten uit de ontwikkelingslanden. De regering is van mening dat, zoals hieronder nader wordt toegelicht, op deze beide terreinen concrete mogelijkheden liggen voor handelspolitieke maatregelen, gericht op een vergroting van de exportopbrengsten der ontwikkelingslanden.

Met het bovenstaande wil overigens bepaald niet zijn gezegd dat Nederland in de UNCTAD niet een eigen geluid zou kunnen of willen doen horen. Integendeel, Nederland neemt in dit forum – op basis van de erkenning, dat een snelle uitbreiding van hun handel en een toenemende gelijkwaardige deelneming aan het wereldhandelsverkeer voor de ontwikkelingslanden en trouwens voor de hele wereld van essentieel belang zijn – op duidelijke en constructieve wijze deel aan het gezamenlijk zoeken naar wegen en middelen om deze doelstellingen te realiseren. De instructies van de Nederlandse delegaties naar de bijeenkomsten van de UNCTAD zijn dan ook hierop gericht.

In de standpunten die Nederland zal innemen zal dus tot uiting moeten komen dat het Nederlandse beleid op het terrein van de internationale handel niet onder het uitsluitende primaat van de eigen en regionale commerciële belangen zal staan, maar dat daarin tevens met de belangen van de minder ontwikkelde landen rekening zal worden gehouden. Dit betekent dat Nederland waar mogelijk, en voorzover nodig via de EEG, het totstandkomen van maatregelen zal steunen welke de positie van de achtergebleven gebieden op deze terreinen systematisch verbetert.

3. *Consequenties voor de Nederlandse economie*

Wat het eigen land betreft moet – hoewel dus niet voorzien kan worden wanneer en op welke wijze het Westen in staat zal zijn een handelspolitiek beleid te realiseren, dat duidelijker en directer dan thans nog het geval is, mede is afgestemd op de belangen der ontwikkelingslanden – niettemin reeds op dit moment met de consequenties van een zodanig beleid rekening worden gehouden, opdat te zijner tijd deze handelspolitieke maatregelen zo gunstig mogelijk in het algemene economische beleid kunnen worden ingepast. De regering meent dat hier met name een taak voor de overheid is weggelegd, door in haar structuurbeleid dit element reeds thans zo volledig mogelijk te verdisconteren. Dit zal onder andere in concreto inhouden, dat onderzocht zal worden in welke produktie-sectoren, naar het oordeel van de overheid, in een situatie waarin aan de ontwikkelingslanden ruimere mogelijkheden op de westelijke markt worden geboden, een zekere specialisering gewenst zal zijn. Deze specialisatie zal het begin vormen van een zich geleidelijk wijzigende internationale arbeidsverdeling, waarin de ontwikkelingslanden nieuwe mogelijkheden worden geboden; deze leidt tot een ontwikkeling waarin uiteindelijk, naast wellicht regionale, een mondiale produktiestructuur tot stand komt, waarin de capaciteiten en mogelijkheden van zowel ontwikkelings- als ontwikkelde landen op de meest efficiënte wijze worden benut, om in de, mede onder invloed van de versnelde economische expansie in de ontwikkelingslanden, steeds toenemende wereldvraag te voorzien. Op de herallocatie van de produktie die het bovenstaande zal kunnen inhouden, wordt in de paragrafen 'Landbouwbeleid en ontwikkelingshulp' en 'Industrialisatie' teruggekomen.

4. *Stimulering vergt ook samenwerking der ontwikkelingslanden*

In dit verband dient ook bijzondere aandacht te worden geschonken aan het stimuleren van de voor de hand liggende mogelijkheid dat de minder ontwikkelde landen – naast vergroting van hun export naar de geïndustrialiseerde landen – hun export vooral ook bevorderen door onderlinge economische integratie; hierdoor worden de markten in de minder ontwikkelde gebieden zelve tot voldoende omvang uitgebreid om efficiënte produktie mogelijk te maken. Door onderlinge handel kan soms bovendien de import uit geïndustrialiseerde landen worden beperkt, hetgeen deviezenbesparend werkt. In de afgelopen periode zijn verschillende initiatieven genomen, bijv. in Zuid- en Midden-Amerika, om een dergelijke marktverruiming te bereiken. Tot nu toe zijn de resultaten beperkt geweest. Recente plannen, zoals onder andere uitgewerkt op de vergadering van 'Economic Commission for Africa' te Loesaka in november 1965 en tijdens de conferentie van de 'Economic Commission for Latin America' in mei 1965, lijken echter waardevol te zijn en waar mogelijk zal de regering zulke initiatieven steunen.

Deze steun kan met name geschieden door bij te dragen in de regionale ontwikkelingsbanken. Verwacht mag immers worden dat deze regionale ontwikkelingsbanken een stimulerende invloed op regionale integratie kunnen uitoefenen door het te voeren kredietbeleid (zie bijlage Q betreffende bankstatuten). Bovendien hebben dergelijke banken het voordeel dat zij de eigen verantwoordelijkheid van de regio duidelijk tot uitdrukking doen komen. Activiteiten en werkwijze kunnen daarenboven beter worden afgestemd op het eigen karakter van het betreffende gebied dan een wereldwijde organisatie zulks kan doen.

5. *'Trade not aid': hogere prijzen of ruimere exportmogelijkheden*

In de eerste jaren van het ontwikkelingsdecennium heeft de leuze postgevat: 'trade not aid'. Deze slagzin is door de minder ontwikkelde en geïndustrialiseerde landen veelal uiteenlopend geïnterpreteerd. De minder ontwikkelde landen beoogden met 'trade not aid' een verbetering van de voorwaarden waaronder zij exporteren in de zin van hogere en stabiele prijzen per produkteenheid. Door de meeste geïndustrialiseerde landen werd onder 'trade not aid' verstaan het verruimen van de exportmogelijkheden van de achtergebleven gebieden, zonder dat dit noodzakelijkerwijs met prijsverhoging gepaard zou gaan.

Dit verschil in interpretatie is van grote betekenis, in het bijzonder waar het de export van grondstoffen betreft. Inderdaad wordt door verhoging en stabilisering van de exportprijzen bereikt dat het inkomen van de ontwikkelingslanden onmiddellijk stijgt waardoor dus de mogelijkheid tot besparing toeneemt, terwijl tegelijkertijd een eventueel tekort aan convertibele valuta wordt aangevuld.

Anderzijds bergt vooral het effect van een prijsverhoging juist voor de ontwikkelingslanden grote bezwaren in zich. Een hogere prijs immers bevordert als regel een tendens tot verlaging van het verbruik, terwijl bij een te hoge prijs voor een

aantal producten het risico van het overgaan naar vervangingsmiddelen direct aanwezig is. Daarnaast heeft een hoge prijs ook een produktiestimulerend effect, hetwelk het risico van onverkooptbare overschotten snel doet toenemen. In dit verband dient met het verhogen van prijzen grote voorzichtigheid te worden betracht.

De interpretatie van de geïndustrialiseerde landen neemt als uitgangspunt dat, indien ontwikkelingslanden meer gaan produceren, zij voor deze extra produktie toegang op de westelijke markten dienen te krijgen. Hiermee alleen is het probleem van het spaartekort echter niet opgelost. Een zekere stabilisatie van het prijspeil op een niet te laag maar ook niet te hoog niveau zal daarnaast nodig zijn om te voorkomen dat de anders veelal belangrijke fluctuaties in het prijspeil waarvoor de produkten kunnen worden afgezet, ongunstige reacties geven op de ontwikkeling van het exporterende land.

6. Grondstoffenovereenkomst

Voor de kortijdige fluctuaties in de exportopbrengsten is in de afgelopen periode getracht een oplossing te vinden door overeenkomsten te sluiten ter stabilisering van de grondstoffenprijzen. De resultaten hiervan zijn beperkt gebleven: in de gehele na-oorlogse periode is slechts een vijftal overeenkomsten tot stand gekomen, namelijk voor tarwe, suiker, tin, koffie en olijfolie, waarvan overigens slechts twee actief in de betreffende grondstoffenmarkt ingrijpen. Voorts is een overeenkomst voor cacao in bewerking. Ondanks deze beperkte resultaten acht de regering het wenselijk met kracht naar het tot stand komen van meer grondstoffenovereenkomsten te blijven streven. De prijsstabilisatie welke door deze overeenkomsten kan worden bereikt heeft een duidelijk ontwikkelingseffect op de minder ontwikkelde landen, omdat de wisselvalligheid in de deviezeninkomsten van deze landen hierdoor wordt beperkt.

7. Betekenis van het bestaande internationale bestel

De regering is van mening dat, algemeen gesproken, de systematische verbetering van de positie der achtergebleven gebieden bij voorkeur dient te geschieden door maatregelen welke het internationale handels- en prijsmechanisme zoveel mogelijk intact laten. Fixatie op kunstmatig hoge niveaus acht zij een minder wenselijke aanpak.

In plaats daarvan staat de regering veeleer een internationaal beleid voor, dat de ontwikkelingslanden in een zekere kunstmatig versterkte concurrentiepositie brengt ten opzichte van het aanbod van goederen en diensten uit de geïndustrialiseerde landen. Hiertoe kunnen, al naar gelang van de marktsituatie van bepaalde produkten en de omstandigheden van de daarbij betrokken landen, maatregelen dienen op het gebied van tarieven c.q. contingenten, op belastinggebied en met betrekking tot exportbevordering. De hier bedoelde maatregelen moeten gericht zijn op het verkrijgen van een versterkte exportpositie van de achtergebleven gebieden. Zij

zullen geleidelijk aan kunnen verdwijnen naarmate de betrokken ondernemingen in deze gebieden concurrerend zullen zijn geworden.

In deze geest neemt Nederland ook in positieve zin deel aan de, thans in de UNCTAD ter tafel liggende, voorstellen inzake preferentiële handelstarieven voor minder ontwikkelde landen. Voor dit onderwerp is eveneens een groep van vier deskundigen door de ministeriële raad van de OESO ingesteld, welke vóór 1 juli 1966 rapport zal uitbrengen.

8. Tariefpreferenties

Intussen zijn ten aanzien van tariefpreferenties zowel de ontwikkelde als de minder ontwikkelde landen verdeeld. Enerzijds neemt de druk van de ontwikkelingslanden ten gunste van een systeem van non-discriminatoire (dat wil zeggen voor alle ontwikkelingslanden gelijke) preferenties toe, terwijl anderzijds in wetenschappelijke kring de mening de overhand verkrijgt, dat juist deze non-discriminatoire preferenties van betrekkelijk weinig nut zijn omdat daarvan slechts enkele – de relatief meest ontwikkelde – achtergebleven landen zullen profiteren.

Ook in de dagelijkse praktijk van het handelsbeleid blijft Nederland, om toegang van grondstoffen en fabrikaten uit de onderontwikkelde landen tot de markten van de geïndustrialiseerde landen te bevorderen, streven naar algemene verlaging van invoertarieven en afschaffing van contingenteringen. Op deze beide punten moet het Nederlandse beleid tot uiting komen via de EEG.

9. Actieve exportbevordering ontwikkelingslanden

De regering heeft naar aanleiding van een desbetreffende suggestie in de eerste zitting van Commissie II van de UNCTAD de mogelijkheid in studie om in samenwerking met ontwikkelingslanden te komen tot instelling van een voorlichtingscentrum in Nederland, dat tot taak zal krijgen de verkoop van produkten uit minder ontwikkelde landen op de Europese markt te bevorderen.

Mede op aandringen van de minder ontwikkelde landen is thans in principe overeengekomen, dat het International Trade Centre van de GATT zich met behulp van de aangesloten geïndustrialiseerde landen zal gaan bezighouden met het verzamelen van gegevens over exportmogelijkheden van produkten uit de minder ontwikkelde landen in de westerse landen. De Nederlandse Economische Voorlichtingsdienst is hierbij ingeschakeld. Ook volgen stagiaires uit de minder ontwikkelde landen een opleiding op de EVD in de techniek van de handelsbevordering.

10. Besparingstekort en particuliere kapitaalsinvesteringen

Intussen zal versterking van de concurrentiepositie van de ontwikkelingslanden in de internationale handel en het dienstenverkeer wel enig, maar onvoldoende soelaas bieden voor het bestaande besparingstekort en voor de kortijdige fluctuaties in de exportopbrengsten.

De aanvulling van het resterende besparingstekort zal moeten worden bereikt door stimulering van de particuliere investeringen in de ontwikkelingslanden en door kapitaaloverdracht – leningen en giften – in de vorm van hulp. Voor deze kapitaal-hulp acht de regering de IDA, de Wereldbank, de regionale ontwikkelingsbanken en de consortia en consultatieve groepen van Wereldbank en de OESO de meest geschikte instrumenten.

11. *Compensatoire financiering*

Wat de korttijdige fluctuaties in de exportopbrengsten betreft is er, naast de grondstoffenovereenkomsten, in de periode sinds 1962 vooral ook aandacht gegeven aan schema's voor compensatoire financiering. Deze laatste hebben tot oogmerk plotselinge verslechtingen in de verhouding tussen im- en export van de achtergebleven landen op te vangen door compenserende leningen of giften. Het systeem van compensatoire financiering door verstrekking van geldmiddelen op korte termijn, dat het IMF heeft gecreëerd, verdient in dit verband vermelding. Naast de voordelen die zowel grondstoffenovereenkomsten als systemen van compensatoire financiering ongetwijfeld hebben, vertonen deze systemen echter ook een aantal bezwaren zoals het nadeel van eerstgenoemde maatregelen dat zij slechts een deel van de handel omvatten, terwijl voor beide soorten van maatregelen geldt dat het technisch moeilijk is om bruikbare formules vast te stellen. Bovendien is het automatisme dat deze systemen in meerdere of mindere mate kenmerkt een bezwaar. De hierbedoelde systemen van compensatoire financiering betekenen dat de gelden aan de minder ontwikkelde landen worden overgedragen onafhankelijk van de vraag of deze landen verantwoordelijk zijn voor de verliezen en onafhankelijk van de vraag of zij een ontwikkelingsplan en een administratie hebben die een goed gebruik van de gelden waarborgen. Bovendien wordt geen rekening gehouden met het welvaartsniveau en komen de landen met weinig of geen export niet of voor zeer kleine betaling in aanmerking, terwijl juist deze vaak de armste landen zijn. Ook heeft een automatisch systeem het nadeel dat de druk om tot rendabele vormen van productie te komen wordt weggenomen.

12. *Brits-Zweeds plan voor supplementaire financiering*

In verband met het gestelde in de vorige paragraaf verdient het vermelding, dat momenteel in de Financiële en Diensten Commissie van de UNCTAD aandacht wordt besteed aan een tijdens de eerste UNCTAD-bijeenkomst gelanceerd voorstel waarover de staf van de Wereldbank op verzoek van de UNCTAD-leden een rapport heeft uitgebracht, namelijk het Brits-Zweeds plan voor supplementaire financiering. Dit Brits-Zweeds voorstel voor een systeem van supplementaire financiering heeft tot oogmerk te voorkomen, dat de uitvoering van ontwikkelingsplannen onderbroken moet worden ingeval de exportopbrengsten van een bepaald ontwikkelingsland achterblijven bij de ramingen. Een internationaal orgaan zal er op

toe moeten zien dat de exportramingen redelijk zijn en dat een achterblijven van de feitelijke exportopbrengsten niet het gevolg is van een onjuist beleid van het betrokken land. Daartoe zal het internationale orgaan regelmatig contact onderhouden met de deelnemende ontwikkelingslanden terzake van hun ontwikkelingsplannen en het gevoerde beleid. Is aan de twee genoemde voorwaarden voldaan dan kan, aldus het voorstel, het beherende orgaan leningen tegen zachte voorwaarden verstrekken indien het betrokken land niet over andere middelen beschikt om de gevolgen van de achterblijvende exportopbrengsten op te vangen.

Het Brits-Zweeds plan is in het Wereldbankrapport gunstig beoordeeld. In dit rapport wordt er op gewezen, dat de onzekerheid met betrekking tot de exportopbrengsten der ontwikkelingslanden reëel een groot probleem vormt en dat langs de lijnen van het Brits-Zweeds voorstel een belangrijke bijdrage tot de oplossing ervan kan worden geleverd.

Het Wereldbankrapport begint met een vergelijking te trekken tussen het Brits-Zweeds plan en andere plannen op het gebied van supplementaire of complementaire financiering. Al deze plannen worden naar vier criteria ingedeeld:

(a) Plannen die van een rechtvaardigheidsargument uitgaan, gebaseerd op het 'terms of trade'-argument (het ruilvoet-nadeel van ontwikkelingslanden is een voordeel voor de ontwikkelde landen) versus plannen gebaseerd op het behoefteargument. Het Brits-Zweeds voorstel is op het laatste argument gebaseerd, hetgeen de Wereldbank terecht een juister uitgangspunt acht.

(b) Korte-termijnplannen versus lange-termijnplannen. Het onderhavige voorstel valt hier enigszins tussen in. Voorgesteld wordt namelijk de te verlenen steun aan de variërende behoeften aan te passen.

(c) Niet-financiële maatregelen zoals grondstoffenovereenkomsten en dergelijke, versus financiële maatregelen zoals in het onderhavige plan voorgesteld. De Wereldbank acht beide soorten maatregelen in zekere zin aanvullend: naarmate immers compensatie geboden wordt voor onverwachte exportdalingen, zijn grondstoffenovereenkomsten minder nodig en omgekeerd zal het bestaan van grondstoffenovereenkomsten tot minder omvangrijke compensatoire financiering behoeven te leiden. De complementariteit betekent overigens niet, aldus het rapport, dat het Brits-Zweeds plan afhankelijk is van het bestaan van grondstoffenovereenkomsten. Ter bereiking van een bepaald niveau van deviezeninkomsten acht het rapport supplementaire financiering trouwens meer bevredigend dan grondstoffenovereenkomsten.

(d) Plannen met een zeker automatisme versus 'discretionary schemes'. Tegenover de voordelen van zekerheid en snelheid, besloten in eerstgenoemde soort plannen, staan, aldus het rapport, als nadelen hun rigiditeit (terwijl de ontwikkelingen op lange termijn toch moeilijk te voorspellen zijn) en het feit dat automatische regelingen niet de uiteindelijke bestemming van de supplementaire fondsen kunnen bepalen. Bovendien kan een niet-automatisch systeem beter aangepast worden aan specifieke omstandigheden.

Vervolgens wordt er op gewezen, dat het Brits-Zweedse plan niet bedoeld is om voorzienbare exportdalingen te compenseren, doch integendeel het achterblijven van de feitelijke opbrengsten bij de verwachte opbrengsten. Methoden worden besproken hoe de verwachte opbrengsten bepaald moeten worden.

Wat de te verwachten omvang van de ter beschikking te stellen fondsen betreft, wordt in het Wereldbankrapport gesteld, dat hierover niets met zekerheid te zeggen valt, aangezien het plan juist bedoeld is om onverwachte exportdalingen te compenseren. Gaat men de export uit de minder ontwikkelde landen na voor de periode 1959-1963 en interpoleert men deze gegevens voor de toekomst, dan schat de Wereldbank, dat een bedrag van \$ 2 miljard in totaal nodig zal zijn, waarbij rekening wordt gehouden met het feit dat, zowel door de betere prognoses als door aandacht te schenken aan het volgen van de juiste politiek in de ontwikkelingslanden, de export-'shortfall' relatief kleiner zal kunnen zijn dan in de beschouwde periode 1959-1963. Slechts een klein deel van genoemd bedrag zou contant voldaan behoeven te worden; de rest zou in 'promissory notes' kunnen worden betaald.

De conclusie van de Wereldbank is dat het Brits-Zweedse plan zoals door haar uitgewerkt, een goed instrument kan zijn in het geheel der maatregelen ten gunste van de welvaart der ontwikkelingslanden. Ook de Financiële en Diensten Commissie heeft zich in meerderheid, waaronder Nederland, gunstig over het door de Wereldbank uitgewerkte voorstel uitgelaten. Op voorstel van de commissie zal een groep regeringsexperts nog een nadere studie maken van enkele vraagpunten.

De regering ziet het als een belangrijk voordeel van het onderhavige plan dat het geen automatisme bij de uitkeringen inhoudt, met alle daaraan verbonden bezwaren, doch dat het wel waarborgen biedt voor snelle hulpverlening in daarvoor in aanmerking komende gevallen. Bovendien kan het voorziene regelmatige overleg tussen het internationale orgaan en de deelnemende landen uitgroeien tot een samenwerkingsvorm waarbij enerzijds de ontwikkelingslanden aanvaarden een verantwoord ontwikkelingsbeleid te voeren en zich daarvoor de nodige eigen inspanning te getroosten, terwijl anderzijds de ontwikkelde landen een verantwoordelijkheid erkennen voor het mede helpen dragen van tegenslagen die de ontwikkelingslanden treffen.

b. Wetenschap en technologie

In februari 1963 werd in Genève de 'VN Conferentie inzake de Toepassing van Wetenschap en Technologie' (UNCSAT) gehouden. Deze conferentie beoogde na te gaan hoe wetenschap en technologie in dienst kunnen worden gesteld van het ontwikkelingsproces.

Op deze bijeenkomst werden drie facetten van het ontwikkelingswerk nader belicht. In de eerste plaats het feit, dat zich bij de ontwikkeling van de jonge landen problemen voordoen die men in het Westen nimmer is tegengekomen. Dit betekent dat de beschikbare kennis en technologie in de geïndustrialiseerde wereld geen

antwoord heeft op die problemen en dat de bestaande kennis op dit punt uitbreiding behoeft.

In de tweede plaats het feit, dat zich bij de economische en sociale ontwikkeling van de minder ontwikkelde landen vraagstukken voordoen, die in het Westen weliswaar niet onbekend zijn, maar waarvoor de oplossing die voor die problemen is gevonden, in de minder ontwikkelde landen onbruikbaar is als gevolg van de sterk afwijkende economische en sociale omstandigheden in die landen. Dit betekent dat voor deze vraagstukken een nieuwe analyse moet plaats vinden, opdat de westerse oplossing vertaald kan worden in termen, die aangepast zijn aan de omstandigheden en behoeften van de minder ontwikkelde landen.

In de derde plaats het feit dat, op gebieden waar wel aandacht aan de situaties in minder ontwikkelde landen wordt besteed, dit op een incidentele wijze geschiedt, hetgeen doublures veroorzaakt of inefficiency door gemis aan kennis van de werkelijke prioriteiten.

In aansluiting op de Geneefse conferentie werd door de VN een Adviescommissie voor Wetenschap en Technologie ingesteld. In een der rapporten van deze commissie is een analyse gegeven van de mogelijkheden voor een gezamenlijke inspanning van ontwikkelde en minder ontwikkelde landen. De commissie heeft daarbij als prioriteiten aangegeven verbetering van de voedselvoorziening en van de gezondheidszorg, een verbeterd inzicht in het bevolkingsprobleem, exploratie en gebruik van de natuurlijke hulpbronnen, industrialisatie, huisvesting, stedelijke planning, transport en onderwijs.

Sindsdien heeft de VN een vijfjarenprogramma opgesteld, dat in april 1966 is gepubliceerd; tot de uitvoering zal in de loop van dit jaar kunnen worden besloten. Dit vijfjarenprogramma beoogt een beleid te stimuleren tot geïntegreerde ontwikkeling van natuurlijke hulpbronnen. Het voorstel is om negen wereldsurveys te ondernemen, waarvan vier voor mineralen, twee op het gebied van watergebruik en drie op het gebied van energievoorziening. Het programma zal een termijn van vijf jaar vragen voor de uitvoering; de kosten bedragen ongeveer f 40 miljoen. Op de geïndustrialiseerde landen zal een beroep worden gedaan, individueel of gezamenlijk enkele van de projecten te adopteren.¹

Het programma beoogt:

- (a) nieuwe gegevens, ideeën en benaderingen te verkrijgen ten aanzien van de natuurlijke hulpbronnen van de ontwikkelingslanden;
- (b) lange-termijnprojecties op te stellen inzake vraag en aanbod met betrekking tot natuurlijke hulpbronnen;
- (c) de betrokken regeringen te helpen bij de juridische en organisatorische opzet voor een optimale ontwikkeling van hun natuurlijke hulpbronnen;

¹ Het programma bestaat uit de volgende onderzoeken, waarbij de omschrijving der VN is gevolgd: (zie onderaan volgende bladzijde).

(d) projecten op te stellen voor multilaterale of bilaterale technische en financiële hulp.

Voor een aantal onderwerpen waaraan de commissie hoge prioriteit geeft zijn door de regering interdepartementale commissies ingesteld die nagaan op welke punten Nederland een bijdrage kan leveren. Voorts is contact opgenomen met het VN Centrum voor Industriële Ontwikkeling, waarbij van Nederlandse zijde de samenwerking via TNO plaatsvindt. Deze activiteiten worden nader uitgewerkt in hoofdstuk VI van deze nota (cf. pag. 111).

Het in de begroting 1966 aangekondigde voornemen om in Nederland, gefinancierd door de overheid, symposia van een bijzonder karakter te organiseren is thans in volle uitwerking. In juni vond in Den Haag een bijeenkomst plaats gewijd aan een studie van de actuele stagnatie in de ontwikkeling van Azië. Deze bijeenkomst waaraan vooraanstaande inleiders uit het buitenland deelnamen, stond onder leiding van Prof. Dr. J. Tinbergen; het ligt in de bedoeling om de belangwekkende conclusies van dit symposium in ruime kring bekend te maken. In het najaar zal een symposium gewijd worden aan vernieuwing en pooling van de kennis op het gebied van irrigatie en drainage, waarvoor Nederlandse deskundigen uit het buitenland overkomen, deskundigen uit Nederland zelf zijn uitgenodigd, benevens buitenlandse inleiders van wie bekend is dat zij nieuwe kennis kunnen toevoegen aan het bestaande arsenaal. Naar bekend, is de bedoeling van deze symposia om op geconcentreerde wijze de kennis in Nederland te verrijken met de nieuwste resultaten, die elders zijn bereikt en zulks vanuit het gezichtspunt van aanpassing onzer westerse kennis aan de omstandigheden in de minder ontwikkelde landen.

vervolg van noot van blz. 79

	Kosten verbonden aan het onderzoek
Onderzoek naar ijzerertsbronnen	\$ 861.300
Onderzoek naar belangrijke non-ferro metalen	\$ 1.482.250
Onderzoek naar geselecteerde mijnen in de ontwikkelingslanden ter vergroting van de ijzerertsvoorraden en producten door toepassing van moderne technieken	\$ 1.750.430
Onderzoek naar mineralen in de zeebodem in de buurt van ontwikkelingslanden	\$ 487.135
Onderzoek naar de waterbehoefte en naar waterbronnen in landen die een ernstig gebrek hebben aan water	\$ 1.591.040
Onderzoek naar de mogelijkheden internationale rivieren in de ontwikkelingslanden aan te wenden bij de economische ontwikkeling	\$ 1.841.840
Onderzoek naar mogelijke geothermische bronnen in ontwikkelingslanden	\$ 1.100.880
Onderzoek naar oliebronnen	\$ 971.403
Onderzoek naar de behoefte aan kleine energiegeneratoren	\$ 1.523.379
	\$ 11.609.657

c. Landbouwbeleid en ontwikkelingshulp

Evenzeer als zulks bij ons handelsbeleid het geval is, zullen ook bij het uitstippelen of aanpassen van ons landbouwbeleid – zowel op internationaal als op nationaal gebied – de problemen van de ontwikkelingslanden steeds mede in beschouwing worden genomen. Enerzijds zal men daarbij rekening dienen te houden met de noodzaak voor de ontwikkelingslanden om een afzet voor hun exportproducten in de geïndustrialiseerde landen te vinden, anderzijds dient men te bezien – en zulks kan in feite slechts in internationaal verband – of en zo ja, in hoeverre het noodzakelijk is het landbouwbeleid in de geïndustrialiseerde landen aan te passen aan de behoefte aan voedsel, die er, naar het zich althans momenteel laat aanzien, de eerste decennia nog zal bestaan in de ontwikkelingslanden. Het beleid zal er primair op moeten zijn gericht te bewerkstelligen dat de ontwikkelingslanden zelf zo spoedig mogelijk in staat zullen zijn hun eigen produktie aan te passen aan de voedselbehoefte, doch dit aanpassingsproces zal zich ongetwijfeld niet zo snel kunnen ontwikkelen als op zichzelf wenselijk zou zijn.

Een internationale analyse van dit probleem en het formuleren van eventuele voorstellen zijn dan ook onontbeerlijk om een internationaal gesprek mogelijk te maken en de bereidheid tot samenwerking te stimuleren. Op de laatste FAO-conferentie is in dit verband het besluit genomen dat door deze organisatie een poging zal worden gedaan om op wereldomvattende schaal een overzicht te verkrijgen van de vraag naar en het aanbod van landbouwproducten per regio en op de wereld als geheel met de daarbij plaatsvindende handelsstromen. Deze projecties zullen worden gericht op de jaren 1975 en 1985.

Dit 'Indicative World Plan for Agricultural Development' is bedoeld een steun te zijn voor regeringen en regionale landengroepen bij het formuleren van hun landbouwbeleid, waarbij het tevens kan dienen als richtlijn voor de donorlanden bij de hulpverlening aan ontwikkelingslanden. Dit plan zal natuurlijk voortdurende correcties behoeven om up to date te blijven en van nut voor de regering.

De regering acht deze poging tot het verkrijgen van betere basisgegevens van groot belang en verleent dan ook haar volle medewerking aan het totstandkomen van dit plan. Over de praktische waarde ervan voor de bepaling van het nationale landbouwbeleid en voor de standpuntbepaling inzake de positie van de Nederlandse landbouw in de EEG kan op dit moment nog geen oordeel worden uitgesproken. In ieder geval acht de regering het – als gezegd – gewenst in het bijzonder aandacht te blijven schenken aan alle mogelijkheden, die het streven kunnen bevorderen van ontwikkelingslanden zelf om hun eigen voedselproduktie te verbeteren.

De nauw met de minderontwikkelde samenhangende chronische ondervoeding of verkeerde voeding bij grote delen van de bevolking in vele ontwikkelingslanden enerzijds en de neiging van de landbouwproduktie in de geïndustrialiseerde landen om sneller toe te nemen dan de commerciële vraag anderzijds, hebben de vraag doen rijzen of de landbouwproduktie in de ontwikkelde landen niet verder moet

worden aangemoedigd om de aldus bewust geproduceerde overschotten als voedselhulp ten behoeve van de ontwikkelingslanden aan te wenden. Zoals evenwel reeds eerder (pag. 30 e.v.) is opgemerkt, zijn bij het thans gevoerde landbouwbeleid de mogelijkheden om voedsel aan ontwikkelingslanden beschikbaar te stellen in voldoende mate aanwezig en is het vraagstuk van de onvoldoende toevoer naar de landen waar meer voedsel nodig is, vrijwel geheel een financieel probleem.

De regering is daarom van mening dat doelbewuste overproductie minder wenselijk moet worden geacht, te meer daar de oplossing voor het probleem als zodanig niet gevonden moet worden door een meerproductie van de geïndustrialiseerde landen, doch door produktie-uitbreiding in de ontwikkelingslanden zelf. Een dergelijke produktie-uitbreiding in die landen zou zelfs worden afgeremd, indien op den duur de ontwikkelde landen hun produktie te ver zouden hebben opgevoerd.

Niettemin is het duidelijk dat in de eerste decennia de beschikbare leveringsmogelijkheden van voedsel aan de ontwikkelingslanden zoveel mogelijk door internationaal overleg dienen te worden gecoördineerd. Het internationale overleg (o.a. in de werkgroep van het Development Assistance Committee van de O.E.S.O.) over dit probleem dat begonnen is tijdens de India-crisis, zal dienen te worden gecontinueerd en geïntensiveerd.

Tenslotte en volledigheidshalve zij in dit kader vermeld, dat de regering in het overleg over het E.E.C.-landbouwbeleid er steeds rekening mee houdt de afzet van de ontwikkelingslanden waar mogelijk te verzekeren.

d. Industrialisatie

Naar reeds is uiteengezet, is het van groot belang voor de ontwikkelingslanden te geraken tot industrialisatie. De vraag in welk tempo, in welke bedrijfstakken en voor welke markten deze industrialisatie met de meeste kans op succes en met het grootste rendement voor de ontwikkeling van deze landen kan worden aangevat is nog niet met juistheid op korte termijn te beantwoorden. Het is daarom van bijzonder gewicht dat hieraan internationaal ernstig aandacht wordt besteed.

Enkele belangrijke initiatieven dienen hier te worden gememoreerd. Zo is door de VN voor 1967 een Wereldsymposium over het industrialisatievraagstuk bijeen geroepen. Dit symposium zal zich niet met industrieel-technische problemen bezig houden, maar zal zich geheel richten op vraagstukken van industrialisatiebeleid. Ter voorbereiding van deze bijeenkomst hebben in 1965 en dit jaar drie regionale symposia plaats gevonden in Manilla, Kairo en Santiago de Chile. De resultaten van deze regionale symposia zullen als materiaal dienen voor het Wereldsymposium. Verwacht wordt, dat het Wereldsymposium zal leiden tot beter inzicht in de wenselijkheden en mogelijkheden van een internationale arbeidsverdeling op industrieel terrein. Te New York onderneemt het VN-Center for Development Planning, Projections and Policies' een studie over het probleem van de herallocatie en structurele ontwikkeling van de industrie.

Zolang internationaal nog geen duidelijk beeld bestaat over het uiteindelijk te

bereiken internationale patroon van de industriële produktie, laat staan over de wijze waarop en het tempo waarin dit moet worden bereikt, zal Nederland er mee moeten volstaan enerzijds mede te werken aan het internationale multilaterale overleg over de eventuele vormgeving van de industrialisatie der ontwikkelingslanden, anderzijds de concrete wensen, plannen en acties van de ontwikkelingslanden op het gebied van de industrialisatie als een gegeven te aanvaarden.

Voor wat betreft de eventuele bijdrage aan de concrete industrialisatieprojecten is reeds gewezen op het grote belang de ontwikkelingslanden maximaal profijt te doen trekken van ervaring, kapitaal, werkkracht en dynamiek van het westerse en i.c. het Nederlandse bedrijfsleven, en dus projecten van dit bedrijfsleven voor – in het kader van de ontwikkeling gewenste – investeringen in ontwikkelingslanden waar nodig of nuttig te stimuleren en te ondersteunen. In dit verband passen maatregelen als investeringsgaranties, de financiering in het kader van de drempelprojecten, terwijl voor dit doel eveneens van direct belang zijn de kapitaalhelp in het kader van consortia en consultatieve groepen, alsmede de beschikking over kapitaal dat de ontwikkelingslanden krijgen in de vorm van kredieten bij levering van kapitaalgoederen.

Door het bedrijfsleven zoveel mogelijk de helpende hand te bieden, wanneer het zich daadwerkelijk in ontwikkelingslanden interesseert en daarbij op non-commerciële moeilijkheden zou stuiten, kan het effect van de van overheidszijde geboden hulp ten bate van de ontwikkelingslanden sterk worden vergroot.

Aan de andere zijde moet echter eveneens terdege rekening worden gehouden met het effect van de industrialisatie in ontwikkelingslanden op de Nederlandse industrie. Het behoeft geen betoog dat de industrialisatie van ontwikkelingslanden kan leiden tot marktverlies voor Nederlandse bedrijven en soms wellicht een aantasting van de bestaansbasis voor Nederlandse bedrijven tot gevolg zou kunnen hebben.

Voor een deel van het marktverlies, namelijk de afzetmogelijkheden op de markt van derde landen, betreft het hier een ontwikkeling waar de Nederlandse overheid geen of – wanneer het gaat om onaanvaardbare vormen van concurrentie – slechts beperkte invloed op kan uitoefenen.

Anders staat het met de toegang tot de Nederlandse markt. In principe zou de Nederlandse overheid, telkens wanneer dit met inachtneming van de aanvaarde internationale handelspolitieke regels mogelijk is, marktversturende invoeren geheel kunnen weren, ook wanneer deze komen uit ontwikkelingslanden. De Nederlandse regering neemt echter het standpunt in dat, voorzover voldaan wordt aan een aantal hieronder te noemen voorwaarden, het belang van de ontwikkelingslanden een evenwaardige plaats in haar beleid moet krijgen naast het belang van het Nederlandse bedrijfsleven. Het behoeft intussen geen betoog, dat een gezonde ontwikkeling van de Nederlandse economie mede bepalend is voor de mate waarin ook in de toekomst hulp zal kunnen worden geboden. Aantasting van deze basis door bijvoorbeeld een al te grote vrijheid in de invoerpolitiek kan betekenen dat een winst op korte termijn voor de ontwikkelingslanden zou verkeren in een veel groter gemis aan

hulp op langere termijn. Er zal dus in een evenwichtig beleid met alle aspecten gelijktijdig rekening moeten worden gehouden.

Twee onderwerpen zullen van Nederlandse kant steeds zorgvuldige aandacht moeten hebben.

In de eerste plaats het tempo, waarin invoerverruiming plaats vindt en de mate waarin andere geïndustrialiseerde landen hun grenzen voor de invoer openstellen. De offers, die de geïndustrialiseerde wereld terecht zal brengen behoren op een evenredige wijze te worden verdeeld.

Een tweede punt is de vraag welke mate van productiestimulering in de minder ontwikkelde landen nog aanvaardbaar is. Uiteraard zal de industrialisatie in deze gebieden aanvankelijk met bescherming, premies e.d. gepaard gaan. Dit leidt onontkoombaar tot een kunstmatig element in de concurrentieverhoudingen. Ook hier echter zal in een structuurbeleid een evenwichtige afweging van belangen binnen en buiten Nederland moeten plaats vinden.

e. Internationale monetaire maatregelen

Het huidige internationale overleg over monetaire aangelegenheden is vanzelfsprekend ook voor de ontwikkelingslanden van groot belang. Naar bekend heeft het overleg betrekking op de vraag of de voorziening met internationale liquiditeiten (goudvoorraden en reservevaluta aangehouden door de centrale banken, alsmede kredietverlening door het Internationale Monetaire Fonds) beantwoordt aan de mondiale behoefte en zulks ook in de toekomst zal doen en voorts, indien deze vraag ontkennend moet worden beantwoord, op welke wijze de internationale liquiditeiten dienen te worden aangevuld. Tevens komt hierbij het vraagstuk van een eventuele hervorming van het internationale monetaire stelsel aan de orde en de vraag welk beleid het meest geëigend is om betalingsbalansonevenwichtigheden te voorkomen of te redresseren.

Een eventueel tekort aan internationale liquiditeiten zou met name immers de geïndustrialiseerde landen tot een restrictieve economische politiek nopen en daarmee een ongunstige invloed uitoefenen op de wereldconjunctuur en de internationale handel. De ontwikkelingslanden zouden hiervan noodzakelijkerwijs de weerslag ondervinden. Hun exportopbrengsten zouden worden aangetast – vooral de grondstoffenprijzen zijn zeer gevoelig voor fluctuaties in de wereldconjunctuur – en tevens zou de hulpverleningscapaciteit der ontwikkelde landen worden aangetast. Op grond hiervan acht de regering het verlangen van de ontwikkelingslanden, dat zij op adequate wijze gekend zullen worden in eventuele beslissingen op monetair gebied, alleszins gerechtvaardigd. De regering erkent echter tevens, dat de in monetair opzicht belangrijkste landen uit hoofde van hun directe betrokkenheid bij de monetaire problematiek een eigen verantwoordelijkheid terzake dragen. Momenteel bestuderen deze landen de monetaire vraagstukken vooral in de zogenaamde Groep van Tien (België, Canada, Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk,

Italië, Japan, Nederland, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten en Zweden). Voorts is en wordt nog overleg gepleegd in wijder verband, namelijk in de OESO, het IMF en in de Raad voor Handel en Ontwikkeling en de Financiële en Diensten Commissie van de UNCTAD.

De regering hoopt, dat de Groep van Tien er in zal slagen constructieve voorstellen te formuleren. Eventuele beslissingen zullen echter in het kader van het IMF worden genomen. De regering zal daarbij ernstige aandacht schenken aan de belangen van de ontwikkelingslanden. Zij is van oordeel dat, ingeval te gelegener tijd tot creatie van additionele liquiditeiten zal worden overgegaan, mede de ontwikkelingslanden daarvan dienen te profiteren. Dit houdt geenszins in dat de regering liquiditeitscreatie als een vorm van ontwikkelingshulp beschouwt. De omvang van een eventuele liquiditeitscreatie mag, naar haar oordeel, uitsluitend afgestemd worden op de mondiale behoefte aan internationale betaalmiddelen.

Het Nederlandse hulpprogramma: heden en in de komende jaren

a. Een vierjarenprogramma

Uit de hiervoor beschreven situatie zal het duidelijk zijn geworden, dat de stroom van hulp groter moet worden en dat de continuïteit ervan sterker dan voorheen verzekerd moet worden. Dit laatste vereist meerjarige programmering en – zo mogelijk – budgettering via gelijkwaardige integratie van deze sector van overheidsbemoedening in het totaal van het nationale beleid.

Beide elementen gelden eveneens voor het Nederlandse hulpprogramma: de hulp zal moeten toenemen op basis van een meerjarige programmering. Zulk een meerjarige opzet – die het onmisbare complement vormt voor de eis van het hebben van een meerjarig ontwikkelingsplan aan de zijde van de ontwikkelingslanden – houdt in, dat het bedrag aan hulp en met name de stijging per jaar voor een reeks van jaren wordt aangegeven, zodat – behoudens schommelingen naar boven of beneden in verband met bijzondere omstandigheden van tijdelijke aard – het verloop van het plafond over die periode zou vaststaan. Het kabinetsbeleid terzake is uiteengezet in Hoofdstuk IV c: 'Omvang van de hulp' (cf. pag. 51 e.v.).

Bij de opstelling der begroting, c.q. de extracomptabele staat, waarop alle ontwikkelingshulpstukken voorkomen, zal het streven voortgezet worden om de jaren zo goed mogelijk vergelijkbaar te maken. Dit betekent dat in de daarvoor in aanmerking komende gevallen de verplichtingen in de staat worden opgenomen, en niet de werkelijk uitgekeerde bedragen. Met name de contributies voor internationale organen worden onregelmatig opgevraagd. Zouden alleen de opgevraagde bedragen worden opgenomen en niet de verplichtingen dan zou een uitermate wisselend beeld ontstaan, hetgeen telkenmale tot gecompliceerde uiteenzettingen aanleiding zou moeten geven.

Zoals bekend geeft Nederland in het kader van de internationale samenwerking zowel financiële als technische hulp. Deze hulp wordt verstrekt hetzij via multilaterale, hetzij via bilaterale kanalen. Naast deze twee vormen van hulpverlening bestaat er – als eerder toegelicht – ook een derde, die het midden houdt tussen multilaterale en bilaterale hulp. In het hierna volgende zal op basis van dit onderscheid een schematisch overzicht worden gegeven van de onderdelen van het Nederlandse hulpprogramma.

b. Multilaterale hulp

Het grote belang dat de regering hecht aan multilaterale hulp zal tot uiting komen in een actieve voortzetting van de participatie in een aantal multilaterale hulpprogramma's. Deze participatie vindt bij een aantal programma's plaats volgens een bij verdragsverplichting aangegane verdeelsleutel – zoals bij de International Development Association en de hulp via de gewone VN-begrotingen – en bij een aantal programma's op grond van vrijwillige bijdragen, zoals het VN Ontwikkelingsprogramma en de hulp aan Zuidoost-Azië.

1. De Internationale Ontwikkelings Associatie (IDA)

In bijlage O treft men een overzicht van de fondsen aan waarover de IDA thans beschikken kan en de wijze waarop deze besteed worden.

Krachtenverdrag draagt Nederland tot en met 1967 f 19,9 miljoen per jaar bij. Aangenomen kan worden, dat in de jaren 1968 tot 1971 het werk van de IDA krachtig zal worden uitgebreid. Een veelzeggende indicatie hiervoor levert de uitspraak van de heer Woods, dat de absorptiecapaciteit van de ontwikkelingslanden thans zodanig is toegenomen, dat \$ 4 miljard meer in deze landen geïnvesteerd kan worden. Aan de andere kant neemt – zoals uiteengezet werd – de schuldenlast van de ontwikkelingslanden toe, zodat meer dan voorheen een beroep zal worden gedaan op de wel zeer voordelige leningen van de IDA (looptijd 50 jaar, 10 jaar grace en ¾% rente).

2. VN-hulp via de gewone begrotingen

De hulp via de gewone VN-begrotingen bedraagt het deel van de contributies aan begrotingen van de VN en de gespecialiseerde organisaties dat direct voor bijstand aan minder ontwikkelde landen wordt besteed. Dit bedrag groeit met de stijging van de genoemde begrotingen. Derhalve zal deze post in de komende vier jaren een bescheiden stijging te zien geven.

3. OESO-technische hulp en OESO-Ontwikkelingscentrum

De OESO verstrekt technische hulp aan Griekenland, Turkije, Spanje, Portugal en Zuidslavië. Het Ontwikkelingscentrum heeft als opdracht het organiseren van korte cursussen in de ontwikkelingslanden en het beschikbaar stellen van deskundigen daarvoor, het houden van studieconferenties over actuele vraagstukken de ontwikkelingshulp betreffende en het stimuleren van samenwerking tussen wetenschappelijke instituten. Tenslotte legt het centrum zich ook toe op het uitvoeren van studieopdrachten. Deze laatste activiteit heeft reeds geleid tot de publicatie van studies, die ieder een bepaald aspect van de economische ontwikkeling tot onderwerp hebben.

Financieel bezien zijn de activiteiten van de OESO bescheiden. Het laat zich aanzien dat in de komende vijf jaren slechts een geringe uitbreiding van activiteiten zal worden bepleit.

4. Het Ontwikkelingsprogramma van de VN (UNDP)

Nederland heeft aan de technische hulpprogramma's van de VN sinds hun oprichting \$ 43,4 miljoen bijgedragen, dat wil zeggen 4% van het totaal der contributies sinds 1950. Daarvan was \$ 18 miljoen bestemd voor het Uitgebreide Programma voor Technische Hulp. Daartegenover stond dat dit bijstandsprogramma meer dan \$ 20 miljoen of f 72 miljoen besteedde aan Nederlandse deskundigen die onder VN-vlag werden uitgezonden, na in Nederland gerecruiteerd te zijn door de Nederlandse technische bijstandsadministratie. Op 1 januari van dit jaar waren 139

Nederlandse deskundigen in dienst van het UNDP, waarin thans het Uitgebreide Programma voor Technische Hulp en het Speciale Fonds zijn samengesmolten. Zij waren werkzaam in 56 landen. Onder hen bevonden zich 13 projectleiders. Tot eind van het vorige jaar waren in Nederland orders geplaatst voor een bedrag van \$ 2 miljoen; daarenboven werd door het Speciale Fonds aan twee Surinaamse projecten uitgegeven voor een bedrag van ruim \$ 1 miljoen, terwijl voor deskundighulp aan Suriname en de Antillen \$ 0,5 miljoen werd besteed. Vijf raadgevende ingenieurs of constructiebureaus uit Nederland zijn verantwoordelijk voor 9 Speciale Fonds-projecten, die een totaal belopen van bijna \$ 3 miljoen. Tot ongeveer een jaar geleden financierden de beide VN-organisaties ongeveer 1500 fellowships voor studie in Nederland. Hun verblijf in Nederland werd georganiseerd en begeleid door de Nederlandse technische bijstand.

Vanuit onze bilaterale programma's leverden wij 37 deskundigen en 22 beurzen voor bijstand binnen het kader van deze VN-projecten. Deze opsomming, die op recente cijfers berust, geeft wellicht beter dan iets anders een beeld van de beoogde en begeleid door de Nederlandse technische bijstand.

Met de samenvoeging van het Speciale Fonds en het Uitgebreide Programma voor Technische Hulp van de VN in 1965, is te zelfde tijd voorgesteld, de middelen waarover het nieuwe UNDP kan beschikken uit te breiden van \$ 150 miljoen tot \$ 200 miljoen. Bijgevolg zal ook op Nederland een dringend beroep worden gedaan de vrijwillige bijdragen te verhogen met een overeenkomstig percentage (33½%) als het streefcijfer. Hiermede zal in de toekomst rekening gehouden moeten worden. Voor 1966 heeft Nederland een vrijwillige bijdrage van f 23,5 miljoen voor dit VN-programma uitgetrokken.

Voor een overzicht van de activiteiten van het VN Ontwikkelingsprogramma wordt verwezen naar bijlage B.

5. Voedselhulp: UNICEF en Wereldvoedselprogramma

Het verstrekken van voedselhulp heeft tot nu toe hoofdzakelijk op bilaterale wijze plaats gevonden. De meest omvangrijke voedselhulp wordt sinds 1964 door de Verenigde Staten verstrekt. Dit programma omvat jaarlijks een voedselhulp ter waarde van ca. \$ 1.500 miljoen.

Consumptieve hulp werd door Nederland tot nu toe verstrekt via UNICEF en het Wereldvoedselprogramma. De Nederlandse bijdrage aan UNICEF is tot nu toe bescheiden geweest.

Voor het Wereldvoedselprogramma werd in 1966 f 6,0 miljoen op de begroting uitgetrokken, terwijl tevens voor de jaren 1967 en 1968 respectievelijk werd toegezegd f 7,2 en f 8,4 miljoen. Bij de verdere programmering is er eveneens van uitgegaan dat voor de jaren 1969 t/m 1971 een sterk toenemende behoefte aan voedselhulp zal bestaan door de dan te verwachten structurele tekorten aan voedsel in een aantal minder ontwikkelde landen.

¹ Cf. Handelingen Eerste Kamer, 1965/1966, pag. 860.

6. VN-ontwikkelingsinstituten

De regionale economische commissies van de VN en de aan deze commissies verbonden planning- en programmeringsinstituten zoals het 'Institut Africain de Développement Economique et de Planification' te Dakar, het 'Asian Institute of Economic Development and Planning' te Bangkok, het 'Latin-American Institute for Economic and Social Planning' te Santiago de Chile en het 'International Institute for Educational Planning' van de UNESCO te Parijs vervullen een uiterst nuttige functie door het verzamelen en bewerken van economische gegevens en het opleiden van economische programmeringsdeskundigen.

Nu ook internationaal behoefte wordt gevoeld aan regionale planning en programmering zullen dergelijke activiteiten sterk toenemen. Daarnaast wordt ook steeds meer aandacht geschonken aan de planning van het onderwijs in de ontwikkelingslanden en tracht men tevens te komen tot een gerichte sociale verandering.

Voor het stimuleren van deze activiteiten heeft de regering veel belangstelling omdat hierdoor een basis wordt gelegd voor een internationaal structuurbeleid. De regering, die in 1966 f 6,8 miljoen heeft uitgetrokken voor dergelijke VN-ontwikkelingsinstituten, zal ook in de komende vier jaren deze instituten blijven steunen.

c. Mengvorm van multilaterale en bilaterale hulpverlening

1. De hulpverlening door de EEG

Sinds het verschijnen van de hulpverleningsnota 1962 is door de EEG een aantal overeenkomsten afgesloten, waardoor de hulp van de EEG aan geassocieerde staten is uitgebreid.

Hoewel de regering de taak van de EEG ten aanzien van de hulpverlening beperkt ziet tot hetgeen bij verdrag is vastgelegd ten behoeve van de geassocieerde staten – waarover hieronder een meer gedetailleerde uiteenzetting volgt –, acht zij in EEG-verband ook een zekere mate van coördinatie van daarvoor in aanmerking komende delen van het hulpbeleid der leden-staten nuttig. Zulks geschiedt onder meer in de werkgroep voor technische bijstand, terwijl voorts in de werkgroep inzake kredietverzekering, garanties en financieringskredieten alsmede de financiële werkgroep eveneens punten aan de orde komen, die de stroom van financiële middelen naar de ontwikkelingslanden betreffen.

(a) Griekenland

In Protocol no. 19 gehecht aan de associatie-overeenkomst tussen de EEG en Griekenland wordt voorzien in de mogelijkheid, dat de Europese Investeringsbank leningen verstrekt tot een totaal van \$ 125 miljoen (in de periode van 1 november 1962 tot 1 november 1967) voor de financiering van projecten die de versnelde ontwikkeling van de Griekse economie zouden kunnen bevorderen. De regeringen

verstrekken voor deze leningen rentesubsidies die dus ook op de Nederlandse begroting tot uitdrukking worden gebracht. Het valt nog niet te zeggen of, en zo ja, op welke wijze deze hulp aan Griekenland na 1 november 1967 zal worden voortgezet.

(b) *Turkije*

Ook het later gesloten associatieverdrag tussen de EEG en Turkije voorziet in de mogelijkheid tot het verstrekken van Europese Investeringsbank-lening (Protocol no. 2: \$ 175 miljoen in de periode van 1 december 1964 tot 1 december 1969). Deze leningen worden verstrekt uit bijdragen van de leden-landen die wat Nederland betreft op de begroting parasseren met een jaarlijks bedrag van f 9,2 miljoen.

(c) *Nigeria*

De associatie-overeenkomst met Nigeria die binnenkort getekend zal worden, voorziet niet in financiële hulp van de Gemeenschap aan dit land. Omtrent de mogelijkheid dat de akkoorden met Noordafrikaanse landen of met de Oostafrikaanse federaties, waarover de onderhandelingen van de EEG met deze gebieden zich in een beginstadium bevinden, eveneens in hulp van de Gemeenschap zouden voorzien, valt op dit moment nog weinig te zeggen.

(d) *Suriname en de Nederlandse Antillen*

Krachtens een besluit van de EEG-Raad van 24 februari 1964 wordt voorts een bedrag van \$ 70 miljoen voor een aantal niet-soevereine landen en gebieden overzee, waaronder Suriname en de Nederlandse Antillen, beschikbaar gesteld.

(e) *De met de EEG geassocieerde Afrikaanse staten*

(1) HET EERSTE EEG-ONTWIKKELINGSFONDS

In de periode 1958 t/m 1963 hebben de leden-staten in totaal voor het Eerste EOF ter beschikking gesteld	\$ 581,25 mln
Op 31 december 1965 was het bedrag van \$ 577,1 mln voor goedgekeurde projecten gecommiteerd. Op deze datum was door het fonds uitgegeven een bedrag van	\$ 297,75 mln
Het fonds beschikte derhalve op 1 jan. 1966 over	\$ 283,50 mln

Uit dit kwantitatieve overzicht kan men opmaken dat sinds de oprichting van dit fonds, nu een kleine acht jaar geleden, iets meer dan de helft van het bedrag dat door de leden-staten ter beschikking werd gesteld door de commissie is uitgegeven. Hierbij moet bedacht worden, dat in de eerste twee jaar van het bestaan van dit Eerste EOF weinig activiteiten zijn ontplooid, omdat en de EEG-Commissie zich op deze nieuwe taak moest inrichten en ook de Afrikaanse staten nog niet gereed waren om goed uitgewerkte projecten voor te leggen. Beide factoren hadden tot

gevolg, dat pas in 1960 de eerste project-aanvragen uit de Afrikaanse gebieden door de commissie ontvangen werden en dat in 1961/1962 de eerste reële uitgaven werden verricht.

Krachtens een met de leden-staten gemaakte afspraak heeft Nederland een bedrag beschikbaar gesteld van \$ 70 miljoen voor de hulpverlening door het Eerste EOF. Omgerekend in Nederlandse courant betekent dit een bedrag van f 258,3 miljoen. Van dit bedrag werd door de commissie opgevraagd in

1960	f 0,639 mln
1961	f 8,457 mln
1962	f 4,160 mln
1963	f 7,000 mln
1964	f 3,000 mln
1965	f 34,561 mln
1966 (januari tot en met mei)	f 46,901 mln
(inclusief revaluatieverschil ad f 4,74 mln)	_____ f 109,458 mln
	Resteert f 148,842 mln

Van de Nederlandse stortingen op dit fonds was tot eind vorig jaar slechts een fractie opgenomen. Op de Nederlandse rekening stond ultimo december nog een bedrag van \$ 56 miljoen, zijnde 80% van de Nederlandse bijdrage aan het fonds. Het in verhouding tot de totale bestedingen geringe gebruik van de Nederlandse contributies is veroorzaakt door het oorspronkelijk door het fonds reserveren van de Nederlandse gelden voor het voormalig Nederlands Nieuw-Guinea en de Rijksdelen Suriname en de Nederlandse Antillen. Deze reservering van Nederlandse valuta voor genoemde gebieden vloeide voort uit het streven om de valutaomwisselingen door het fonds tot een minimum te beperken. Sinds begin 1966 zijn echter de opragingen van de Nederlandse bijdrage goed op gang gekomen.

(2) HET TWEEDE EEG-ONTWIKKELINGSFONDS

Dit fonds, opgericht bij het verdrag van Yaoundé en in werking getreden op 1 juni 1964, heeft tot 31 december 1965 – dus in anderhalf jaar van zijn bestaan – een bedrag van \$ 205,3 mln voor allerlei soorten projecten, die door de geassocieerde staten zijn ingediend, gecommiteerd. Dit is 25% van het totaal – te weten \$ 800 miljoen – waarover het Tweede EOF in vijf jaren (1 juni 1964 t/m 31 mei 1969) zal kunnen beschikken. Van het gecommiteerde bedrag werd 10% uitgegeven.

Volgens de reglementen van het Tweede EOF wordt van de leden-staten niet gevraagd dat zij jaarlijks een bepaald bedrag zullen storten voor dit fonds, maar stelt de EEG-Commissie op grond van haar raming van de te verwachten betalingen die in de loop van elk begrotingsjaar zullen moeten worden gedaan, een vervalboek op voor het afroepen van de bijdragen der leden-staten. Tot dusver heeft de commissie nog geen behoefte gehad aan bijdragen van de leden-landen gezien de grote

bedragen die voor haar gereed liggen op de bijzondere rekeningen in de hoofdsteden, gestort door de leden-staten voor het Eerste EOF.

Aangezien door het verdrag van Yaoundé dus niet werd bepaald, dat de leden-staten jaarlijks (in de jaren 1964 t/m 1969) moeten storten voor het Tweede EOF kon de begrotingsverwerking van deze verdragsverplichting door elke lidstaat naar eigen goeddunken geschieden. Nederland heeft aanvankelijk gemeend, te beginnen met het jaar 1963, elk jaar op de begroting $\frac{1}{5}$ van de totale Nederlandse bijdrage, zijnde f 47,5 miljoen, op te moeten voeren. Aangezien echter nog een zo groot bedrag op een rekening hier in Nederland was geblokkeerd voor het Eerste EOF en de commissie dus geen behoefte bleek te hebben aan het opvragen van gelden, heeft de regering in 1965 gemeend de jaarlijkse verplichting van f 47,5 miljoen niet meer op de begroting buitenslijns te moeten vermelden. Wel werd in de extra-comptabele staat, die een overzicht geeft van de Nederlandse hulpverlening in een bepaald jaar, deze f 47,5 miljoen verwerkt om aan te geven dat Nederland de verplichting erkent, en om een vergelijking met voorgaande jaren mogelijk te maken. De vermelding van f 47,5 miljoen in het overzicht van de Nederlandse ontwikkelingshulp heeft dus geen betekenis voor het totaal van de rijksuitgaven. Het bedrag zal eerst weer buitenslijns op de begroting worden uitgetrokken zodra de commissie meer geld opvraagt dan reeds in de begrotingen sinds 1963 is voorzien maar dan zal deze voorziening niet nogmaals in de extra-comptabele staat vermeld worden.

Het verdrag van Yaoundé loopt zoals gezegd op 31 mei 1969 af. Er zal echter mee rekening gehouden moeten worden, dat ook na dat tijdstip de thans met de EEG geassocieerde Afrikaanse staten op hulp van het Westen aangewezen blijven. Het is nu nog niet met zekerheid te zeggen, of deze hulp wederom via de EEG zal lopen. Daarbij rijst de vraag of de huidige methode van een fonds gehanteerd moet worden, of dat een meer open systeem zou moeten worden gevolgd, waarbij aan de hulp gevende kant naast de leden-staten van de EEG ook andere donorlanden zouden kunnen staan, en aan de hulp ontvangende kant een groep Afrikaanse staten, die een samenhangende regio vormen. Hierbij zou dan overwogen kunnen worden of deze laatste categorie wellicht met andere uitgebreid zou kunnen worden.

Voor een overzicht van de werkzaamheden van het Eerste en Tweede EOF vide bijlage R.

2. Consortia en consultatieve groepen

In de ontwikkelingsnota 1962 werd uiteengezet om welke redenen de regering het juist acht dat Nederland deelneemt in de consortia die de Wereldbank organiseert ten behoeve van de financiële hulpverlening aan bepaalde landen. Door deze consortia wordt de bilaterale hulpverlening geplaatst in een multilateraal kader; verwezen zij in dit verband naar hetgeen in hoofdstuk IV sub d is uiteengezet.

In herinnering zij gebracht dat de Wereldbank dit beleid is begonnen door de oprichting van consortia voor een tweetal landen, te weten India en Pakistan. De deelnemende landen aan deze consortia hebben zich min of meer vastgelegd op

een langdurige hulpverleningsinspanning voor beide landen; het jaarlijks benodigde bedrag wordt door India c.q. Pakistan in nauw overleg met de Wereldbank vastgesteld. In een jaarlijkse 'pledging'-vergadering proberen de deelnemende landen gezamenlijk het totale bedrag op tafel te krijgen.

Na deze twee consortia zijn geen nieuwe consortia door de Wereldbank opgericht. Wel werd een aantal consultatieve groepen opgericht door de Wereldbank en wel voor Nigeria, Soedan, Tunesië, Columbia en recentelijk voor Maleisië en Thailand. Deze organisatievorm is 'losser' en legt met name een minder zware morele verplichting op de leden-landen om jaarlijks een bepaald totaalbedrag aan hulp gezamenlijk te fourneren, doch het zo belangrijke element van continuïteit blijft behouden. De Wereldbank blijft voorts betrokken bij het ontwikkelingsbeleid van het betrokken land, maar in iets minder ingrijpende mate.

Opgemerkt zij, dat consortia en consultatieve groepen overlegorganen zijn: de hulpverlening wordt bilateraal door de donorlanden verstrekt in een vorm en op voorwaarden, die door het donorland worden bepaald. Er is in deze consortia en consultatieve groepen uiteraard wel een streven om gezamenlijk de aard en de voorwaarden van de hulp aan te passen aan de situatie van het ontwikkelingsland. De grondslagen op grond waarvan de regering deelneemt in deze consortia zoals uiteengezet in de ontwikkelingsnota 1962 kunnen in grote lijnen worden gehandhaafd. Nederland zal toetreding overwegen tot alle door de Wereldbank op te richten consortia en consultatieve groepen, mits aan deze voorwaarden is voldaan. Een aanpassing van deze voorwaarden aan enkele ontwikkelingen die sinds 1962 hebben plaats gevonden is echter noodzakelijk.

De waarborg dat de voor ontwikkelingshulp op de begroting uitgetrokken fondsen primair de economische ontwikkeling ten goede komen is van de grootste belang. In dit verband is de aanwezigheid van een door de Wereldbank goedgekeurd, en in zijn uitvoering gecontroleerd ontwikkelingsplan van essentiële betekenis. Nederland kan zich dan beperken erop toe te zien dat de besteding van de Nederlandse fondsen onderdeel uitmaakt van een ontwikkelingsplan. In 1965 is de Wereldbank pas overgegaan tot het oprichten van een consortium of consultatieve groep, wanneer hij zelf op een dergelijke intensieve wijze betrokken was bij het ontwikkelingsbeleid van het betreffende ontwikkelingsland; sinds 1965 echter stelt de Wereldbank dit niet meer als een *conditio sine qua non* voor het oprichten van nieuwe consultatieve groepen. De regering zal daarom financiële hulp aan landen waarvoor nieuwe consultatieve groepen worden opgericht slechts kunnen verlenen wanneer en zodra de Wereldbank ertoe is overgegaan het ontwikkelingsplan goed te keuren en in zijn uitvoering te controleren. Met een ontwikkelingsplan zal daarbij, voor het onderhavige doel, gelijk gesteld kunnen worden een lijst van door de Wereldbank goedgekeurde en bij de uitvoering gecontroleerde projecten, waarbij de besteding van de Nederlandse leningen dan een onderdeel van één of meer projecten uit de lijst dient te betreffen.

De van 1962 t/m 1965 door Nederland verstrekte leningen waren in feite kapitaalmarktleningen met overheidsgarantie. Het Nederlandse standpunt was in 1962 dat bilaterale financiële bijstand aan gebieden buiten het Koninkrijk tegen voor de debiteur uitzonderlijk gunstige voorwaarden voor Nederland niet in aanmerking kwam. In 1965 werd echter, mede op grond van de in het hoofdstuk 'Schuldenlast' (pag. 27 e.v.) uiteengezette overwegingen besloten de mogelijkheid te openen de bilaterale leningen welke in het kader van consortia en consultatieve groepen worden verstrekt te verlenen tegen zachte voorwaarden, te weten aflossingstermijnen van 25 jaar, een aflossingvrije periode van zeven jaar en een rente van 3%. De aldus geïntroduceerde verlaagde rente werd mogelijk gemaakt door de post rente-subsidies op de begroting aanzienlijk te verhogen. Met ingang van 1966 worden de voor de leningen benodigde bedragen echter niet meer door de Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden opgenomen op de kapitaalmarkt. Deze leningen worden thans uit het overheidsbudget verstrekt door tussenkomst van de NIO; de post rentesubsidies kon daarmee beperkt blijven tot de vóór 1965 toegekende leningen.

Het gewijzigde karakter van de Nederlandse leningen brengt voorts een zekere verruiming in de normen voor toetreding tot nieuwe consultatieve groepen met zich mede. Werd in 1962 als voorwaarde gesteld dat de Wereldbank zelf leningen aan het betrokken ontwikkelingsland dient te geven, thans zal toetreding ook reeds overwogen worden wanneer slechts de International Development Association leningen aan dit land verstrekt.

De regering meent dat toetreding tot nieuwe consortia en consultatieve groepen van de Wereldbank voor landen waaraan Nederland reeds langs andere weg, b.v. via de EEG, soortgelijke hulp verleent niet wenselijk is. Wel zal toetreding overwogen worden tot consortia en consultatieve groepen voor landen in Latijns-Amerika; aan deze landen zal dan hulp kunnen worden verleend uit de speciale fondsen die in samenwerking met de Inter-American Development Bank worden verstrekt.

Voorts zal Nederland – in overeenstemming met het algemeen geldende gebruik – niet deelnemen aan consortia of consultatieve groepen voor landen die oude schuldverplichtingen nog niet hebben geregeld dan wel nog geen regeling hebben getroffen voor nationalisaties etc., tenzij onder de voorwaarde dat dergelijke regelingen in het kader van deze consortia of consultatieve groepen zullen worden getroffen.

De toepassing van bovenstaand beleid alsmede de omstandigheid, dat de Wereldbank op grond van de toenemende behoefte aan gecoördineerde kapitaalhelp het voornemen heeft het aantal consultatieve groepen geleidelijk uit te breiden, brengen met zich mede dat voor de komende jaren op een sterke stijging van de Nederlandse begrotingspost voor consortia en consultatieve groepen moet worden gerekend.

De huidige stand van de Nederlandse bijdragen aan consortia en consultatieve groepen kan als volgt worden samengevat (situatie per eind juni 1966):

Land	Toegezegd	Betaling
India	136,5	79
Pakistan	42	12,8
Nigeria	20	3,9
Soedan	10	0,7
Tunesië	5	3,5
Columbia	5	5
Turkije	29,8	15,5
Totaal	f 248,3 mln	f 120,4 mln

Deze cijfers hebben alleen betrekking op onze bijdragen in de vorm van langlopende leningen. In de meeste gevallen zijn daarnaast aan de betrokken landen 10-jarige financieringskredieten (in totaal ± f 150 miljoen) toegezegd, die echter niet in het Nederlandse hulpverleningsprogramma worden meegerekend.

3. Ontwikkelingsbanken

Op grond van het in het vorige hoofdstuk gestelde acht de regering een uitbreiding van de activiteiten van de regionale alsook van nationale ontwikkelingsbanken van belang. Laatstgenoemde zijn in het bijzonder van betekenis voor de financiering van kleine industriële activiteiten in minder ontwikkelde landen. Tot nu toe heeft de regering geparticipeerd in de Aziatische Ontwikkelingsbank en de Tanzaniaanse Ontwikkelingsbank. Via de consultatieve groep voor Columbia is een lening verstrekt aan het Columbiaanse Private Investment Fund, terwijl een programma van leningen aan Latijns-Amerika is opgezet in samenwerking met de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank. Samenwerking met de Afrikaanse Ontwikkelingsbank is in overweging; kapitaal-participatie in deze Bank door niet-regionale landen is statutair uitgesloten.

Voor 1966 is f 10 miljoen voor participatie in de activiteiten van de ontwikkelingsbanken uitgetrokken.

Voor een nader overzicht van de activiteiten en statuten der ontwikkelingsbanken vide bijlage Q.

4. Urgentie-programma Zuidoost-Azië

In 1965 heeft de regering, mede op aandringen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal,¹ gemeend het urgentieprogramma van Zuidoost-Azië te moeten steunen. Gezien de politieke situatie in dit deel van de wereld zal ook in de komende jaren door Nederland ruime hulp aan dit gebied moeten worden gegeven.

Azië als zodanig – daaronder uiteraard begrepen Indonesië – zal in de komende vier jaren een versnelde economische ontwikkeling te zien geven. Op het regionale

¹ Zie Handelingen Tweede Kamer 1964/1965, pag. 1414 t/m 1430.

industrialisatie-symposium vorig jaar te Manilla gehouden, werd bijvoorbeeld besloten een aan het ECAFE-secretariaat verbonden organisatie op te richten die zich met de industriële ontwikkeling zal bezig houden. In het kader van de door de regering voorgestane concentratie van hulp, zal in toenemende mate aan geselecteerde Aziatische landen hulp worden geboden.

d. Bilaterale hulp

1. Suriname – Nederlandse Antillen

Een aparte plaats in het Nederlandse hulpprogramma wordt ingenomen door de ontwikkelingsbijstand aan de Koninkrijksdelen Suriname en de Nederlandse Antillen. De tripartite relatie in het Koninkrijk der Nederlanden houdt in, dat Nederland de primaire verantwoordelijkheid draagt voor het verstrekken van ontwikkelingshulp aan genoemde rijkdelen. Deze verantwoordelijkheid wordt tot uitdrukking gebracht in de financiering van een groot aantal ontwikkelingsactiviteiten geheel of ten dele direct ten laste van de Nederlandse schatkist. De hulp aan Suriname en de Nederlandse Antillen is in de afgelopen periode gestegen van f 35,6 miljoen in 1962 tot f 103,1 miljoen in 1966. Dit betekent dat momenteel ongeveer 9% van het nationale inkomen van genoemde rijkdelen uit Nederlandse hulp-gelden bestaat.

In het programma voor de periode 1967–1971 is er van uitgaan dat Nederland met eenzelfde prioriteit hulp zal blijven verlenen aan Suriname en de Nederlandse Antillen als de laatste jaren is geschied.

Verwacht wordt dat met deze en met uit andere bronnen (zoals o.a. het EEG-fonds) beschikbaar komende fondsen een programmering van het ontwikkelingswerk mogelijk zal zijn, welke een substantiële bijdrage zal kunnen leveren tot de oplossing van het welvaartsprobleem van Suriname en de Nederlandse Antillen.

2. Het Nederlandse Technische Hulpprogramma

De Nederlandse technische hulp beoogt vooral mede te werken aan blijvende verbeteringen. Bij de hulpverlening wordt er dan ook steeds naar gestreefd medewerkers uit het ontwikkelingsland intensief bij de activiteiten te betrekken door hen praktisch en theoretisch te scholen.

Zo wordt de 'follow-up' van de Nederlandse technische hulpverlening zo goed mogelijk verzekerd en voorkomen dat er, nadat de Nederlandse hulp eindigt, stagnatie in de activiteiten optreedt.

Dit streven naar zoveel mogelijk waarborgen voor continuïteit blijkt uit nagenoeg alle projecten: het veeteelt-instructiebedrijf in Tunis, de medewerking aan de universiteit van Nsoekka (Nigeria), en bijv. de technische scholen waarbij altijd het accent ligt op de opleiding van leraren, die de taak der Nederlandse docenten zullen overnemen.

(a) HET DESKUNDIGEN EN ASSISTENT-DESKUNDIGEN PROGRAMMA

Onder het deskundigenprogramma worden gewoonlijk specialisten uitgezonden in adviserende functies. De periode van uitzending is soms enige weken, dikwijls ook enkele jaren. Het doel is: door advies en het geven van opleiding de lokale autoriteiten behulpzaam te zijn bij de uitvoering van ontwikkelingswerkzaamheden.

In de laatste jaren wordt voorts een toenemend aantal deskundigen uitgezonden in een uitvoerende functie om open plaatsen in de overheidsdienst van ontwikkelingslanden te vullen. Op deze wijze zijn ongeveer 40 artsen en 15 verpleegsters in Oost-afrikaanse landen werkzaam; voorts enkele landbouwkundigen en leraren. Zij zijn formeel in dienst van de regering van het ontwikkelingsland, maar ontvangen een aanvulling op hun salaris onder het deskundigenprogramma. Deze toeslag op het Afrikaanse salaris maakt het hun mogelijk een functie in het ontwikkelingsland te aanvaarden. Zij voorzien in een behoefte zolang het tekort aan artsen, leraren, landbouwkundigen en technici in vele Afrikaanse landen nog groot is.

Het assistent-deskundigenprogramma is een vorm van ontwikkelingshulp, die via de internationale organisaties wordt gegeven. Het initiatief tot deze vorm van hulpverlening is naar bekend destijds door Nederland genomen. Het programma is een succes gebleken; het ondervindt grote belangstelling en veel waardering, tot uiting komend in het stijgend aantal uitgezonden en in de navolging van het Nederlands voorbeeld door enige andere landen.

De volgende cijfers van de aantallen deskundigen en assistent-deskundigen, in de laatste jaren uitgezonden, geven een beeld van de omvang en de groei dezer programma's.

	Deskundigen	Assistent-deskundigen
1962	27	44
1963	34	54
1964	65	70
1965	82	81

(1) Pool van deskundigen

Sinds een aantal jaren reeds wordt getracht door middel van het instellen van een speciale overheidsdienst, van een afzonderlijk corps, het aanbod van deskundigen te vergroten. In Engeland is met een dergelijk systeem – de instelling van een 'career service' – een aanvang gemaakt. In de Verenigde Staten is een wet in voorbereiding waardoor ambtenaren voor perioden van enige jaren in zulk een 'career service' worden opgenomen voor uitzending naar ontwikkelingslanden, met name voor adviserende functies op het gebied van openbaar bestuur en overheidsadministratie. In andere landen zoekt men nog naar de juiste vorm om aan deskundigen een vaster band met de eigen overheid en de nodige sociale zekerheden te verschaffen.

In Nederland werd dit onderwerp enkele jaren geleden actueel toen vele overheidsdiensten, waarop geregeld een beroep werd gedaan om deskundigen beschikbaar te stellen, door personeelsgebrek in onvoldoende mate tot medewerking in staat bleken. De interdepartementale commissie voor de technische hulp nam daarom in het 'Recruteringsrapport' van 1961 de aanbeveling op om de formatie van de bedoelde diensten met enige plaatsen uit te breiden. Deze aanbeveling werd in november 1961 door de regering aanvaard waarna door enkele overheidsdiensten van deze mogelijkheid gebruik is gemaakt.

Verdere bespreking heeft geleid tot plannen voor het vormen van een pool van deskundigen. De voor de technische hulp van belang zijnde kennis en ervaring wordt daardoor bijeen gebracht in één organisatorisch verband en wordt beschikbaar voor de uitvoering van het ontwikkelingsplan. De omstandigheid dat het verwezenlijken van deze plannen ingrijpende maatregelen vergt en een novum in het overheidsapparaat betekent, rechtvaardigt een wat uitvoeriger uiteenzetting in deze nota.

De poolgedachte heeft een eerste vormgeving gekregen in de per 1 januari 1965 in werking getreden landbouwpool. Deze pool, voorbereid door het ministerie van landbouw en visserij in overleg met de Directie Internationale Technische Hulp van het ministerie van buitenlandse zaken, is te beschouwen als een voorloper van een breder opgezette, centrale pool.

Het beheer van de landbouwpool wordt gevoerd door het dagelijks bestuur van het Internationaal Agrarisch Centrum te Wageningen. Met bijzondere zorg zijn door het ministerie van landbouw en visserij in Den Haag en het centrum te Wageningen de voorzieningen voor de organisatie en het beheer getroffen. In de korte periode die sedert de instelling van de landbouwpool is verlopen, werd reeds enige ervaring verworven; deze ervaring zal van grote waarde blijken te zijn bij de vorming van een algemene pool. De bedoeling van deze pool is het vormen van een corps van technische-hulp deskundigen, die getoond hebben geschikt te zijn voor de ontwikkelingshulp en van wie verwacht wordt dat ze zowel in multilateraal als in bilateraal verband een waardevolle taak kunnen vervullen. Deze deskundigen, die thans op tijdelijke contracten worden uitgezonden en die vroeg of laat een functie in Nederland verkrijgen boven de onzekerheid van het werken in het verband der ontwikkelingshulp, zullen in een corps worden verenigd en hieraan de zekerheden inclusief pensioenrechten van een ambtenaar ontnemen.

Naar de opzet voorziet de pool in een opvangmogelijkheid voor de deskundigen gedurende de periode waarin zij in Nederland zijn en – als gezegd – in de zekerheid die geboden wordt voor de toekomst, met name in de vorm van pensioenrechten. Gedurende de periode van verblijf in Nederland zullen de deskundigen te werk worden gesteld op hun vakgebied in een instituut of aan een universiteit. Zij ontvangen zo de gelegenheid om hun theoretische kennis te verdiepen, zich voor te bereiden op een nieuwe uitzending, deel te nemen aan cursusactiviteiten of op andere wijze de verkregen kennis en ervaring door te geven. Op deze wijze wordt

bovendien een band gelegd tussen de deskundigen te velde en de instelling in Nederland die hen met raad en daad terzijde kan staan.

De positie van de technische-hulp deskundigen in een corps als hier bedoeld zou wellicht het beste geregeld kunnen worden in een afzonderlijk statuut. Het vaststellen evenwel van de noodzakelijke regelingen vereist meer ervaring en inzicht in de praktische problemen die zich kunnen voordoen dan thans ter beschikking staan; daarom wordt overwogen de pool in de beginperiode te organiseren als een gewone overheidsdienst. De betrokken deskundigen zullen gedurende de periode, dat zij in afwachting van uitzending in Nederland verblijven, een specifieke taak hebben, hun aangewezen door de beheerders van de pool. Hun aanstelling zal gebonden zijn aan enkele voorwaarden, verband houdend met hun speciale taak voor de ontwikkelingshulp. Voor het beleid inzake de pool zal een kleine commissie worden gevormd, bestaande uit bijv. vijf leden, te benoemen door de minister zonder portefeuille, op voordracht van de ministers die hierbij het meest betrokken zijn.

Het beleid zal omvatten het vaststellen van richtlijnen voor het beheer en het voorbereiden van bijzondere regelingen en voorzieningen, wellicht samen te brengen in een afzonderlijk statuut. Het ligt daarbij in de bedoeling, dat een ambtenaar van de Directie Internationale Technische Hulp als secretaris van de commissie zal optreden. Deze zal zorgdragen voor de uitvoering van de beslissingen van de commissie en worden belast met de dagelijkse coördinatie met de vakministeries.

De pooldeskundigen zullen in beginsel in het buitenland werkzaam zijn in een functie die zij door bemiddeling van de Directie Internationale Technische Hulp hebben verkregen. Bij het te werk stellen van de deskundigen van de pool zal het ontwikkelingsbeleid de bepalende factor zijn. De uitzending kan geschieden in het kader van de gespecialiseerde organisaties of in bilateraal verband.

Gedurende de periode, waarin de deskundige in Nederland verblijft – welke periode in het algemeen beperkt zal zijn tot enkele maanden of een jaar – wordt hij geplaatst bij een dienst of een instituut in overeenstemming met zijn specialisatie, aanleg en toekomstige taak. De deskundige blijft in overleg met de directie van de dienst of het instituut waar hij is geplaatst in deze periode ter beschikking voor speciale korte missies naar een ontwikkelingsland.

Is het nodig dat een deskundige in verband met de opleiding van zijn kinderen gedurende een langere periode in Nederland zou moeten blijven, terwijl het wenselijk is hem voor de technische hulp te behouden, dan kan hij aldus via de pool een andere deskundige, die wordt uitgezonden, vervangen. Tevens kan hij speciale opdrachten vervullen of zich wijden aan cursusactiviteiten.

Bij de aanstelling van een pooldeskundige zal door de poolcommissie uiteraard nauwkeurig dienen te worden nagegaan of de deskundige aan de gestelde vaktechnische en persoonlijke eisen voldoet en of verwacht mag worden dat er ook in de toekomst vraag zal zijn naar zijn specialisatie. Bij de aanstelling zal de deskundige zich bereid moeten verklaren om zich beschikbaar te houden voor een technische-hulp uitzending en om gedurende een overwegend deel van de totale

diensttijd actief werkzaam te zijn in het kader van de technische hulp. Indien de deskundige zich niet aan de gestelde voorwaarden wenst te houden, of wanneer er medische belemmeringen optreden zal de afvloeiing uit de pool door overgang naar een overheids- of andere betrekking in Nederland dienen te volgen, met inachtneming van een billijke overgangsregeling. Een deskundigenpool zal in de praktijk moeten groeien. Eerst na enige jaren ervaring zal voor de specifieke problemen, die zich zullen blijken voor te doen, een oplossing kunnen worden gevonden. De eerdergenoemde poolcommissie zal aan de hand van deze ervaring definitieve regelingen dienen voor te bereiden.

(2) Symposia

In een eerdere paragraaf (hoofdstuk V, par. b., pag. 78) zijn nadere inlichtingen gegeven over de uitwerking van het plan om de Nederlandse kennis door middel van een bepaalde symposiumtechniek aan te vullen met ervaring opgedaan in minder ontwikkelde landen. In de volgende jaren zal een toenemend aantal onderwerpen op deze wijze aan geconcentreerde studie worden onderworpen.

(b) HET FELLOWSHIP-PROGRAMMA

Het fellowship-programma beoogt personen (bursalen) uit de ontwikkelingslanden die een universitaire opleiding hebben genoten en in hun werkkring reeds enige ervaring hebben opgedaan, in de gelegenheid te stellen zich in Nederland nader te specialiseren, nadat zij hiervoor door hun regering zijn voorgedragen dan wel de vereiste toestemming hebben verkregen. De voordracht vindt plaats via de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordiging in het betrokken land. Het komt ook voor dat bij projecten van ontwikkelingshulp het verlenen van fellowships noodzakelijk wordt geoordeeld. De voordracht geschiedt in zulk een geval in eerste aanleg door de in het ontwikkelingsland verblijvende projectleider.

De studies worden mogelijk gemaakt door plaatsing op de internationale cursussen, waarvan er jaarlijks ca. 35 in ons land worden gehouden, onder meer onder auspiciën van:

het Bouwcentrum te Rotterdam,

het Internationaal Agrarisch Centrum te Wageningen,

het Institute of Social Studies te Den Haag,

het International Training Centre (ITC) for Aerial Survey te Delft, waar de leerstof thans ook in de Franse en Spaanse taal wordt verwerkt,

de NUFFIC (Netherlands Universities Foundation for International Cooperation) te Den Haag en

de NV Philips te Eindhoven en Hilversum.

Daarnevens komen aanvragen voor studies binnen, waarvoor geen cursussen bestaan. Bij de samenstelling van programma's voor deze studies wordt medewerking ontvangen van rijksinstellingen, het bedrijfsleven en andere particuliere organisaties. De verwezenlijking van deze individuele studieprogramma's is voor de ontvangende

instanties een zware belasting. De desondanks van deze instanties verkregen, vaak belangeloze steun wordt daarom hogelijk gewaardeerd.

De belangstelling voor opleidingen in Nederland neemt met de jaren toe. Het aantal ontvangen fellows bedroeg in

1963 498

1964 537

1965 689

Voor geheel Nederlandse rekening, onder het Nederlandse fellowship-programma dus, kwamen hiervan resp. 213, 285 en 505 personen. In de eerste helft van 1966 arriveerden 450 nieuwe fellows, waaronder 350 met een beurs van het Nederlandse fellowship-programma. De voor dit onderdeel van het Technische Hulp-programma gereserveerde gelden stegen van f 1,8 miljoen in 1963 tot f 6 miljoen in 1966.

Bij de uitvoering van het fellowship-programma wordt - evenals bij het deskundigenprogramma - speciale aandacht gegeven aan de aanvragen uit Indonesië. Op basis van de in april 1964 gesloten raamovereenkomst werd tijdens het overleg met de Indonesische delegatie in het najaar van dat jaar overeengekomen dat rekening gehouden zou worden met de plaatsing van een honderdtal Indonesische fellows per jaar. Dit aantal zou, indien daaraan behoefte zou blijken te bestaan, in de komende jaren kunnen worden uitgebreid. Tot dusver arriveerden 70 fellows uit Indonesië.

Vermeldenswaard is voorts de groter wordende samenwerking met de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), van welke zijde een toenemend aantal aanvragen om beursverlening is ingediend. Van deze fellowships komen de internationale reiskosten voor rekening van de OAS, de overige kosten worden door Nederland gedragen.

De meeste bursalen komen uit Azië en het Verre Oosten, gevolgd door die uit Afrika, Midden- en Zuid-Amerika, Europa (Griekenland, Turkije, Zuidslavië) en het Midden-Oosten. Het aantal aanvragen uit Afrika en Azië en het Verre Oosten vertoont duidelijk een stijgende lijn.

De gedachte aan beursverlening voor studiemogelijkheden in het ontwikkelingsland zelf is in beginsel aanvaard. Voor studie aan de Lovanium-universiteit te Kinshasa (vroeger Leopoldstad) zijn 15 beurzen beschikbaar gesteld. In de toekomst worden opleidingsmogelijkheden verwacht op het gebied van Aerial Survey in India en Suriname door activiteiten van het ITC-Delft. Suriname heeft onlangs medewerking verleend bij de ontvangst van drie Costaricense rijstbouwexperts die een Nederlandse beurs voor deze specialistische studie ontvingen. Ook aan de FAO zijn in het kader van het Internationale Rijstjaar 1966 een tweetal beurzen aangeboden voor een studie in Suriname.

In de Afrikaanse landen bestaat een duidelijke behoefte aan opleidingen op middelbaar niveau. Om hieraan tegemoet te komen zijn in de eerste plaats studies mogelijk aan de Rijks Hogere Landbouwschool te Deventer (ook in de Franse taal). Bij de opleidingen in de sociaal-medische sector is een nauwe en vruchtbare samen-

werking ontstaan met enkele particuliere organisaties in Nederland die zich bezighouden met het organiseren van cursussen voor Afrikaanse vrouwen. In het bijzonder dienen hier genoemd te worden de Stichting 'Pro Africa' te Oudenbosch onder wier hoede momenteel 17 vrouwelijke fellowship-bursalen studeren op het gebied van landbouwhuishoudkunde en gemeenschapontwikkeling ('community-development'), het Centraal Comité Afrikaanse Studerenden dat 10 vrouwelijke fellowship-bursalen onder zijn hoede heeft en de cursussen organiseert aan de Katholieke Sociale Academie te Breda en de Vroedvrouwschool te Heerlen, die ook worden bezocht door EEG-bursalen. De NV Philips te Hilversum verzorgt middelbare opleidingen op het terrein van radio en telecommunicatie, terwijl de Hogere Hotelvakschool te Maastricht twee Tunesische fellows accepteerde. Thans volgen 99 Afrikanen een opleiding op middelbaar niveau in de landbouw, telecommunicatie, gemeenschapontwikkeling en enkele andere vakken.

Het aantal beurzen dat door de EEG verleend wordt aan de 18 geassocieerde staten in Afrika en aan een 7-tal landen en gebieden overzee, waaronder Suriname en de Nederlandse Antillen, is in de laatste vijf jaar gestegen van 311 tot 1774.

In Nederland werden daarvan ontvangen in

1961-1962:	18 (6%)
1962-1963:	15 (3%)
1963-1964:	60 (8%)
1964-1965:	115 (8%)
1965-1966:	146 (8%)

Wegens de speciale koninkrijksbanden enerzijds en de geringe mogelijkheden tot franstalige opleidingen in Nederland anderzijds is het contingent Surinamers en Antillianen onder de EEG-bursalen in vergelijking tot de Afrikanen groot. Op dit moment bevinden zich in Nederland 64 Antillianen, 37 Surinamers en 45 Afrikanen uit de geassocieerde staten. De Afrikanen zijn afkomstig uit Boeroendi, Somalië, Dahomey, Kongo-Brazza, Boven-Volta, Kameroen, Kongo-Kinshasa, Togo, Niger, Tsjaad, Centraalafrikaanse Republiek en Madagaskar. Voorts zijn er nog EEG-bursalen in Nederland uit Nieuw-Caledonië en de Comoren-Archipel.

De opleiding der EEG-bursalen in Nederland vindt plaats in zeer uiteenlopende sectoren. Velen der Antillianen en Surinamers volgen post-academische en universitaire studies; een aantal bezoekt een kweekschool. Bij de opvang, plaatsing en studiebegeleiding der Surinaamse en Antilliaanse bursalen wordt intensief samengewerkt met de studiebureaus van de kabinetten der Gevolmachtigde Ministers van Suriname en de Nederlandse Antillen. De Afrikaanse bursalen worden meer aangetroffen op opleidingsinstituten en in praktijkstages op sub-universitair en middelbaar niveau. Van de mannelijke Afrikanen is een zeer groot deel ingeschreven voor de speciale 2-jarige cursus op de Rijks Hogere Landbouw School te Deventer, terwijl de vrouwelijke Afrikanen veelal cursussen in het medisch-sociale vlak volgen. Vóór het begin van de daadwerkelijke studie of stage worden de Afrikaanse EEG-bursalen eerst opgevangen op een introductiecursus. Deze cursussen worden georganiseerd in samenwerking met de Volkshogeschool te Bergen (N.H.) en de

Stichting Bijstand Buitenlandse Studerenden (S B B S) te Utrecht. Met behulp van een talenpracticum leert men de Nederlandse taal en voorts maakt men kennis met velerlei facetten der Nederlandse samenleving.

(c) HET PROJECTENPROGRAMMA

Het nog betrekkelijk jonge programma van uitgebreide technische hulp – het werd in 1963 met een bescheiden budget van f 2,5 miljoen ingesteld – is thans wel duidelijk op gang gekomen. Niet alleen in die zin, dat het aantal projecten in voorbereiding of uitvoering nu al zestig bedraagt, maar ook omdat sedert dat jaar in kwalitatieve zin veel is gewonnen.

Alle gelden die in 1963, 1964 en 1965 voor dit programma beschikbaar werden gesteld hebben inmiddels hun bestemming gevonden of zijn geëncmitteerd voor verplichtingen, die reeds met bepaalde ontwikkelingslanden zijn aangegaan. Naar bekend hebben de meeste projecten een looptijd van omstreeks 5 jaar.

De goede voortgang in dit programma blijkt uit het volgende: bevonden zich op 1 januari 1965 tien projecten in een uitvoerend stadium, op 1 januari 1966 was dit aantal meer dan verdubbeld, terwijl de uitvoering van nog eens 19 projecten zeer aanstaande was. Per 1 juli 1966 waren 31 projecten in het stadium van uitvoering en werd van 29 projecten het begin van uitvoering nog in de loop van 1966 verwacht. Ook het feit, dat daarnaast nog enkele tientallen projectaanvragen zijn geregistreerd waarvan het onderzoek in de eerste fase is, wijst er op, dat de belangstelling voor dit programma in vele ontwikkelingslanden groot is.

Deze kwantitatieve groei is intussen ook van belang voor de kwaliteit van het projectenprogramma. Door het stijgende aantal aanvragen kan men namelijk selectiever te werk gaan en daarbij de voorkeur geven aan projecten die zo nauw mogelijk zijn aangepast aan de concrete behoeften en mogelijkheden, die er in de ontwikkelingslanden bestaan. Hiertoe worden o.a. de ontwikkelingsprioriteiten in de betrokken landen nagegaan, waartoe veelvuldig overleg wordt gepleegd en samengewerkt met multilaterale organisaties, evenals met de bilaterale programma's van andere donorlanden.

Ook de snel groeiende ervaring in het onderzoeken, beoordelen en voorbereiden van projecten komt de kwaliteit der uiteindelijke projecten duidelijk ten goede. De snel groeiende omvang van het programma opende bovendien steeds meer mogelijkheden tot een zekere diversificatie in de aard van de projecten. Naar bekend waren de oorspronkelijke opleidingsprojecten er vooral op gericht hulp te verlenen bij het tot stand brengen van instellingen waar vakopleidingen worden gegeven, zoals een technische school, een opleidingsschool voor landbouwvoorlichters, een opleidingsinstituut voor middelbaar gezondheidspersoneel, etc.

Daarnaast werd in toenemende mate aandacht geschonken aan projecten in samenwerking met het bedrijfsleven. Het komt namelijk nogal eens voor dat Nederlandse instellingen of bedrijven door ontwikkelingslanden worden uitgenodigd mede te werken aan het opstellen of uitwerken van plannen, die deel uitmaken van ont-

wikkelingsprogramma's. In de gevallen waarin het duidelijk is, dat de studies of surveys van de betrokken Nederlandse deskundigen noodzakelijke voorbereidingen zijn tot een spoedige uitvoering van onontbeerlijke infra-structurele werken en dat de mogelijkheid tot het verrichten daarvan afhankelijk is van medefinanciering uit Nederlandse hulpfondsen wordt de gevraagde steun zoveel mogelijk verleend, zijnde een goede vorm van uitgebreide technische hulpverlening.

Vervolgens werd ervaring opgedaan met projecten van technische hulp die werden aangeboden in het kader van het handelspolitieke overleg. Ter verbetering van het gespreksklimaat tijdens handelspolitieke besprekingen werd het namelijk wenselijk geacht de mogelijkheid te openen, ter gelegenheid van economische besprekingen een project van uitgebreide technische hulp aan te bieden indien aan te nemen viel, dat de gesprekspartner op grond van soortgelijke ervaringen met andere donorlanden een zodanige geste verwachtte. De aard van de in dit kader aan te bieden projecten verschilt intussen in geen enkel opzicht van die van de eerder genoemde projecten van uitgebreide technische hulp. Zij hebben alle hetzelfde doel, nl. een blijvend nuttig effect op de verdere sociale en economische ontwikkeling van het ontvangende land. Slechts de bepaling van het tijdstip waarop en de keuze van het land waaraan de technische hulp wordt verleend zijn in dit geval afgestemd op het handelspolitieke belang. In 1965 werden op deze wijze projecten aangeboden aan Kameroen, Ivoorkust, Gabon en Senegal.

Gedurende de laatste maanden van het vorige jaar is een begin gemaakt met de voorbereiding van weer een nieuw type projecten, die het best kortweg kunnen worden aangeduid met de term 'drempelprojecten'. Deze projecten zijn er op gericht vestigingen van het Nederlandse bedrijfsleven in ontwikkelingslanden te stimuleren. Het doel ervan is, op deze wijze de economische en industriële ontwikkeling in deze landen te bevorderen, naar analogie van de activiteiten van het toenmalige Special Fund van de v.n. Voor deze nieuwe vorm van uitgebreide technische hulp komen drie typen projecten in aanmerking, nl.

(1) *exploratie-projecten*

Het verzamelen en analyseren van gegevens, die Nederlandse ondernemingen nodig hebben om een verantwoorde beslissing te nemen ten aanzien van de aard en de omvang van de geprojecteerde activiteiten in het ontwikkelingsland (exploratie, research, surveys, etc.).

(2) *beperkte infra-structurele projecten*

Het treffen van beperkte voorzieningen, noodzakelijk voor een goede uitvoering van de vestigingsplannen. Tot deze voorzieningen worden gerekend: zekere pre-investeringen zoals woningbouw, het entameren van opleidingen, het verbeteren van transportfaciliteiten en andere infra-structurele voorzieningen.

(3) *proefprojecten*

Het ondernemen van proefprojecten, nodig om daarmee kennis en ervaring te verkrijgen omtrent de methoden waarmee en de omstandigheden waaronder het project op grote schaal kan worden uitgevoerd (pilot-projects); de nadruk zal hierbij liggen op beperkte ondernemersactiviteiten als wegbereider voor grotere meer permanente investeringen. Voor een nadere toelichting op dit deel van het projectenprogramma en de bij voorbereiding en uitvoering te te hanteren criteria en procedureregels, die in interdepartementaal overleg zijn opgesteld, zij verwezen naar bijlage T.

Deze criteria en procedureregels, die in de afgelopen maanden uiteraard ook besproken zijn met het georganiseerde bedrijfsleven en waarbij tevens overleg plaatsvond omtrent de wijze van indiening der aanvragen, zijn vervolgens in ruime mate via de vakbladen en dagbladen bekendgemaakt. Dit heeft tot nu toe geleid tot een twintigtal aanvragen voor deze nieuwe vorm van projecten, die thans in behandeling zijn. De projecten zijn verdeeld over India, Ivoorkust, Jordanië, Ghana, Kameroen, Marokko, Nigeria en Turkije.

De opgegeven kosten zijn verdeeld over de volgende drie categorieën (afgerond):

I. door de bedrijven te maken exploratiekosten	f 1.500.000,—
hiervan 50% aan de overheid gevraagd	f 750.000,—
II. door de bedrijven te maken kosten voor infra-structurele voorzieningen	f 3.000.000,—
hiervan 80% aan de overheid gevraagd	f 2.400.000,—
III. door de bedrijven te maken kosten voor proefprojecten	f 15.000.000,—
hiervan 50% aan de overheid gevraagd	f 7.500.000,—

De projecten, waarvoor overheids hulp wordt gevraagd, zijn verdeeld over een veelheid van branches. Ten aanzien van projecten in Turkije en India is intussen reeds overeenstemming bereikt over een hulpverlening.

Bij de uitvoering van het projectenprogramma is in sterke mate de noodzaak gevoeld methodieken van standaardisatie en rationalisatie te ontwikkelen. Nauwe samenwerking groeide met vakdepartementen en vakinstellingen, die zorg dragen voor de kennis-inbreng op de vakgebieden waarop de projecten betrekking hebben. In het bijzonder dient hier te worden vermeld de toenemende samenwerking met wetenschappelijke instituten en instellingen van wetenschappelijk onderwijs. Vooral bij de voorbereiding van projecten op het gebied van middelbaar en lager technisch onderwijs is er behoefte aan een zekere standaardisatie in de vorm van een standaardproject dat een synthese vormt van de Nederlandse mogelijkheden op dat gebied en de gevarieerde behoeften in verschillende ontvangende landen. Aan het tot stand komen van een dergelijk standaardproject wordt thans intensief gewerkt.

(d) HET LITERATUURPROGRAMMA

Zoals blijkt uit de begroting 1966 heeft de regering binnen het raam van de ontwikkelingshulp het initiatief genomen tot het verstrekken van wetenschappelijke

literatuur aan minder ontwikkelde landen. Om tot een verantwoorde literatuurverstrekking te komen is getracht, alvorens de regeringen van de jonge landen op de hoogte te stellen van dit nieuwe programma-onderdeel, een globaal inzicht te krijgen in de intensiteit van de behoefte aan wetenschappelijke literatuur in de minder ontwikkelde landen. Hiertoe zijn de Nederlandse ambassades en vele Nederlandse deskundigen die in het veld werkzaam zijn, schriftelijk verzocht een indicatie te geven van de behoefte aan literatuur in hun omgeving. De terreinverkenning die aldus wordt ondernomen is thans in volle gang. Inmiddels zijn drie concrete aanvragen ontvangen.

De eerste aanvraag is afkomstig van de rector van de universiteit van Kisangani (vroeger Stanleystad) in Kongo. Voor deze in opbouw zijnde universiteit wordt een bibliotheek ingericht en de eerste aanvraag ten behoeve van deze bibliotheek bevat een duizendtal titels van boeken, die betrokken zullen worden uit Nederland, Frankrijk, België, de Bondsrepubliek Duitsland, de Verenigde Staten en Canada. Ook wordt gevraagd om materiaal voor het inrichten van de bibliotheek. Deze aanvraag zal worden gehonoreerd en zal tevens leiden tot additionele leveranties van literatuur in de komende jaren.

De tweede aanvraag komt van het Nigerian Institute of Social and Economic Research, gevestigd te Ibadan. Deze aanvraag richt zich op algemene referentiewerken op het gebied van de sociale en economische wetenschappen.

Het derde concrete verzoek om literatuur komt van de regering van Iran. Het geldt hier de opbouw van een bibliotheek op het gebied van veeteelt voor de 'School of Agriculture', verbonden aan de Pahlavi Universiteit van Shiraz.

Er zijn thans voldoende aanwijzingen dat het programma zozeer in een behoefte voorziet, dat het in de komende jaren geleidelijk zal worden uitgebreid.

(e) MEDEFINANCIERING PARTICULIERE ONTWIKKELINGSPROJECTEN

In 1964 werd besloten tot een nieuwe vorm van ontwikkelingshulp, die het mogelijk zou maken ontwikkelingsactiviteiten van particuliere niet-commerciële organisaties in ontwikkelingslanden te stimuleren. In 1965 werd het hiertoe bestemde programma begonnen met een budget van f 5 miljoen. Hierbij is uitgegaan van de gedachte, dat de sociale en economische groei der ontwikkelingslanden door velerlei krachten bevorderd wordt, waartoe ook bepaalde activiteiten van niet-commerciële particuliere organisaties behoren. Hiertoe behoren onder meer de kerken en daaruit ontstane organisaties, die veelal zodanig geworteld zijn in de ontwikkelingslanden dat zij als autochtoon dienen te worden beschouwd. Dit is met name van belang voor de instandhouding van projecten op langere termijn, die de lokale organisatie al dan niet met steun van haar eigen regering kan waarborgen.

Voorts kunnen voor medefinanciering in aanmerking komen ontwikkelingsprojecten, welke niet in een ontwikkelingsland gevestigde Nederlandse organisaties in zulk een land willen uitvoeren.

(1) De uitvoering van het programma voor medefinanciering

Het voor dit programma ingestelde bureau onderzoekt bij iedere aanvraag of het project past in het programma voor de medefinanciering en voldoet aan de algemene voorwaarden. Als dit het geval is wordt nader advies omtrent het project ingewonnen waarbij ook wordt nagegaan of de vereiste instemming der regering van het ontwikkelingsland verzekerd lijkt.

Bij de beoordeling van de ingediende projecten wordt veel aandacht besteed aan de samenhang met het algemene ontwikkelingspatroon van het desbetreffende land. De projecten worden vóór alles beoordeeld uit een oogpunt van technische hulpverlening en het project wordt alleen dan uitgevoerd indien de regering van het ontvangende land ermee instemt.

(2) Ingediende projecten

Op 1 april 1965 - d.w.z. drie maanden nadat het programma in werking was getreden - waren er reeds 10 aanvragen voor medefinanciering ontvangen en voor het einde van dat jaar konden 18 projecten worden goedgekeurd. Enkele hiervan kwamen korte tijd later in uitvoering.

Er zijn in 1965 in totaal ruim 90 projecten ingediend, die een gezamenlijke waarde van f 40 miljoen vertegenwoordigden en waarvoor aan de overheid f 25 miljoen medefinanciering werd gevraagd.

Mede door het gedegen voorbereidende werk van de betrokken particuliere organisaties is het programma snel op gang gekomen. De in 1965 beschikbare middelen werden nagenoeg uitgeput en de grote belangstelling voor dit programma gaf aanleiding de begrotingspost hiervoor te verhogen tot f 15 miljoen in 1966. De tot nu toe ingediende aanvragen waren in hoofdzaak afkomstig uit de ontwikkelingslanden. De organisaties in die landen dienden hun aanvragen rechtstreeks, via een organisatie in Nederland of een Nederlandse ambassade in een ontwikkelingsland in. Van 1 januari 1966 tot 15 juni 1966 werden 43 projectaanvragen ontvangen. Hieronder bevonden zich één niet-confessioneel project in Nigeria en twee Islamitische projecten in Soedan en Jordanië.

Het merendeel der tot nu toe goedgekeurde projecten bevindt zich in Afrika, terwijl een wat kleinere gedeelte uit Azië en Latijns-Amerika afkomstig is.

De tot nu toe ingediende aanvragen betroffen vooral het onderwijs en de gezondheidszorg.

In toenemende mate gaan de particuliere organisaties zich richten op landbouw en gemeenschapontwikkeling. Verscheidene aanvragen op het gebied van de laatstgenoemde sectoren zijn thans in studie.

(f) JONGEREN VRIJWILLIGERS

In hoofdstuk IV paragraaf f van deze nota is de samenwerking uiteengezet die is ontstaan tussen de overheid en particuliere organisaties. Hier volgen nadere ge-

gevens omtrent de activiteiten op één der terreinen waarop die samenwerking bijzonder intensief is: de uitzending van jongeren vrijwilligers.

In elf ontwikkelingslanden zijn thans vrijwilligers werkzaam.

Negen maanden na de oprichting (juli 1965) van de Stichting Nederlandse Vrijwilligers waren vijf projecten in uitvoering, die mede door particulier initiatief tot stand kwamen.

Op instigatie van de 'Unie van Vrijwilligers voor Medische en Sociale Hulp en Onderwijs' te Maarn werd een drietal projecten in Brazilië in uitvoering genomen. In samenwerking met de 'Katholieke Werkende Jeugd' te Utrecht werden twee projecten in Zambia opgezet: één in de medisch-sociale sector, één in de bouwsector.

Reeds vóór de totstandkoming van de stichting waren een zevental projecten in uitvoering. Naar Kameroen en Columbia werden op verzoek van de betreffende regeringen opnieuw vrijwilligerteams gezonden. De overige projecten worden in Ivoorkust, Zambia, India en Nigeria uitgevoerd; één project wordt gerealiseerd in het kader van de United Nations Relief and Work Agency.

Het grootste deel van de activiteiten van vrijwilligers vindt plaats in de agrarische sector (80% van de bevolking van de ontwikkelingslanden leeft van de landbouw); kleinere groepen zijn werkzaam op het terrein van de huishoudkunde, van de volksgezondheid en van het onderwijs.

Behalve de twaalf lopende projecten zijn er elf aanvragen in voorbereiding, waarvan enkele zijn voorgesteld via particuliere organisaties. De aanvragen komen uit Ghana, India, Ivoorkust, Kameroen, Kenya, Nigeria, Peru, Tanzania en Zambia. De ervaring heeft intussen geleerd dat sommige ontwikkelingslanden met de inzet van Nederlandse vrijwilligers meer gebaat zijn dan andere, waardoor een zekere concentratie van activiteiten ontstaat in die gebieden die een goede 'absorptiecapaciteit' hebben. Concentratie biedt ook in organisatorisch opzicht belangrijke voordelen. Men heeft steeds met dezelfde autoriteiten en dezelfde bevolking te doen. Opvallend is dat verschillende landen waar vrijwilligers werkzaam zijn, om grotere aantallen vragen. Gebleken is namelijk dat de vrijwilligers een unieke positie kunnen innemen bij de opbouw van een inheems middenkader. Zij werken in direct contact met de lokale bevolkingsgroepen; een dergelijk intensief en geëngageerd contact is in de geschiedenis van de verhouding tussen de volkeren betrekkelijk zeldzaam. Zeker is – zoals bleek uit getuigenissen van vooraanstaande persoonlijkheden uit de ontwikkelingslanden – dat men Nederlandse vrijwilligers zeer apprecieert.

Een ander ervaringsfeit is dat het rendement van het vrijwilligerswerk dikwijls in belangrijke mate vergroot kan worden, indien daaraan kleine financiële injecties worden gegeven, of – in andere gevallen – indien één of enkele deskundigen daaraan hun medewerking verlenen. Daarmede hangt nauw samen de vraag naar de continuïteit van het werk. Het is immers duidelijk dat als de vrijwilligers er op hun niveau in slagen de ontwikkeling op gang te brengen, zij dikwijls een situatie scheppen, die vrijwilligers alléén niet meer aan kunnen. De vrijwilligers zullen dan

gesteund moeten worden met andere middelen. Er wordt daarom thans ook in dit verband gestreefd naar een verdere integratie van de verschillende technische hulp-programma's.

Van de samenwerking in stichtingsverband is tevens gebruik gemaakt om de voorlichting en werving op een nieuwe leest te schoeien.

In 1963 werden 42 vrijwilligers uitgezonden, in 1964 eveneens 42 en in 1965 67. In de eerste helft van 1966 verlieten 46 vrijwilligers ons land om hun plaats in een ontwikkelingsland in te nemen, terwijl nog 29 jonge mensen op het punt staan hun opleiding in het Koninklijk Instituut voor de Tropen te voltooien. In september a.s. zullen wederom circa 50 vrijwilligers in opleiding worden genomen, die dan in december hun bestemming zullen volgen.

Indien derhalve op de huidige voet kan worden voortgegaan en de voorlichting ook met de nodige intensiteit kan worden voortgezet, mag worden verwacht dat het jaar 1966 een aanzienlijk groter aantal uitzendingen dan de voorgaande jaren te zien zal geven.

(1) *Dienstplichtfaciliteiten voor assistent-deskundigen en jongeren vrijwilligers*

Bij vele gelegenheden is de laatste jaren de vraag naar voren gekomen of en in hoeverre aan dienstplichtigen die een functie in het kader van de technische hulp wenselijk te aanvaarden dienstplichtfaciliteiten behoren te worden verleend. Men denkt daarbij aan uitstel van de opkomst voor eerste oefening, aan een verkorting van de dienstdienst of zelfs aan algehele vrijstelling.

Krachtens een met het ministerie van defensie getroffen regeling wordt aan assistent-deskundigen steeds uitstel van eerste oefening verleend. Assistent-deskundigen zijn – op een enkele uitzondering na – academisch gevormde jongelieden, gewoonlijk zonder (of met slechts zeer korte) ervaring, die toegevoegd worden aan een ervaren technische-hulp expert, meestal in dienst van een der internationale organisaties. Zij zijn zelden jonger dan 25 jaar en zijn in de regel drie jaar in een ontwikkelingsland werkzaam.

Zodra met de assistent-deskundige een verbintenis is gesloten of een verklaring wordt afgegeven dat het sluiten van een verbintenis aanstaande is, wordt hem voor de duur van het contract uitstel van eerste oefening verleend. Bij het eindigen van het contract zijn de assistent-deskundigen in de meeste gevallen 28 jaar of ouder. Aangezien het ministerie van defensie weinig behoefte heeft aan ongeoefenden van deze leeftijd worden teruggekeerde assistent-deskundigen niet meer opgeroepen.

In de praktijk werkt deze regeling bevredigend. Zij wordt ook toegepast op personen van dienstplichtige leeftijd, die niet onder het assistent-deskundigenprogramma, doch onder één der andere programma's worden uitgezonden; dat komt – in beperkte gevallen – wel voor bij jonge artsen en een enkele maal bij technici of anderen, die een functie in het kader van de technische hulp aanvaarden, vóór zij de dienstplichtige leeftijd zijn gepasseerd.

Ten aanzien van de jongeren vrijwilligers is de situatie minder eenvoudig, en wel om twee redenen: De gemiddelde leeftijd der vrijwilligers is lager dan die der assistent-deskundigen en hun dienstverband, gewoonlijk 27 maanden, is iets korter. Zij zijn na terugkeer in Nederland in vele gevallen twee of drie jaren jonger dan terugkerende assistent-deskundigen. Dat wil zeggen dat zij bij hun terugkeer gewoonlijk nog wel worden opgeroepen.

Thans wordt nagegaan op welke wijze de bezwaren tegen de bestaande regeling kunnen worden ondervangen of verminderd. Waarschijnlijk zal slechts in uitzonderingsgevallen het werk als vrijwilliger tot vrijstelling van militaire dienst leiden, maar vermoedelijk in de meeste gevallen wel tot een verkorting van de dienstperiode.

(g) INSTITUTEN EN CURSUSSEN

In de nota betreffende de Nederlandse ontwikkelingshulp 1966 (stuk 8308) die op 21 september 1965 aan de Tweede Kamer werd aangeboden, is op pagina 11 als bijlage V een specificatie gegeven van het voor 1966 begrote bedrag van ruim f 14 miljoen voor instituten en cursussen welke geheel of ten dele als ontwikkelingshulp kunnen worden beschouwd. Vergeleken bij 1965 was dat een stijging met ruim f 8 miljoen. Uit de specificatie blijkt dat aanzienlijke bedragen besteed zullen worden voor investeringen ten behoeve van huisvesting van cursussen voor studenten uit minder ontwikkelde landen. Voor het begrotingsjaar 1966 zijn dat bedragen van in totaal bijna f 7 miljoen. De vraag is gerechtvaardigd of deze gebouwen en inrichtingen als ontwikkelingshulp moeten worden aangemerkt. De regering meent dat deze vraag bevestigend moet worden beantwoord, ofschoon het grote bedrag eerder duidt op een in te halen achterstand dan op een post die tot in lengte van jaren zal blijven bestaan of toenemen. Er is op dit ogenblik evenwel duidelijk behoefte aan moderne faciliteiten voor huisvesting, zonder welke de aantrekkelijkheid van ons land voor studie door buitenlanders in relatie tot andere landen snel zal dalen. Daarenboven echter past het bijzonder goed in het streven van de regering het probleem van de welvaartsverschillen in de wereld levend te maken in het Nederlandse denken, waartoe de nieuwe onderwijs- en opleidingscentra tastbare aanleiding geven.

Een groot en modern geëquipeerd gebouw in Wageningen bijvoorbeeld, waar talrijke cursussen en opleidingen worden gegeven en waar het Internationaal Agrarisch Centrum is gehuisvest, zal zeker een stimulerende invloed hebben op de belangstelling van jonge opgroeiende mensen voor deze zaken. In Amsterdam is de eerste steen gelegd voor het logeergebouw verbonden aan het Koninklijk Instituut voor de Tropen; wanneer dat het volgende jaar in gebruik zal worden genomen, zal het zonder twijfel een levend centrum worden van contact tussen studenten van elders, jongeren vrijwilligers, bij te scholen deskundigen en degenen die terugkeren van missies. Deze contacten zijn van grote betekenis en vandaar dat de regering bereid is geweest de genoemde bedragen in deze richting te

leiden. Aan de andere kant is dit een typisch voorbeeld van de grensgevallen die gaan ontstaan wanneer er een bepaald begrotingsplafond wordt geschapen voor ontwikkelingshulp, zoals thans het geval is. Vanzelfsprekend bestaat er een neiging om activiteiten die wel met ontwikkelingshulp te maken hebben maar die toch ook andere aspecten vertonen onder dit plafond te brengen.

De regering meent dan ook, dat nadat de achterstand zal zijn ingehaald, terughoudendheid geboden is tegenover plannen om ontwikkelingsgeld te besteden aan nieuwbouw in Nederland.

(h) TOEPASSING VAN WETENSCHAP EN TECHNOLOGIE

In het kader van de inschakeling van Nederlandse wetenschap en technologie voor de behoeften van de minder ontwikkelde landen zijn, zoals hierboven reeds vermeld, thans besprekingen gaande met TNO over een aantal concrete opdrachten.

Het eerste onderwerp is een economisch-technologische studie van koperverwerking in Afrika. In Oost-Afrika wordt ruwe koper gewonnen en in laagbewerkte vorm geëxporteerd. De vraag waar het onderzoek een antwoord op zal moeten geven is, in hoeverre de verwerking van de grondstof tot buizen, platen en draad wellicht rationeler in Oost-Afrika zelve ter hand kan worden genomen dan elders.

Het tweede project betreft de ontwikkeling van de visvangst in Oost-Afrika. In dit gebied ligt een aantal meren, zoals het Victoriameer, het Nyasameer, het Roekwameer en het Bengweoeloemeer, die alle rijk aan vis zijn, en het is juist met het oog op de proteïnebehoefte dan ook te betreuren dat noch de zoetwatervisvangst, noch de zoutwatervisvangst in de Oostafrikaanse gebieden verder tot ontwikkeling is gekomen. Voor het onderzoek naar de mogelijkheden om tot een betere exploitatie van deze voedselrijdommen te geraken toont TNO grote belangstelling. Reeds wordt door TNO een dergelijk onderzoek ondernomen in Tanzania, waarbij wordt nagegaan welke soorten netten en andere vistechnieken gebruikt zouden moeten worden om tot een efficiënte exploitatie te komen. Ook wordt gedacht aan de invoering van een nieuw type vissersboot van polyester.

Het derde project betreft de verbetering van de kwaliteit en vergroting van de produktie van de sisalvezel. Dit produkt ondervindt steeds meer concurrentie van kunststoffen. De eerste vraag is dan ook of het economisch verantwoord is de produktie van sisal te stimuleren ook al zou de kwaliteit verbeterd worden. TNO is voornemens een onderzoek naar kwaliteitsverbetering in te stellen als door marktanalyse de rentabiliteit kan worden aangetoond.

In het vierde aan TNO voorgelegde voorstel wordt gevraagd om na te gaan, of het methaangas, dat in de bodem van het Kivoemeer voorkomt, rendabel te exploiteren zou zijn. Kennelijk onder de indruk van de ervaring die Nederland heeft met de eigen gasbel wordt thans een beroep gedaan op Nederland deze ervaring over te dragen aan Afrika. Ten aanzien van deze aanvraag heeft TNO voorshands een voorbehoud gemaakt. Naar het zich op het ogenblik namelijk laat aanzien betreft het hier slechts kleine hoeveelheden methaangas, waarvan een rendabele exploitatie

twijfelachtig is. Een nader onderzoek naar de rentabiliteit lijkt dan ook gewenst. Over het vijfde project, de aanwending van melasse, zijn nog geen reacties bekend van het betreffende instituut van TNO.

Tenslotte wordt in het zesde project de hulp van TNO ingeroepen bij het kweken van een anti-Bilharziakruid. Uit dit kruid, dat thans in kleine hoeveelheden gevonden wordt in Ethiopië wordt een extract gewonnen, waarmee de plaag van de Bilharzia-slak bestreden kan worden. Een kleine hoeveelheid van dit extract in een meer of rivier schijnt reeds voldoende te zijn om deze slak uit te roeien. TNO staat positief tegenover dit project, omdat het op dit gebied reeds bepaalde onderzoeken heeft verricht in samenwerking met de WHO.

Behalve de zojuist genoemde projecten die het resultaat zijn van het contact met het UN Center for Industrial Development wordt op het TNO-instituut voor Graan, Meel en Brood op verzoek van de FAO en mede uit de voor ontwikkelingsgeld bestemde fondsen gefinancierd, een project uitgewerkt, dat ten doel heeft brood te bereiden uit cassave en andere gewassen die de ontwikkelingslanden zelf voortbrengen. Het brood dat in vele minder ontwikkelde landen thans wordt gegeten, wordt gemaakt van geïmporteerd tarwemeel. Indien men tot een bevredigend substituuut zou weten te komen zal dit een belangrijke deviezenbesparing met zich mee brengen. De ontwikkeling van het project verloopt tot dusverre gunstig.

Behalve het contact dat werd opgenomen met het UN Center for Industrial Development, zijn op verzoek van de ondergetekende een aantal werkgroepen in voorbereiding die aan de hand van de bestaande VN-rapporten zullen nagaan of en zo ja, in hoeverre Nederland – behalve door inschakeling van TNO – ook op andere wijze een bijdrage zou kunnen leveren bij de aanpassing van wetenschap en techniek aan de behoeften van de minder ontwikkelde landen. Uit deze contacten zijn enige initiatieven ontsproten, die thans echter nog in een beginfase verkeren.

Zo zal door het ministerie van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk een werkgroep worden opgericht welke zich zal bezig houden met de bevolkings- en urbanisatieproblemen. Het ministerie van volkshuisvesting en ruimtelijke ordening zal in samenwerking met het Bouwcentrum te Rotterdam een werkgroep oprichten die zal nagaan, of in Nederland nieuwe methoden kunnen worden ontwikkeld om in de minder ontwikkelde landen tot een meer doeltreffende woningbouw te komen en tot toepassing van stedelijke planning. Het ministerie van onderwijs en wetenschappen heeft het nationale comité voor het internationale hydrologische tienjarenplan verzocht na te gaan in hoeverre Nederland een bijdrage kan leveren voor hydrologische proefgebieden in de ontwikkelingslanden, in aansluiting op de waterbouwkundige surveys en projecten die hetzij door regering hetzij door Nederlandse ingenieursbureaus of andere bedrijven in ontwikkelingslanden worden uitgevoerd. Na een eerste terreinverkenning is dit comité tot de conclusie gekomen dat Nederland inderdaad op dit gebied een eigen gespecialiseerde kennis in dienst van de ontwikkelingslanden kan stellen. Over de verdere uitwerking hiervan is thans overleg gaande.

Het ministerie van sociale zaken en volksgezondheid heeft een werkgroep ingesteld die zich zal bezig houden met problemen van gezondheidsverbetering; op de ministeries van landbouw en visserij en van verkeer en waterstaat worden momenteel werkgroepen voorbereid.

e. Voorlichting in Nederland

De wereldwijde activiteit op het gebied van de bijstand en het Nederlandse aandeel daarin dienen naar de mening van de regering het onderwerp te worden van meer voorlichting dan tot dusver het geval was. Er is een tekort aan kennis van feiten en mede daardoor soms een onzekere instelling van het publiek tegenover de bijstandsverlening. De regering streeft ernaar zodanige voorzieningen te treffen dat binnen afzienbare tijd een voortdurende stroom van voorlichting zal kunnen ontstaan waardoor in ons land de publieke opinie zich een welgefundeerd beeld kan vormen van het beleid en de grondslagen daarvan. Tot voor kort bestond er vaak een neiging de hulp aan minder ontwikkelde landen voornamelijk te illustreren met voorbeelden van het verzorgen van zieken of het voeden van hongerigen. Uiteraard ligt ook menselijke beweging mede ten grondslag aan vele hulpactiviteiten, maar het vraagstuk van de enorme welvaartsverschillen en de pogingen om de economische en sociale groei van hele naties op gang te brengen liggen in dimensies die tot nu toe te weinig het object van voorlichting zijn geworden. Daarom ligt hier voor de overheid een taak, omdat de publieke opinie recht heeft op een verantwoording van de aanzienlijke bedragen aan publieke middelen, die voor ontwikkelingshulp worden uitgegeven.

Samenvatting en conclusies

In de hoofdstukken I tot en met IV wordt weergegeven hoe het denken over en het handelen ten aanzien van de hulpverlening in de laatste jaren is geëvolueerd en hoe, mede als gevolg hiervan, het karakter van deze vorm van internationale samenwerking nieuwe accenten heeft gekregen. In hoofdstuk V en in het bijzonder in hoofdstuk VI worden de concrete Nederlandse activiteiten in de verschillende sectoren der hulpverlening geschetst. De inleiding bevat een beknopte verantwoording van de opzet van deze nota.

A. Doelstelling en karakter van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid

1. Het Nederlandse ontwikkelingsbeleid heeft ten doel om – in overleg en samenwerking met zowel hulp gevende als hulp ontvangende landen en in het kader van de daarvoor geëigende internationale organisaties – een zo doeltreffend mogelijke bijdrage te leveren aan

- a. de systematische bevordering van het individuele en collectieve welzijn van het tweederde deel van de wereldbevolking dat in de ontwikkelingslanden leeft;
- b. de harmonische sociaal-economische inpassing van de ongeveer 80 nieuwe staten, die het in versnelde ontwikkeling zijnde zuidelijk deel van onze wereld uitmaken, in een tengevolge van wetenschap en techniek op zichzelf reeds snel evoluerend wereldbestel.

2. Het vraagstuk van de oplossing der toenemende welvaartsverschillen is in de wereld een object van buitenlands beleid van soevereine staten. In dat beleid zijn overwegingen van menselijke solidariteit en lotsverbondenheid der naties evenzeer verweven als overwegingen van economisch belang.

Het ontwikkelingsbeleid omvat niet het beoefenen van liefdadigheid, noch mag het in het bijzonder berusten op handels- of machtspolitieke overwegingen.

Ontwikkelingshulp wordt uitsluitend verleend op aanvraag van, dan wel in overeenstemming met de regeringen van de betrokken ontwikkelingslanden en zoveel mogelijk op basis van meerjarige ontwikkelingsplannen (pag. 22 e.v.).

B. Plaats en omvang van het ontwikkelingsbeleid in het Nederlandse kader

1. Het verwezenlijken van de in A sub 1 weergegeven tweeledige doelstelling vereist op het nationale vlak niet slechts, dat het ontwikkelingsbeleid naast de andere meer traditionele overheidszaken een geïntegreerd en gelijkwaardig onderdeel vormt van het geheel van het nationale overheidsbeleid, doch ook dat op het terrein der ontwikkelingshulp een optimale samenwerking wordt nagestreefd tussen overheid enerzijds en commerciële en niet-commerciële particuliere organisaties anderzijds (pag. 46 e.v.).

2. Een meerjarige programmering als complement van de van de ontwikkelingslanden gevraagde meerjarige ontwikkelingsplannen voor deze sector der overheidszaken is ter verzekering van de noodzakelijke continuïteit der hulpverlening onontbeerlijk (pag. 47 e.v.). De plicht tot voortgezette medewerking voor een lengte

van jaren aan de verwezenlijking van de in A sub 1 omschreven doelstelling maakt het bedrag van de daaraan verbonden overheidsuitgaven tot een der bouwstenen van het totale begrotingsbeleid en bepaalt mede de prioriteit die daaraan naast de andere, meer direct op het eigen nationale welzijn gerichte overheidszaken moet worden gegeven.

De regering is voornemens de Nederlandse bijdragen voor de ontwikkelingssamenwerking zoveel mogelijk op een voortschrijdende vierjarige basis te programmeren; (pag. 86); de definitieve vaststelling van het jaarlijkse feitelijk te besteden bedrag geschiedt telken jare bij de wet op basis van de concreet ingediende regeringsvoorstellen.

3. De omvang van de hulpinspanning moet – gezien het nog steeds toenemende welvaartsverschil enerzijds en anderzijds de voortdurend groeiende behoefte aan en de verwerkelijkingmogelijkheden van hulp in de ontwikkelingslanden – regelmatig toenemen. De regering acht daarom een geleidelijke uitbreiding van de Nederlandse overheidszaken (pag. 51 e.v.). De regering acht hulpverlening uit publieke middelen ter grootte van 1% van het nationale inkomen een wenselijk streefcijfer. Op het tempo van de verwezenlijking zal nader worden ingegaan in een studie die door het kabinet wordt gewijd aan de ontwikkeling van de overheidsuitgaven tot en met 1970.

C. Richtlijnen voor het ontwikkelingsbeleid

1. Acculturatieproblemen

De regering streeft er naar de modaliteiten van verwezenlijking der verschillende vormen van hulpverlening steeds zoveel mogelijk aan te passen aan de bijzondere situatie van de ontwikkelingslanden en de regio waarin zij zich bevinden. Zij schenkt daarom – ook bij de opleiding van personeel ten behoeve van de ontwikkelingslanden – grote aandacht aan de acculturatieproblemen waarvoor deze landen zich in vele gevallen gesteld zien (pag. 23).

2. Aanpassing van de politieke en maatschappelijke structuren

Het in de jonge staten versneld in gang zijnde ontwikkelingsproces betekent een totale verandering van het daar bestaande levens- en maatschappijbeeld. Westerse economische groeimodellen zijn daarop niet of slechts nauwelijks toepasselijk. Minder dan waar ter wereld ook kan men de economische ontwikkeling van de jonge staten geïsoleerd beschouwen van de politieke en maatschappelijke ontwikkeling die terzelfdertijd in deze landen aan de gang is. Een verandering in de economische sector werkt door in – maar wordt zelf tevens geconditionneerd door – de bestaande politieke en maatschappelijke structuren en het tempo, waarin deze evolueren.

De regering acht ook om deze redenen de actieve en systematische medewerking van autoriteiten en bevolking in de ontwikkelingslanden onmisbaar. Zij schenkt

– zowel multilateraal als bilateraal – om deze redenen aan het aspect van de sociale, administratieve en culturele hulpbehoefte toenemende aandacht.

Daarbij sluit zij geenszins de ogen voor het feit, dat er – gezien de moeilijkheid om deze meer-dimensionale relaties onder één noemer te brengen – geen afdoende omliggende modellen bestaan over de beste wijze waarop ontwikkelingshulp moet worden geboden. Zij is echter van mening, dat men – in het licht van de omvang en de betekenis van de opgave waarvoor de wereld in dit opzicht is geplaatst – niet moet aarzelen om waar nodig nieuwe wegen in te slaan, ook wanneer (nog) niet nauwkeurig vaststaat, in hoeverre deze beter of sneller tot het gewenste doel leiden. Tegelijkertijd echter acht zij het voor ontwikkelings- en geïndustrialiseerde landen beide van vitaal belang een optimaal gebruik te maken, uiteraard waar nodig onder aanpassing aan de nieuwe organen, van die werkwijzen, internationale instituten en instellingen, die hun praktische waarde voor de sociale en economische vooruitgang van de wereld hebben bewezen.

In dit licht hecht de regering ook grote betekenis aan het evaluatie-onderzoek dat zij heeft doen aanvatten naar de werkwijze en resultaten van de diverse methoden van hulpverlening.

3. Internationale ontwikkelingsstrategie

De gecompliceerdheid en grote omvang van het ontwikkelingsvraagstuk vereisen, dat Noord en Zuid in het kader van een zo breed mogelijke samenwerking komen tot het opstellen van een internationale ontwikkelingsstrategie om een hogere levensstandaard voor de inwoners der ontwikkelingsgebieden te bewerkstelligen en het nog steeds toenemende welvaartsverschil te verkleinen.

Slechts in voortdurende samenwerking – ook in het kader van de betrokken internationale organisaties – op alle terreinen van het sociaal-economische en culturele leven kunnen hulp gevende en hulp ontvangende landen zakelijke prioriteiten opstellen ten aanzien van de vraagstukken die om strijd om een onmiddellijke oplossing vragen.

De regering zal dan ook bij de vaststelling van het eigen nationaal c.q. regionaal en internationaal te voeren beleid bij voortdurende de belangen van de minder ontwikkelde landen in het oog houden; zij gaat er daarbij vanuit dat in dezelfde geest ook de ontwikkelingslanden zich evenzeer grote inspanning en offers voor de eigen versnelde ontwikkeling moeten getroosten.

4. Handvest voor ontwikkelingssamenwerking

Op grond van het sub 3 gestelde, is de regering overtuigd dat het – tegen de achtergrond van de doelstellingen der Verenigde Naties, als vervat in de artikelen 1, derde lid, jo. 55 en 56 – ter bevordering van een doeltreffende samenwerking op het onderhavige gebied gewenst is op systematische wijze te streven naar het spoedig formuleren van een aantal richtinggevende gemeenschappelijke uitgangspunten en gedragsregels voor ontwikkelingssamenwerking.

De hier bedoelde, in een 'Handvest voor internationale ontwikkelingssamenwerking' op te nemen grondbeginselen en praktische gedragsregels zouden naar het oordeel van de regering vervolgens als een concrete internationale leidraad voor de ledenstaten – zowel hulp gevende als hulp ontvangende landen – kunnen dienen bij het nastreven van de ontwikkelingssamenwerking en het objectief-zakelijk beoordelen van de resultaten ervan. De regering is voornemens aan het bevorderen van de uitwerking van deze gedachte bij voortdurende ernstige aandacht te schenken (pag. 51).

D. Uitvoering van het ontwikkelingsbeleid

1. Verbeterde hulpinspanning

Op basis van het sub B. 3. gestelde nopens de omvang van de Nederlandse hulpverlening zal de regering wat betreft de concrete activiteiten het tot heden gevolgde beleid met kracht voortzetten en nieuwe mogelijkheden onverwijld onderzoeken op hun waarde voor een daadwerkelijke verbetering der hulpinspanning.

2. Multilaterale hulp

De regering zal het centrale belang dat zij hecht aan het ontwikkelingswerk in multilateraal kader ook in de komende periode tot uiting brengen in een geleidelijk toenemende deelneming in de verschillende multilaterale hulpprogramma's waarbij zij – hetzij op basis van verdragsverplichtingen, hetzij van vrijwilligheid – is betrokken (pag. 53 e.v. en pag. 86 e.v.).

3. Bilaterale hulp

(a) financiële hulp

Ten aanzien van de bilaterale hulpverlening blijft de regering financiële hulp uitsluitend verschaffen via de bij uitstek daartoe doeltreffend te achten consortia en consultatieve groepen onder leiding van de Wereldbank en de O.E.S.O. Het feit, dat deze als het ware een tussenvorm tussen bilaterale en multilaterale hulp inhouden, acht de regering van grote waarde (pag. 55 e.v. en 92 e.v.).

De sinds september 1965 in een akkoord vastgelegde samenwerking met de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank (I.D.B.) voor de besteding van het jaarlijks voor financiële hulp aan Latijns-Amerika te reserveren bedrag beschouwt de regering van analoge betekenis, terwijl zij, op grond van het grote belang voor de zelfwerkzaamheid der ontwikkelingslanden, deelneming aan andere regionale ontwikkelingsbanken van uitermate groot belang vindt (pag. 95).

(b) technische hulp

Wat betreft het rijk geschakeerde palet van de bilaterale technische hulp (pag. 96 e.v.), welke de regering op grond van de opgedane ervaringen eveneens met over-

tuiging en kracht wil blijven bevorderen, wil zij het accent leggen op grotere geografische concentratie en waar mogelijk op integratie van verschillende hulpactiviteiten in samenhangende grotere projecten (pag. 58 e.v.).

Het in deze vorm van hulp gelegen element kennisoverdracht wil zij zo krachtig mogelijk tot zijn recht doen komen door bij voorkeur die projecten te ondernemen, waarvoor in Nederland 'counterparts'-instituten of -instellingen bestaan, die ook in de verdere toekomst voor eventueel gewenste begeleiding en uitwisseling van ervaring kunnen zorgdragen (pag. 37 e.v.).

(c) deskundigenhulp

Ter stimulering van het beschikbaar komen van grotere aantallen deskundigen is de regering voornemens:

- (1) op korte termijn een pool van deskundigen in te stellen; de omstandigheid dat het verwezenlijken daarvan ingrijpende administratieve voorzieningen vergt en een novum in de arbeidsverhoudingen in het overheidsapparaat betekent, wordt op pag. 97 e.v. nader toegelicht;
- (2) de criteria voor steun aan het zogenaamde medefinancieringsprogramma (zie hierna onder samenwerking met particuliere organisaties, sub 4. b.) te veruimen in dier voege, dat projecten die als zodanig voor medefinanciering aanvaard zijn, in bepaalde daarvoor in aanmerking komende gevallen kunnen worden gecombineerd met het deskundigenprogramma;
- (3) de activiteiten van universiteiten, hogescholen en wetenschappelijke instituten op het gebied van het (tijdelijk) ter beschikking stellen van deskundigen systematisch te stimuleren door, waar mogelijk, deze financieel te steunen en organisatorisch te begeleiden.

(d) studiebeurzen ('fellows')

Het voornemen bestaat, in de volgende jaren geleidelijk de voor 1966 geïntroduceerde mogelijkheid van het verlenen van studiebeurzen voor studie aan instellingen van onderwijs en wetenschap in ontwikkelingslanden geleidelijk uit te breiden, zonder – gezien de snel stijgende behoeften aan onderwijs en specialisatie – de hier te lande plaatsvindende \pm 35 cursussen in te krimpen. Wel zal de regering zoveel mogelijk de hand blijven houden aan het beginsel dat, om voor deze laatste cursussen in aanmerking te komen, een universitaire opleiding en enige praktische ervaring vereist zijn (pag. 100 e.v.).

4. Samenwerking met particulieren

De regering hecht aan de toenemende samenwerking met particuliere organisaties – zowel van niet-commerciële als van commerciële aard – grote waarde voor het bereiken van een optimaal resultaat van haar ontwikkelingshulpactiviteiten (pag 63 e.v. en pag. 103 e.v.).

(a) handel en bedrijfsleven

Zo streeft de regering er in de eerste plaats naar om ter uitbreiding van de hulp ook de Nederlandse particuliere kapitaalstroom naar de ontwikkelingslanden te vergroten. Een van de belangrijke maatregelen daartoe acht zij het spoedig tot stand komen van een multilateraal garantiesysteem voor investeringen in ontwikkelingslanden. Indien een dergelijk multilateraal garantiesysteem voor investeringen niet spoedig tot uitvoering kan komen, is de regering bereid een wetsontwerp tot instelling van een nationaal systeem op korte termijn bij de Staten-Generaal in te dienen (pag. 64 e.v.).

Daarnaast heeft de regering de mogelijkheid in studie tot het verlenen van verdere belastingfaciliteiten bij vestiging onder bepaalde voorwaarden in ontwikkelingslanden. Tenslotte meent zij, dat de particuliere kapitaalstroom aanzienlijk kan worden vergroot door de in 1965 ingevoerde zogenaamde 'drempelprojecten'. Deze vormen, naar bekend, een onderdeel van het Nederlandse projectenprogramma en beogen via 'pre-investment'-subsidies voor Nederlandse ondernemingen barrières weg te nemen, die het ondernemen van activiteiten in de betrokken gebieden anders wellicht zouden belemmeren.

(b) niet-commerciële organisaties

Het programma van medefinanciering van particuliere ontwikkelingsprojecten van niet-commerciële organisaties tot 75% van de investeringskosten blijkt zich alleszins bevredigend te ontwikkelen (pag. 66 e.v. en pag. 106). Teneinde aan deze vorm van samenwerking tussen overheid en particulier initiatief een nog grotere doeltreffendheid te verlenen, is de regering voornemens de mogelijkheid te openen om bij dergelijke projecten in bepaalde gevallen ook gebruik te maken van de faciliteiten van het Nederlandse deskundigenprogramma.

(c) Stichting Nederlandse Vrijwilligers

De samenwerking tussen overheid en particulieren in de in juli 1965 tot stand gekomen Stichting Nederlandse Vrijwilligers, waarin de voordien gescheiden ondernomen activiteiten voor het uitzenden van jongere geschoolde vrijwilligers werden gebundeld, ontwikkelt zich eveneens gunstig (pag. 107 e.v.), en de aantallen dit jaar uitgezonden en nog uit te zenden vrijwilligers en de resultaten te velde wettigen de verwachting, dat het Nederlandse Jongeren Vrijwilligers Programma zijn kinderziekten heeft overwonnen en een snel in belang toenemend onderdeel uitmaakt van het totale Nederlandse hulpprogramma, dat zowel voor de bevolking der ontwikkelingslanden als voor de vorming van de betrokken vrijwilligers zelf van eminent belang is. Over de definitieve regeling van de verhouding dienstplicht – vrijwilligerscontract voor de mannelijke vrijwilliger wordt momenteel met het ministerie van defensie overleg gepleegd.

(d) Stichting Onderwijsbijstand

De in juni van dit jaar tot stand gekomen Stichting Onderwijsbijstand aan Ontwikkelingslanden, waarin de samenwerking tussen overheid en particuliere instanties op het gebied van het onderwijs nadere vaste vorm heeft gekregen, acht de regering van groot nut. Zij heeft onmiddellijk aan deze stichting enkele onderwerpen voor advies en medewerking voorgelegd, waaronder een verzoek tot advies en eventuele medewerking aan het samenstellen van zekere gestandaardiseerde basisleerstof ten behoeve van het technisch onderwijs.

(e) wetenschappelijk onderwijs

Grote aandacht wil de regering voorts ook blijven schenken aan de samenwerking met universiteiten, hogescholen en wetenschappelijke instellingen, hetzij in het kader van de NUFFIC, hetzij daarbuiten. Via haar deskundigen- en projectenprogramma zal zij voor de verdere ontplooiing der ontwikkelingslanden onmisbare activiteiten krachtig blijven steunen en in het kader van de noodzakelijke coördinatie organisatorisch begeleiden.

(f) Nationale Adviesraad

De regering hoopt, dat zij ook in de toekomst voordeel zal kunnen blijven trekken van de uiterst waardevolle adviezen van de Nationale Raad van Advies inzake Hulpverlening aan Minder Ontwikkelde Landen. Zij zal gaarne aan deze werkzaamheden elke technische medewerking blijven verlenen die nodig wordt geacht (pag. 21).

(g) NOVIB

De activiteiten van de particuliere organisaties die zich op het terrein van de ontwikkelingshulp bewegen, waaronder met name de NOVIB zij genoemd, acht de regering van groot praktisch belang. Zij zal dan ook waar mogelijk de samenwerking met die organisaties trachten te versterken (pag. 21).

E. Enkele concrete ontwikkelingsactiviteiten**1. Landbouw**

De trage groei van de landbouwproductie en de benarde voedselsituatie in vele ontwikkelingslanden, waarvan bovendien een sterk remmende invloed op hun algemene economische ontwikkeling uitgaat, zijn voor de regering aanleiding met bijzondere kracht mede te werken aan alle maatregelen, die kunnen leiden tot verlichting van deze voor de toekomst van letterlijk vitale betekenis zijnde situatie (pag. 30 e.v. en 81 e.v.).

Van de daartoe zich aandienende drie mogelijkheden

- systematische verhoging van eigen voedselproductie in de ontwikkelingslanden,
- vergroting van voedselimporten door die landen, en
- giften van voedsel aan die landen als consumptieve hulp,

acht de regering de eerste verreweg de belangrijkste. Zij verleent aan de bevordering daarvan, zowel multilateraal als bilateraal, bij voorrang op verschillende wijze haar concrete medewerking (onder andere ook indirect via steun aan door het Instituut TNO terzake ondernomen studies). Zij is bovendien voornemens dit onderwerp voortaan ook steeds te betrekken bij de besprekingen over het verlenen van financiële ontwikkelingshulp, te houden in het kader van consortia en consultatieve groepen onder leiding van Wereldbank en OESO.

De tweede mogelijkheid acht zij, gezien de deviezenschaarste der ontwikkelingslanden, slechts zeer beperkt voor verwezenlijking vatbaar.

De derde mogelijkheid is als tijdelijke overbruggingsmaatregel aanvaardbaar, weshalve de regering ook voor de nieuwe periode van het Wereldvoedselprogramma een substantiële bijdrage heeft toegezegd.

De regering ziet intussen voorshands geen noodzaak om in het kader van een versnelde voedselvoorziening te komen tot een zogenaamd 'planned surplus production' in de westerse, geïndustrialiseerde landen, enerzijds omdat de mogelijkheden van de voedselhulp eerder beperkt worden om financiële redenen dan door het huidige produktieniveau, anderzijds omdat het de noodzakelijke eigen landbouwproductie-activiteit in de ontwikkelingslanden kan afremmen.

2. Bevolkingsvraagstuk

Ten aanzien van het vraagstuk van de bevolkingsexplosie in de ontwikkelingslanden - die niet slechts leidt tot een verzwaarde druk op de voedselvoorziening, doch ernstige vraagstukken oproept met betrekking tot alle onderdelen van het ontwikkelingsproces - stelt de regering zich op het standpunt, dat haar hier als overheid van een westers geïndustrialiseerd land, meer dan op welk ander terrein van ontwikkelingshulp ook, grote omzichtigheid past (pag. 35 e.v.).

Zij is echter ten volle bereid om - onder erkenning van de rechten en verantwoordelijkheden van de ouders bij de bepaling van de gezinsgrootte - in het kader van de door de Verenigde Naties en haar organisaties aanvaarde resoluties en recommandaties - daadwerkelijke hulp te verlenen op het gebied van family-planning en bevolkingspolitiek aan ontwikkelingslanden die daar om vragen, hetzij in multilateraal verband, hetzij bilateraal.

Tijdens de in mei jongstleden te Genève gehouden plenaire vergadering van de Wereldgezondheidsorganisatie heeft de regering dit standpunt in multilateraal kader uitgedragen, terwijl ze met een bevriend donorland enkele concrete mogelijkheden van samenwerking op dit gebied van hulpverlening in bilateraal kader uitwerkt.

3. Analfabetisme en onderwijs

Als voorwaarde voor elke verdere sociaal-economische vooruitgang acht de regering een drastische bestrijding geboden van het analfabetisme en het gelijktijdig opbouwen van goed basis- en technisch onderwijs, primair voor de jeugd, doch voorts ook voor volwassenen (pag. 40 e.v.).

Gelijke aandacht verdient het verzorgen van de onverbreeklijk met het voorgaande verbonden 'follow-up' van passende educatieve en ontspannende lectuurvoorziening en een snelle ontwikkeling van goed gedoseerde en gedifferentieerde communicatiemedia (drukkers, radio en televisie).

De regering verleent daarom veelzijdige medewerking aan projecten op dit gebied. Het op haar verzoek eind 1965 in ontwikkeling genomen prototype van een eenvoudige mobiele grafische en audio-visuele produktie-eenheid maakt goede vooruitgang. Daarnaast worden de mogelijkheden tot respectievelijk het oprichten in Nederland van een instituut voor grafische ontwikkelingshulp en het vestigen van een opleidingscentrum voor radio- en televisieprogrammeurs onderzocht. Een gestandaardiseerde basiscursus voor technische scholen is in voorbereiding.

4. Schuldenlast

Ten aanzien van het vraagstuk van de stijgende schuldenlast der ontwikkelingslanden (pag. 27 e.v.) is de regering van oordeel dat een oplossing daarvoor slechts kan worden bereikt in internationaal verband en met voortdurende actieve medewerking van de ontwikkelingslanden zelf. Zij acht de bestaande samenwerking in het Development Assistance Committee van de OESO een uiterst nuttig middel daartoe en zal hieraan ook in de toekomst haar actieve medewerking blijven verlenen.

Internationale coördinatie van financiële hulp als plaats vindt in consortia en consultatieve groepen draagt eveneens bij tot het tijdig onderkennen van dreigende gevaren en het eventueel voorkomen van structurele onevenwichtigheden in de betalingscapaciteit der ontwikkelingslanden.

Voorts zullen zowel omvang als aard en kwaliteit der hulpverlening zodanig moeten zijn, dat de verhouding tussen de jaarlijkse verplichtingen van de ontwikkelingslanden en de ontvangen hulp geen verdere verslechtering ondergaat. Onmisbaar echter voor het uiteindelijk welslagen van maatregelen ter beteugeling van een verdere toeneming der schuldenlast acht de regering daarnaast de maatregelen, die de ontwikkelingslanden zelf kunnen/moeten nemen op het gebied van een realistisch invoer- en ontwikkelingsbeleid en ter bevordering van een gezond monetair en budgettair beleid, met name ook door het beperken van de omvang van korte kredietopnemingen van commerciële aard.

5. Handel en dienstenverkeer

De regering is ervan overtuigd, dat de hulpverlening nimmer tot het gewenste resultaat: een in toenemende mate op eigen kracht verdergaande sociaal-economische vooruitgang van het tweederde deel der wereldbevolking dat leeft in de ontwikkelingslanden, zal leiden, als niet tegelijkertijd - nationaal en internationaal - een handelsbeleid wordt gevoerd, waarin principieel en systematisch rekening wordt gehouden met de belangen van de ontwikkelingslanden (pag. 69 e.v.).

Zij ontveinst zich niet, dat hiermee tal van problemen zijn gemoeid, die direct verband houden met de bestaande eigen, regionale en mondiale economische struc-

turen. Het tijdig onderkennen van deze problematiek is ook voor de verdere ontwikkeling van eigen land van evident belang, opdat bijtijds hervormingen kunnen worden ingevoerd, waartoe de economische ontwikkeling in de achtergebleven landen en hun geleidelijke deelname aan de wereldeconomische activiteiten noodzakelijk zijn.

De regering zal voorts bij voortduring een op deze overweging gebaseerde positieve bijdrage leveren in de betrokken regionale en mondiale organisaties waarvan zij deel uitmaakt (EEG, GATT, UNCTAD, enz.), zowel voor wat betreft haar houding ten aanzien van grondstoffenovereenkomsten en tariefpreferenties als ten aanzien van plannen tot supplementaire financiering en dergelijke. Zij acht het daarbij echter in aller belang zoveel mogelijk gebruik te maken van de internationale handels- en prijsmechanismen en vooral die tijdelijke hulpmaatregelen ten behoeve van de economisch zwakkere ontwikkelingslanden te nemen, die ertoe kunnen bijdragen dat zij sneller concurrerend kunnen optreden.

Tenslotte zij vermeld, dat zij de mogelijkheid onderzoekt tot het oprichten in Nederland van een voorlichtingscentrum ten behoeve van de afzet van produkten uit de ontwikkelingslanden.

6. Wetenschap en technologie

De grote betekenis die de regering hecht aan de mobilisering van de hulpbronnen van westerse wetenschap en techniek ten behoeve van een versnelde en blijvende vooruitgang van de ontwikkelingslanden, komt tot uitdrukking in haar actieve deelneming aan het werk dat werd ingeleid door de in februari 1963 te Genève gehouden VN-Conferentie inzake de Toepassing van Wetenschap en Technologie (UNCSAT) (pag. 78 e.v. en pag. 111 e.v.).

Zo heeft de regering in de loop van 1965 op basis van de rapporten van de als resultaat van evengenoemde conferentie ingestelde VN-Commissie voor Wetenschap en Technologie een nauwe samenwerking tot stand gebracht met het Nederlands Instituut voor TNO ten behoeve van een zestal concrete projecten. De prioriteit welke deze commissie verleent aan de verbetering van de voedselvoorziening en de gezondheidszorg, het bevolkingsprobleem, de exploratie en het gebruik van natuurlijke hulpbronnen, de industrialisatie, de huisvesting en stadsplanning, het transport en het onderwijs, is aanleiding voor de regering geweest om een aantal (inter-)departementale werkgroepen in het kader van de onder voorzitterschap van de minister zonder portefeuille voor ontwikkelingshulp staande Interdepartementale Coördinatie Commissie in het leven te roepen, die zich op basis van de rapporten van eerdergenoemde commissie beraden over mogelijke verdere Nederlandse activiteiten terzake. Deze werkgroepen onderzoeken voorts op welke terreinen Nederland een bijdrage kan leveren in het kader van het eveneens uit 1965 daterende VN vijfjarenprogramma tot geïntegreerde ontwikkeling van natuurlijke hulpbronnen, waartoe een negental wereldsurveys - vier voor mineralen, twee op het gebied van het watergebruik en drie op het gebied van de energievoorziening - worden ondernomen.

7. Centrale planning en sociologische aspecten

Centraal bij het uitstippelen van haar concrete toekomstige hulpverlenings-programmering staat voor de regering een zo nauw mogelijke aansluiting bij de resultaten van het werk van de VN Commissie voor Ontwikkelingsplanning, die in mei 1966 haar eerste bijeenkomst hield en waarvan de staf wordt gevormd door het VN Centrum voor ontwikkelingsplanning, -projectie en -beleid, terwijl voor de sociale sectoren het te Genève gevestigde Onderzoekinstituut voor Sociale Ontwikkelingshulp de criteria voor de programmering verschaft (pag. 47 e.v.).

De betekenis, die de regering aan het werk van dit New Yorkse centrum en het sociale onderzoekinstituut te Genève hecht, blijkt uit de speciale bestemmingsbijdragen die de regering daaraan heeft gegeven. Met name acht zij de prioriteiten die het meergenoemd centrum thans geeft aan een herberekening van de welvaarts-kloof zoals deze in 1970 verwacht kan worden, aan een schatting van de reële kapitaalbehoefte in 1970 en aan een analyse van een mogelijke internationale arbeidsverdeling op industrieel gebied tussen meer en minder ontwikkelde landen voor de aard van het hulpverleningswerk op middellange termijn, van niet te schatten betekenis. Zij zal dan ook in volgende jaren aan dit werk daadwerkelijke steun blijven verlenen.

F. Voorlichting

Tenslotte is de regering voornemens om op het gebied van de internationale ontwikkelingsamenwerking en ten aanzien van het Nederlandse aandeel daarin zodanige voorzieningen op het gebied van de voorlichting te treffen, dat binnen afzienbare tijd de publieke opinie in ons land regelmatig een meer concreet beeld kan hebben van het hulpverleningsbeleid en zijn achtergronden dan tot heden in de aanloopperiode het geval kon zijn (pag. 113 e.v.).

G. Suriname en de Nederlandse Antillen

Van een nadere toelichting van het hulpverleningsbeleid ten aanzien van de beide Koninkrijksdelen Suriname en de Nederlandse Antillen is - waar de verantwoordelijkheid daarvoor bij de vice-minister-president berust - afgezien.

Aan de hulp aan Suriname en de Nederlandse Antillen zal eenzelfde prioriteit worden toegekend als in de voorgaande jaren het geval was (pag. 96 e.v.).

TABEL 1

Totale kapitaalstroom op lange termijn naar ontwikkelingslanden, per land 1960-1964

	(In miljoenen U.S. dollars)					(in % nat. inkomen)
	1960	1961	1962	1963	1964	1964
I. Totale netto publieke kapitaalstroom						
België	101	92	80	90	80	0,67
Canada	75	62	54	98	129	0,39
Denemarken	6	7	7	10	11	0,15
Bondsrepubliek Duitsland	324	589	427	422	460	0,58
Frankrijk	842	943	977	843	841	1,26
Italië	75	66	67	64	56	0,14
Japan	125	214	165	172	178	0,33
Nederland	47	69	91	38	49	0,37
Noorwegen	10	9	7	21	17	0,35
Oostenrijk	—	2	9	4	13	0,20
Portugal	37	30	37	47	63	2,24
Verenigd Koninkrijk	406	458	418	414	491	0,67
Verenigde Staten	2.850	3.535	3.713	3.842	3.534	0,70
Totaal D A C-landen	4.898	6.076	6.052	6.064	5.921	0,66
Waarvan: bilaterale	4.242	5.264	5.388	5.680	5.554	
multilaterale	655	812	664	384	367	
II. Totale netto particuliere kapitaalstroom, lange termijn						
Waarvan: directe investeringen en andere nieuwe leningen	(2.513)	(2.658)	(2.088)	(1.949)	(2.728)	
Netto exportkredietgaranties langer dan 5 jaar	(93)	(221)	(268)	227	(390)	
III. Totale netto kapitaalstroom (I en II)	(7.410)	(8.734)	(8.140)	(8.013)	(8.650)	

() = voorlopige cijfers.

Ontleend aan: 'Development Assistance Efforts and Policies' 1965 Review. Report by Willard L. Thorps Chairman of the Development Assistance Committee. Organization for Economic Co-operation and Development, Parijs, september 1965.

Particuliere kapitaalstroom op lange termijn naar ontwikkelingslanden (netto)

	1962	1963	1964
	(in miljoenen U.S. dollars)		
België	30,8	57,0	49,6
Canada	41,6	4,6	20,3
Denemarken	4,7	3,0	2,2
Bondsrepubliek Duitsland	150,1	107,4	194,2
Frankrijk	295,6	297,5	347,3
Italië	186,6	129,8	75,1
Japan	103,1	100,6	80,4
Nederland	31,7	98,3	50,2
Noorwegen	1,6	4,0	5,2
Oostenrijk	6,2	3,6	1,4
Portugal	—	—	—
Verenigd Koninkrijk	199,3	183,3	210,0
Verenigde Staten	769,0	733,0	1.303,0
Totaal D A C (excl. Portugal)	1.820,3	1.722,1	2.338,9

Ontleend aan: 'Development Assistance Efforts and Policies' 1965 Review. Report by Willard L. Thorps Chairman of the Development Assistance Committee, Organization for Economic Co-operation and Development, Parijs, september 1965.

Wereldbevolking 1750-2000

	1750	1800	1850	1900	1960	2000
(Miljoenen)						
Ontwikkelde landen ¹	153	210	295	510	854	1.266
Ontwikkelingslanden ²	597	750	945	1.140	2.136	4.699
Totaal	750	960	1.240	1.750	2.990	5.965
(Percentage)						
Ontwikkelde landen ¹	20,4	21,8	23,8	30,9	28,6	21,3
Ontwikkelingslanden ²	79,6	78,1	76,2	69,1	71,4	78,7
Totaal	100,0	100,9	109,0	100,0	100,0	100,0
Gemiddelde jaarlijkse toename (per 1.000)						
	1750- 1800	1800- 1850	1850- 1900	1900- 1960	1960- 2000	
Ontwikkelde landen ¹	6	7	11	9	10	
Ontwikkelingslanden ²	5	5	4	11	20	
Totaal	5	5	6	10	17	

¹ Europa, Oceanië, Verenigde Staten en Canada, Sovjet-Unie.² Afrika, Azië (exclusief Sovjet-Unie), Latijns-Amerika.

Ontleend aan: 'World Population Estimates, 1750-2000', United Nations Document WPC/WP/289, Wereldbevolgingsconferentie 1965.

De Economische en Sociale Raad der VN (ECOSOC)

De Economische en Sociale Raad (Economic and Social Council of the United Nations) is een der hoofdorganen van de VN (Art. 7 Handvest). De Raad heeft, onder de autoriteit van de Algemene Vergadering der VN, de verantwoordelijkheid voor de taak der Verenigde Naties op economisch, sociaal en cultureel terrein en op het gebied van de rechten van de mens (Hoofdstuk IX Handvest). De functies van de ECOSOC en de coördinerende taak van de Raad zijn neergelegd in Hoofdstuk X van het Handvest. Hierin zijn onder meer de betrekkingen geregeld tussen de Raad en de gespecialiseerde organisaties, alsmede de consultatieve relatie met niet-gouvernementele organisaties.

De ECOSOC heeft regionale commissies voor Azië en het Verre Oosten (ECAFE), Latijns-Amerika (ECLA), Afrika (ECA) en Europa (ECE), functionele commissies (zoals de Commissie voor de Rechten van de Mens, de Commissie voor Sociale Ontwikkeling en de Bevolkingscommissie) en enkele comités, zoals het Comité voor Ontwikkelingsplanning en het Adviescomité voor de Toepassing van Wetenschap en Technologie. De Raad heeft, onder de autoriteit van de Algemene Vergadering, een overkoepelende bestuursfunctie ten aanzien van alle economische en sociale organen van de VN-organisaties zelf, waaronder het VN Ontwikkelingsprogramma (UNDP), de VN Conferentie voor Handel en Ontwikkeling (UNCTAD), het VN Kinderfonds (UNICEF), het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen, het Wereldvoedselprogramma (WFP) en de in oprichting zijnde VN Organisatie voor Industriële Ontwikkeling (UNOID). Van de gespecialiseerde organisaties (de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO), de Voedsel- en Landbouworganisatie der VN (FAO), de VN Organisatie voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur (UNESCO), de Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling (IBRD), het Internationaal Monetair Fonds (IMF), etc.) ontvangt de ECOSOC jaarlijks rapporten; zij coördineert de activiteiten dezer organisaties en doet aanbevelingen ten aanzien daarvan.

De ECOSOC is derhalve het centrale mondiale forum, waar de activiteiten van alle VN-organen en -organisaties op economisch en sociaal gebied in geïntegreerd verband in beschouwing worden genomen en, mede naar aanleiding van ECOSOC-rapporten over de internationale economische en sociale situatie, wereldwijde doelstellingen en prioriteiten voor deze activiteiten worden vastgesteld en nieuwe initiatieven ontlood.

De discussies in de Raad hebben veel bijgedragen tot bewustwording van de saamhorigheid der naties en hun gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor economische en sociale vooruitgang, alsmede tot een duidelijker besef van de interrelatie tussen economische en sociale ontwikkeling. Voorts heeft de Raad veel aandacht besteed aan conventies en declaraties op het gebied van de rechten van de mens.

Uit de aard der zaak richt de ECOSOC zijn activiteiten voor een deel op de ontwikkeling der achtergebleven landen. Van de belangrijke initiatieven die de

ECOSOC heeft genomen kunnen worden genoemd de instelling van het Uitgebreide Technische Hulpprogramma en van het Speciale Fonds der VN (thans samengesmolten tot het VN Ontwikkelingsprogramma). Voorts heeft de ECOSOC medegewerkt aan de instelling van de Internationale Ontwikkelings Associatie (geleerd aan de Wereldbank) en van het Wereldvoedselprogramma. Vele studies werden door de Raad geïnitieerd op het gebied van planning en projecties, ontwikkelingsfinanciering, sociale ontwikkeling, internationale grondstoffenproblemen, industrialisatie, etc. Met name de laatstbedoelde studies hebben de basis gelegd voor de instelling van de UNCTAD en de oprichting van een VN Organisatie voor Industriële Ontwikkeling (UNOID). Tenslotte geven de rapporten van de ECOSOC over het VN Ontwikkelingsdecennium een duidelijker inzicht in de problemen waarmee men bij het ontwikkelingsproces der achtergebleven landen te maken heeft, en ook een beter beeld van hetgeen in het licht van de doelstellingen van het decennium dient te worden nagestreefd.

Het gezag van de ECOSOC is versterkt door de recente uitbreiding van het lidmaatschap van 18 tot 27 leden. Voorts heeft de instelling van een Planning Commissie van topdeskundigen, die de ECOSOC adviseert over planning en projecties met betrekking tot alle economische en sociale VN-organen en -organisaties, duidelijker perspectief gegeven aan de wereldwijde beleidsvormende taak van de Raad. Als illustratie van de betekenis der laatste zittingen voor het praktische ontwikkelingswerk diene het volgende.

De negenendertigste zitting van de Economische en Sociale Raad, welke op 30 juni 1965 te Genève begon, hield zich, behalve met vele andere onderwerpen, in het bijzonder bezig met 'the Development Decade at mid-point'. Bij het opmaken van de balans van wat in de eerste helft van het aan de ontwikkeling gewijde decennium werd bereikt en bij het overwegen van de toekomstperspectieven konden de leden van de Raad gebruik maken van voor dit doel opgestelde rapporten. In deze rapporten werd zowel teleurstelling tot uitdrukking gebracht over de nogal beperkte resultaten en de grote afstand die nog moest worden afgelegd, als enige tevredenheid getoond over een toenemend actieve en effectieve internationale samenwerking, zowel op economisch als op sociaal gebied. Als positieve punten werden naar voren gebracht, dat de VN nieuwe middelen hadden gevonden voor de behandeling van handel en ontwikkeling; dat zich een grotere flexibiliteit begon voor te doen bij het verschaffen van ontwikkelingskapitaal; dat de belangstelling voor ontwikkelingsplanning op lange termijn groeide; dat de training in gespecialiseerde vaardigheden uitgebreid werd; dat de pogingen om de hulpmiddelen van de natuurwetenschappen en de technologie toe te passen bij het oplossen van ontwikkelingsproblemen werden geïntensiveerd en, tenslotte, dat het Wereldvoedselprogramma goede resultaten had opgeleverd.

Tot de punten die zorg baarden, behoorden de te geringe aandacht voor de gezondheid in ontwikkelingsplannen, de snelle bevolkingsgroei in vele ontwikkelingslanden en de ongelijkmatige vooruitgang op verschillende sociale gebieden.

De vooruitzichten voor de tweede helft van het aan de ontwikkeling gewijde decennium werden geacht in hoge mate af te hangen van de beschikbaarheid van middelen voor intensiever werk op terreinen waaraan prioriteit was toegekend. Verder ook van voortgezette benutting van de rijke ervaring op het gebied van ontwikkelingstechnieken die de laatste jaren werd opgedaan en van het ontwerpen van mechanismen voor het vroegtijdig ontdekken van tekortkomingen en onevenwichtigheden.

Ook gedurende de zomervergadering van dit jaar hield de Raad zich weer met rapporten over het ontwikkelingswerk bezig, en wel ditmaal in het bijzonder met evaluaties van specifieke projecten, met name in Thailand, Chili en Tunesië, waaruit verschillende aanbevelingen van algemene aard voortvloeiden die op de aanpak in de toekomst van invloed zullen kunnen zijn. Zo werd gesuggereerd de tijdsperiode tussen het aanvaarden en het tot uitvoering brengen van een project te verkleinen; de vertegenwoordigers van de VN in de betrokken landen groter status en autoriteit toe te kennen als 'spil' voor alle verstrekte hulp; goed-opgezette 'fellowships' te realiseren om 'counterpart personnel' voor te bereiden voor training; en 'post-project inspections' te houden om het overnemen van de taken door mensen uit het land zelf te begeleiden.

De ECOSOC richt de aandacht thans onder meer op industrialisatie, ontwikkelingsfinanciering, mensenrechten, een vijfjarenprogramma voor overdracht van wetenschap en technologie, een vijfjarenprogramma voor studies inzake niet-agrarische hulpbronnen, op sociale ontwikkeling, en het probleem van de wereldvoedselsituatie.

Mede in het licht van het voorgaande is de coördinerende taak, die de ECOSOC heeft ten aanzien van de economische en sociale activiteiten van de VN en de gespecialiseerde organisaties, van essentiële betekenis voor een behoorlijke samenwerking tussen alle genoemde organen en organisaties, waarbij de inspanning zo doelmatig mogelijk kan worden gericht.

Het VN Ontwikkelingsprogramma (UNDP)

Het VN Ontwikkelingsprogramma (UN Development Programme) is tot stand gekomen door een fusie van het Speciale Fonds van de Verenigde Naties en het Uitgebreide Programma voor Technische Hulp van de Verenigde Naties. De eerste bijeenkomst van het hoogste orgaan van het Ontwikkelingsprogramma, de Raad van Bestuur, vond plaats in januari 1966.

De directie van het Programma wordt gevormd door een administrateur en een co-administrateur. Als administrateur treedt op de Uitvoerend Directeur van het voormalige Speciale Fonds, als co-administrateur fungeert de Voorzitter van de voormalige Raad voor Technische Hulp, waarin alle aan het Uitgebreid Programma voor Technische Hulp deelnemende organisaties waren vertegenwoordigd. In de Raad van Bestuur van het Ontwikkelingsprogramma hebben 37 landen zitting. Hiervan zijn 19 zetels beschikbaar voor ontwikkelingslanden (inclusief Zuidslavië) en 17 voor ontwikkelde landen (14 voor westelijke landen en 3 voor Oosteuropese landen). Voor de 37e zetel is een regeling getroffen volgens welke deze de eerste twee jaren aan het Westen toekomt, de volgende drie jaren aan Oost-Europa, daarna voor drie jaren aan de ontwikkelingslanden en vervolgens weer voor één jaar aan het Westen.

De financiële middelen die het VN Ontwikkelingsprogramma ter beschikking staan worden verschaft door 122 landen. De in 1965 door het Speciale Fonds en het Uitgebreide Programma voor Technische Hulp gedane uitgaven kwamen aan 130 landen en gebieden ten goede.

In 1965 werd middels vrijwillige bijdragen aan het Speciale Fonds een bedrag van \$ 91.582.000 beschikbaar gesteld en aan het Uitgebreide Programma voor Technische Hulp \$ 53.998.000. De beide programma's tezamen beschikten in 1965 dus over een totaal van ruim \$ 145 miljoen. De Nederlandse bijdrage aan het Speciale Fonds in 1965 bedroeg \$ 3.842.000, aan het Uitgebreide Programma voor Technische Hulp \$ 1.790.000. Het streefcijfer van het Ontwikkelings Programma is gesteld op een jaarlijkse bijdrage van \$ 200 miljoen.

Het Speciale Fonds heeft sedert zijn oprichting in 1959 tot een totaal van \$ 442 miljoen aan bijdragen ontvangen. Het totale aantal goedgekeurde projecten ultimo 1965 bedroeg 522 waarmede een bedrag van meer dan \$ 1 miljard gemoeid was. Dit bedrag bestond uit 41,5% uit bijdragen van het Speciale Fonds en voor 58,5% uit bijdragen van ontvangende landen.

Van het totale aantal goedgekeurde projecten was per ultimo
 1960 in uitvoering 26%, reeds voltooid 1%, totaal 27%,
 1963 in uitvoering 73%, reeds voltooid 6%, totaal 79%,
 1964 in uitvoering 66%, reeds voltooid 10%, totaal 76%,
 1965 in uitvoering 61%, reeds voltooid 12%, totaal 73%.

Het totaal aantal experts dat in 1965 in dienst was van het Speciale Fonds bedroeg 1.484. Sedert de oprichting van het Speciale Fonds werden totaal 3.282 experts aangesteld.

Het Speciale Fonds verleent zogenaamde pre-investeringshulp. Het beweegt zich in hoofdzaak op drie terreinen: onderzoek naar de aanwezigheid en het gebruik van natuurlijke hulpbronnen, oprichting van opleidingsinstituten en uitvoering van grotere demonstratieprojecten.

De Speciale Fonds-projecten zijn bedoeld om de weg te bereiden voor latere grote kapitaalinvesterings. Ter illustratie diene dat 22 voltooide projecten, waarmede een totaal bedrag aan Speciale Fonds-hulp en bijdragen van ontvangende landen van slechts \$ 28 miljoen gemoed was, investeringen hebben weten aan te trekken tot een totaal bedrag van ruim \$ 1 miljard.

Het Uitgebreide Programma voor Technische Hulp heeft sedert zijn oprichting in 1949 tot en met 1965 een totaal bedrag van \$ 504 miljoen aan vrijwillige bijdragen ontvangen. De activiteiten van het Uitgebreide Programma voor Technische Hulp bestaan uit het verschaffen van technische hulp aan regeringen, hoofdzakelijk op de navolgende gebieden: landbouwontwikkeling, economische overzichtstudies en planning, gezondheid en onderwijs.

Vooraf trainingcentra worden in het kader van dit programma opgericht. Ook de financiering van seminars, studiereizen en surveys gebeurt door inschakeling van het Uitgebreide Programma. Deze vorm van technische hulpverlening moet worden onderscheiden van de zogenaamde 'reguliere programma's' van de diverse organen van de VN zoals FAO, ILO en UNESCO, welke eveneens technische hulp verlenen, maar zulks doen met gebruikmaking van eigen middelen. Overigens wordt de uitvoering van de activiteiten van het Uitgebreide Programma aan laatstgenoemde organen van de VN toevertrouwd.

In de jaren 1963 en 1964 werden in totaal 6.583 experts aangesteld en 7.884 fellowships toegekend.

Het thans gevormde VN Ontwikkelingsprogramma zet de activiteiten van de twee oorspronkelijke organisaties voort. Het zal door de samensmelting van de twee complementaire, maar verschillende typen van hulpverlening op meer flexibele wijze kunnen voorzien in de regionale en nationale behoeften aan pre-investeringshulp. Ook zal door een nauwere coördinatie met andere sectoren van de technische samenwerking der VN, bijvoorbeeld het UNICEF en het Wereldvoedselprogramma, efficiënter en continuïteit-bevorderend gewerkt kunnen worden. Op de eerste bijeenkomst van de Raad van Bestuur werd bepaald, dat voor het toekomstige beleid primair zal gelden: de bestudering van de verwachte tegenwoordige en toekomstige behoefte aan experts op de voornaamste gebieden, die het Ontwikkelingsprogramma zal bestrijken. Deze studie zal ook de contracteringsmethode

omvatten. Voorts werd besloten de pre-investeringshulp te versterken en uit te breiden.

De Raad heeft in zijn eerste zitting (januari 1966) een 82 projecten omvattend nieuw programma goedgekeurd. De kosten hiervoor werden geraamd op \$ 255 miljoen, waarvan \$ 104 miljoen door het Ontwikkelingsprogramma gefinancierd zal worden en bijna \$ 151 miljoen door de ontvangende regeringen.

Het aantal nieuwe projecten kan worden onderverdeeld in:	
surveys	31
wetenschappelijk onderzoek	23
scholing en opleiding	27
planning en economische ontwikkeling	1

Een andere indeling der projecten geeft het volgende beeld:	
landbouw	37
industrie en infrastructuur	45

De regionale verdeling der projecten is als volgt:	
Afrika	34
Amerika	23
Azië en Verre Oosten	20
Europa	4
Midden-Oosten	1

In zijn tweede zitting (juni 1966) heeft de Raad van Bestuur van het Ontwikkelingsprogramma 55 nieuwe projecten goedgekeurd. De kosten van dit nieuwe programma zullen \$ 161 miljoen bedragen, waarvan het UNDP \$ 63 miljoen voor zijn rekening zal nemen.

Het Kinderfonds van de Verenigde Naties (UNICEF)

Het Kinderfonds van de Verenigde Naties (United Nations Children's Fund) werd opgericht op 11 december 1946. Aanvankelijk stelde het zich ten doel hulp te verlenen aan kinderen in landen die het slachtoffer van de tweede wereldoorlog waren. In 1950 echter kreeg UNICEF de veel omvangrijker taak van verbetering van de levensvoorwaarden van kinderen in de ontwikkelingslanden. Bij de realisering van dit doel werkt UNICEF samen met de regeringen van de betrokken landen en met andere gespecialiseerde organisaties van de VN, alsmede met niet-gouvernementele organisaties. De gespecialiseerde organisaties hebben de technische leiding bij hulpverleningsprojecten; zij leveren de nodige experts en zonder hun fiat kan geen project worden uitgevoerd.

Hulpverlening geschiedt op verzoek van de regering van een ontwikkelingsland, dat zelf voor een tenminste even groot bedrag als UNICEF in het project moet participeren. In feite dragen de ontwikkelingslanden gemiddeld twee en een half maal zoveel bij als UNICEF.

De activiteiten van UNICEF strekken zich uit over de gebieden van preventieve en curatieve gezondheidszorg, voeding, voedselconservering, welzijnszorg voor gezin en kind, onderwijs, beroepsopleidingen, gezinsplanning. Voor de financiering van projecten en administratieve kosten is UNICEF afhankelijk van vrijwillige bijdragen. Deze komen in hoofdzaak van regeringen, hoewel het percentage van de inkomsten uit particuliere bron voortdurend stijgt.

Op de in mei 1966 te Addis Abeba gehouden zitting van de Raad van het Kinderfonds werd besloten, de plannen tot het ondersteunen van regeringsprogramma's voor 'family planning' opnieuw op de volgende zitting, in 1967, ter sprake te brengen. Intussen zullen deze plannen voor advies aan een gezamenlijke commissie van UNICEF en de Wereldgezondheidsorganisatie worden voorgelegd.

Op dezelfde zitting werden 206 projecten goedgekeurd, die door 86 landen waren ingediend en tezamen bijna \$ 30 miljoen zullen vereisen.

In 1966 droeg Nederland f 0,6 miljoen aan dit programma bij (1965: f 0,5 miljoen).

De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO)

De Wereldgezondheidsorganisatie (World Health Organization) werd opgericht in 1947, enerzijds met het doel de beschikbare kennis en ervaring op het uitgestrekte terrein der mondiale gezondheidszorg ten dienste der leden-staten te stellen en anderzijds ter bevordering van het wetenschappelijk onderzoek en de ontwikkeling van nieuwe methodieken, waarbij ook gezondheidsplanning en operationeel onderzoek een belangrijke rol spelen.

De bestrijding van besmettelijke volksziekten behoort tot de meest spectaculaire taken. De malariebestrijding maakt voortgang, doch niet zonder tegenslagen. In mei 1966 heeft de Negentiende Wereldgezondheidsvergadering haar goedkeuring gehecht aan een voorstel van de Directeur Generaal van de WHO om een wereldcampagne ter bestrijding van pokken te lanceren. Zulke campagnes brengen in toenemende mate met zich mede, dat met steun en advies van de WHO gezondheidsdiensten worden opgezet die, alhoewel aanvankelijk bedoeld voor de bestrijding van malaria of andere ziekten, uitgroeien tot een basis-gezondheidsorganisatie, waarin alle taken van preventieve en curatieve gezondheidszorg (w.o. moederschapszorg en kinderhygiëne, voeding, geestelijke gezondheidszorg) worden ondergebracht.

Onder de huidige omstandigheden is er in vele landen weinig hoop, dat de op het gebied van de milieuhygiëne beschikbare deskundigen het hoofd kunnen bieden aan de nieuwe problemen opgeroepen door urbanisatie en industrialisatie en door de toenemende bevolkingsdruk. Drinkwatervoorziening en vuilverwijdering zijn echter onderwerpen van primordiaal belang voor de verhoging van het gezondheidspeil en daarmee van de sociale en economische vooruitgang van de ontwikkelingslanden.

Tekorten aan financiële middelen, aan opleidingsmogelijkheden en dientengevolge aan geschoold gezondheidspersoneel zijn in vrijwel alle ontwikkelingslanden de knelpunten voor de gezondheidszorg.

De WHO doet haar uiterste best, op al deze terreinen deskundige adviezen en daadwerkelijke steun te verlenen en, waar mogelijk, onder meer door een uitgebreid fellowship-programma kennisoverdracht te stimuleren.

De gewone begroting van de WHO belooft voor 1967 een bedrag van \$ 51.515.000, waarin is begrepen een bedrag van \$ 2.400.000 voor de wereldpokkencampagne. Ook is een bedrag gereserveerd voor medisch onderzoek. Uit extra-budgettaire fondsen, fondsen voor technische hulp en uit het Vrijwillig Fonds voor Gezondheidsbevordering tezamen komt nog ongeveer \$ 45.500.000 beschikbaar. De Nederlandse begrotingsbijdrage voor 1967 is gesteld op \$ 527.600.

Internationale Arbeidsorganisatie (I L O)

De in 1919 opgerichte Internationale Arbeidsorganisatie (International Labour Organization) is in 1946 een gespecialiseerde organisatie van de Verenigde Naties geworden. De voornaamste sectoren van haar programma zijn: verbetering van arbeids- en levensomstandigheden, ontplooiing van de menselijke hulpbronnen en ontwikkeling van maatschappelijke instellingen. In 1965 heeft zij haar programma aan de moderne behoeften verder aangepast. In verband hiermee zijn ook de structuur en de werkwijze van het Internationale Arbeidsbureau gereorganiseerd.

Sedert enkele jaren worden binnen het activiteitenprogramma van de Internationale Arbeidsorganisatie de belangen van ontwikkelingslanden meer centraal gesteld. Niet alleen blijkt dit uit een verhoging van de beschikbaar gestelde gelden voor technische hulp maar ook kan worden geconstateerd, dat de onderwerpen, welke op de jaarlijkse Internationale Arbeidsconferentie worden behandeld, vooral de laatste jaren dikwijls een speciale verwijzing inhouden naar de ontwikkelingslanden. Een korte samenvatting van het verloop van de ontwikkelingshulp via de I L O geeft het volgende beeld.

In 1950 is de Internationale Arbeidsorganisatie met ontwikkelingshulp begonnen en sindsdien is meer dan \$ 150 miljoen aan technische hulp uitgegeven. Meer dan 60% van dit bedrag is besteed aan de ontplooiing van menselijke hulpbronnen, vooral door middel van vakopleiding. In 1965 waren er 109 projecten op het gebied van de vakopleiding in 63 landen. Er waren in dat jaar 41 projecten op het gebied van 'management development'. Voor het jaar 1967 zal een totaalbedrag van meer dan \$ 15 miljoen beschikbaar zijn voor projecten van de Internationale Arbeidsorganisatie (hierbij zijn inbegrepen bijdragen van het Uitgebreide Programma voor Technische Hulp van de Verenigde Naties en van het Speciale Fonds).

De belangrijkste sectoren welke voor 1966 op het programma van de Internationale Arbeidsorganisatie staan, hebben betrekking op verbetering van arbeids- en levensomstandigheden, ontplooiing van menselijke hulpbronnen en ontwikkeling van maatschappelijke instellingen. Ter conferentie van 1966 leidden de discussies over de rol welke de coöperatie kan spelen in de economische en sociale ontwikkeling van ontwikkelingslanden, tot de aanvaarding van een aanbeveling daaromtrent. Het rapport van de Directeur-Generaal van het Internationale Arbeidsbureau wijdt in 1966 onder het hoofd 'Industrialisation and Labour' in de eerste plaats aandacht aan de problemen welke de industrialisatie in ontwikkelingslanden met zich brengt. Hierbij wordt stilgestaan bij verschillende sociale en arbeidsproblemen welke rechtstreeks de industrialisatie beïnvloeden, zoals de opleiding in de ruimste zin van het woord, het loonbeleid, problemen ten aanzien van de arbeidsduur, verhoudingen tussen werkgevers en werknemers en de verantwoordelijkheid van de vakbeweging. Daarbij wordt aangegeven, dat de I L O bij voortduring een belangrijke rol moet

spelen bij internationale inspanningen ter bevordering van de industrialisatie. Daarnaast behouden de traditionele activiteiten van de I L O, die gericht zijn op de aanvaarding en naleving van internationale arbeidsverdragen, hun betekenis.

Tenslotte zij nog vermeld, dat de gewone begroting van de Internationale Arbeidsorganisatie voor het kalenderjaar 1967 een bedrag belooft van \$ 22.472.398.

Deze begroting werd in juni 1966 vastgesteld.

De Nederlandse begrotingsbijdrage voor het jaar 1966 was \$ 229.818.

De VN Organisatie voor Industriële Ontwikkeling (UNO I D)

De Twintigste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties heeft het besluit genomen tot oprichting van een VN Organisatie voor Industriële Ontwikkeling (UN Organization for Industrial Development). Deze Organisatie is opgezet als een autonoom onderdeel van de Verenigde Naties en orgaan van de Algemene Vergadering. De Organisatie zal een eigen secretariaat hebben onder leiding van een Uitvoerend Directeur voor Industriële Ontwikkeling. Dit secretariaat wordt aangesteld door de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties en vormt een onderdeel van het VN-secretariaat.

Het voornaamste orgaan van de Organisatie wordt de Industriële Ontwikkelingsraad, die tenminste één maal per jaar bijeen zal komen. De omvang van de Raad is voorlopig vastgesteld op 45 landen.

De administratieve en onderzoekactiviteiten van de Organisatie zullen worden gefinancierd uit de gewone VN-begroting. Operationele activiteiten worden bekostigd zowel uit vrijwillige bijdragen, gestort in een apart trust fund, als uit vrijwillige bijdragen voor industrialisatie, die aan het VN Ontwikkelingsprogramma worden verstrekt.

De nieuwe organisatie, die naar verwacht wordt na 1 januari 1967 in werking zal treden, zal in de plaats komen van het bestaande VN Centrum voor Industriële Ontwikkeling, terwijl de Industriële Ontwikkelingsraad het huidige Comité voor Industriële Ontwikkeling van de ECOSOC zal vervangen.

Door Nederland is aan het VN Ontwikkelingsprogramma een bijdrage van f 3 miljoen toegezegd voor industriële projecten. De besteding hiervan zal geschieden in overleg met de VN Commissaris voor Industriële Ontwikkeling en mag niet leiden tot een vermindering van het aantal projecten op industrieel gebied, dat het VN Ontwikkelingsprogramma reeds voornemens was te financieren.

Organisatie der VN voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur (UNESCO)

De Organisatie der Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) is opgericht op 16 november 1945. Deze organisatie legt zich toe op het coördineren van de activiteiten van nationale organisaties op het gebied van onderwijs, wetenschap en cultuur. Daarnaast heeft de UNESCO een informatieve en stimulerende taak. Sedert enige jaren wordt steeds meer nadruk gelegd op de aanwending van onderwijs en wetenschappen in het belang van de economische en sociale ontwikkeling van de jonge staten. De UNESCO stelt zich voor, het programma vooral op de volgende onderwerpen te richten:

In de onderwijssector moet een zekere prioriteit worden gegeven aan de planning, de verbetering van de status en de opleiding van het onderwijszend personeel, de voortgezette bestrijding van het analfabetisme, de vorming van jongeren buiten schoolverband, alsmede de toelating van vrouwen en meisjes tot het onderwijs. Ook in de sector van de natuurwetenschappen zal de planning de hoogste prioriteit moeten verkrijgen; het onderricht in de basiswetenschappen zal dan het tweede prioriteitsgebied zijn.

Vervolgens moet aandacht worden besteed aan de bevordering van de research in het belang van de wetenschappelijke vooruitgang. Operationele activiteiten dienen te worden gericht op de opleiding van technisch en wetenschappelijk personeel.

De begroting der UNESCO beliep in 1965 \$ 23,9 miljoen. Aan extra budgettaire bijdragen (inclusief die van het UNDP) kwam in dat jaar \$ 25,0 miljoen beschikbaar. Voor 1966 zijn deze bedragen naar schatting respectievelijk \$ 24,9 miljoen en \$ 25,0 miljoen groot. Om de plannen voor de jaren 1967 en 1968 uit te kunnen voeren, zal op de begroting voor die jaren in totaal \$ 62,9 miljoen worden opgebracht, waarnaast nog eens een bedrag van \$ 56,8 miljoen aan extra budgettaire bijdragen (inclusief die van het UNDP) wordt verwacht. De Nederlandse bijdragen waren voor 1965 \$ 10,5 miljoen en voor 1966 eveneens \$ 10,5 miljoen.

Tot de projecten die uit de extra budgettaire bijdragen van het VN Ontwikkelingsprogramma worden bekostigd, behoren drie programma's in resp. Algerije, Iran en Mali, elk enkele proefprojecten omvattend waarbij het analfabetisme onder volwassenen wordt bestreden in directe samenhang met het door hen verrichte werk: zgn. 'Work-Oriented Adult Literacy Pilot Projects'. Deze geïntegreerde aanpak is de eerste poging de waarde van een geheel nieuwe strategie voor de bestrijding van het analfabetisme te testen, die als zij aan de verwachtingen voldoet van grote betekenis kan worden. Zij is mede een direct gevolg van de beraadslagingen en besluiten van het in september 1965 op initiatief van de Sjah in Sjah van Iran en onder auspiciën van de UNESCO te Teheran gehouden wereldcongres van ministers van onderwijs, waar de Nederlandse delegatie onder leiding stond van de minister be-

last met de hulpverlening, dit teneinde de samenhang tussen de bestrijding van het analfabetisme en sociale en economische ontwikkeling met nadruk te onderstrepen. Het is deze samenhang die bij de genoemde projecten centraal is gesteld. Meer dan veertig landen hebben reeds hun belangstelling voor deelneming aan verdere projecten van deze aard doen blijken.

De Voedsel- en Landbouworganisatie der VN (FAO)

De Voedsel- en Landbouworganisatie (Food and Agriculture Organization of the United Nations), die als gespecialiseerde organisatie der VN in 1945 werd opgericht, heeft tot doel de verbetering van de voeding en de levensstandaard, de vergroting van de produktiviteit in landbouw, visserij en bosbouw en een verbeterde efficiency in de distributie van levensmiddelen en landbouwprodukten in het algemeen, en de bevordering van het welzijn der plattelandsbevolking. Om dit doel te bereiken bevordert de FAO het wetenschappelijk onderzoek naar verbeterde landbouwmethoden, naar verbetering van de voedingsgewoonten en van de verwerking, afzet en distributie van levensmiddelen. De aldus verkregen resultaten worden door het secretariaat van de organisatie verzameld, geanalyseerd en ter beschikking van de autoriteiten van de ontwikkelingslanden gesteld. Voorts versterkt de FAO de gedachtenwisseling tussen de verschillende wetenschappelijke instituten door symposia te organiseren of studiegroepen te vormen. De door genoemde organisaties verleende technische bijstand concentreert zich op landbouwonderwijs en -voorlichting. Ook het vraagstuk der landbouwkredietverlening heeft haar aandacht.

Had het werk van de FAO oorspronkelijk een meer algemeen karakter, in de loop van de jaren is het zwaartepunt van de werkzaamheden meer verschoven naar de behoeften van de minder ontwikkelde landen, waarbij naast de technische hulpverlening ook de planning meer aandacht verkreeg. Het aandeel van de FAO in het UNDP is relatief bijzonder groot.

In 1962 werd in samenwerking met de VN besloten op multilaterale basis het Wereldvoedselprogramma in te stellen. Voor nadere informatie moge worden verwezen naar bijlage I.

De bezorgdheid over de inadequate voeding en over het achterblijven van de toename van de voedselproduktie bij de bevolkingsgroei drukt een belangrijk stempel op de groeiende operationele activiteit van de FAO. Naast de verbetering van methoden en de toepassing van wetenschap en techniek zal in toenemende mate de integratie van de landbouw in de totale economische en sociale ontwikkeling de aandacht opeisen.

De begroting van de FAO bedroeg voor het biennium 1964/65 een bedrag van \$ 38,8 miljoen en bedraagt voor het biennium 1966/67 \$ 49,9 miljoen.

De Nederlandse bijdragen waren voor 1964/65 \$ 0,5 miljoen en voor 1966/67 \$ 0,7 miljoen.

Het Wereldvoedselprogramma (W F P)

In 1962 is het Wereldvoedselprogramma (World Food Programme) ingesteld op initiatief en onder verantwoordelijkheid van de Verenigde Naties en de Voedsel en Landbouworganisatie (FAO) gezamenlijk. Aangezien het hier een nieuwe activiteit betrof, waarvan men de consequenties moeilijk kon overzien, besloten de oprichters het Programma in eerste instantie voor een proefperiode van drie jaar in te stellen (1 januari 1963 tot en met 31 december 1965).

In deze proefperiode zou het WFP moeten kunnen beschikken over een bedrag van \$ 100 miljoen, dat voor tweederde zou moeten bestaan uit voedselscheningen en voor het overige uit geld en diensten (bijv. vervoer). In werkelijkheid is door bijna 70 landen bijna \$ 95 miljoen aan producten, geld en diensten bijeengebracht.

Het Programma wordt geleid door de executive director ir. A. H. Boerma, bijgestaan door een betrekkelijk beperkte staf, de goede diensten van andere internationale organisaties, o.a. de FAO, en een bestuur (Intergovernmental Committee), waarin 24 landen – ook Nederland – vertegenwoordigd zijn.

De activiteiten van het WFP zijn primair gericht op de uitvoering van economische en sociale ontwikkelingsprojecten, waarin naast kapitaalgoederen en geld ook voedsel aangewend kan worden. Door integratie in projecten krijgt het voedsel veel meer effect dan wanneer het alleen verstrekt wordt tot bevrediging van consumptiebehoeften. Onder dit soort projecten worden ook verstaan de zgn. speciale voedingsprogramma's, bijv. voor (school-)kinderen, studenten, onderwijzend personeel en a.s. moeders.

Tot begin 1966 zijn er sinds de start van het programma 116 van zulke projecten in uitvoering genomen tot een waarde (van WFP-bijdragen) van ruim \$ 65 miljoen. In de tweede plaats wordt 25% van de middelen van het WFP gereserveerd voor hulp in noodsituaties. Tot begin 1966 werd in 32 gevallen zulke hulp verleend tot een bedrag van ca. \$ 15 miljoen (de hongersnood in India was hier nog niet bij inbegrepen).

Eind 1965 is door de FAO-conferentie en de Algemene Vergadering van de VN, gezien de goede resultaten, besloten het Wereldvoedselprogramma voor onbeperkte tijd voort te zetten. Het plan was, op de in januari 1966 gehouden z.g. 'pledging conference' van de VN voor de periode 1-1-1966 tot 1-1-1969 \$ 275 miljoen bijeen te brengen. Tot nog toe is hier ca. \$ 208 miljoen van gerealiseerd, onder voorbehoud van de VS, dat de Amerikaanse voedselbijdrage niet meer dan de helft van de totale voedselbijdragen zal zijn. Daardoor is in feite thans nog niet meer beschikbaar dan ongeveer \$ 153 miljoen. Van een aantal landen worden echter nog bijdragen of verhogingen van bijdragen verwacht. Voor de periode 1966 t/m 1968 zijn reeds aanvragen voor projecten tot een waarde van \$ 167 miljoen op het hoofdkwartier te Rome ontvangen.

De Nederlandse bijdrage voor genoemde periode is vastgesteld op \$ 6 miljoen.

Een overzicht van de bijdragen en de bestedingen van het WFP volgt hieronder.

Bijdragen aan voedselproducten, verdeeld naar donorlanden (1963-17 januari 1966) (in duizenden dollars)

Donorlanden	Aangegane verplichtingen (1)	Reeds afgeleverd (2)	Toegekend maar niet afgeleverd (3)	Totaal (2 + 3)	% van de aangegane verplichtingen
Verenigde Staten	40.000	12.486	26.722	39.208	98,02
Bondsrepubliek Duitsland	6.800	6.660	140	6.800	100,00
Canada	5.172	2.637	2.535	5.172	100,00
Verenigd Koninkrijk	3.200	1.839	1.198	3.037	94,90
Frankrijk	2.150	1.174	905	2.079	96,69
Nederland	1.563	1.100	463	1.563	100,00
Denemarken	1.333	994	333	1.327	99,55
Norwegen	1.106	1.036	70	1.106	100,00
Australië	1.000	680	196	876	87,60
Zweden	1.000	640	351	991	99,10
V.A.R.	889	831	—	831	93,48
Finland	625	213	412	625	100,00
Ierland	600	512	56	568	94,63
België	549	360	189	549	100,00
Italië	500	—	—	—	—
Overige landen	2.460	960	520	1.480	60,16
	68.947	32.122	34.090	66.212	96,03

Nog toe te kennen \$ 68.947.000 — \$ 66.212.000 = \$ 2.735.000.

Het grootste deel (54%) van de bijdragen aan voedselproducten bestaat uit graan en graanproducten, gevolgd door zuivelproducten (21%), ingeblikte en gedroogde vis (7%) en plantaardige vetten (6%).

Aangegane verplichtingen in de vorm van dienstenverlening (zeevracht en verzekering) en contante bijdragen (1963-17-1-1966)

	Aangegane verplichtingen	Reeds opgenomen
A. Dienstenverlening	\$ 5.064.682	\$ 2.511.318
B. Contante bijdragen	\$ 19.958.491	\$ 17.870.093
	<u>\$ 25.023.173</u>	<u>\$ 20.381.411</u>

Middelen ter beschikking van het Wereldvoedselprogramma (1963-17 januari 1966)

	Contante middelen en dienstenverlening (1)	Bijdragen in vorm van voedselproducten (2)	Totaal (1) + (2)
Aangegane verplichtingen	\$ 25.023.173	+	\$ 68.947.471 = \$ 93.970.644
- Aftrek van administratieve uitgaven, reservefonds en diverse verliezen ten gevolge van devaluatie	— \$ 4.921.819		
+ diverse inkomsten	+ \$ 2.217.466		
- diverse uitgaven		— \$ 1.510.000	
Ter beschikking staande middelen	\$ 22.318.820	+	\$ 67.437.471 = \$ 89.756.291
Als volgt toegezegd en/of besteed:			
Noodgevallen (gecommitteerd op 17-1-1966)		—	\$ 24.440.700
Ontwikkelingsprojecten (gecommitteerd op 17-1-1966)		—	\$ 64.344.036
Restant			\$ 971.555

Aangegane verplichtingen voor de periode 1966-1968 (afgerond in duizenden dollars)

Tien belangrijkste donorlanden	Voedselproducten (1)	Dienstenverlening (2)	Contante middelen (3)	Totaal (1) + (2) + (3)
Verenigde Staten	92.000	32.000	6.000	130.000
Canada	20.625	—	6.875	27.500
Denemarken	4.667	—	2.333	7.000
Bondsrepubliek Duitsland	3.975	1.590	2.385	7.950
Verenigd Koninkrijk	3.100	—	3.100	6.200
Zweden	3.000	—	3.000	6.000
Nederland	4.000	—	2.000	6.000
Noorwegen	3.067	—	1.533	4.600
Australië	1.600	—	400	2.000
Japan	—	—	1.633	1.633
Totaal I	136.034	33.590	29.259	198.883
Overige landen	5.827	500	3.066	9.393
Totaal II	141.861	34.090	32.325	208.276 ¹

¹ Bij het totaal van \$ 208.276 komt nog een post diverse inkomsten ad \$ 1,3 miljoen.

De VN Conferentie voor Handel en Ontwikkeling (UNCTAD)

De VN Conferentie voor Handel en Ontwikkeling (UN Conference on Trade and Development) werd op 30 december 1964 door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties opgericht als autonoom orgaan van de Algemene Vergadering. De belangrijkste functies van de UNCTAD zijn:

- a. de bevordering van de internationale handel, speciaal met het oog op de versnelling van de internationale economische ontwikkeling, in het bijzonder tussen landen met een ongelijk ontwikkelingspeil, tussen ontwikkelingslanden onderling en tussen landen met verschillende economische systemen;
- b. de formulering van principes en richtlijnen, welke betrekking hebben op de internationale handel en aanverwante problemen van economische ontwikkeling;
- c. het doen van voorstellen ter uitvoering van de onder b. genoemde principes en richtlijnen, daarbij rekening houdend met verschillen in economisch systeem en mate van ontwikkeling.

De Conferentie, het hoogste orgaan, komt tenminste eens in de drie jaren bijeen. Wanneer de Conferentie geen zitting houdt, berusten de functies van de organisatie bij de Raad voor Handel en Ontwikkeling, welke in beginsel tweemaal per jaar bijeenkomt.

In het bijzonder dient de Raad zorg te dragen voor de uitvoering van de aanbevelingen, resoluties en andere besluiten van de Conferentie. De Raad heeft een viertal hoofdcommissies ingesteld, welke, ieder op het aan de commissie toegewezen deel terrein, de Raad behulpzaam moeten zijn bij de uitvoering van zijn taak. Dit zijn de Commissie voor Grondstoffen, voor Eindprodukten, voor Dienstenverkeer en Handelsfinanciering en voor Scheepvaart. De commissies hebben thans één gewone zitting gehad, waarop voornamelijk organisatorische kwesties aan de orde kwamen, zoals de opstelling van de werkprogramma's. Met de uitvoering daarvan is niet, of nog nauwelijks een begin gemaakt.

De voornaamste twee punten van het werkprogramma van de Grondstoffencommissie zijn:

- a. de bestudering en de bevordering van maatregelen ter verbetering van de marktsituatie en van de marktorganisatie, vooral van die grondstoffen welke voor de minder ontwikkelde landen van belang zijn;
- b. de bestudering van de problemen, die voor bepaalde grondstoffen rijzen door het bestaan of de creatie van synthetica en substitutie-produkten.

Aan de Commissie, die in zijn werkzaamheden zal worden bijgestaan door een permanente sub-commissie, zijn thans een drietal expert-studies voorgelegd over cacao, rubber en oliën en vetten. In die studies worden beschouwingen gegeven over de mogelijke organisatie van de markt van deze grondstoffen.

Van het werkprogramma van de Eindproduktencommissie zijn de belangrijkste punten:

- a. de bestudering van de kwestie van de instelling door ontwikkelde landen van een niet-wederkerig systeem van preferenties ten gunste van minder ontwikkelde landen;
- b. de bevordering van de diversificatie en de toeneming van de export van eindprodukten en halfprodukten uit de minder ontwikkelde landen;
- c. de bevordering van de invoermogelijkheden in de ontwikkelde landen voor eindprodukten en halffabrikaten uit minder ontwikkelde landen.

Deze commissie heeft een speciale groep ingesteld, welke zich over het preferentievraagstuk zal beraden. De groep komt in juli van dit jaar bijeen. Voorts heeft de commissie een begin gemaakt met de bestudering van door het secretariaat met betrekking tot sub c. genoemde invoerbevooronderende maatregelen.

Het werkprogramma van de derde commissie is te onderscheiden in onderwerpen, welke het dienstverkeer en die welke de handelsfinanciering betreffen. Voorlopig zal onder de eerste categorie vooral aandacht besteed worden aan verzekeringsproblemen en aan het toerisme. In de tweede categorie staan de volgende punten op de voorgrond: de bestudering van de economische groei van de minder ontwikkelde landen, de hulpverlening door ontwikkelde landen en de relatie tussen de groei en de hulpverlening; het rapport dat de Wereldbank heeft uitgebracht over een systeem van supplementaire financiering van ontwikkelingsplannen van minder ontwikkelde landen in geval van onvoorziene daling van hun inkomsten uit de export; het Horowitz-plan tot verlaging van de rentetarieven van leningen voor minder ontwikkelde landen; de bestudering van de problemen die zich voordoen bij leveranciers-kredieten en kredietverzekering, bij de financiering van regionale ontwikkelingsplannen en bij de betalingsregelingen tussen minder ontwikkelde landen. De commissie heeft het rapport van de Wereldbank over supplementaire financiering tijdens een aparte zitting aan een eerste discussie onderworpen. De meeste landen stonden in beginsel welwillend tegenover het rapport, dat dan ook, indien de Raad daarmee instemt, door een groep van regeringsdeskundigen verder zal worden bestudeerd en uitgewerkt.

De concrete taken van de Scheepvaartcommissie voor de eerstkomende jaren zijn:

- a. de bestudering van de vrachttarieven, de conference-praktijken en de doelmatigheid van de lijndiensten;

- b. de bestudering van het havenvraagstuk, de ontwikkeling van de vlotten in de minder ontwikkelde landen en de vooruitzichten van de scheepvaart op korte en lange termijn.

Tijdens een speciale zitting zal de commissie het schema, dat het secretariaat zal opzetten voor een studie van de onder a. genoemde kwesties, bespreken. Van het resultaat van die bespreking zal afhangen of en op welke wijze deze studies zullen worden voortgezet.

De Regionale Economische Commissies van de Verenigde Naties

De hulpverleningsactiviteiten van de Regionale Economische Commissies van de Verenigde Naties bestaan uit:

- a. de bestudering en bespreking van de economische ontwikkeling van de landen binnen het geografische gebied van de commissies en de zich daarbij voordoende problemen in de ruimste zin des woords;
- b. het initiëren en coördineren van regionale of sub-regionale ontwikkelingsprojecten;
- c. het oprichten van regionale of sub-regionale opleidingsinstituten en -cursussen en het verschaffen van adviezen aan regeringen.

1. Economische Commissie voor Azië en het Verre Oosten (ECAFE)

ad a. De Commissie heeft, teneinde haar taak als overlegforum te kunnen uitvoeren, een aantal sub-organen in het leven geroepen. De belangrijkste hiervan zijn de Commissie voor Handel, de Commissie voor Transport en Verbindingen en de Commissie voor Industrie en Natuurlijke Hulpbronnen.

De ECAFE en haar sub-organen beleggen circa 40 bijeenkomsten per jaar.

ad b. Ontwikkelingsprojecten, die door de Commissie zijn geïnitieerd en geëncoreerd zijn het Mekong-project en het Aziatische wegenproject. Voorts nam de ECAFE het initiatief tot stichting van de Aziatische Ontwikkelingsbank. Deze zal echter een autonoom bestaan gaan leiden.

Het Mekong-project is een project dat voorziet in de ontwikkeling van het Beneden-Mekongbekken door middel van irrigatieprojecten, hydro-electrische projecten, bevaarbaarmaking van de Mekong-rivier en waterbeheersing. Fondsen worden verkregen uit vrijwillige bijdragen. Ultimo 1965 beliepen de totale fondsen \$ 105 miljoen. Door Nederland is bijgedragen voor diverse deelprojecten \$ 430.000 en voor het Nam Ngum Project \$ 3,3 miljoen. Het ligt in de bedoeling, voor het jaar 1966 nog een additioneel bedrag ad \$ 1,3 miljoen voor het Mekong-project te bestemmen.

Het Aziatische wegenproject voorziet in de aanleg van een aan internationale standaarden beantwoordende verkeersweg die uiteindelijk Istanboel moet verbinden met Singapore en Saigon. Een coördinatie-commissie op ministerieel niveau is belast met de coördinatie van de werkzaamheden aan het project.

ad c. Diverse trainingsinstituten en cursussen werden reeds in het leven geroepen, onder andere op het gebied van statistiek, telecommunicatie, handel, spoorwegvervoer en douane. Een belangrijk opleidingsinstituut waaraan de ECAFE medewerking heeft verleend is het te Bangkok gevestigde Aziatisch Instituut voor Economische Ontwikkeling en Planning.

2. Economische Commissie voor Latijns-Amerika (ECLA)

ad a. De Commissie heeft twee vaste sub-organen, namelijk de Commissie voor de Handel en de Commissie voor de Centraal-Amerikaanse Integratie.

Dat de ECLA niet tot verdere uitbouw is gekomen, vindt zijn verklaring in het feit op hetzelfde gebied als de ECLA beweegt, namelijk de Inter-Amerikaanse Economische Sociale Raad van de Organisatie van Amerikaanse Staten, waarmee de ECLA nauw samenwerkt.

ad b. Belangrijke overeenkomsten die dienstbaar zijn aan de economische ontwikkeling van grote delen van Latijns-Amerika, waartoe de ECLA het initiatief en het voorbereidend werk heeft verricht, zijn de Centraal-Amerikaanse Economische Integratie Overeenkomst en de Latijns-Amerikaanse Vrijhandelszone Overeenkomst.

ad c. Opleidingsinstituten en -cursussen bestaan op diverse gebieden zoals fiscale administratie, wegenbouw, statistiek, overheidsadministratie en woningbouw. Het Latijns-Amerikaanse Instituut voor Economische en Sociale Planning te Santiago de Chile werd opgericht met medewerking van de ECLA.

3. Economische Commissie voor Afrika (ECA)

ad a. Voor haar overlegtaak heeft de Commissie een aantal sub-organen gecreëerd, zoals de werkgroepen voor Intra-Afrikaanse Handel, voor Industrie en Natuurlijke Hulpbronnen, voor Transport en Telecommunicatie, voor Landbouw en voor Economische Integratie.

De ECA en haar vaste en ad hoc sub-organen beleggen jaarlijks circa 30 bijeenkomsten.

ad b. Een ontwikkelings-proefproject, dat door de Commissie geïnitieerd werd, is het proef-telecommunicatieproject dat Addis Abeba met Lagos verbindt. Voorts heeft de ECA belangrijke medewerking verleend aan de stichting van de Afrikaanse Ontwikkelingsbank en aan het beleggen van sub-regionale conferenties waarin nagegaan wordt, in hoeverre landen die behoren tot min of meer geografisch bepaalde sub-regio's van het Afrikaanse continent, kunnen samenwerken bij hun economische ontwikkeling.

ad c. Diverse trainingsinstituten en -cursussen bestaan reeds, onder andere op het gebied van statistiek, landbouw en woningbouw. Een belangrijk opleidingsinstituut, waaraan de ECA medewerking heeft verleend, is het te Dakar gevestigde Afrikaanse Instituut voor Economische Ontwikkeling en Planning. Op verschillend gebied worden door het secretariaat adviezen verleend aan ledenlanden.

De Algemene Overeenkomst betreffende Tarieven en Handel (G A T T)

Hoofddoelstelling van de G A T T (General Agreement on Tariffs and Trade) zijn volgens de preambule:

1. opvoering van de levensstandaard;
2. waarborging van volledige werkgelegenheid;
3. grote en gestadige toeneming van het reële inkomen en de effectieve vraag;
4. ontwikkeling van een volledige benutting der 'world resources';
5. uitbreiding van de produktie en goederen-uitwisseling.

De daartoe gebezigde middelen zijn wederkerige en tot wederzijds voordeel strekkende regelingen, gericht op:

1. een substantiële reductie van tarieven en andere handelsbarrières;
2. de eliminatie van discriminatoire behandeling in de internationale handel.

Hoewel in Art. XVIII van deze overeenkomst reeds uitzonderingsregelingen waren getroffen voor ontwikkelingslanden, is er sedert een tiental jaren een evolutie gaande om het accent der activiteiten verder ten gunste van de handelsbelangen der ontwikkelingslanden te verleggen. Daarbij wordt uitgegaan van het feit, dat enerzijds uitbreiding van de handel der ontwikkelingslanden een essentieel onderdeel van hun economische ontwikkeling is en anderzijds, dat deze landen zich geplaatst zien tegenover partners, die in veel opzichten krachtiger en ervarener zijn dan zijzelf. Een en ander heeft in 1965 geleid tot de toevoeging van een nieuw hoofdstuk aan de Overeenkomst, getiteld: *'Handel en Ontwikkeling'*.

In dit hoofdstuk worden beginselen, doelstellingen en verplichtingen omschreven, welke ertoe moeten leiden dat de positie der ontwikkelingslanden op handelsgebied versterkt wordt en hun handel uitgebreid. Een zeer belangrijk punt is, dat hier gebroken wordt met het principe van non-discriminatie. Men kan het hoofdstuk zien als het begin van een internationale ontwikkelingscode op handelsgebied. Ter uitvoering van de bepalingen van het hoofdstuk is een 'Commissie voor Handel en Ontwikkeling' in het leven geroepen. De Commissie heeft een aantal sub-commissies in het leven geroepen die elk een eigen taak hebben. Een der belangrijkste is de sub-commissie die zich bezighoudt met de bestudering van de relatie tussen handel en buitenlandse hulp.

Het Internationale Monetaire Fonds (I M F)

Het Internationale Monetaire Fonds (International Monetary Fund), één van de Bretton Woods-instellingen, verschaft krediet voor het overbruggen van betalingsbalans-tekorten. Het daarvoor benodigde kapitaal wordt in eerste instantie gevormd door de inschrijvingsgelden der leden-staten. Daarnaast worden onder meer inkomsten verkregen door investeringen van een gedeelte van de goudvoorraad en het heffen van administratiekosten.

Vele minder ontwikkelde landen hebben van de krediethulp geprofiteerd. Deze hulp wordt verleend in de vorm van zogenaamde trekkingsrechten: dit zijn rechten om eigen valuta tot bepaalde bedragen te verwisselen in valuta van andere landen.

Aangezien de door het I M F te verlenen trekkingsrechten evenredig zijn aan de hoogte van de zogenaamde quota welke voor elk land zijn vastgesteld, hebben de minder ontwikkelde landen belang bij verhoging van hun quota. Aan een aantal minder ontwikkelde I M F-landen zijn bijzondere quotaverhogingen toegekend. De minder ontwikkelde landen zullen uiteraard ook profiteren van de algemene quota-verhoging van 25% waartoe hoogst waarschijnlijk in 1966 zal worden besloten.

Ingevolge een in 1963 tot stand gekomen regeling kan aan minder ontwikkelde landen additionele hulp worden gegeven in de vorm van compenserende financiering. Deze hulp kan worden verstrekt in geval van moeilijkheden op korte termijn, welke veroorzaakt worden door scherpe daling van de waarde van de exportopbrengsten ten gevolge van omstandigheden buiten de controle van het betrokken minder ontwikkelde land. Deze faciliteit zal normaliter niet meer bedragen dan 25% van het quotum en heeft daarom kwantitatief geen grote betekenis. Er wordt dan ook weinig gebruik van gemaakt.

Het Fonds verschaft ook adviezen en technische hulp. Van belang zijn onder meer de consultaties welke het Fonds met de leden-landen houdt en waarbij een analyse van de economische en financiële problemen wordt gemaakt en nuttige wenken worden gegeven. Ook stelt het Fonds stafpersoneel beschikbaar, terwijl voorts cursussen voor opleiding van personeel uit de leden-landen worden gehouden.

De Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling (IBRD)

De Wereldbank (International Bank for Reconstruction and Development) is tezamen met het IMF opgericht tijdens de internationale monetaire conferentie te Bretton Woods in 1944. Beide instellingen behoren tot de gespecialiseerde organisaties van de VN. De Wereldbank verkrijgt haar middelen door kapitaalbijdragen van haar leden en door het aangaan van leningen op de particuliere kapitaalmarkten. In 1962 heeft Nederland de laatste verplichte kapitaalstorting verricht. Het Nederlandse aandeel in het kapitaal bedraagt 2,54%. Het gestorte kapitaal van de IBRD bedraagt \$ 2.116 miljoen. Van het per medio 1965 door de Bank op de particuliere kapitaalmarkten opgenomen bedrag ad \$ 2.724 miljoen bestond een bedrag van \$ 36,5 miljoen uit guldenleningen.

De Wereldbank gebruikt de beschikbare middelen voor financiering van door haar goedgekeurde projecten in kredietwaardig geachte landen. Het accent komt steeds meer op de ontwikkelingslanden te liggen. Circa 80% van het totale leningsbedrag is thans voor deze landen uitgetrokken.

Medio 1965 had de Bank sedert 1946 in totaal circa \$ 8,95 miljard aan leningen verstrekt, waarvan ongeveer \$ 5,35 miljard aan de minder ontwikkelde landen. De looptijd der Wereldbankleningen bedraagt doorgaans 15 tot 35 jaar; de rentevoet is op het ogenblik 6%.

De Wereldbank verricht ook andere activiteiten zoals het verlenen van technische bijstand, het geven van opleidingen aan belangstellenden uit de minder ontwikkelde landen en het verrichten van studies. Zo heeft de IBRD op verzoek van de UNCTAD en de OESO rapporten uitgebracht over diverse onderwerpen die de ontwikkelingshulp raken, nl. het Brits-Zweedse plan voor supplementaire financiering, het Horowitz-voorstel en het probleem van de schuldenlast van de ontwikkelingslanden. Een studie over het gebruik en de voorwaarden van leverancierskredieten en kredietverzekering is in voorbereiding. De Wereldbank is tevens bezig met de voorbereiding van een multilateraal investerings-garantiesysteem waarbij een OESO-rapport als leidraad dient.

Teneinde de hulpverlening te coördineren en te stimuleren heeft de Wereldbank voor een aantal ontwikkelingslanden consortia of consultatieve groepen opgericht. Tot dusver kwamen Wereldbank-consortia tot stand voor India en Pakistan en consultatieve groepen voor Columbia, Nigeria, Soedan en Tunesië.

Ook Nederland neemt als donorland deel aan deze consortia en consultatieve groepen, waarbij de regering gebruik maakt van de diensten van de Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden (NIO). Het onderstaande overzicht geeft een beschrijving van de Nederlandse participatie.

Leningen verstrekt door de Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden aan landen waarvoor een internationaal consortium of consultatieve groep is opgericht

Het totaalbedrag van door de Nederlandse Regering toegezegde hulp bedroeg per ultimo juni 1966 f 248,3 miljoen. De bestedingen ten laste van door de NIO afgesloten leningsovereenkomsten bedroegen per ultimo juni 1966:

bij leveranciers geplaatste orders f 160,2 miljoen
 waarvan aan leveranciers reeds betaald f 120,4 miljoen

De verdeling van de leningen over hulp ontvangende landen was per ultimo juni 1966 als volgt (in miljoenen gulden):

Landen	Toezeggingen	Orders	Waarvan betaald
India	136,5	104	79
Pakistan	42	20,4	12,8
Turkije ¹	29,8	19,7	15,5
Nigeria	20	4,2	3,9
Soedan	10	3	0,7
Tunesië	5	4,5	3,5
Columbia	5	5	5
	248,3	160,8	120,4

Voor verschillende ontwikkelingslanden (Thailand, Maleisië, Korea, Marokko) zijn consultatieve groepen in voorbereiding. Een beslissing over het verstrekken van Nederlandse leningen aan deze landen is nog niet genomen. De leningtoezeggingen hebben in de periode 1962-1966 het volgende verloop gehad. Met uitzondering van toezeggingen aan Pakistan tot een totaal bedrag van f 18 miljoen en aan Turkije tot een bedrag van f 7,2 miljoen zijn alle toezeggingen gerealiseerd in leningsovereenkomsten van de NIO.

India 1-4-1962 tot 1-4-1965 totaal f 78 miljoen; f 58,5 mln. tot 1-7-1966.²
 Pakistan 1-7-1962 tot 1-7-1965 totaal f 24 mln.; f 18,0 mln. tot 1-7-1966.²
 Turkije¹ 1963 f 6,3 mln.; 1964 f 29,14 mln.; 1965 f 7,2 mln.; 1966 f 7,2 mln.
 Nigeria 1963 tot en met 1965 f 20 mln.²
 Soedan 1964 tot en met 1966 f 10 mln.²
 Tunesië 1963 tot en met 1965 f 5 mln.²
 Columbia 1962 tot en met 1964 f 5 mln.²

¹ Turkije ontvangt deze bedragen in het kader van het OESO-consortium.

² In 1966 voor deze landen (nog) geen toezeggingen gedaan.

De Internationale Ontwikkelings Associatie (IDA)

De Internationale Ontwikkelings Associatie (International Development Association) werd in september 1960 opgericht en is geaffilieerd aan de Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling (IBRD). De IDA heeft tot doel de bevordering van de economische ontwikkeling van de minder ontwikkelde landen die lid zijn van de Associatie. Daartoe verstrekt de IDA kredieten op gemakkelijke voorwaarden: looptijd van 50 jaar, de eerste 10 jaar geen aflossing en geen rente, doch wel jaarlijks $\frac{3}{4}\%$ van het resterend bedrag voor administratiekosten. Evenals door de Wereldbank worden door de IDA strenge maatstaven aangelegd bij de toekenning van de uit te geven leningen, opdat het kapitaal zo doelmatig mogelijk wordt aangewend.

De middelen verkrijgt de IDA van zijn leden-staten. Daarbij zijn twee groepen te onderscheiden: de ontwikkelde landen (groep I), die hun bijdragen geheel in convertibele valuta moeten voldoen (medio 1965 18 landen) en de minder ontwikkelde landen (groep II), die slechts 10% van hun bijdragen in convertibele valuta behoeven te voldoen en de rest in eigen valuta, welke bovendien slechts gebruikt mogen worden met toestemming van het betreffende land (medio 1965 76 landen). De sectoren waarvoor leningen worden verstrekt, zijn in hoofdzaak transport, landbouw en industrie, en in mindere mate energie, telecommunicatie en onderwijs.

Voor een overzicht van per 1 januari 1966 totaal beschikbare middelen (\$ 1.605 miljoen), alsmede van de kredietverleningen (\$ 1.192,6 miljoen) wordt naar de hieronder volgende tabellen verwezen. Bij de per 1 januari 1966 beschikbare fondsen, die tot eind 1967 moeten dienen, moeten nog \$ 75 miljoen gevoegd worden, welke door de Wereldbank uit zijn reserves aan de IDA zijn verstrekt. De staf van de IDA verwacht, dat de beschikbare fondsen in 1966 alle zullen zijn gecommiteerd, zodat in 1967 geen kredieten zullen kunnen worden verstrekt. Verwacht mag dan ook worden dat binnenkort opnieuw een beroep op de leden-staten zal worden gedaan voor aanvullende bijdragen.

TABEL I

Overzicht van de totale middelen welke ter beschikking zijn gesteld van de IDA in de periode 1960 t/m 1965 (in miljoenen dollars)

I. a. Contributies van industrielanden (zgn. 'Part I' landen) gedurende het eerste tijdvak (1960 t/m 1964)	751
b. Contributies van minder ontwikkelde leden-landen (zgn. 'Part II' landen) gedurende het eerste tijdvak (1960 t/m 1964)	29
II. Bijdragen in de uitbreiding der middelen gedurende het tweede tijdvak (1965 t/m 1967), uitsluitend door de zgn. 'Part I' landen op te brengen	745
III. Extra bijdrage van Zweden	23
IV. Bijdrage uit nettowinst van de Wereldbank 1963—1964	50
Bijdrage uit nettowinst van de Wereldbank 1964—1965	75
	— 125
V. Diversen	7
	1.680

TABEL II

Overzicht van de door IDA gecommiteerde leningen in de periode 1960 t/m 1965

	mln. \$
Afrika	127,7
Azië en Midden-Oosten	898,7
Europa	65,7
Westelijk Halfrond	100,5
	1.192,6
In het totaal heeft Nederland aan bijdragen toegezegd:	
1960—1965	\$ 27,24 miljoen
1965—1967	\$ 16,5 miljoen
	\$ 44,24 miljoen

De Internationale Financiering Corporatie (IFC)

De Internationale Financiering Corporatie (International Finance Corporation) werd in juli 1956 opgericht als een affiliatie van de Wereldbank en heeft ten doel de industriële ontwikkeling in de minder ontwikkelde landen te bevorderen, speciaal door de vestiging en de uitbreiding aan te moedigen van industrieën en andere ondernemingen. Daartoe participeert de IFC met kapitaal in de particuliere bedrijven. Tevens bevordert de IFC de vergroting van de kapitaalmarkt in de minder ontwikkelde landen, zowel door de aankoop van effecten van industriële ondernemingen, als door deelneming bij plaatsingen van leningen op de kapitaalmarkt. Een nieuwe activiteit van de IFC is de stimulering, door middel van financiële en technische bijstand, van particuliere ontwikkelingsbanken, ten einde deze in staat te stellen te participeren bij investeringen in de industrie. In de staf van de IFC is daartoe een speciale afdeling ('Development Bank Services') opgericht.

Elke lid-staat dient bij toetreding een bepaald bedrag aan de IFC bij te dragen. Medio 1965 waren 78 landen lid. Deze hadden tezamen bijna \$ 99 miljoen bijgedragen. Daarvan hadden 20 ontwikkelde leden-staten \$ 81,8 miljoen (of 82,6%) geleverd (Nederland ruim \$ 3 miljoen of 3%).

De totale fondsen die de IFC medio 1965 ten dienste stonden, bedroegen \$ 174 miljoen. Eind 1965 is het voorts door amendering van de verdragen van Wereldbank en IFC mogelijk geworden, dat de IFC leningen verkrijgt van de Wereldbank. Het resultaat zal zijn, dat aan de fondsen van de IFC een bedrag van circa \$ 400 miljoen zal worden toegevoegd, waardoor de investeringsmogelijkheden van de IFC aanzienlijk zijn uitgebreid.

Tot medio 1965 had de IFC een bedrag van \$ 126 miljoen gecommiteerd, waarvan op dat moment \$ 62,7 miljoen was opgenomen. Investerings werden verricht in de sectoren ijzer en staal, voedselverwerking, pulp en papier, ontwikkelingsbanken, constructiemateriaal, textiel en chemie.

Overzicht van de verdeling der totalen van leningen en kapitaaldeelname van de IFC tot 30 juni 1965 per regio (in dollars):

Amerika	Argentinië	7.660.000	32.432.539
	Brazilië	1.850.000	
	Chili	6.965.983	
	Columbia	6.363.244	
	Peru	4.580.690	
	Venezuela	1.776.712	
	Mexico	2.614.979	
	Costa Rica	147.681	
	Honduras	249.250	
	Jamaica	224.000	
Afrika	Marokko	1.495.774	15.540.367
	Tunesië	2.474.427	
	Ethiopië	2.073.778	
	Ivoorkust	204.081	
	Nigeria	1.852.637	
	Soedan	487.747	
	Tanzania	4.731.085	
	Oeganda	2.220.838	
Azië	India	2.794.755	9.771.064
	Pakistan	4.693.400	
	Thailand	193.108	
	Maleisië	817.917	
	Philippijnen	205.217	
	Iran	150.000	
	Turkije	916.667	
Europa	Finland	434.122	4.701.349
	Griekenland	1.060.836	
	Italië	960.000	
	Spanje	2.246.391	
Australië	Australië	260.000	260.000

De Regionale Ontwikkelingsbanken

I. De Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank

De Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank werd in 1960 opgericht door 20 leden van de Organisatie van Amerikaanse Staten. Het lidmaatschap van de Bank staat alleen open voor leden van deze organisatie. Het maatschappelijk kapitaal is gesteld op \$ 2,15 miljard, waarvan \$ 475 miljoen dient te worden gestort; het overige deel fungeert als garantiekapitaal. Voorts kent de Bank een fonds voor 'Special Operations' met een kapitaal van ruim \$ 1 miljard waaruit leningen tegen gemakkelijke voorwaarden kunnen worden verstrekt, alsmede het door de Verenigde Staten ten behoeve van de 'Alliance for Progress' opgerichte 'Social Progress Trust Fund' met een kapitaal van \$ 525 miljoen, waarvan de Bank de administratie voert. De Bank kan bovendien buitenlands kapitaal in de vorm van leningen aantrekken.

De door de Bank verstrekte leningen worden aangewend ten behoeve van de ontwikkeling van de leden-staten en voor investeringen in bedrijven in deze staten. Nederland verstrekt leningen aan Latijns-Amerika in samenwerking met de Bank. Deze samenwerking heeft tot doel in overleg met de Bank te beoordelen of de door Nederland te financieren projecten van voldoende prioriteit zijn voor de economische ontwikkeling van de betrokken Latijnsamerikaanse landen. De Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank is nauw betrokken bij de economische ontwikkeling van Latijns-Amerika en derhalve bij uitstek in staat tot een beoordeling van projecten. Nederland heeft in 1965 en 1966 jaarlijks een bedrag van f 18 miljoen bestemd voor leningen aan Latijns-Amerika. Toezeggingen voor financiering uit de onderhavige fondsen zijn gedaan voor projecten in Columbia (circa f 7,5 miljoen), in Brazilië (circa f 7,5 miljoen) en in Ecuador (circa f 2,8 miljoen).

II. De Afrikaanse Ontwikkelingsbank

De Afrikaanse Ontwikkelingsbank is in 1965 opgericht op grond van een uit de ECA voortgekomen Afrikaans initiatief en beoogt bij te dragen tot de economische en sociale vooruitgang van de leden-landen, individueel en gemeenschappelijk. Alleen Afrikaanse landen kunnen deelnemen in het kapitaal van de Bank, dat \$ 250 miljoen bedraagt en waarvan de helft moet worden gestort. Van de zijde van de Wereldbank en de VN is technische hulp aangeboden voor het opzetten en het doen functioneren van de Bank, terwijl het UNDP bereid is fondsen te verstrekken voor pre-investeringsprojecten van de Bank.

In verband met de geringe omvang van het eigen kapitaal speelt men met de gedachte de financieringsmogelijkheden van de Bank in de toekomst uit te breiden door het aantrekken en kanaliseren van buitenlands kapitaal. Financiële bijdragen van niet-Afrikaanse landen zouden dan kunnen worden geleid via een speciaal fonds van de Bank; ook is parallelle financiering en technische hulpverlening in studie.

III. De Aziatische Ontwikkelingsbank

De in 1965 opgerichte Aziatische Ontwikkelingsbank, waarvan de zetel is gevestigd in Manilla, is de enige van de drie grote regionale ontwikkelingsbanken, die het lidmaatschap heeft opengesteld voor niet-regionale landen. Nederland heeft van deze gelegenheid gebruik gemaakt door, met een bedrag van \$ 11 miljoen, deel te nemen in het oprichtingskapitaal (\$ 1.000 miljoen) van de Bank. Niet-regionale ontwikkelde landen hebben in totaal \$ 350 miljoen bijgedragen in het kapitaal van de Aziatische Ontwikkelingsbank.

Het bedrijf van de Bank zal bestaan in het financieren van regionale en nationale projecten en ontwikkelingsplannen. Voorts zal de Bank de leden bijstaan in de coördinatie van hun ontwikkelingsbeleid, alsmede in het opstellen en uitvoeren van ontwikkelingsplannen en -projecten. Het initiatief tot oprichting van de Aziatische Ontwikkelingsbank is genomen door de E C A F E.

De Aziatische Ontwikkelingsbank kan naast het eigen kapitaal waarover de Bank zal beschikken (van de \$ 1.000 miljoen zal de helft dienen te worden gestort) tevens leningen opnemen op de openbare kapitaalmarkten.

De volgende landen nemen deel in het kapitaal van deze Bank:

Regionale Landen		Niet-regionale Landen	
Land	Bedrag in mln.	Land	Bedrag in mln.
Afghanistan	\$ 3,36	België	\$ 5,0
Australië	\$ 85,0	Canada	\$ 25,0
Cambodja	\$ 3,0	Denemarken	\$ 5,0
Ceylon	\$ 8,52	Bondsrepubliek Duitsland	\$ 34,0
India	\$ 93,0	Finland	\$ 5,0
Iran	\$ 60,0	Italië	\$ 20,0
Japan	\$ 200,0	Nederland	\$ 11,0
Korea	\$ 30,0	Noorwegen	\$ 5,0
Laos	\$ 0,42	Oostenrijk	\$ 5,0
Maleisië	\$ 20,0	Verenigd Koninkrijk	\$ 30,0
Nepal	\$ 2,16	Verenigde Staten	\$ 200,0
Nieuw-Zeeland	\$ 22,56	Zweden	\$ 5,0
Pakistan	\$ 32,0		
Philippijnen	\$ 35,0		
Singapore	\$ 4,0		
Taiwan	\$ 16,0		
Thailand	\$ 20,0		
Vietnam	\$ 7,0		
West-Samoa	\$ 0,06		
Totaal	\$ 642,08		\$ 350,0

Uittreksel Statuten Ontwikkelingsbanken*Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank*

art. 1:

sectie 1:

The purpose of the Bank shall be to contribute to the acceleration of the process of economic development of the member countries, individually and collectively.

art. 1:

sectie 2a:

To implement its purpose, the bank shall have the following functions:

(IV) to co-operate with the member countries to orient their development policies toward a better utilization of their resources, in a manner consistent with the objectives of making their economies more complementary and of fostering the orderly growth of their foreign trade.

art. 3:

sectie 7:

(a) The Bank may take or guarantee loans subject to the following rules and conditions:

(VI) loans made or guaranteed by the Bank shall be principally for financing specific projects, including those forming part of a national or regional development programme.

*Afrikaanse Ontwikkelingsbank***Preamble:**

The Governments on whose behalf this Agreement is signed;

Determined to strengthen African solidarity by means of economic co-operation between African States;

Realizing the importance of co-ordinating national plans of economic and social development for the promotion of the harmonious growth of African economies as a whole and the expansion of African foreign trade and, in particular, inter-African trade;

Have agreed to establish hereby the African Development Bank.

art. 1:

The purpose of the Bank shall be to contribute to the economic development and social progress of its members – individually and jointly.

art. 2:

lid 1:

To implement its purpose the Bank shall have the following functions:

(a) to use the resources at its disposal for the financing of investment projects and programmes relating to the economic and social developments of its members, giving special priority to:

(i) projects or programmes which by their nature or scope concern several members; and

(ii) projects or programmes designed to make the economies of its members increasingly complementary and to bring about an orderly expansion of their foreign trade;

(b) to undertake, or participate in, the selection, study and preparation of projects, enterprises and activities contributing to such development.

art. 17:

lid 1:

The operation of the Bank shall be conducted in accordance with the following principles:

(a) (i) The operations of the Bank shall except in special circumstances, provide for the financing of specific projects or groups of projects, particularly those forming part of a national or regional development programme urgently required for the economic or social development of its members.

*Aziatische Ontwikkelingsbank***Preamble:****The Contracting Parties**

Considering the importance of closer economic co-operation as a means of achieving the most efficient utilization of resources and for accelerating the economic development of Asia and the Far East;

..... have agreed to establish hereby the Asian Development Bank.

art. 1:

The purpose of the Bank shall be to foster economic growth and co-operation in the region of Asia and the Far East and to contribute to the acceleration of the process of economic development of the developing member countries in the region, collectively and individually.

art. 2:

To fulfill its purpose the Bank shall have the following functions:

lid 2:

to utilize the resources at its disposal for financing development of the developing member countries in the region, giving priority to those regional, sub-regional as well as national projects and programmes which will contribute most effectively to the harmonious economic growth of the region as a whole,

lid 3:

to meet requests from members in the region to assist them in the co-ordination of their development policies and plans with a view to achieving better utilization of their resources, making their economies more complementary, and promoting the orderly expansion of their foreign trade, in particular, intra-regional trade;

art. 14:

lid 1:

The operations of the Bank shall provide principally for the financing of specific projects, including those forming part of a national, sub-regional or regional development programme.

Het Eerste en Tweede EEG-ontwikkelingsfonds

Eerste EEG-ontwikkelingsfonds (EOF)

Op grond van artikel 131 e.v. van het Verdrag van Rome (1957) en nader uitgewerkt in de 'Toepassings Overeenkomst betreffende de Associatie van de Landen en Gebieden overzee met de Gemeenschap', dat aan het EEG-verdrag is gehecht, werd het Eerste EEG-ontwikkelingsfonds ingesteld. Het doel van dit Fonds zou zijn om directe financiële bijstand te verlenen ten behoeve van de ontwikkeling van die landen en gebieden waar de leden-staten, als gevolg van historische banden, bijzondere betrekkingen mee onderhielden. De leden-staten kwamen overeen, een bedrag van \$ 581,25 miljoen te storten in het Fonds. Elke lid-staat zou naar evenredigheid bijdragen volgens onderstaand schema:

Bijdragen van de leden-staten van de EEG	Eerste EOF in \$ mln.
België	70
Bondsrepubliek Duitsland	200
Frankrijk	200
Italië	40
Luxemburg	1,25
Nederland	70
	<hr/>
	581,25

Het totale bedrag zou in vijf jaar (1958-1963) bijeengebracht moeten worden. Voorts werd overeengekomen dat 70-75% van het totale bedrag bestemd zou moeten worden voor investeringen van economische aard en 25-30% voor investeringen in de sociale sector. Het beheer van het Fonds werd opgedragen aan de EEG-Commissie.

Door gebrek aan ervaring en door administratieve en technische moeilijkheden is het Eerste EOF traag op gang gekomen. Nadat echter deze moeilijkheden overwonnen waren hebben de activiteiten van het Fonds een snelle vlucht genomen. In 1960 werden de eerste financieringsovereenkomsten getekend. In 1963 werd de kruissnelheid gehaald, dat wil zeggen dat in dat jaar evenveel werd uitgegeven als aan nieuwe projecten werd toegewezen. Op 31 december 1965 was een totaal bedrag van \$ 577,1 miljoen van het Eerste Fonds gecommiteerd terwijl een bedrag van \$ 297,7 miljoen reëel was uitgegeven.

Tweede EEG-ontwikkelingsfonds

Het Verdrag van Rome bepaalde dat de associatie-overeenkomst met landen en gebieden overzee vijf jaar na inwerkingtreding (1958) zou moeten worden herzien.

Gedurende de eerste vijf jaren-periode veranderde er echter veel. Vrijwel alle voormalige Franse, Belgische en Italiaanse koloniën werden zelfstandig, terwijl het bestuur over het voormalige Nieuw-Guinea voorlopig tot 1969 aan de Republiek Indonesië werd overgedragen. Als gevolg hiervan konden de leden-staten niet eenzijdig bepalen of de associatie-overeenkomst al dan niet zou worden voortgezet. De nieuwe onafhankelijke staten waren, op Guinea na, daartoe echter bereid. De nieuwe associatie-regeling werd geregeld bij het Verdrag van Yaoundé. Dit verdrag werd ondertekend door achttien Afrikaanse landen enerzijds en de zes EEG-staten anderzijds. Het Verdrag van Yaoundé, dat gesloten is voor een periode van vijf jaren, trad in werking op 1 juni 1964.

In het Verdrag van Yaoundé is voorzien in de oprichting van een Tweede EEG-ontwikkelingsfonds dat ten aanzien van de omvang en vorm van financiering, de aard van de te verlenen hulp en het beheer van het Tweede Fonds enkele verschillen vertoont met het Eerste Fonds.

In de eerste plaats is overeengekomen dat het Tweede Fonds in totaal een bedrag van \$ 730 miljoen beschikbaar zal stellen voor hulpverlening. De leden-staten voegen hieraan toe \$ 70 miljoen voor de niet-zelfbesturende gebieden. De verdeling van dit bedrag is als volgt:

Bijdragen van de leden-staten van de EEG	Tweede EOF in \$ mln.
België	69
Bondsrepubliek Duitsland	246,5
Frankrijk	246,5
Italië	100
Luxemburg	2
Nederland	66
	<hr/>
	730
EIB-leningen	70
	<hr/>
	800

Van het bedrag ad \$ 730 miljoen zal \$ 620 miljoen worden verstrekt in de vorm van giften. Voor de hulp aan niet-zelfbesturende gebieden wordt \$ 60 miljoen verstrekt als gift en \$ 10 miljoen als lening. De leningen worden verstrekt door het Fonds en door de Europese Investeringsbank (EIB).

Wat de aard van de hulpverlening betreft bepaalt het Verdrag, dat een bedrag van \$ 500 miljoen bestemd wordt voor economische en sociale investeringen en - hetgeen in vergelijking tot het Eerste Fonds een nieuw element is - voor technische hulp. Voorts werd \$ 183 miljoen bestemd voor maatregelen ter bevordering van de productie en de diversificatie van die productie in elf in het Verdrag met name

genoemde Afrikaanse staten en \$ 47 miljoen voor bevordering van de diversificatie der produktie in de overige Afrikaanse staten. Het Verdrag voorziet ook in de mogelijkheid tot het verstrekken van hulp in noodsituaties.

Ook bij het Tweede Fonds is het feitelijke beheer opgedragen aan de EEG-Commissie, die thans, wat betreft de bestemming van de fondsgelden, meer bevoegdheden geniet dan gedurende het Eerste EOF. Elke uitgave behoeft niet meer de goedkeuring van de Raad van de EEG. In plaats daarvan is een Adviescomité opgericht, bestaande uit delegaties van de leden-staten van de EEG, waaraan de Commissie zonder uitzondering over alle te ondernemen activiteiten advies moet vragen. EEG-Commissie en Adviescomité komen ongeveer eenmaal in de zes weken bijeen.

Hierna treft men een overzicht aan van de aanvragen die in de periode 1-6-1964 t/m 31-12-1965 door de beheerders van het Tweede Fonds na overleg met het Adviescomité zijn goedgekeurd.

Door de EEG goedgekeurde projecten t.l.v. het Tweede EOF in de periode 1-6-1964 tot en met 31-12-1965 in \$ mln.

	produktiesteun					
	Projecten economische en sociale aard + technische hulp	structuurverbetering	prijsteun	totaal	diversificatieprojecten	noodhulp
I. Met de EEG geassocieerde Afrikaanse staten						
Boeroendi	1,76	—	—	—	2,20	—
Boven-Volta	0,96	—	—	—	—	—
Centraal-Afrikaanse Rep.	5,56	2,27	2,80	5,07	—	—
Dahomey	2,83	2,37	1,56	3,93	—	—
Gabon	1,56	—	—	—	—	—
Ivoorkust	—	—	—	—	34,81	—
Kameroen	11,06	6,14	1,70	7,84	0,75	—
Kongo-Brazzaville	3,87	—	—	—	4,42	—
Kongo-Kinshasa	7,89	—	—	—	—	—
Madagaskar	26,86	10,81	2,09	12,90	—	—
Mali	4,22	2,10	10,56	12,66	—	—
Mauretanië	9,58	—	—	—	1,36	—
Niger	6,27	2,00	2,83	4,83	—	—
Rwanda	2,00	—	—	—	1,89	—
Senegal	—	18,12	15,29	33,41	1,03	—
Somali Republiek	7,48	—	—	—	—	1,85
Togo	1,59	2,72	0,86	3,58	—	—
Tsjaad	9,10	0,06	4,18	4,24	—	—
technische hulp aan diverse geassocieerde staten tezamen	19,37	—	—	—	—	—
	121,96	—	—	88,46	46,46	1,85
II. Suriname en Nederlandse Antillen						
	2,08	—	—	—	—	—
III. Niet-zelfbesturende Franse gebiedsdelen						
Comoren	0,22	—	—	—	—	—
Guadeloupe	0,37	—	—	—	—	—
	0,59	—	—	—	—	—

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (O E S O)

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling werd in 1960 opgericht als opvolgster van de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (O E E S). Nadat het na-oorlogs herstel in Europa was voltooid en het onderlinge handelsverkeer weer was genormaliseerd, werd de behoefte gevoeld de samenwerking in de Organisatie tot de gehele Atlantische regio uit te breiden en er ook de relaties met ontwikkelingslanden in te betrekken. De Verenigde Staten en Canada, beide geassocieerd lid van de O E E S, traden derhalve als volwaardig lid tot de O E S O toe, waarvan de doelstellingen werden omschreven als het bevorderen van een beleid gericht op:

a. het bereiken van de hoogst mogelijke economische groei en werkgelegenheid en een stijgende levensstandaard in de leden-staten, onder handhaving van financiële stabiliteit, teneinde aldus bij te dragen tot de ontwikkeling van de wereld-economie;

b. bij te dragen tot een gezonde economische expansie zowel in de deelnemende als in de niet-deelnemende landen die in het stadium van ontwikkeling verkeren;

c. bij te dragen tot de uitbreiding van de wereldhandel op multilaterale en niet-discriminatoire grondslag overeenkomstig de internationale verplichtingen.

Met deze taakomschrijving hebben de leden-staten van de O E S O zowel op het gebied van de economische politiek als van de handelspolitiek en het ontwikkelingshulpbeleid een verantwoordelijkheid jegens de ontwikkelingslanden aanvaard.

De volgende landen zijn nu lid van de Organisatie: België, Canada, Denemarken, de Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Japan (toegetreten in 1964), Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Portugal, Spanje, Turkije, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, IJsland, Zweden en Zwitserland. Voorts neemt Australië deel aan het werk van de D A C (zie hieronder punt 1) en Zuidslavië aan dat van het Economic and Development Review Committee, terwijl Finland als waarnemer vertegenwoordigd is in het Maritime Transport Committee en enkele commissies in de industriële sector.

Hoewel op grond van de doelstellingen van de O E S O de relaties met de ontwikkelingslanden relevant zijn voor de werkzaamheden van alle commissies van de Organisatie, zijn met name wat betreft hun bemoeienis met de ontwikkelingshulp de volgende commissies en organen te noemen.

1. De Commissie voor Ontwikkelingsbijstand (Development Assistance Committee)

Het D A C is het orgaan waarin de hulpverstreckende landen van de O E S O streven naar een coördinatie van hun ontwikkelingsbeleid. Het onderling overleg heeft tot doel een vermeerdering van de ontwikkelingshulp en andere kapitaalverschaffing aan ontwikkelingslanden, alsmede een verbetering van de kwaliteit en de effectiviteit van de verleende hulp. De mate van realisatie van deze doelstelling wordt aan een regelmatig onderzoek onderworpen in de Annual Aid Review waarbij

de D A C-leden met assistentie van het O E S O-Secretariaat elkaars hulpverleningsbeleid examineren. De bevindingen van het onderzoek worden jaarlijks gepubliceerd in een rapport van de voorzitter van de D A C. Voorts vindt in de D A C regelmatig overleg plaats over ontwikkelingshulpproblemen van gemeenschappelijk belang. Hiertoe zijn drie werkgroepen ingesteld, die respectievelijk de financiële aspecten van de hulpverlening, de omvang van de ontwikkelingshulp en de coördinatie inzake U N C T A D-vraagstukken bestuderen.

Eerstgenoemde werkgroep (onder Nederlands voorzitterschap) stelde in 1965 een recommandatie betreffende de hulpverleningsvoorwaarden op, die vervolgens door de D A C op ministerieel niveau werd aanvaard. Deze recommandatie beveelt de D A C-landen die niet tenminste 70% van hun hulp in de vorm van schenkingen verlenen aan, binnen een termijn van drie jaar tenminste 80% van hun hulp te verlenen in de vorm van giften en leningen met een rentevoet van maximaal 3%, een looptijd van tenminste 25 jaar en een respijtperiode van tenminste 7 jaar. De Werkgroep bestudeert voorts mogelijkheden tot vermindering van het probleem van de schuldenlast der ontwikkelingslanden en onderzoekt de rol die de exportkredieten hierbij spelen.

Op basis van het overleg in de tweede Werkgroep aanvaardde de ministeriële D A C-zitting in 1965 een recommandatie inzake de omvang van de hulp, waarin de regeringen o.m. wordt gevraagd maatregelen te nemen, teneinde de U N C T A D-doelstelling betreffende de omvang van de kapitaalverschaffing aan ontwikkelingslanden (1% van het nationale inkomen) te bereiken en zo mogelijk te overtreffen. Vermelding verdient voorts de uitwisseling van ervaringen der hulpverstreckende landen op diverse terreinen, bijv. op het gebied van de technische hulpverlening en op het terrein van de voorlichting.

2. De Commissie voor Technische Samenwerking (Technical Co-operation Committee)

Deze commissie is verantwoordelijk voor de opstelling van en het toezicht op de technische hulpprogramma's voor de minder ontwikkelde leden-staten van de O E S O. De hulp bestaat voornamelijk uit het beschikbaar stellen van experts en opleidingsfaciliteiten.

3. De consortia voor Griekenland en Turkije

In 1962 werden onder auspiciën van de O E S O consortia voor hulpverlening aan resp. Griekenland en Turkije opgericht. Van de consortia maken de O E S O-landen deel uit die bereid zijn een bijdrage te leveren tot de financiering van de ontwikkelingsplannen van genoemde landen.

4. Het Ontwikkelingscentrum van de O E S O

In 1964 ving het Ontwikkelingscentrum zijn werkzaamheden aan; deze liggen op het gebied van research, informatie, documentatie en opleiding. Uit hoofde van

laatstgenoemde functie worden o.m. seminars georganiseerd in ontwikkelingslanden; deze seminars zijn bestemd voor de met de uitvoering van ontwikkelingsprojecten belaste plaatselijke autoriteiten. Voorts wordt de uitwisseling van informatie tussen de ontwikkelde OESO-landen en ontwikkelingslanden bevorderd. Een overzicht van 225 instellingen op het gebied van ontwikkelingsfinanciering is in voorbereiding. Vervolgens zal een evaluatie van het werk van deze instellingen worden ondernomen. De research-activiteiten hebben geleid tot publikatie van een aantal studies. In voorbereiding zijn o.a. studies betreffende respectievelijk ontwikkelingsstatistieken en het verband tussen internationale handel en de bevordering van de industriële ontwikkeling.

BIJLAGE T

Criteria en procedure van het Drempelprojectenprogramma

a. Criteria

1. De overheidshulp zal de drie volgende vormen van projecten betreffen: a. exploratieprojecten; b. beperkte infrastructurele projecten; c. proefprojecten.
2. De voorgenomen activiteiten van de Nederlandse onderneming in het ontwikkelingsland moeten een bijdrage leveren aan een evenwichtige economische en sociale ontwikkeling in dat land, en zo mogelijk in een concreet regionaal ontwikkelingsprogramma passen.
3. Voorkeur zal worden gegeven aan die gevallen waarin een gunstig verloop van de investerings-activiteiten een stimulans zal kunnen vormen voor andere soortgelijke of daarmee samenhangende activiteiten in het ontvangende land (multiplier effect).
4. Voor hulpverlening komen in aanmerking nieuwe projecten, die worden ondernomen door Nederlandse ondernemingen die niet alleen technisch, maar ook qua financiële draagkracht en personeel in staat geacht kunnen worden de activiteiten in het ontwikkelingsland met succes uit te voeren.
5. Er dienen voldoende aanwijzingen te zijn dat de investeringsplannen van de Nederlandse onderneming zonder Nederlandse overheidsmedewerking niet of moeilijk realiseerbaar zouden zijn, omdat in verband met de bijzondere in ontwikkelingslanden bestaande omstandigheden bij de voorbereiding en/of de uitvoering van de investeringsplannen kosten dienen te worden gemaakt, waarvan redelijkerwijze niet verwacht mag worden dat deze geheel door het bedrijf worden gedragen.
6. Het bedrijf dat het project onderneemt zal moeten aantonen, dat ten aanzien van de mogelijkheden van investering in het ontwikkelingsland – binnen de draagkracht van de hierbij betrokken onderneming – een behoorlijk vóór-onderzoek heeft plaatsgevonden.
7. Van de onderneming zal worden gevraagd een nader te bepalen percentage te dragen van de te maken kosten; bovendien zal worden nagegaan hoe en in welke mate de Nederlandse onderneming de financiële overheidshulp zal dienen terug te betalen indien de gesteunde investering tot een bevredigende exploitatie leidt.
8. Voor de uitvoering van de projecten is de instemming van de overheid van het ontvangende land vereist.

b. Procedure

1. Voor de beoordeling van de projectvoorstellen wordt een interdepartementale werkgroep ingesteld, bestaande uit vertegenwoordigers van de ministers van economische zaken, van financiën en van landbouw en visserij, onder leiding van de chef van de Directie Internationale Technische Hulp van het ministerie van buitenlandse zaken.

2. Aanvragen dienen te tweevoud te worden ingediend bij het Bureau Projecten van de Directie Internationale Technische Hulp (DTH) van het ministerie van buitenlandse zaken te 's-Gravenhage.
3. Na registratie aldaar worden de leden van de werkgroep ingelicht en wordt één exemplaar van de aanvraag voor advies toegezonden aan het terzake van het project deskundige vakdepartement.
4. Dit vakdepartement stelt in overleg met het bedrijfsleven en eventuele andere terzake deskundige instanties een advies op, houdt daarbij contact met DTH en zendt vervolgens het advies aan het Bureau Projecten van DTH. Het Bureau Projecten van DTH gaat daarbij na in hoeverre de in punt 8 van de criteria genoemde instemming verleend is of verwacht mag worden, voegt eventueel nog nodig geachte opmerkingen bij het advies en zendt het afgeronde advies aan de leden van de werkgroep.
5. De werkgroep beoordeelt de projectenaanvraag en brengt advies uit aan de minister zonder portefeuille belast met de aangelegenheden betreffende de hulp aan ontwikkelingslanden, die daarop een beslissing neemt.
6. De Coördinatie-Commissie zal periodiek in kennis worden gesteld van de beslissingen.
7. De uitvoering van het project geschiedt door de aanvragende onderneming op grond van een daartoe met het Bureau Projecten van DTH gesloten overeenkomst, waarin de verplichtingen van beide partijen worden vastgelegd. De overeenkomst zal een nauwkeurige omschrijving bevatten van de aard, de omvang en de tijdsduur van het project, de wijze van uitvoering door de onderneming en de wijze van financiering door de overheid alsmede de regeling van de terugbetaling. Bovendien zullen daarin de rapportage omtrent het verloop van dit project en de wijze van controle op de uitvoering worden geregeld.
8. De rapportage door de uitvoerende onderneming zal, afhankelijk van de tijdsduur van het project, driemaandelijks of zesmaandelijks in vijfvoud dienen te geschieden aan DTH. Voorzover de rapportage vaktechnische problemen betreft, zal DTH deze aan de meest betrokken vakdepartementen voorleggen en hun reacties verwerken in het commentaar, dat met het verslag ter kennis van de werkgroep wordt gebracht.
9. De controle op de uitvoering door de onderneming zal geschieden door de Centrale Accountants Dienst, die naar eigen inzicht eventueel gebruik kan maken van de externe accountant van de betrokken onderneming.

Het Nederlandse Technische Hulpprogramma

Gevolg gevend aan de motie-Ruygers, die op 22 december 1955 door de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd aanvaard en waarin de regering werd uitgenodigd in de Rijksbegroting voor 1957 een post op te nemen voor bilaterale hulp t.b.v. de sociale en economische ontwikkeling der minder ontwikkelde gebieden buiten het Koninkrijk, heeft de regering in 1957 de uitvoering ter hand genomen van een Nederlands fellowship-programma en een Nederlands deskundigenprogramma, alsmede van enige projecten voor technische en economische bijstand. Het reeds sedert 1954 bestaande programma voor het beschikbaarstellen van assistent-deskundigen aan de internationale organisaties werd tevens opgenomen in het nieuw ingestelde bilaterale Nederlandse Technische Hulpprogramma (NHP).

Na een periode van vijf jaren, waarin de verschillende programma-onderdelen geleidelijk tot ontplooiing werden gebracht, werd het programma aan een herziening onderworpen.

In haar nota betreffende de hulp aan minder ontwikkelde landen van 1962 lichtte de regering toe, dat het effect van deskundigenhulp, vervat in projecten met een opleidings- en voorbeeldkarakter, in bepaalde gevallen groter kan zijn dan van deskundigenhulp zonder meer. Het ondernemen van dergelijke projecten biedt ook gelegenheid tot meer geconcentreerde en specifiek Nederlandse prestaties, welke kunnen bijdragen tot de bekendheid van Nederland in het ontvangende land. Op grond hiervan besloot de regering het Nederlandse Technische Hulpprogramma in 1963 uit te breiden met een programma voor projecten van uitgebreide technische hulp. In latere jaren werd de omvang en de diversiteit van dit programma-onderdeel aanzienlijk verruimd, zodat het thans het meest omvangrijke deel van het NHP uitmaakt. Voorts besloot de regering in 1963 tot de instelling van een Jongeren Vrijwilligers Programma. Door de in 1965 gevonden samenwerking tussen overheid en het gebundelde particuliere initiatief in de 'Stichting Nederlandse Vrijwilligers' is aan de taak van het oorspronkelijke JVP een bredere basis gegeven. Tenslotte besloot de regering, op grond van een daartoe strekkend verzoek van het Centraal Missie Commissariaat en van de Nederlandse Zendingsraad, in 1965 middelen beschikbaar te stellen voor de mede-financiering van ontwikkelingsprojecten van non-commerciële particuliere organisaties, teneinde op deze wijze een grotere overdracht van kennis en ervaring van deze organisaties aan minder ontwikkelde landen mogelijk te maken.

In het hierna volgende wordt een meer uitvoerig overzicht gegeven van de verschillende onderdelen van het Nederlandse bilaterale technische hulpprogramma.

Het fellowship-programma

Uit dit programma worden studiebeurzen verstrekt aan belangstellenden uit de minder ontwikkelde landen, die een postdoctorale cursus in Nederland willen volgen. In 1966 is ook de mogelijkheid geopend om studiebeurzen te verlenen aan

studenten in de minder ontwikkelde landen, die een studie willen volgen aan een universiteit in een minder ontwikkeld land zelf.

Thans worden ongeveer 500 fellowships verstrekt. Hiervan zijn ca. 350 beurzen voor het volgen van een van de 22 hiertoe in Nederland ingestelde functionele cursussen. Uit onderstaande tabel krijgt men een overzicht van het verloop van dit programma.

Tabel I. Totaal aantal per jaar aanwezige fellows

	Landbouw Visserij en Bosbouw	Economie en Statistiek	Onderwijs en Wetenschappen	Gezondheid	Sociale Diensten en Community Development	Energievoorziening Transport Verbin- dingen en Industrie	Totaal
1962	23	32	33	7	21	58	174
1963	51	30	33	14	28	54	210
1964	61	58	52	23	20	71	285
1965	87	91	85	44	29	151	487

Het deskundigenprogramma

Dit heeft ten doel, op verzoek van de regeringen van minder ontwikkelde landen Nederlandse deskundigen in adviserende functies beschikbaar te stellen voor de duur van maximaal twee jaar. Jaarlijks worden 50 à 60 deskundigen per jaar voor korte of langdurige missies uitgezonden, waarvan een beperkt aantal in docerende functies. Voorts wordt in het kader van dit programma bemiddeling verleend aan Nederlandse deskundigen, die een dienstverband aangaan met regeringen van minder ontwikkelde landen. In totaal waren in 1965 187 Nederlandse deskundigen in de minder ontwikkelde landen werkzaam.

In vele gevallen, ongeveer 50 per jaar, wordt aan de deskundige een suppletie op zijn locale salaris gegeven opdat zijn salaris van een redelijk voldoende niveau zal zijn. De onbevredigende verhouding tussen vraag en aanbod, eensdeels veroorzaakt door een absoluut tekort aan hooggekwalificeerde deskundigen op bepaalde specialistische terreinen (bijv. planeconomen, deskundigen voor technisch onderwijs en vakopleidingen) en andersdeels veroorzaakt door onvoldoende zekerheid voor herplaatsing in Nederland in adequate positie na een uitzending van langere duur, is het onderwerp van studie binnen het departement en de Nationale Adviesraad.

De noodzaak de aangeworven deskundigen en assistent-deskundigen beter voor te bereiden op hun taak in het ontwikkelingsland wordt sedert enige jaren opgevangen

door het verplicht doen volgen van een speciaal daartoe ingestelde voorbereidende cursus-cyclus bij het Koninklijk Instituut voor de Tropen.

Tabel II. Totaal aantal Nederlandse deskundigen per jaar werkzaam in buitenland

	Landbouw Visserij en Bosbouw	Economie en Statistiek	Onderwijs en Wetenschappen	Gezondheid	Sociale Diensten en Community Development	Energievoorziening Transport Verbin- dingen en Industrie	Totaal
1962	13	1	6	—	5	2	27
1963	18	3	5	4	2	4	36
1964	22	3	6	15	1	20	67
1965	53	15	21	57	11	30	187

Het assistent-deskundigenprogramma

In het kader hiervan worden jaarlijks 25 à 30 pas afgestudeerde academici ter beschikking gesteld van de Verenigde Naties en van enige gespecialiseerde organisaties (FAO, UNESCO en WHO). Deze jongeren zijn werkzaam als assistent van een internationale deskundige. Het is niet ongebruikelijk, dat na een dienstverband van drie jaar de assistent-deskundige door de internationale organisatie wordt benoemd tot deskundige.

Tabel III. Totaal aantal assistent-deskundigen per jaar werkzaam in het buitenland

	Landbouw Visserij en Bosbouw	Economie en Statistiek	Onderwijs en Wetenschappen	Gezondheid	Sociale Diensten en Community Development	Energievoorziening Transport Verbin- dingen en Industrie	Totaal
1962	24	3	—	1	14	2	44
1963	34	5	2	1	8	4	54
1964	48	2	2	3	9	3	67
1965	45	7	6	—	13	8	79

Het projectenprogramma

Dit programma bestaat uit de vijf hieronder vermelde categorieën.

a. Projecten van uitgebreide technische hulp, die een opleidings- en voorbeeldkarakter dragen en gericht zijn op kennisoverdracht. Met het aanbieden van dit type projecten is Nederland in 1963 begonnen. In 1964 werden reeds de eerste projecten-overeenkomsten goedgekeurd. Met de uitvoering van deze projecten is ongeveer vier tot vijf jaar gemeoid.

Tabel IV. Totaal aantal projecten per jaar in uitvoering

	Landbouw Visserij en Bosbouw	Economie en Statistiek	Onderwijs en Wetenschappen	Gezondheid	Sociale Diensten Community Development	Energievoorziening Transport Verbin- dingen en Industrie	Totaal
1964	3	2	3	2	—	—	10
1965	6	8	10	3	—	—	27

b. Projecten waarbij de overheid een financiële bijdrage levert bij de door Nederlandse bedrijven of instellingen op te stellen plannen, welke een onderdeel vormen van ontwikkelingsprogramma's van de ontwikkelingslanden (surveys).

c. Projecten tot begeleiding met technische hulp van de Nederlandse particuliere bedrijfsvestigingen in ontwikkelingslanden, of van levering van kapitaalgoederen door Nederlandse bedrijven aan ontwikkelingslanden.

d. Projecten gericht op het stimuleren van activiteiten van het Nederlandse bedrijfsleven in minder ontwikkelde landen, waardoor de economische en industriële ontwikkeling in die landen wordt bevorderd. Voorlopig zijn hiervoor drie typen projecten aangegeven, n.l. exploitatieprojecten, pre-investeringsprojecten en proefprojecten ('pilot projects').

e. Tenslotte is voor het eerst in de begroting 1966 het literatuurprogramma geïntroduceerd. Met de Staatsdrukkerij is overeengekomen, dat deze instelling de aankoop en verzending van boeken regelt. In 1966 werden reeds twee aanvragen ontvangen, één uit Kongo-Kinshasa en één uit Nigeria.

Het Jongeren Vrijwilligers Programma

Op 16 juli 1965 is door de minister zonder portefeuille en door de Stichting Jongeren Vrijwilligers Corps, vertegenwoordigende het Nederlandse particuliere initiatief t.a.v. de uitzending van jongeren vrijwilligers, bij notariële acte in het leven geroepen de Stichting Nederlandse Vrijwilligers. Deze stichting beoogt hulp-

verlening aan en de samenwerking met ontwikkelingslanden door uitzending van jonge vrijwilligers.

Tot en met eind 1965 waren in totaal elf teams met een gezamenlijk aantal van 135 vrijwilligers uitgezonden en was de uitzending van nog acht teams met ongeveer 130 vrijwilligers in voorbereiding.

Tabel V. Totaal aantal in het buitenland werkzame jongeren vrijwilligers

	Landbouw Visserij en Bosbouw	Economie en Statistiek	Onderwijs en Wetenschappen	Gezondheid	Sociale Diensten en Community Development	Energievoorziening Transport Verbin- dingen en Industrie	Totaal
1963	7	1	1	7	17	8	41
1964	15	1	17	13	21	16	83
1965	25	5	19	24	34	28	135

Het programma tot medefinanciering van ontwikkelingsprojecten van non-commerciële particuliere organisaties

Uit de 84 tot eind 1965 binnengekomen aanvragen voor medefinanciering zijn er 18 goedgekeurd, waarmede het gehele budget voor dat jaar geëncmitteerd werd. In principe zal de overheidsbijdrage niet meer bedragen dan 75% van de kapitaaluitgaven voor het project en zullen de personeels- en exploitatiekosten ten laste van de particuliere organisatie dienen te komen.

Tabel VI. Totaal aantal goedgekeurde medefinancieringen van particuliere ontwikkelingsprojecten

	Landbouw Visserij en Bosbouw	Economie en Statistiek	Onderwijs en Wetenschappen	Gezondheid	Sociale Diensten en Community Development	Energievoorziening Transport Verbin- dingen en Industrie	Totaal
1965	—	—	15	1	—	2	18

Om een indruk te geven van de regionale spreiding van de Nederlandse Technische Hulp wordt hieronder een overzicht gegeven van de verschillende programma's onderverdeeld naar regio.

Afrika

	Landbouw Visserij en Bosbouw	Economie en Statistiek	Onderwijs en Wetenschappen	Gezondheid	Sociale Diensten en Community Development	Energievoorziening Transport Verbin- dingen en Industrie	Totaal
<i>Fellowships</i>							
1962	2	16	4	—	4	6	32
1963	27	6	10	2	4	2	51
1964	34	13	17	2	8	11	85
1965	50	19	36	6	2	48	161
<i>Deskundigen *</i>							
1962	6	—	5	—	—	1	12
1963	11	2	4	3	—	2	22
1964	9	2	4	12	—	9	36
1965	27	11	9	52	1	17	117
<i>Assistent-deskundigen</i>							
1962	7	2	—	—	2	1	12
1963	9	3	—	—	1	3	16
1964	22	1	—	—	1	—	24
1965	21	5	—	—	5	2	33
<i>Projecten in uitvoering</i>							
1964	1	1	1	2	—	—	5
1965	2	2	3	3	—	—	10
<i>Jongeren vrijwilligers in het buitenland</i>							
1963	6	1	1	2	9	2	21
1964	6	1	1	2	9	2	21
1965	16	5	3	8	22	14	68
<i>Medefinanciering van particuliere ontwikkelingsprojecten</i>							
1965	—	—	12	—	—	—	12

* Hierbij zijn niet inbegrepen de voor projecten van uitgebreide technische hulp uitgezonden deskundigen, n.l. 6 in 1963, 20 in 1964, 21 in 1965.

Azië en het Verre Oosten

	Landbouw Visserij en Bosbouw	Economie en Statistiek	Onderwijs en Wetenschappen	Gezondheid	Sociale Diensten en Community Development	Energievoorziening Transport Verbin- dingen en Industrie	Totaal
<i>Fellowships</i>							
1962	4	3	10	—	4	21	42
1963	2	7	11	6	5	21	52
1964	7	14	10	6	4	27	68
1965	14	33	19	18	10	56	150
<i>Deskundigen *</i>							
1962	4	—	—	—	—	—	4
1963	1	—	—	—	—	1	2
1964	2	—	2	—	—	8	12
1965	9	1	6	3	5	9	33
<i>Assistent-deskundigen</i>							
1962	2	—	—	—	3	—	5
1963	3	—	2	—	3	—	8
1964	5	1	2	—	4	—	12
1965	6	—	4	—	3	4	17
<i>Projecten in uitvoering</i>							
1964	—	—	2	—	—	—	2
1965	—	3	4	—	—	—	7
<i>Jongeren vrijwilligers in het buitenland</i>							
1965	—	—	—	5	—	—	5
<i>Medefinanciering van particuliere ontwikkelingsprojecten</i>							
1965	—	—	—	1	—	2	3

* Hierbij zijn niet inbegrepen de voor projecten van uitgebreide technische hulp uitgezonden deskundigen, n.l. 12 in 1965.

Midden-Oosten

	Landbouw Visserij en Bosbouw	Economie en Statistiek	Onderwijs en Wetenschappen	Gezondheid	Sociale Diensten en Community Development	Energievoorziening Transport Verbin- dingen en Industrie	Totaal
<i>Fellowships</i>							
1962	6	4	1	2	1	12	26
1963	10	6	6	1	5	9	37
1964	8	2	4	8	1	8	31
1965	8	9	14	6	5	10	52
<i>Deskundigen *</i>							
1962	—	—	—	—	—	—	—
1963	2	—	—	—	—	—	2
1964	4	—	—	1	—	2	7
1965	2	2	—	—	—	2	6
<i>Assistent-deskundigen</i>							
1962	5	—	—	—	2	—	7
1963	6	1	—	—	—	1	8
1964	6	1	—	1	1	1	10
1965	2	—	—	—	—	1	3
<i>Projecten in uitvoering</i>							
1964	—	—	—	—	—	—	—
1965	—	1	—	—	—	—	1
<i>Jongeren vrijwilligers in het buitenland</i>							
1963	—	—	—	—	—	—	—
1964	—	—	8	—	—	—	8
1965	—	—	8	—	—	—	8

* Hierbij zijn niet inbegrepen de voor projecten van uitgebreide technische hulp uitgezonden deskundigen, n.l. 1 in 1965.

Zuid- en Midden-Amerika

	Landbouw Visserij en Bosbouw	Economie en Statistiek	Onderwijs en Wetenschappen	Gezondheid	Sociale Diensten en Community Development	Energievoorziening Transport Verbin- dingen en Industrie	Totaal
<i>Fellowships</i>							
1962	3	7	13	5	10	15	53
1963	8	7	5	4	9	18	51
1964	5	8	17	5	6	21	62
1965	13	22	11	10	12	27	95
<i>Deskundigen *</i>							
1962	3	1	1	—	3	1	9
1963	4	1	1	1	2	1	10
1964	5	—	—	2	1	1	9
1965	13	1	6	2	4	2	28
<i>Assistent-deskundigen</i>							
1962	10	1	—	1	6	1	19
1963	15	1	—	1	4	—	21
1964	16	—	—	2	3	1	22
1965	13	2	1	—	5	1	22
<i>Projecten in uitvoering</i>							
1964	2	—	—	—	—	—	2
1965	4	1	3	—	—	—	8
<i>Jongeren vrijwilligers in het buitenland</i>							
1963	1	—	—	5	8	6	20
1964	9	—	8	11	12	14	54
1965	9	—	8	11	12	14	54
<i>Medefinanciering van particuliere ontwikkelingsprojecten</i>							
1965	—	—	3	—	—	—	3

* Hierbij zijn niet inbegrepen de voor projecten van uitgebreide technische hulp uitgezonden deskundigen, n.l. 2 in 1963 en 9 in 1965.

Europa

	Landbouw Visserij en Bosbouw	Economie en Statistiek	Onderwijs en Wetenschappen	Gezondheid	Sociale Diensten en Community Development	Energievoorziening Transport Verbin- dingen en Industrie	Totaal
<i>Fellowships</i>							
1962	8	2	5	—	2	4	21
1963	4	4	1	1	5	4	19
1964	7	21	4	2	1	4	39
1965	2	8	5	4	—	10	29
<i>Deskundigen</i>							
1962	—	—	—	—	2	—	2
1963	—	—	—	—	—	—	—
1964	2	1	—	—	—	—	3
1965	2	—	—	—	1	—	3
<i>Assistent-deskundigen</i>							
1962	—	—	—	—	1	—	1
1963	1	—	—	—	—	—	1
1964	1	—	—	—	1	—	2
1965	3	—	1	—	—	—	4
<i>Projecten in uitvoering</i>							
1964	—	1	—	—	—	—	1
1965	—	1	—	—	—	—	1